Zakho Centre
for Kurdish Studies

ڕێزمانا کرمانجکی (زازاکیێ)

بەراوردکرن لگەل کرمانجیێ

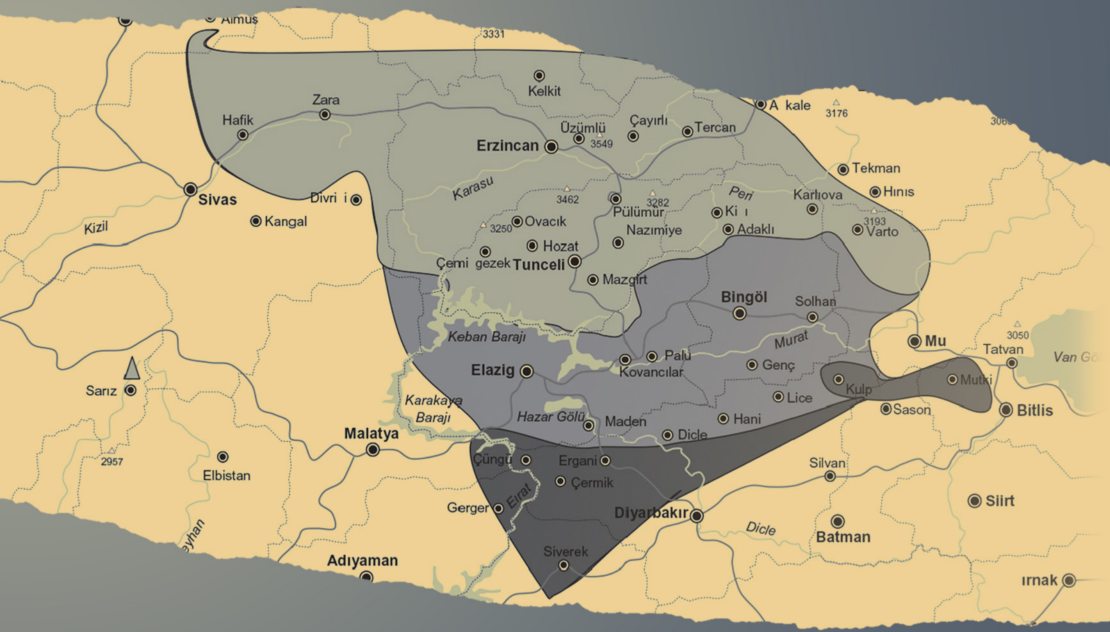

مەهمەت تایفون
(مالمیسانژ)

ڕێزمانا کرمانجکی (زازاکیێ)

بەراوردکرن لگەل کرمانجیێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

پەرتووك	ڕێزمانا كرمانجكی (زازاكیێ) بەراوردكرن لگەل كرمانجیێ
نڤیسەر	مەهمەت تایفون (مالمیسانژ)
ڤەگۆهاستن ژ لاتینی	شڤان قاسم حەسەن نێروەیی
چــاپ	ئێكێ/ 2018
دیزاین و بەرگ	وارهێل عبدالباقی دیــار عـەبـدوڵڵا
ISBN	978-9933-9265-9-5
ژمارا سپاردنێ	D– / 2147 / 18

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

مافێ چاپێ یێ پاراستیە بۆ ©
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

zcks@uoz.edu.krd +964 750 471 0863
Iraq- Kurdistan region, Zakho- Univesity of zakho

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ڕێزمانا کرمانجکی (زازاکیێ)
بەراوردکرن لگەل کرمانجیێ

مەهمەت تایفون
(مالمیسانژ)

ڤەگوهاستن ژ لاتینی:
شڤان قاسم حەسەن نێروەیی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

تێرمێن (زاراڤێن) ڕێزمانیٚ:

تێرمێن ڕێزمانیٚ یێن کو د ڤیٚ خەباتێدە هاتنە بکارئانین، دگەل ئینگلیزیا وان ل ژێریٚ هاتنە نڤیسین. ئەڤ تێرمن د کۆمخەباتا کورمانجییٚ یا وەقفا مەزۆپۆتامیاییێدە هاتنە چەسپاندن.

کوردی	ئینگلیزی		کوردی	ئینگلیزی
ئاوازه (م)	Intonation		ناڤگر (م)	Infix
بالا	Superlative		نه بناڤکری	Indefinite
بانگ (م)	Interjection		نەدەنگدێر (م)	Consonant
بازنەداچەك	Circumposition		نەیینی	Negative
بەراورد (م)	Comparison		نێر	Masculine
بەراوردی	Comparative		نێتار	Neutrum
بێژە (م)	Word		پارتیکل	Particle
بێژەیا سادە	Simple word		پارتیسیپا بۆری	Past participle, perfect participle
بێژەیا گشتی	Derived word		پارتیسیپا نها	Present participle
بێژەیا هەڤەدودانی	Compound word		پاشداچەك	Postposition
بکەر (م)	Agent		پاشگر (م)	Suffix
بناڤکری	Definite		پاشگرێن کێشانیٚ	Conjugational affixes
جهناڤ (م)	Pronoun		پێشداچەك	Preposition
جهناڤا پەیوەندییٚ	Relative pronoun		پێشگر (م)	Prefix
جهناڤا ڤەگەڕۆك	Reflexive pronoun		پێشگرا لێکەری	Verbal prefix, préverbe
جهناڤا هەڤوودنی	Reciprocal pronoun		پێڤەبەر (م)	Predicate
جهناڤا کەسی	Personal		پڕ هەژمار	Plural

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

			pronoun	
Polysemous	پرِواته		Indefinite pronoun	جهناڤا نەبناڤكرى
Infinitive	رادەر (م)		Demonstrative pronoun	جهناڤا نیشاندەر
Rectus	راستەراست		Interrogative pronoun	جهناڤا پرسیارى
Dependent, modifier	راڤەكەر		Possesive pronoun	جهناڤا خودیتیێ
Head, modified	راڤەكەرى		Adposition	داچەك (م)
Mood	راوە (م)		Derived	دارِشتی
Obligative mood	راوەیا دڤێتى		Tense	دەم (م)
Imperative mood	راوەیا فەرمانى		The simple past tense (preterite)	دەما بۆرى یا دیار
Conditional mood	راوەیا مەرجى		The past perfect tense (pluperperfect) (indicative)	دەما بۆرى یا دوور
Indicative mood	راوەیا راگهاندنى		Future tense	دەما داهاتوو
Subjunctive mood	راوەیا سۆبژونكتیڤ		Present tense	دەما نها
			Vowel	دەنگدێر (م)، ڤۆكال (م)
Stem	رەه (م)		Phonetics	دەنگناسى (م)
Verb stem	رەها لێكەرى		Historical phonetics	دەنگناسیا دیرۆكى
			Accent	دەڤۆك (م)
Preterite stem, past stem	رەها دەما بۆرى		Antonym	دژواته (م)
Present stem	رەها دەما نها		Diphthong	دیفتۆنگ (م)
Adjective	رەنگدێر (م)		Dialect	دیالێكت (م)،

				زاراڤە (م)
Qualificative – adjective	ڕەنگدێرا چاوانیێ		Determiner	ديارکەر (م)
Derived adjective	ڕەنگدێرا دارشتی		Determinated, determinatum	ديارکری
			Voice	دیاتەز (م)
Determinative adjective	ڕەنگدێرا دیارکرنێ		Ditransitive, bitransitive	دوتێپەڕ
Numeral adjective	ڕەنگدێرا هەژماران		Affirmative	ئەرێنی
Compound adjective	ڕەنگدێرا هەڤەدودانی		Ergative	ئەرگاتیڤ
Indefinite adjective	ڕنگدێرا نه بناڤکری		Ergativity	ئەرگاتیڤی (م)
Demonstrative adjective	ڕەنگدێرا نیشاندەر		Lexicology	فەرهەنگسازی
			Phonology (m)	فۆنۆلۆژی (م)
Predicative adjective	ڕەنگدێرا پێڤەبەری		Conjunction	گهانەك (ن)
Attributive adjective	ڕەنگدێرا ڕاڤەکی		Affix	گره (م)
Interrogative adjective	ڕەنگدێرا پرسیاری		Stress	گوڤاش (م)
Simple adjective	ڕنگدێرا ساده		Letter	حەرف (م)
Case	ڕەوش		Homophone	هەڤدەنگ
Accusative case	ڕەوشا ئاکوزاتیڤ		Homonym	هەڤناڤ
Allative case	ڕەوشا ئالاتیڤ		Sentence	هەڤۆك (م)
Instrumental case	ڕەوشا ئامرازی		Synonym	هەڤواتە (م)
Vocative case	ڕەوشا بانگکرنێ		Causative	هۆکاری
Locative case	ڕەوشا جهی		Adverb	هۆکەر (م)
Dative case	ڕەوشا داتیڤ		Adverb of	هۆکارا ئاوایی

			manner	
Ablative case	ڕەوشا دەرکەتنێ		Adverb of place	هۆکارا جهی
Nominative case	ڕەوشا ناڤکی		Adverb of time, time adverb	هۆکارا دەمێ
Rectus, direct case	ڕەوشا ڕاستەڕاست		Adverbs of quantity	هۆکارا مێژەری
Oblique case	ڕەوشا تەواندی		Interrogative adverb	هۆکارا پرسیاری
Genitive case	ڕەوشا خوەدانتیێ		Izafe	ئیزافە (م)
Clause	ڕستە (م)		Subject	کارا (م)
Simple clause	ڕستەیا سادە		Conjugation	کێشان
Syntax	ڕستەسازی (م)		Copula	کۆپولا
Passive	تەباتی، پاسیڤ		Verb	لێکەر (م)
Complement	تەمامەکەر (م)		Active verb	لێکەرا لەباتی، لێکەرا ئاکتیڤ
Terminology	تەرمینۆلۆژی		Reciprocal verb	لێکەرا هەڤوودنی
Oblique	تەواندی		Reflexive verb	لێکەرا ڤەگەڕۆك
Intransitive	تێنەپەڕ		Feminine	مێ
Transitive	تێپەڕ		Number	مێژەر (م)
Object	تشتە (م)، برەسەر (م)، ئۆبژەکت (م).		Modifier	مۆدیفیەکەر (م)
Indirect object	تشتەیا نەڕاستەڕاست (م)		Modified	مۆدیفیەکەری
Direct object	تشتەیا ڕاستەڕاست (م)		Morphology	مۆرفۆلۆژی (م)
Singular	یەکهەژمار		Interfix	ناڤبەرگر (م)
Unit	یەکە (م)		Substantive, noun	ناڤدێر (م)
Gender	زایەند (م)		Common noun	ناڤدێرا جورەیی

			Derived noun	ناڤدێرا دارِشتی
			Compound noun	ناڤدێرا هەڤەدودانی
			Abstract noun	ناڤدێرا ڕازبەر
			Simple noun	ناڤدێرا سادە
			Concrete noun	ناڤدێرا شێنبەر
			Proper noun	ناڤدێرا تایبەتی

بێژمێین کورتکری

bnr. (binêre) بنەڕە
BP. (bêjeya pirsê) بێژەیا پرسێ
(G) (goranî) گۆرانی
HA. (hokera awayî) هۆکەرا ئاوایی
HC. (hokera cihî) هۆکەرا جهی
HD. (hokera demê) هۆکەرا دەمێ
K. (kara) کارا
KI. (kirmanckî (zazakî)) کرمانجکی (زازاکی)
KO. (kopula) کۆپولا
(KN) (kurdîya naverast (soranî, mukrî))
کوردیا ناڤەڕاست (سۆرانی، موکری)
KU. (kurmancîya bakur) کورمانجیا باکوور
(m) (mê) مێ
(n) (nêr) نێر
(n, m) (nêr û mê) نێر و مێ
Nr. (numre, hejmar) نومەرە، هەژمار
P. (pêveber) پێڤەبەر
r. (rûpel) ڕووپەل
T. (tişte) تشتە
TN. (tişteya nerasterast) تشتەیا نەڕاستەڕاست
ûhwd. (û herwekî din) و هەروەکی دن

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

دەستپێک

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

چارچۆڤەیا خەباتێ

حەتا ئەڤرۆ لسەر ڕێزمانا کورمانجییێ گەلەك خەبات هاتبوون کرن. (د ڤێ خەباتێدە، ژ کورمانجییێ مەبەستا مە کورمانجیا باکووریە.) ڤان سالێن داوییێ لسەر ڕێزمانا کرمانجکیێ (زازاکییێ) ژی هن خەبات چێبوون، لێ بەلێ کرمانجکی و کورمانجی ژ ئالییێ ڕێزمانیڤە ب ئاوایەکی فرەهـ نەهاتبوون بەراوردکرن. هەم ژ بۆ باشتر ناسکرنا کرمانجکییێ (زازاکییێ) هەم ژی ژ بۆ باشتر فێمکرنا ئالییێن هەڤبەش و جودا یێن کرمانجکی و کورمانجییێ، دڤێ ئەو ب ئاواکی فرەهـ بهاتانا بەراوردکرن. ژ بەر ڤێ یەکێ مە خوەست لسەر ڤێ مژارێ بخەبتن.

ئارمانجا مە ژ ڤێ خەباتێ، کو د بنەڕەتدا نامەیەکا دکتۆراییێیە، ئەوە کو کرمانجی ب پێکهاتا خوە یا ڕێزمانی باشتر بێتە ناسکرن و هەڤبەشی و جوداهییێن کو دناڤبەرا وێ کورمانجییێدە هەنە، بهێنە دیارکرن.

زمان، دگەل گەلەك تایبەتمەندییێن خوە سیستەمەکا تێکەلهەڤە. د زمان و دیالێکتاندە ب دە هەزاران بێژە و ب سەدان یاساییێن ڕێزمانی هەنە. هەکە ئەم بخوازن دوو دیالێکتان، بۆ نموونە کرمانجکی و کورمانجییێ بدن بەر هەڤ، دڤێ ئەم بەرێ خوە بدن وان بێژە و یاساییێن ڤان دیالێکتان. هەکە ئەم ب کورتی ببێژن، دڤێ مرۆڤ ژ ئالییێ فۆنۆلۆژی، مۆرفۆلۆژی، ڕستەسازی، لیکسیکۆلۆژیڤە وان بدە بەر هەڤ. مژارا ڤێ خەباتێ، ب تایبەتی **مۆرفۆلۆژیا کرمانجکییێیە**. ئەم لسەر ڤی بەشی ب ئاواکی فرەهـ، لێ بەلێ لسەر بەشێن گوهەڕینا دەنگان و ڕستەسازییێ ب ئاواکی گەلەکی کورت سەکنین.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ڕێبازو بەشێن خەباتێ

د دەستپێکا ڤێ خەباتێدە، دوو پرسێن هەری گرنگێن کو مە خوەست بەرسڤا وان پەیدا بکن ئەڤە بوون:

گەلۆ کیژان ئالییێن ڕێزمانی یێن کرمانجکی و کورمانجیێ هەڤبەشن؟

گەلۆ کیژان ئالییێن ڕێزمانی یێن کرمانجکی و کورمانجیێ ژ هەڤ جودانە؟

ژ بۆ پەیداکرنا بەرسڤا ڤان پرسان، بەراوردکرنا ڕێبازەکە گونجاو بوو. د خەباتێن ڕێزمانیدە، ڕێبازا بەراوردکرنێ ڕێ ددە کو مرۆڤ دیالێکت و زمانێن جودا باشتر ناس بکە. ژ بەر ڤێ یەکێ، د ڤێ خەباتێدە ئەم ب ڕێبازا دەسکریپتیف لسەر ڕێزمانا کرمانجکیێ سەکنین و مە ئەو دا بەر ڕێزمانا کورمانجیێ. ئانکو ئەڤ، خەباتەکا دەسکریپتیف و بەراوردکاری (Comparative) یە.

چاڤکانیێن نڤیسکی یێن کو مە ژێ سوود وەرگرتیە، د بەشا چاڤکانییاندە هاتنە دیارکرن. بەشەکی وان لسەر ڕێزمانێیە، بەشەك ژی ئەو چاڤکانینە کو مە جارنا ژ تێکستێن وان نموونە وەرگرتن. هەروەسا بەشەکی وان چاڤکانییان ڕاستەڕاست لسەر مژارێیە، بەشەك ژی نەڕاستەڕاست.

کەسێن کو ب ڕێزمانا کورمانجیێ مژوولن دازنت، د نڤیساندنا ڕێزمانێدە کێشەیا تەرمینۆلۆژیێ هەیە. د ڤی واریدە هین ژی ستانداردەك چێنەبوویە. مە د ڤێ خەباتێدە تێرمێن (زاراڤێن) ڕێزمانییێن کۆمخەباتا کورمانجیێ یا وەقفا مەزۆپۆتامیایێ بکار ئانین. ڤێ دەما داویێ، ل کوردستانا باکوور ئەڤ تێرم تێن بکارئانین. ژ بۆ کو باشتر بهێنە فێمکرن، مە لیستەیەکا وان تێرمان ل گەل ئینگلیزیا وان، د دەستپێکا خەباتێدە پێشکێش کر.

ئەڤ خەبات، ژ دەستپێکێ و ڤان چار بەشان پێک تێ:

بەشێ ئالفابێ و دەنگی. ڤان سالێن داویێ لسەر دەنگێن دیالێکتا کرمانجکیێ و پیتێن ئالفابەیا وێ گەلەك گەنگەشە هەنە. د ڤی بەشیدە ئەم

لسەر ڤان گەنگەشەیان سەکنین. هین زمانناس گوهەڕینا هن دەنگان وەکی نەموونە نیشاندن و ئیدیئا دکن کو ئەڤ گوهەڕین، ژ ئالیێ فۆنەتیکا دیرۆکی (Historical phonetics) ڤە کوردینەبوونا کرمانجکییێ نیشاندن. د ڤی بەشیدە ئەم لسەر ڤان بۆچوونان ژی سەکنین.

بەشێ مۆرفۆلۆژیێ: ئەڤ بەش، بەشێ هەری فرەهـ یێ ڤێ نامێیە.

بەشێ ڕستەسازیێ: بەشەکی کورتە لسەر ڕستەسازیا کورمانجکی.

بەشێ ئەنجامێ: د ڤی بەشیدە ئەنجامێن کو ئەم ل گۆر ڤێ خەباتێ گهیشتنە، هاتنە پێشکێشکرن.

تایبەتمەندیێن ڕێزمانی یێن کو هەڤبەشی و جودایێا کرمانجکی و کورمانجیێ نیشان ددن هاتنە نڤیسین.

ئاگەهداری دەرحەقا تێکستا خەباتێدە ژ بۆ کو خوەندنا ڤێ نامێ ئاسانتر ببە، ئەم دخوازن بالێ بکشینن سەر چار خالێن ژێرین:

د ڤێ خەباتێدە، جوداهیێن د ناڤبەرا کرمانجکی و کورمانجییێدە ب ڕەنگێن سۆر، جهێن کو مە خوەست بالێ بکشینن سەر، ب ڕەنگێ شین هاتنە نیشانکرن دا کو ئاسانتر بهێنە دیتن.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Mi ra va "xalo".	Min ra go "xalo"./Ji min ra go "xalo".

د نموونەیا ژۆریندە، ژ بۆ کو مە خوەست ئەم بالێ بکشینە سەر بێژەیا "ڕا" یێ مە ئەو ب ڕەنگێ شین نیشان کر. بێژەیێن "ژ" و "ڤا"یێ ژی، ژ بەر کو د ناڤبەرا کرمانجی و کرمانجییێدە ژ هەڤ جودانە، مە ئەو ب ڕەنگێ سۆر نیشان کرن.

مە دناڤبەرا بێژە، ڕستە و هەڤۆکێن هەڤواتە دە ئەڤ نیشان دانی: /

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

هەم د کرمانجکییێدە و هەم ژی د کورمانجییێدە، گەلەك ڤاریانتێن بێژەیان هەنە. ژ بۆ کو کرمانجکی و کورمانجی باشتر بهێنە بەراوردکرن، حەتا کو ژ دەستێ مە هات مە ڤاریانتێن بێژەیان ژی نڤیسین.

بۆ نموونە ئەڤ ڤاریانتێن بێژەیا "نووکە"یێ هەنە:

د کورمانجییێدە: نووکە / نکا / ئانا / ئاناکا / ئانەکا / ئانێکا / ئانکا (anika) / ئانکا / هەنووکە / ناگا / ناکا / ناکۆ / نۆکە / نوکا / نووکا.

د کرمانجکییێ (زازاکییێ) دە: نکا (nika) / نەکا / ئانکا (anika) / ئانکا / ئەکا / ئەنکا (enika) / ئەنکا / ئەنکێ / ئکا (ika) / ئنکا (inika) / ئنکای (inikay) / ئنکا (inka) / ئنکای (inkay) / ئنکەی (inkey) / ئنکێ (inkê) / ئیکێ / ئینکەی / ئینکێ / نکێ (nikê) / نەوکە.

هەروەسا مە د ناڤبەرا ڤاریانتێن پێشگر و پاشگراندە ئەڤ نیشان دانی: /

نموونە:

د کرمانجکییێدە: ئەو – (ew)/ئەی – (ey)/ئێ (ê)/ئی -(î).............

ئەورۆ/ ئەیرۆ/ ئێرۆ/ ئیرۆ.

د کورمانجییێدە: ئەڤ – (ev)/ ئەو – (ew)/ ئی - (î).......... ئەڤرۆ/

ئەورۆ/ ئیرۆ، ئیروو.

دکرمانجکییێدە: -دانە/ -دانک/ -دانکە/ -دانک/ -دانک:

(danki)/ -دۆن: (doni)/ -دوون... چایدانە/ چایدانک (çaydanki)/ چایدۆن

(çaydoni)/ چایدوون.

د کورمانجییێدە: -دان/ -دانک............... چایدان/چایدانک.

د کرمانجکییێدە، ڕادەر ب پاشگرێن " -ئەنە: (-ene)" یان ژی "ئش: (-iş)"ێ

چێدبن. بۆ نموونە "کەردەنە" و "کەردش (kerdiş)"، ئانکو "کرن". بۆ کو زێدە جە

نەگرن، مە د ڤێ خەباتێدە ب گشتی فۆرما ڕادەرێ یا ب "ـئەنە" بکار ئانی (وەکو "کەردەنە").

کرمانج و کرمانجکی

بەری کو ئەم دەست ب بەشێ ڕێزمانێ بکن، ئەم دێ ب کورتی لسەر کرمانجان (زازایان) و دیالێکتا وان هن ئاگەهداریان بدن.

هەکە ئەم یێن دەرڤەیی کوردستانێ نەحەسبینن، کوردێن کو دیالێکتا کرمانجکی دئاخڤن، ئێرۆ د ناڤا سینۆرێن ڤان ویلایەتاندە دژین:

1. چەولیگ (Bingöl)
2. دێرسم (Tunceli)
3. دیاربەکر (Diyarbakır)
4. خارپێت (Elazığ)
5. ئەرزنجان (Erzincan)
6. ڕوها (Urfa)
7. مووش (Muş)
8. سەمسوور (Adıyaman)
9. بدلیس (Bitlis)
10. سێواس (Sivas)
11. ئەرزرۆم (Erzurum)
12. سێرت (Siirt)

ژ ڤان ویلایەتان، ل دێرسم و چەولیگێ پڕانیا خەلکی؛ ل دیاربەکر، خارپێت و ئەرزنجانێ بەشەکی گرنگ یێ خەلکی ب ڤێ دیالێکتێ دئاخڤن. ئەم دشێن بێژن کو ل هن ویلایەتان، تەنێ ل قەزایەکێ ئەڤ دیالێکت دهێتە ئاخڤتن. وەکی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

قەزایا سیورەگێ (Siverek) یا ویلایەتا رِوهایێ، گمگما (Varto) مووشێ، ئالدوشا (Gerger) سەمسووری، مۆدانا (Mutki) بدلیسێ. ل ویلایەتێن سیواس، ئەرزرۆم و سێرتێ هەژمارا ئاخێڤەرێن کرمانجکی هندکە. ل گۆر کو ژ هن بەلگەیێن فەرمی یێن کۆمارا تورکیایێ دهێتە فێمکرن، ل ویلایەتێن مەلەتی (Malatya)، قەرس (Kars)، گوومووشهانە و سەیهانێ [Adana] ژی هەژمارەکا کێم یا کوردێن کورمانجکی ئاخێڤ هەیە.[1]

کوردێن کرمانجکی ئاخێڤ، ل دێرسمێ ژ خوە رِە دبێژن کرمانج؛ ل چەولیگێ، هن قەزایێن خارپێتێ و دیاربەکرێ ژ خوە رِە دبێژن کرد (kird)؛ ل هەرێما سیورەگێ ژ خوە رِە دبێژن دملی (dimlî/dimilî). بێژەیا زازا، هین زێدە تورکان ژ بۆ کرمانجکی ئاخێڤان بکار دئانی. هەروەسا کرمانجێن باژارِان ژی ل هن دەران ژ خوە رِە دگۆتن "زازا" لێ بەلێ ئەڤ بێژە ژ ئالیێ کرمانج ئاخێڤان کێم دهاتە بکارئانین. هەر کو باندۆرا تورکی لسەر کرمانجکی ئاخێڤان زێدە بوو، بێژەیا زازا زێدەتر هات بکارئانین. هەروەسا چەند زمانناسێن ئەورۆپی و ئەمریکی یێن کو لسەر کرمانجکی خەبتینە ژی، د بن باندۆرا تورکیدە مانە و د لیتراتورا واندە ژی بێژەیا "زازا"یێ دهێتە بکارئانین. ناڤێن "دملی" و "زازا" د بنیاتێ خوە دە ناڤێن دوو عەشیران بوون کو پاشێ تەشمیلێ کرمانجی ئاخێڤان بوونە[2]. ژ بەر کو پرِانیا کرمانجکی ئاخێڤان ژ خوە رِە دبێژن کرمانج یان ژی کرد و ژ دیالێکتا خوە رِە دبێژن کرمانجکی یان ژی کردکی، رِاستترە کو مرۆڤ ڤان بێژەیان بکاربینە. گرووپا خەباتە یا ڤاتەیی یا کو ئەڤ بیت سالە لسەر کرمانجکی دخەبتە، ژ ڤان ناڤان کرمانج و کرمانجکی تەرجیە کرنە، ئەم ژی د ڤێ خەباتێدە ڤان بێژەیان بکارتینن.

تشتەکی بالکێشە کو ل هەر چار بەشێن کوردستانێ، هن کوردێن کو ب دیالێکتێن جودا ـ جودا یێن کوردی دئاخڤن، ژ خوە رِە دبێژن "کرمانج" و ژ دیالێکتا خوە رِە دبێژن "کرمانجی"[3] یان ژی "کرمانجکی".

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

هێژایە کو ئەم دەربارەیی واتەیەکا دن یا بێژەیا "کرمانج"ێ ژی باخڤن.

ل هن دەڤەرێن کوردستانێ، ژ کەسێن کو ب ئەسلێ خوە مەنسووبێ عەشیرەکێ نەبن ژێرە دبێژن "کرمانج". هەروەسا ل هن دەڤەران، ژ جۆتکار، ڕەعیەت و گوندیان ڕە ژی دبێژن "کرمانج". بۆ نموونە، ل دەڤەرا بەهدینانێ گۆتنا "ئەز نە کرمانجێ بابێ تە مە"، یان ژی د دیوانا (مەلایێ جزیری) دە گۆتنێن "میر و کورمانج"[4] نیشانێن ڤێ واتەیێنە[5].

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

پەراوێزێن دەستپێکێ

(1) 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı, TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 1961.

(2) Kekil, Kureşanlı Seyyid, Peygamberler İle Seyyidlerin Şecereleri ve Aşiretlerin Tarihi, Köln, [2002?], r 216, 242

Dersimi, M. Nuri, Kürdistan Tarihinde Dersim, Heleb, 1952, r 61

(3) Malmîsanij, Kırd, Kırmanc, Dımıli veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul, 1996.

Bruinessen, Martin van, Ağa, Şeyh ve Devlet Kürdistan'ın Sosyal ve Politik Örgütlenmesi, Özgür Gelecek Yayınları, Ankara, 1991, r 411

Xal, Mihemedî, Ferhengî Xal, berg: III, Çapxaney Kameranî, Silêmanî, 1976, r 83, 84

Kordestanî, Hezretê Ayetullah Aqay Şeyx Muhemmed Merdûxê, Ferhengê Merdûx, Senendec, 1362 [1983], berg: II, r 386

Mukrîyanî, Gîw, Ferhengî Mehabad, Çapxaney Kurdistan, Hewlêr, 1961, r 476

İzoli, D. Ferheng Kurdi-Tırki, Tırki-Kurdi, Deng Yayınları, İstanbul, 1992, r 237

Mihemedî (Şepûl), Mihemed Salih Îbrahîmî, Jînawerî Zanayanî Kurd Le Cîhanî Îslametî ya Gencîney Ferheng û Zanist, Çapxaneyê Meharet, Tehran, 1364/1985, r 786-787

(4) Ce'fer, Hecî, Gotinêt Mezinan li Devera Behdînan, Bexdad, 1986, r 178-179

El-Xalidî, Zîyauddîn Başa, El-Hedîyetu'l-Hemîdîyye Fî'l-Luxetî'l-Kurdîyye, Mektebetu Lubnan, Beyrût, 1975, r 185

Wahby, Taufiq & Edmonds, C. J. Edmonds, A Kurdish-English Dictionary, Oxford University Press, Ely House, London W. i, 1966, r 77

Kurdo, Qanadê, Tarîxa Edebyeta Kurdî, berg: 1, Weşanên Roja Nû, Stockholm, 1983, r 96

(5) Ji bo agahdarîyên zêdetir yên vê mijarê binêre: Malmîsanij, berhema navborî.

Erdost, Muzaffer, Türkiye Üzerine Notlar, Sol Yayınları, Ankara, 1971, r 166, 168

Beşikçi, İsmail, Doğu Anadolu'nun Düzeni, Sosyo-Ekonomik ve Etnik Temeller, 3. basım, berg: I, Yurt Kitap-Yayın, Ankara, 1992, r 191

Cîhanî, Pervîz, "Kurmanc Kî ne?", Sirwe (gowarî edebî-ferhengî), Wurmê, nr 16 (Xezelwer 1366), r 64.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ئالفابێ و دەنگ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

1. ئالفابێ

ئەڤرۆ ل کوردستانا باکووری، ژ بۆ نڤیساندنا کورمانجی و کورمانجکی ئەم ڤان (31) پیتان بکارتینن:

A B C Ç D E Ê F G H I Î J K L M N O P Q R S Ş T U Û V W X Y Z
a b c ç d e ê f g h i î j k l m n o p q r s ş t u û v w x y z

ژ ڤان پیتان هەشت حەب دەنگدێرن: a e ê i î o u û

بیست وسێ حەبێن مایی نەدەنگدێرن: b c ç d f g h j k l m n p q r s ş t v w x y z

لسەر کێمبوون یان ژی بەسبوونا ڤان (31) پیتان، د ناڤ کورمانجاندە گەنگەشەیێن دوور و درێژ چێبوونە. پشتی ڤان گەنگەشەیان، ئەڤرۆ د ناڤ کورمانجێن کوردستانا باکوور دە ئەڤ (31) پیت هاتنە پەژراندن. لێ بەلێ د ناڤ کرمانجاندە هین ژی لسەر پیتێن ئالفابەیێ، هزرێن جودا هەنە. کەسێن کو کرمانجکی دیالێکتەکا کوردی ناحەسبینن و زمانەکی سەربەخوە دحەسبینن، ب هن پیتێن جودا دنڤیسن.

چاردە کەسێن کو حەتا ئەڤرۆ رێزمانا کرمانجکی نڤیسینە و هەژمارا پیتێن کو بکارئانینە هوسایە:

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نڤیسکار	هەژمارا پیتان	پیتێن جودا یێن کو بکارئانینە
Turan Erdem & Orhan Erdem [6] Gülşat Aygen [7] Sebahattîn Gultekîn [8] Deniz Gündüz [9] Munzur Çem [10] Fahri Pamukçu [11] Çeko [12]	31 31 31 31 31 31 31 31	
Harun Turgut [13]	34	â, ğ, ı, i, ô, u, û
Ali Ekici [14]	32+4=36	ğ, ı, i, u, ü Jê van pê ve, ji bo çar dengan du herf bi kar anîne: Wateya wê ya kurmancî çhem: çem kher: kerr phalle: qilêr, qirêj thal: tal, vala
Zülfü Selcan [15] Lêbelê herfên ku Zülfü Selcan nûke bi kar tîne cuda ne [16]	33+2=35 32+6=38.	ı, i, u, ü, dz (c), ts (ç), Ẋ, Ṙ Di cihê "J"yê de Ẓ Herfa J bi kar naîne. ı, i, u, ü, Ẋ ç-ḉ, h-ḥ, k-ḳ, p-ṗ, r-ṙ, t-ṭ Di cihê "J"yê de Ẓ Herfa J bi kar naîne.
Terry Lynn Todd [17]	37	Wateya wê ya kurmancî

		T (tayn) hindik S (sî) kevir Ł (leymin) rêvin/rêvîn, qilêrî R (herre) ax, herî Ğ (werğan) lihêf H (heram) heram ’ [ع] 29 nedengdêr + 8 dengdêr
Ludwig Paul (18)	37	T, S, L, R, Ğ, ḥ, ’ [ع] 29 nedengdêr + 8 dengdêr
Abdulaziz Beki (19)	38+Ö+Ü=40	Я [ع] ğ [غ] ħ [ح] Š [ص] đ [چ] Ť [ڭ] Ž [ڤ] 31+7 = 38

دەما كو مرۆڤ بالا خوە بدە ئالفابەییێن گەلەك نەتەوەیان، مرۆڤ دبینە كو هەموو ڤاریانتێن دەنگێن زمانان د ئالفابەییێن واندە ب پیتان ناییێن تەمسیلكرن، لێ بەلی دەنگێن بنگەهین و هەڤبەشێن زمانێ نەتەوەیەكی د ئالفابەیا وی نەتەوەییدە ب پیتان تێن تەمسیلكرن. بۆ نموونە دەنگێن كو تەنێ د هن دەڤۆكێن زمانەكیدە هەبن، لێ بەلێ د هەموو دەڤۆكاندە تونە بن، د ئالفەبەییێدە ب حەرفان ناییێن تەمسیلكرن. ئانكو ژ بۆ هەر دەڤۆك و دیالێكتا زمانەكی حەرف و ئالفابەییێن جودا ناییێن بكارئانین. لۆما مە گۆت "دەنگێن بنگەهین و هەڤبەشێن زمانێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

نەتەوەیەکی". بۆ نموونە، دەنگێن (ç) [ts], (c) [dz] د کرمانجکیا هەرێما دێرسمێدە هەنە، لێ بەلێ د کرمانجکیا هەرێمێن دن دە و د دیالێکتا کورمانجیێدە تونە نە، لۆما ئەڤ دەنگ د ئالفابەیا کوردی (کرمانجکی، کورمانجی) دە ب پیتێن جودا نەهاتنە تەمسیلکرن. دەنگێن هوسا یێن کو بەس د هن دەڤۆکاندە هەنە، دکارن د خەباتێن زانستی و فۆلکلۆریکدە ب نیشانێن ترانسکرپسیۆنێ بهێنە نیشاندان. بۆ نموونە د زمانێ تورکیدە هوسا دبە. ئەم بێژن د هن دەڤۆکێن تورکیدە دەنگێن [ñ] ("n"ya nasal) و [q] (ق) هەنە، لێ بەلێ د ئالفابەیا تورکیدە، ژ بۆ ڤان دەنگان حەرفێن جودا تونە نە.

ئەڤرۆ د ئالفابەیا کرمانجکی یا کو ئەم بکارتینن دە (31) پیت هەنە، لێ بەلێ هەکە ئەم بەرێ خوە بدن لیستەکا ژۆرین، ئەم دبینن کو د یا Zülfü Selcanî دە (38) پیت هەنە. هەکە ئەم دوو پیتێن (Â, Ô) یێن Harun Turgutî، پیتەکا (L) یا Terry Lynn Todd و Ludwig Paulî و شەش پیتێن Abdulaziz (Я, đ, Ť, Ž, Ö, Ü) Bekiyî لێ زێدە بکن(20)، هەژمارا پیتێن ئالفابەیا کرمانجکی دبە (47). بێگومان ئەڤ هەژمارەکە گەلەك زێدەیە و نە د جهدەیە. حەرفێن ḉ, ḥ, ķ ṗ ṙ, ṭ یێن Zülfü Selcanî دگەل حەرفێن ç, h, k, p, r, t بکارتینە، بەرێ ژ ئالیێ هن کورمانجانڤە ژێ هاتنە جەرباندن، لێ بەلێ پاشێ نەهاتنە پەسەندکرن و ئەڤرۆ د ئالفابەیێدە تونەنە.

هن کەس ئیدئا دکن کو، ژ بەر کو پیتێن [ı] و [ü] د تورکیدە هەنە و کوردێن کوردستانا باکووری ب پەروەردەبوونا تورکی وان ناس دکن، باشتر کو د جهێ پیتێن [i] و [u] یێ دە پیتێن [ı] و [ü] بهێنە بکارئانین، لێ بەلێ ب مە مەترسیەك د بکارئانینا [ı] و [ü] یێ دە هەیە. ئەو ژی ئەڤە: ژ پراکتیکێ ژی ئەم دزانن کو کوردێن کو ب پەروەردەبوونا تورکی فێری ڤان پیتان دبن، وان ل گۆر بلێڤکرنا تورکی بلێڤ دکن و ب ڤی ئاوایی ئەڤ دەنگێن زمانێ کوردی تێن خەرابکرن. چونکو دەنگێن [i] و [u] یێن کوردی و [i] و [u] یێن تورکی ژ هەڤ جودانە. ب ڤان نموونەیان ئەڤ جودایی باشتر دهێتە فێمکرن:

پیت	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
ı → i	çila (ne ku "çıla")	Çira
	bize (ne ku "bıze")	Bizin
	bin (ne ku "bın")	Bin
ü → u	kuçe (ne ku "küçe")	Kuçe
	kuncî (ne ku "künci")	Kuncî
	kurd (ne ku "Kürd")	Kurd
	Kurdîstan (ne ku "Kürdistan")	Kurdistan

هن کەسێن کو کرمانجکی دیالێکتەکا کوردی ناحەسبینن، د جهێ حەرفا [X]ییێدە، [Ğ] یا کو د ئالفابەیا تورکیدە ژی هەیە بکارتینن. ئەڤ دەنگ، د ئالفابەیا عەرەبیدە ب پیتا [غ]ێ دهێتە نیشاندان. دەنگێ [غ]ێ د کرمانجکییێدە هەیە، لێ بەلێ د ناڤ فۆنیمێن کرمانجکییێدە رێژەیا وێ گەلەك هندکە. بۆ نموونە، مە بەرێ خوە دا دوو تێکستێن کرمانجکی یێن وەشاندی یێن کو تێدە حەرفا [Ğ]یێ هاتیە بکارئانین[21]. هەژمارا پیتێن ڤان دوو تێکستان (15833) یە و ژ وان تەنێ (22) حەب [Ğ] نە. ئانکو د ڤان تێکستاندە رێژەیا [Ğ]یێ، (13٪)ە . تشتەکی دن ژی ئەڤە: بێژەیێن کو ل گۆر دەڤۆکەکا کرمانجکی تێدە دەنگێن [Ğ]یێ (غ) هەیە، د هەموو دەڤۆکێن کرمانجکییێدە ب ڤی ئاوایی نایێن بلێڤکرن. د هن دەڤۆکاندە ئەڤ دەنگ وەکی [X] (خ)، [Q] یان ژی [G]یێ دهێتە بلێڤکرن. لۆما د کرمانجکییێدە نسبەتا دەنگێ [Q] گەلەك کێمە [Ğ]یێ (غ) و د ئالفابەیا کوردێن کوردستانا باکوورێدە ئەڤ دەنگ ب پیتەکێ نەهاتیە نیشاندان.

ژ بۆ بلێڤکرنا جودا یێن بێژەیێن کرمانجکی، چەند نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) . I	کرمانجکی (زازاکی). II	کورمانجی
Ğ	X, Q, G	X, Q, G
bêağkî [22]	bêaxkî/beyaxçî [23]	Bîyanî
ğaj [24]	xêz/xêzi	xêz/xaz/xîz
ğerbelek/ğervelek [25]	qirbelek/qerbelek[26]	Qerbelek
ğererı [27]	xirar/xerar [28]	xirar/xerar
ğeyal/ğeal/ğaal [29]	Xeyal	xeyal/xîyal
ğerez [30]	qerez [31] /qeraz	xerez/xered/qerez
ğeyret/ğîret	qêret/qeyret	xîret/xêret/xeyret/qîret
ğezna [32]	xezna/xezîna/xizna [33]	xezîne/xezne/xizîne/xizne
ğeznadar [34]	xeznadar/xiznedar/xiznadar[35]	xezînedar/xeznedar/xiznedar
ğırr kerdene[36]	xir kerdeni/girr kerdene	gêr kirin/xir kirin/gilor kirin/ gulor kirin/kilol kirin
ğız [37]	Xîz [38]	xîz/xiz (xîz û ka)
ğızar [39]	xizar [40]	xîzar/xizag
ğız[41] ğız biyayis/	xiz [42] xij bîyayîş/xij bîayiş/	xij/xîj/xîç xij bûn/xîj bûn/xîç bûn

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ğız biyais [43]	xiz bîyayîş [44]	
ğêğ/xêğ [45]	xax [46]	xêv/xêt/xêvik/xêtik
xağ [47]	xag [48]	xag/xang

1.1. د ناڤبەرا کرمانجی و کورمانجییێدە گوهەڕینا دەنگان

هن زماناسێن کو کرمانجکی و کورمانجی دوو زمانێن جودا دحەسبینن، وەکی دەلیلەکی بنگەهین پشتا خوە ددن فۆنەتیکا دیرۆکی (historical phonetics). بۆ نموونە، لسەر گوهەڕینا مێژوویيا M-Vیێ یا هن بێژەیا دسەکنن و دبێژن دەنگێن [M] یا کرمانجکی د کورمانجییێدە بوویە [V]، د کوردیا ناڤەڕاستدە ژی بوویە [W]. د. ن. ماکێنزی، ژ بۆ دەنگێن کاراکتەریستیکێن کوردی، ئەڤ نموونەیێن [49] گوهەڕینێن دەنگان نیشان دابوون.

دەنگ	فارسی	کورمانجی و کوردیا ناڤەڕاست
M-M-V/W	nam	nav, naw [KN]
ŞM-M-V/W	çeşm	çav, çaw [KN]
XM-XM-V/W	tuxm	tov, tow [KN}
X-K	xer	Ker
Ş-Ç	[şûden/şoden]	[çûyin / çûn]

پشتی د. ن. مەکێنزی ژی هن کەس لسەر گوهەڕینا دەنگان سەکنین و نڤیسین کو د جهێ سێ بێژەیێن پێشین یێن ژۆریندە، د کرمانجکییێدە بێژەیێن "name" ، "çim" و "toxim" بکارتێن. هەروەسا هن کەسێن گوهەڕینا هن دەنگێن دن ژی وەکی پیڤان وەرگرتن و ل گۆر وێ کرمانجکی و کورمانجی دوو

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

زمانێن جودا حەسباندن، ب وی ئاوایی د ناڤ زمانێن ئیرانیدە بجهـ کرن. لێ بەلێ ئەڤ پیڤان، نە بەسن، هەری کێم ژ دوو ئالیانڤە:

یا یەکەم، ژ بۆ گوهەڕینا ڤان دەنگان، وەکی بنگەهـ قەبوولکرنا تەنێ چەند بێژەیان شاشە. چونکو گاڤا کو ئەم بەرێ خوە بدن هن بێژەیێن دن، ئەم دکارن بەرۆڤاژی بۆچوونا ژورین ژی ئیدیئا بکن. ئانکو وەکی د نموونەیێن ژێریندە خویا دکە، د هن بێژەیێن کرمانجکییێدە دەنگێن [V]/[W] هەیە، لێ بەلێ د کورمانجیا وان دە ئەو [M] یە.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
V/W	M
Ew Ewro	ev, em (KN) evro/ewro/îro/îrû, emro/îmro/ewro (KN)
Nawitene	Nimandin
taw / dem / deme	Dem
vêşî / vîşî	mişe/mîşe
Ziwan	ziman / hezman

هەکە گوهەڕینا دەنگێن [M]- [V]/[W]یێ ببە پیڤان، چما ئەڤ نموونەیێن داوین نابن پیڤان، چما نموونەیێن کو مەکێنزی نڤیسینە بِبن پیڤان؟ هەکەر گوهەڕینا [M]- [V]/[W]یێ وەکی پیڤان بێتە قەبوولکرن، ل گۆر ڤان نموونەیێن داوین، دڤێ کرمانجکی جهێ کورمانجیا کو مەکێنزی دانیبوو بگرە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

یا دوویەم، گوهەڕینا ڤان دەنگان هەم د ناڤ کرمانجکی و هەم ژی د ناڤ کورمانجی ب خوە دە ژی هەیە:

نموونە:

I. کرمانجکی (زازاکی)	II. کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
M	V	
Bermayîş	Bervayîs	Girîn
Mil	vile/vîye	stû/histû/hustî/hustu/istû /sto/ustu
keman / kiman	Kivan	Kevan
Simzi	Sêvze	givîj / givîc / guvîj
Xam	Xav	Xav

I. کورمانجی	II. کورمانجی
M	V
Gom	gov
Kemn	kevn/ kevin/kewn
Kemnik	kevnik
Nimêj	nivêj
nizm/nimz/nizim	niviz/nivz
Simnik	sivnik
simore/simorîk/simolek	sivore/sivorik/sivorîk
toxm / tuxm / toxim / tuxim / tixum	tov
Xam	**xav**

وەكی كو د دوو لیستەیێن داویندە خویا دكە، گوهەڕینا دەنگێن [M]-[V]یێ هەم د ناڤ كرمانجكی و هەم ژی د ناڤ كورمانجییێدە هەیە. تو سەدەمەك تێدە تونەیە كو ئەم بێژەیێن ستوونەكێ وەكی پیڤان قەبوول بكن، لێ بەلێ یێن ستووونا دن قەبوول نەكن.

هن كەس، هەر ب ئارمانجا كو جوداییا كرمانجكی و كورمانجی نیشان بدن، گوهەڕینا هن دەنگێن دن وەكی نموونە دنڤیسین. وەكی ڤانا:

كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی
V	B
Va	Ba
C	J
cinî/cenî/cênîye	Jin
W	H
Cew	Ceh

د ناڤ كرمانجكییێدە ژی كورمانجییێدە ژی گوهەڕینا گەلەك دەنگێن دن هەنە. ل ژێرێ، ئەم دێ چەند نموونەیان بنڤیسن:

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

گوهەڕینا دەنگێن [L]-[R]یێ:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
R/L	L/R
Barê	Bal
Belg	berg/belg
bergîr/bargîr	bergîr/bargîr/belgîr/bergîl
Birke	Balûk
Çila	Çira
elbisim/helbisim/ îbrişim	ewrîşim/hevrûşim/hervîşim/hevrûsim/ herwîşim/îbrîşim
era dime kotene	li dûv ketin / bi dûv ketin
ero ci cêrayene	li wî gerîn
Gerre	Gilî
gil/qil	Gir
gilêze/gilêzge/gilêzî/gilej/gilêj gî/gilêsk/gilêş	gilêz/gilîz/gilîze/girêz/girîz
gilor/gilover/qilor/qilover	gilor/gulor/gilol/ gilover/gulover/girover/gurover
gustire/giştiri/engiştere/ingişti ri	gustîr/gustîl/hingustîl/hingustilk
lawayene/lowayene	reyîn/rewîn/reyan
lojine/lujini/locine/lucini/lozin e	rojin/rocîn/rojen/rojne
lûwî/luwî/luy/lûye/lû	rûvî/ruvî/rovî/rêvî/rîvî
nequr/nikul/nikile/nîkile /	nikul/nikil/nîkil/nukul

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

nukule	
Ra ko ra / ço ra Kewena/kewna ra raye. Ra merdena xo ver mekuye.	li / le li çiyê Li rê dikeve. Li ber mirina xwe mekeve.
reyra / reyre reydi	ligel, legel / regel (KN) digel, degel (KN)
riperr/rîpel	Rûpel
Ro Ro herî bar keno. Ro herî **nişe**. Mi ro da./Da mi ro. Dorme ro lazekî birrno.	li / le Li kerî bar dike. Li kerî siwar be. Li min da./ Li min xist. Dor li lawikî birrîne.
serre/serr	Sal
şorr/sor/sorr/şuarr/solin	şor/sûr/sîr/sor/ swîr
telî/telu	dirî/strî
tewrî/tewlî/tolî/torî/towrî	tevlî (tev li)
zerrî/dil	Dil

ب كورتى، بەلگەيێن گوهەڕینا دەنگان، تێرى چەسپاندنا ئیدیئایا كوردى نەبوونا كورمانجكى ناكن. ژ بەر كێماسیا ڤان بەلگە و گروٚڤەیان، هزرێن زماناسێن ئەوروٚپایى د مژارا جهىٚ كرمانجكى و كورمانجیىٚ د ناڤ زمانێن ئیرانیدە، هەڤدوو ناگرن. بوٚ نموونە، (جوٚست گیپەرت، ژ زانینگەهـ فرانكفورتىٚ)، كورمانجیىٚ (كوردى) ب فارسیا دەما ناڤین و كەڤنڤە، لىٚ بەلىٚ كرمانجكیىٚ (زازاكیىٚ) ب زمانێن پارتى و میدییێڤە گرێددە [50]. ئانكو ل گوٚر وى، كورمانجى (كوردى)، لسەر ئیرانیا باشوورا ڕوٚژئاڤایى، كرمانجكى (زازاكى) لسەر ئیرانیا باكوورىٚ ڕوٚژئاڤاییە. لىٚ بەلىٚ (بوٚ ئوتاس، ژ زانینگەها ئوپسالایىٚ) و گەلەك

زماناسێن زمانێن ئیرانی، هەم کورمانجی و هەم ژی کرمانجکیێ لسەر ئیرانیا باکوورێ ڕۆژئاڤایی دحەسبینن [51]. ئانکو هەر یەك ژ وان ل ئالیەکی کوردی دنەڕە و ل گۆرویێ ژێ ئەنجامان دەردخە.

ئەم ب گوهەڕینا دەنگێن [V]-[B] / [B]-[V]یێ کو هەم د ناڤ کرمانجکی و هەم ژی د ناڤ کورمانجییێدە هەیە، بدۆمینن.

2.1. د ناڤ کرمانجکییێدە کوهەڕینا دەنگان

2.1.1. د ناڤ کرمانجکیدە کوهەڕینا دەنگێن [V]-[B] / [B]-[V]یێ

I - کرمانجکی (زازاکی)	II - کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
B	V	
ambaz/embaz/hembaz/ imbaz/olboz/ombaz/u mbaz	alvaz/alvoz/olvoz	Heval
Babî	Bavî	bab/bav
Berbayîş	Bervayîş	girîn/girîyan
Bihvêre	Vamêre	darbehîv. dara behîvê/dara bahîvê/dara behîfê/dara bihîvê
biruşk/birûsik/bilusk	virûsk/virûsik/virso	birûsk/birisk
Baha	vaya/vayî	baha/beha/biha/ buha
Burr	vîyer/vêr	bihur/buhur/bor

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Eşkeba	Eşkeva	(nanê) şkeva / şikeva hişkeva / êşkeva
Gulbang	Gulvang	Gulbang
kebanî/kebanîye	kevanî/kevonî/kêvanîy e	kebanî/kevanî/kewanî
kêber/keyber/çêber	kêver/çêver	1.derî 2. (baxçeyê) ber derî
Pîrbab	pîrbav/pîrvav	bapîr, pîrebab (KN)
ribês/ribêse/ribes/ribeş /ribêş/ rêbîs/rubês	rêvas/rivês/rîveş	ribês/rûbês/rêvas/rîvas / rêvaz/rîvaz
sibate/sebat	sivote/siwat	sibat/sebat/sivat/şibat/ şiwat
Şorba	Sorva	Şorbe
Teber	Tever	derve/derva/devra/dev re
Xebate	Xevat	Xebat
xebitîyayene	Xevetîyayîne	Xebitîn
Yewbînî	Zuvîn	Yekûdin

ژ ڤان نموونەیێن ژۆرین ژی دهێتە فێمکرن کو ژ بۆ تەسنیفکرنا زمان و دیالێکتان، تەنێ کۆمەك بێژەیان نەبەسە. هەکە مرۆڤ ژ ڤان نموونەیان بێژەیێن کرمانجکی یێن ستوونا یەکەم (ب "B"یێ) وەکی پیڤان بگرە، دێ ڤاریانتێن هەمان بێژەیێن کرمانجکی یێن ستوونا دوویەم (ب "V"یێ) چ بن؟ چونکو ئەو

ڤاریانت ژ کرمانجکینە. ئەڤ پرس، ژ بۆ نموونە ییێن دن ییێن کو مە نڤیسین ژی دەرباس دبە.

د ناڤ کورمانجییێدە گوهەڕینا دەنگێن [B]-[V] / [V]-[B]یێ

I – کورمانجی	II – کورمانجی
B	V
Bab	Bav
debançe/debance	davançe/devançe
Kebanî	kevanî / kewanî
ribês/rûbês	rêvas/rîvas/rêvaz/rîvaz
sibat/sebat/şibat	Sivat
Xebat	xevat/xewat

2.2.1. د ناڤ کرمانجکیدە گوهەڕینا دەنگێن [J]-[C] یێ

I - کرمانجکی (زازاکی)	II - کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
C	J	J
Bacar	Bajar	Bajar
Dice	dije/jije/jûje/jûjû/zuze	jûjî/jûjû/jîjo/jijo/jojî/jivjî/jîjk/jûşik/jîho
Gicik	Gijik	gijik/gijok/gîjik
hecîre/încîre/încili/încil	hêjîre/hejîre	hêjîr/hejîr/hêcîr/hijîr/hijîrk/hujîr/hincîr
locine/lucini/locini/lozine	lojine/lujini	rojin/rocîn/rojen/rojne

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Mic	Mij	Mij
Nimac	Nimaj	nimêj/nivêj/limêj/mêj
roce/roc	Roj	Roj
Roce	Roje	Rojî
Vace	Vaje	bêje/bibêje

3.2.1. د ناڤ کرمانجکییێدە کوهەڕینا دەنگێن [H]-[W]یێ

I - کرمانجکی (زازاکی) دەڤۆکا دێرسمێ	II - کرمانجکی (زازاکی) دەڤۆکێن دن	کورمانجی
W	**H**	**H**
Wenik	honik/hûnik	hênik/hînik/honik/hû nik/fênik
weriştiş/wuriştiş	Huriştiş	helistin/hilistîyan, helstan/herstan (KN)
wir/wur	her/hur	Her
wişk/wuşk	huşk/husk	hişk/uşk/işk
Wîye	Huye	**bêr/bêrik**
Wîyeyîş	huwayîş/hiwayîş	**kenîn/kenîyan**
Wunaz	hunaz	honas/honaz
wurdi/wirdi	hurdî	hûr/hîr/hwîr, wirde/hurde/hûrde (GK)

دەرحەقێ پێڤانا گوهەڕینا دەنگان یا ل گۆر فۆنەتیکا دیرۆکیدە، هێژایە کو ئەڤ ژی بێتە گۆتن: هەکە بەس هن گوهەڕینێن دەنگان وەکی پێڤان بهێنە قەبوولکرن، دکارە ژێ ئەنجامێن شاش دەرکەڤن. بۆ نموونە، هەکە ئەم بەرێ خوە بدن نموونەیێن ژۆرین یێن بەشێ "د ناڤ کرمانجکییێدە گۆهەڕینا دەنگێن [C]-[J]یێ"، ئەم دبینن کو بێژەیێن کرمانجکی یێن ستوونا دوویەمین، وەکی یێن کورمانجی، ب [J]یێ تێن بلێڤکرن. هەمان تشت ژ بۆ نموونەیێن ژێرین ژی دکارە بێتە گۆتن. ل ژێرێ، دیسان بێژەیێن کرمانجکی یێن ستوونا دوویەمین، وەکی یێن کورمانجی، ب [Ş]یێ تێن بلێڤکرن. گەلۆ مرۆڤ ل ڤان نموونەیان بنێڕە، دکارە ببێژە دەڤۆکا کرمانجکیا دێرسمێنە کرمانجکیە؟ یان ژی دەڤۆکێن کرمانجکییێن کو د جهێ [C] و [S] یێدە، وەکی کورمانجی، [J] و [Ş]یێ بلێڤ دکن نە دەڤۆکێن کرمانجکییێنە؟ نا. چونکو ژ بۆ تەسنیفا زمان و دیالێکتان، دڤێ ئەو زمان و دیالێکت نەتەنێ ژ ئالیێ گوهەڕینا دەنگانڤە، لێ بەلێ ب ئاوایەکی گشتی ژ ئالیێ ڕێزمانیڤە ژی بهێنە بەراوردکرن [52].

4.2.1. د ناڤ کرمانجکیدە گوهەڕینا دەنگێن [Ş]-[S]یێ

I - کرمانجکی (زازاکی) دەڤۆکا دێرسمێ	II - کرمانجکی (زازاکی) دەڤۆکێن دن	کورمانجی
s	ş	ş
Çarseme	Çarşeme	çarşemî/çarşem/çarşe mb/çarşembî
Derguse	derguşe/dergûşi	dergûş/derguş
Deste	deşte/deşti	Deşt
eskefte/askefte	şikefte/şikefti/eşkefte	şikeft/hişkeft
eskera/eskara	eşkera/eşkara	eşkere/aşkera/aşkere

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Gost	goşt/gueşt	Goşt
Husk	huşk/wuşk/wişk	hişk/uşk/işk
Kas	Kaş	Kaş
Koskar	Koşkar	koşkar/ goşkar
Liske	Alişki	alûşk/aluşk
Meske	Meşke	Meşk
Pisike	Pişike	Pişik
Posman	Poşman	poşman/peşîman
Qirs	Qirş	Qirş
Riske	rişke/rişki	Rişk
sewsewuke/sewsewike	şewşewoke/şewşewike	şevşevok/şevşevik/şewşewîk
simatîyayene/sermitîyayene	şemitîyayene/şemetîyayene	şemitîn/şemetîn/şimitîn
Ses	Şeş	Şeş
Sewe	şewe/şew	şev / şew
Sêr	Şêr	Şêr
Sorva	Şorba	Şorbe
Xosavî	xoşawe/xoşawî	Xoşav

5.2.1. د ناڤ کرمانجکییێدە کوهەڕینا دەنگێن -[AN]-[ON] ی[ÛN]

د کرمانجکییێدە دەنگێن "an-"، د هن دەڤۆکاندە دبن "-a", "-on", "-o", "-ûn" یان ژی "-û". د کورمانجییێدە ژی "-an"جارنا "n"یا خوە وندا دکە، دبە "-a".

نموونە:

کرمانجکی - I	کرمانجکی - II	کرمانجکی - III	کرمانجکی – IV	کرمانجکی - V	کرمانجکی –VI	کورمانجی
-AN	-A	-ON	-O	-ÛN	-Û	-AN / -A
Amnan	amna	Omnon	Omno	ûmnûn	Ûmnû	Havîn
Asan	Asa	Oson	Oso	osûn	Osû	hêsan/asan/hasan/hêsa
Ban	Ba	Bon	Bo	Bûn	Bû	ban, xanî
Can	Ca	Con	Co	Cûn	Cû	Can
Gan	Ga	Gon	Go	Gûn	Gû	gîyan/can
Giran	Gira	Giron	Giro	girûn	Girû	Giran
însan/ hîn-san/îsan	însa/îsa	înson/îson/ oson/yîson	înso/îso	însûn/îsûn/yîsûn	însû/îsû/ osû/yîsû	însan/insan/ enzan/îsan
Mankere	-	monkere	-	mûnkere	-	manker/ maker
Manga	-	Monga	-	mûnga	-	manga/

						mange
Nan	Na	Non	No	Nûn	Nû	Nan
Panc		ponc/ ponz		pûnc	-	Pênc
Varan	Vara	Varon	Varo	varûn	Varû	Baran
Zanaye	-	Zonaye	-	zûnaye	-	Zana
Zanayen e	-	zonayen e	-	zûnayen e	-	Zanîn
Ziwan	ziwa	ziwan/zo n	Zo	Zûn	Zû	Ziman

پاشگرا پرهەژماریا ناڤدێر و رەنگدێران "-an" ژی د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە دبە "-a", "-on", "-o", "-ûn" یان ژی "-û". د کورمانجییێدە ژی ئەڤ "-an"جارنا [n] یا خوە وندا دکە، دبە "-a".

نموونە:

کرمانجکی I –	کرمانجکی –II	کرمانجکی –III	کرمانجکی –IV	کرمانجکی –V	کرمانجکی –VI	کورمانجی
-AN	-A	-ON	-O	-ÛN	-Û	-AN / -A
Çiman	çima	Çimon	Çimo	Çimûn	Çimû	çavan/çava
rezan	Reza	rezon	Rezo	Rezûn	Rezû	rezan/reza
sîyayan	sîyaya	sîyayon	Sîyayo	sîyayûn	sîyayû	reşan/reşa
zerdan	zerda	zerdon	Zerdo	Zerdûn	zerdû	zeran/zera

6.2.1. د ناڤ کرمانجکییێدە گوهەڕینا دەنگێن -[OM]-[AM] [ÛM]ێ

د کرمانجکییێدە دەنگێن "am-"، د هن هەڤۆکاندە دبن "om-"، یان ژی "ûm-".

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) – I	کرمانجکی (زازکی) – II	کرمانجکی (زازاکی) – III	کورمانجی
AM	OM	ÛM	AM
ameyîş/hameyene	Omeyîş	Ûmeyîş	Hatin
Amên	Omên	Ûmên	havên/aveyn/avên/haveyn/havn/hevîn/ heyvan /hêvên/hêvîn
Cam	Com	Cûm	Cam
Dame	dome	Dûme	dama/dame/tame
dame/dami	domi	Dûmi	daf/dav/daw, dafik/davik
Game	gomi	Gûmi	Gav
Kam	Kom	Kûm	Kî
Lamba	lomba	Lûmba	lambe/lamba/lampe/ lemba/lembe/ lempe
Name	nome	Nûme	Nav

Şamî	şomi	Şûmî	Şîv
Vame	vomi	vûme/vûm	behîv/bahîv/behîf/beîv/bihîv
Xam	Xom	Xûm	xam/xav
Zama	Zoma	Zûma	Zava

7.2.1. نموونەیێن دیفتۆنگان

د دەڤۆکا کرمانجکیا چەولیگ و پالۆییێدە، هن دیفتۆنگ (-ua-, -ue-, -uê-, -uî-, -ui-) هەنە. بالکێشە کو د کورمانجیا هەرێما بەهدینانێ و جارنا یا بۆتانیێدە بەرگندا وان دیفتۆنگان، دەنگێن "-wî-, -iwî-, -uê-, -uwê-" هەنە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) چەولیگ – پالی	کورمانجی بەهدینان، بۆتان
-ua-, -ue-, -uê-, -uwa-, -uwe-, -uî-, -ui-, -uwî-	-wî-, -iwî-, -uê-, -uwê-
bîyene / bîyayîş	bwîn/biwîn/buyn/bun, bîn
Duîr	dwîr, dîr
guaz/guez/guwaz/guwez	gwîz/giwîz, gûz, gwêz (KN)
gueşe/guweşi/guweşe	guêşî/gwêşî/guwêşî, hûşî/îşî/uşî/wîşî/wûşî
guîn/guwîn/gwîn	xwîn, xîn
gweyn/guweyn/guêyn	Xweyn
kuar/kuwar	kwîr/kiwîr/kwêr, kûr
kueyî/kuweyî	kwîvî/kiwîvî, kîvî

kuirk/kurk	kiwîrk/kwîrk, kurk
kuiz/kuz/guiz/xûz	kûz/xûz/xwîz
luî/luwî/luw/lû	rwîvî/riwîvî/rîwî, rîvî, rûvî/ruvî
quit/qut	qwît/qiwît, qît, qût/qut
ruen/ruwen	rwîn/riwîn, rûn
Rueniştiş	rîniştin/rûniştin/runiştin
sualin/suelin/suwalin/şuar	swîr/siwîr, sîr, şor/şûr
suend/suwend/sûnd	swînd/siwînd, sînd, sûnd
suik/suk	swîk/siwîk, sîk
şîyene / şîyayîş	çwîn/çiwîn, çîn, çûyîn
tuic/tuwij/têj	twîj, tîj
tuiy/tuy	twî/tiwî, tî
vêwek/vêvike/vêke/veyveke	bwîk/biwîk /buyk, bîk
wuirdi/wirdi/wurdi/hurdî	hwîr/hiwîr, hîr
xueri/xuerî/xuweri/xuerin/xuerî/xuerîn	kwîr/kiwîr/kur, kîr

پەراوێزێن پشکا (أ)

(6) Erdem, Turan & Erdem, Orhan, Türkçe Açıklamalı Kürtçe Dil dersleri-Zazaca Hikayeler, Arya Yayıncılık, İstanbul, 2012.

(7) Aygen, Gülşat, Zazaki/Kirmancki Kurdish, LINCOM Europa, Muenchen, 2010.

(8) Gultekîn, Sebahattîn, Xebata Gramerî, Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Stenbol, 2010.

(9) Gündüz, Deniz, Türkçe Açıklamalı Kürtçe Kırmancca/Zazaca Dil Dersleri, Vate Yayınevi, İstanbul, 2009.

(10) Çem, Munzur, Türkçe Açıklamalı Kırmancca (Zazaca) Gramer, Deng.

(11) Pamukçu, Fahri, Gıramerê Zazaki (Zuwanrêznayi), Tij, İstanbul, 2001.

(12) Çeko, Razarê Dımılkî/Türkçe Açıklamalı Zazaca Gramer, Berlin, 1996.

(13) Turgut, Harun, Türkçe Açıklamalı Zazaca Dilbilgisi, Bremen, 1997.

(14) Ekici, Ali, Türkçe Açıklamalı Zazaca Gıramer, Kardelen Yayımcılık, İstanbul, 2010.

(15) Selcan, Zülfü, Grammatik der Zaza-Sprache Nord-Dialekt (Dersim-Dialekt), Wissenschaft & Technik Verlag, Berlin, 1998.

(16) http://www.tunceli.edu.tr/akademik/fakulteler/edebiyat/bolum/doded/zaded/EdebiyateZazay1.pdf.

(17) Todd, Terry Lynn, A Grammar of Dimili Also Known as Zaza, İremet Förlag, Stockholm, 2002.

(18) Paul, Ludwig, Zazaki Grammatik und Versuch einer Dialektologie, Dr ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden, 1998.

(19) Beki, Abdulaziz, Zazaki Sarf-Nahvi/Filolojisi (Gırameri), [Internet nüshası], [2012].

(20) Beki, Abdulaziz, r 11.

(21) Bnr Munzur Haber, Nr 19 (03 eylule 2004), r 8, Dêrsim. "Qeseykerdene Sewa Vengê Zazaistani", Vengê Zazaistani, Nr 3.

(22) Çakmak, Hüseyin, Türkçe-Dersimce (Kırmancki/Dımılki/Sobê) Sözlük, Kalan Yayınları, Ankara, 2004.

(23) Canpolat, Musa, Zazaca-Türkçe Sözlük, İstanbul, 2006.

(24) Canpolat, berhema navborî.

Akbalık, Kamber, Ferhenge Kırmancki-Tırki / Türkçe-Kırmancki Sözlük, El Yayınları, İstanbul, 2011.

(25) Canpolat, berhema navborî.

(26) Turgut, Harun, Zazaca-Türkçe Sözlük, Tij, İstanbul, 2001.

Canpolat, berhema navborî.

(27) Akbalık, berhema navborî.

(28) Büyükkaya, Necmettin, Kalemimden Sayfalar, Vate Yayınevi, İstanbul, 2008.

Turgut, Harun, Türkçe-Zazaca Sözlük, Do Yayınları, 2008.

(29) Turgut, Harun, Türkçe-Zazaca Sözlük, r 159.

Akbalık, berhema navborî.

Özcan, Mesut, Zazaca-Türkçe Sözlük, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1997.

(30) Turgut, Harun, Zazaca-Türkçe Sözlük.

(31) Turgut, Harun, Zazaca-Türkçe Sözlük.

Canpolat, berhema navborî.

(32) Özcan, berhema navborî..

(33) Turgut, Harun, Zazaca-Türkçe Sözlük.

(34) Akbalık, berhema navborî.

(35) Turgut, Harun, Zazaca-Türkçe Sözlük.

(36) Özcan, berhema navborî.

Canpolat, berhema navborî.

(37) Akbalık, berhema navborî.

(38) Akbalık, berhema navborî.

(39) Akbalık, berhema navborî.

(40) Özcan, berhema navborî.

Ekici, Ali, Türkçe-Zazaca Sözlük, Kardelen Yayımcılık, İstanbul, 2010.

Aydar, Mehmet, Zazaki-Tırki Qalier/Zazaca-Türkçe Sözlük, Doruk Yayınları, İstanbul, 2003.

(41) Özcan, berhema navborî.

(42) Akbalık, berhema navborî.

(43) Özcan, berhema navborî.

Canpolat, berhema navborî.

(44) Aydar, berhema navborî.

Özcan, berhema navborî.

Malmisanıj, Zazaca-Türkçe Sözlük / Ferhengê Dımılki-Tırki, Weşanên Jîna Nû, Uppsala, 1987.

(45) Çakmak, berhema navborî.

Canpolat, berhema navborî.

[46] Turgut, Harun, Zazaca-Türkçe Sözlük.

[47] Özcan, berhema navborî.

[48] Turgut, Harun, Zazaca-Türkçe Sözlük.

[49] MacKenzie, D. N., "The Origin of Kurdish", Transactions of the Philological Society, Volume 60, Issue 1, November 1961, r 70-71.

[50] Keskin, Mesut, Zonê Ma Zanena?, Geoaktif Yayınları, İstanbul, 2012, r VIKeskin, Mesut, “Orta ve Eski İrani Dillerin Zazacaya Tuttuğu Işık", in: II. Uluslararası Zaza Tarihi ve Kültürü Sempozyumu,, Bingöl Üniversitesi Yayınları, Bingöl, 2012, r 236.

[51] Bo nimûne binêre: Paul, Ludwig, "The Position of Zazaki Among West Iranian Languages", in: Sims-Williams, Nicholas (ed.), Proceedings of the Third European Conference of Iranian Studies held in Cambridge, 11th to 15th September 1995, Part I (Old and Middle Iranian Studies), Dr Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden, 1998, r 166.

[52] Derheqê guherîna dengên kurdî de, ji bo zêdetir agahdarî binêre: Malmîsanij, M., Kürtçede Ses Değişimi, Vate Yayınevi, İstanbul, 2013.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

مۆرفۆلۆژی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

2. بێژە

بێژە، ئەو یەکەیا زمانیە کو واتەیا وێ هەیە یان ژی د هەڤۆکێدە ژ ئالیێ ڕێزمانیڤە خوەدیێ ئەرکەکییە. ل گۆر دەنگان، واتە و چێبوونێ، جورەیێن بێژەیان هەنە. ل ژێرێ، ئەم دێ لسەر ڤان بسەکنن.بێژە، ل گۆر دەنگان دکارن هەڤناڤ، ل گۆر واتەیێ دکارن پرواتە، دژواتە یان ژی هەڤواتە بن.

1.2. بێژەیێن هەڤناڤ

بێژەیێن هەڤناڤ، ئەو بێژەنە کو بلێڤکرن و نڤیسینێن وان یەکە، لێ بەلێ واتەیێن وان جودانە. نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
her-1	**Ker**
her-2	Her
çare-1	Çare
çare-2	**enî/enîng/henî**
çale-1	Çal
çale-2	Çar**ok**
ber-1	**D**erî
ber-2	**D**er

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

2.2. بێژەیێن پڕواتە

بێژەیێن پڕواتە، ئەو بێژەنە کو ل گۆر جهێ بکارهاتنێ خوەدی واتەیێن جودا – جودانە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	واتەیێن بێژەیێ	کورمانجی	واتەیێن بێژەیێ
cile/cil	1.kinc, çek, cilik 2.kurtan, palan 3.cih/nivîn	**Cil**	1.kinc, çek, cilik 2.kurtan, palan
jan/jûn	1.êş 2.kovan, derd 3.nexweşîya perokî	**Jan**	1.êş 2.kovan, derd
pêt/pît/peyt	1.li ser xwe, zînde 2.qayîm 3.bi lez (çûn) 4.bi dengê bilind 5.dewlemend	**pêt/pît/pihêt/peyt**	1.li ser xwe, zînde 2.qayîm 3.rêkûpêk

3.2. بێژەیێن دژواتە

بێژەیێن دژواتە، ئەو بێژەنە کو واتەیێن وان دژی هەڤن. نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
şewe-roje / şew-roj	şev-roj / şew-roj
berz-nizm/nimz	**bilind**-nizm/nimz
germ-ser**d** / garm-sar**d**	germ-sar
ro**ş**n-tarî / ro**şt**/ro**st**/rue**şt**-tarî	rohnî/ronî-tarî

4.2. بێژەیێن هەواتە

بێژەیێن هەڤواتە، ئەو بێژەنە کو بلێڤکرن و فۆرمێن وان جودانە، لێ بەلێ واتەیێن یەکن. نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
1.tuj / tûz / tuz 2.guzin/gizûn/gizin 3.tun / tûn	1.tûj/twîj/tîj 2.gizûn
1.ewnîyayîş /ewnîrîyayîş 2.nîyadayîş 3.qayîtkerdiş	1.nêrîn/nihêrîn 2.**mêzekirin** 3.**berê xwe dan**
1.mer**d**im 2.peya/pîya 3.însan	1.meri**v** 2.peya 3.însan/insan

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	4.**zilam**
1.melşe / kermêşe / kelmêşe 2.vizik 3.pînge 4.kulinge/kulenge	1.kermêş / kelmêş 2.vizik 3.pî**zla**g 4.kuling

1.4.2. هن بێژەیێن هەڤواتە یێن کو ل هەرێمێن جودا تێن بکارئانین

هەر چقاس بەشەکی زێدە یێ بێژەیێن کرمانجکی و کورمانجی هەڤبەش بە ژی هن بێژەیێن وان ژ هەڤ جودانە. د ناڤ دەڤۆکێن کرمانجکی و کورمانجیێ ب خوە دە ژی بێژە یێن هەڤواتە یێن کو فۆرمێن وان ژ هەڤ جودانە هەنە.

ژ کرمانجکی هن نموونە:

کرمانجی (زازاکی) I – هەریما دێرسمێ	کرمانجکی (زازکی) – II هەرێما سێوەرەگێ	کرمانجکی (زازاکی) – III هەرێما پیرانێ	کرمانجکی (زازاکی) – IV هەرێما چەولیگ و پالیێ	کورمانجی
di**m**piştik / di**m**piştike/ di**m**pistike/ dipişîtik /dûpişk	di**m**aş**kil**/ de**m**aş**kul**	- - - -	dimpiştik	dûpişk/dûvpişt/ dûbişk
-	-	**aqreb**	**eqreb/aqreb**	dûpişk

- Ap	ded	Dat	dat/ded ap	Mam Ap
maye/muaye/ma daye/da dayîke/dake	may/ma day dayîki/dayik	may/ma dayî/day dayîki/dayki/ deyki	may dadî/day dayk/dayik	dê, mak [53] da**d**a/da**d**/da; dayîk/dayk/dak/deyk
albaz/alboz/alvaz/alvoz/olboz/olvoz heval/haval	embaz -	imbaz/emaz -	ombaz heval	Heval Heval
eştene/estene çing kerdene	eştiş/eşteni çe kerdiş	eyştiş/eştiş vistiş çeng kerdiş vir kerdiş, vir kardiş virvirnayîş	eştiş - vir kerdiş	avêtin/**a**vêjtin, **a**vêştin, avitin, **ha**wêştin, **ha**wîştin (KN) çe kirin virvirandin virvirandin virvirandin
pî baba/bava baw/ba	**pî/pêr** baba/bava/ baw bawk	**pî/pêr** baba/ baw bawk	**pî** baba/babî baw/ ba bawk/bayk	Bav bav/baba/bab bav/bab

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

bak				bavik
nîyadayene	**ew**nîrîyayîş/ **ew**nîyayîş -	**ew**nîyayîş/ **hew**nîyayîş /**how**neyîş/ **ow**nayîş/**oy**nayîş -	**û**nyayîş/ **û**nayîş/ **o**nyayîş -	nêrîn/nihêrîn nêrîn/nihêrîn
- tal / tol	veng -	Veng -	Veng -	vala, vingîvala tal
genim	xele/xeli	Xele	xele/xeli, genim	Genim
pirnike, firne - -	- zincî -	Pirnike - vinî	- zinc -	firnik (54) zinc(55) /**er**zing/ zênî vini**k** / **di**fin / **bê**vil/ **bî**vil kepû/ kepî, **poz**
- - - - - dorme/d	çor**ş**me/çor**ş**mi/ çor**s**me/ço**ş**me/ ço**ş**mi/çorme/çormi dor derûdor	- - - - - dorme/dor	- - - dor dorûdormare /darûdomare	Çarme**dor** çarme**dor** çarme**dor** dor derûdor/der-dor

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

ormi - -	- - -	mare/ dormar/domare/ domar/dûmare	dormale/duarmali/duarmal/duermale/duermali/dormedor dorûver/dor-ver	dormedor/ dormador/ dormandor/doram dorû**ber**/dor-**ber**
doman/domû - - - - - - - -	- qeçek/qeç - - - - - - -	- - - - - - gede leyîr eyel kulfet	- qic/qij put tut - - - lîr - -	zarok/zarûk qicik pi**s** **zarok/zarûk/zarong/zaro/** **zarû/zar** gede role (G) [eyal] **zarok/zarûk**
Puç Gêrwe	**pûçik** gêrwe	- - kurik	**puç/punc** -	Gore gore/gurrik kurik/kurîk/kurk
kî/çî	zî/jî	Zî	zî/iz	jî/zî
- - -	make/maki/mak - -	- **sedefi** **zirari**	- - -	mê**vok**/mî**we**k qumçe

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

gozage/ gozege	- qumça	gocag	guecak/guejak/gucak/ gujak/gocage/gocake/ gocak/gocege/gojag/ ojege / gojek (56)	qumçe qu**m**çe/qu**p**çe/ qu**m**çik/qu**f**çik **biş**koj
Kinc - - -	- - çek **çina**	- cili - -	kinc - - -	Kinc Cil çek -
Herey	berey, erey	Erey	Erê	**Dereng**
cêrayene fetelîya yene	geyrayîş -	geyrayîş/gêrayîş -	gêrayîş -	gerîyan/gerîn fetilîn/fitilîn
- - - - - îslige/îşlige/ yîşlige	- qutik/qurtik - - **qoliki/qoli/qol** işligi/îşlig/îşlegi	Paç - - - - îşlig	Paç - - - - îşlig/îşlik	paç (57) qutik/qurtik/ kurtik/qutek/ qitik qutik/qurtik îşlik/îşlig
rusnayene/	riştiş	Erşawitiş	şawitiş/şawutiş/şirawitiş/er	**Şandin**

ruşnaye ne			şawitiş	
seveta/s eweta -	- **qandê**	Semedê **qay/qaydê/** **qabê**	semedî/semê d **qê/qay**	semedê/sed emê semedê/sed emê
Hewl rind -	**hewl** rind -	**hewl/howl/** **hol** rind baş	**hol** - -	semedê/sed emê rind baş
çêber/çê ver/ çêwer/ç ever -	kêber/kêver/ keyber -	Ber - -	ber derge	**D**erî dergeh, derge
reye/rey /rê/raye fa - donim/d olime gerenge gêyîm defa/def e	. fin - - - qor -	Ray - hewi donimi/dun imi gilangi - -	rey/rê - hew/how/ho / hêf duenim/dueri m/durum girang/gering /gerûng gening/genû ng - -	**Car** **derb** **dor** **neql** **car** **car** **car**
harme/	-	-	**erme**	pîl/pî/mil

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

herme bazî/boj î - - qol	- - bask qol	- pol bask -	- pol/puel - qol/quel	bazû pîl/pî/mil bask qol
cîran -	cîran/cînar embiryan/embrî yan/imbiryan/i mbrîyan/enbiry an/enbirîyan/en brîyan	cîran/cîron -	cîrûn/cîron -	cîran/cînar cîran/cînar
- - - qesey kerdene qeşî kerdene	- - - qisey kerdiş	qalî kerdiş - - -	qalî kerdiş xeberî dayîş, xebêr dayîş - -	**Axaftin** xeber dayîn/ xeber dan qise kirin
qiz/qiç/ qiz(kek) / qiç(kek) hur**d**î	qij wer**d**î	qic/qij wir**d**êk	qij/qic/qicik qît/qîtek **wird**i/**wurd**i/ **wirdîyek**	qic/qicik/ki çik piçûk/biçûk hûr/hûrik
xever(î) milqî/mi lqit/milx î	xeberî - nengi/lengi/leng	- - nengi	xeber - neng	xeber mi**r**qî nengu

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

- -	-	-	-	çêr, sixêf /zêf, dijûn
senên/senê - - çitur/çiter/çitir/ çitowrî/ çitorî/ çito/çita /çitu/çitû/çutir/çutur/çiton	senîn/senî - - -	senîn/senî senên/senê - çitewir	sinîn/sinî/sinye - - Çitaw	çawan/çan / çawa/çewan ça çito /çitewr/ çitow/çitor/ çutor/çutûr/ çitehr/ çitehrî/çitil/ çitilî/çiton/çitonî
kotî/kata - ku/kû - - -	kotî - - - - -	- kure/kura - - komca kanca	- - - ça kûmca/komca konca	kuda/kude/ kûde kure/kur/kêrê ku/kû/ko ku/kû/ko [kîjan cî] [kîjan cî]
- - - peroj/pe	- - dihîri/dehîre/deyîri -	teştare hili/huli - -	taştare/têştare hel/heil -	Nîvroj nîvroj nîvroj nîvroj

roz nêmeroze	-	-	- nîmruej/nêmrueci/nêmruej/nîmeroc/nîmroj/ nîmrueci	nîvroj/nîvero/nîvro/navroj/ navro
bêçike/pêçike/ bêçe	- - gişti	- - gişti/gişt/**en**gişti/**in**gişti	- - gişt/**e**ngişt	pêçîk/bêçik/ pêçî/bêçî gust tilî/tilih/tibil/til/tilîk/tipil/tipl/tibl/dipil/dipl
- - - bazar -	**j**e**w**şeme - - bazar -	- - - bazar kirê/kirî	yoşemi - - bazar kîrye/kîre/kîri[58]	yekşemî/yekşem/yekşemb/yekşembî/êkşem/êkşemb bazar kirakî/kêrakî
yaranîye/yaranî/ yarenî - lexî/lax ku**r**ata/kuret zarava	- - - kuşat -	- heneki - - -	yarî - - - -	yarî/yaranî henek leq/lax/laqirdî kuşetî zareve [59]

ewk/ewuk emin -	- emin -	- - neha	- ermi, emin -	Ewk ewk yêr
kemere/kêmere -	kerra **sî**	kerra **sî**	kerra **sî / siy**	Kevir Kevir
- nas kerdene	sinasnayîş/ silasnayîş nas kerdiş	şinasnayîş/sinaş-nayîş/siraşnayîş -	şinasnayîş nas kerdiş	nas **kirin** nas kirin, nas kirdin (KN)
- - Haq/Heq	- Ella/Alla Heq[teala]	Homa/Hûma Ella Heq[teala]	Hûma/Homa Ella/Allah Heq[teala]	**Xwedê** **Yezdan** Heq[teala]
herre wele	herri -	herri -	herr -	**ax**, herî [60] **x**welî
- - silîye/silî/şilî/şilîye	**-** **yaxer / yaxir** şilî	varan/varon **-dijni** şilî	varûn - Şilî	**B**aran **b**aran şilî
het ley/leye/lewe/	het - -	het - -	het/hêt - -	Hind **al**î/**yal**î/**hêl**, la/lay (KN)

lewi/ lêwe/lê - -	- -	- -	- -	**ba, def, nik, ref, rex, cem**
çîşte kaleke/kalek	kîş**ti**/kişt kêlek/kalek	kîş**ti**/kiş**ti** kaleki	Kîş**t**	Koş Kêlek
- dirv**ete**	- dirb**eti**	birîni darbi	birîn darb	Birîn Derb
- **dirvetin**	**-** **dirbetin**	birîndar -	birîndar **darbice**	Birîndar Birîndar
meste/ **mesti/meşte/meşti** -	**meşti/meşt/mêşt/mest** -	**meyşti/meşti** siba/sibha/seba	- siba/siva/siwa	Sibe sibe/sibeh/siba/ sube

وەکی کو ژ ڤان نموونەیێن زۆرین ژی دهێتە فێمکرن، ژ بێژەیێن هەڤواتەیێن کرمانجکیێن کو ل گۆر هەرێمان تێن گوهەرتن یەك یان ژی چەند حەب گەلەك جاران د کورمانجییێدە ژی هەنە. هن بێژە ژی د کرمانجکییێدە هەنە، لێ بەلێ د کورمانجییێدە تونە نە.

2.4.2. هن بێژەیێن کو د دەڤۆکێن جودا یێن کرمانجکییێدە ب واتەیێن جودا تێن بکارئانین:

کرمانجکی (زازاکی)	هەرێما بێژەیا کرمانجکی یا ستوونا یەکەم	ب کورمانجی (واتەیا بێژەیا کرمانجکی یا ستوونا یەکەم)
ecizîyayene/ecizîya yîş	1.Pîran → 2.Sêwregi →	1.acizîn/ecizîn (jê têr bûn), zivêr bûn 2.westîn, mandî bûn, betilîn
fetilîyayene/feteliy ayene / feteliyayîş	1.Dêrsim → 2.Aksaray → 3.Çewlîg-Pali→[61] 4.Pîran →	1.fetilîn/fitilîn (gerîn) 2.fetilîn (vegerîn) 3.hatin qewirandin, hatin qewitandin 4.reng jê çûn, reng qelibîn
fetilnayene/fetelnay ene / fetelnayîş	1.Dêrsim → 2.Aksaray → 3.Çewlîg-Pali→[62] 4.Pîran →	1.fetilandin/fitilandin (gerandin) 2.fetilandin (vegerandin) 3.qewirandin, qewitandin 4.dan dû, bi pey ketin
qefilîyayene/qefelî yayene/qefelîyayîş	1.Çewlîg, Pîran → 2.Pîran → 3.Dêrsim,Çewlîg →	1.qefilîn/qefilîyan/qefiliha n/qefilîn/qufilîn, hatin qufilandin 2.qefilîn (qerisîn, cemidîn) 3.qefilîn (westîn, mandî bûn, betilîn)
qefilnayene/qefelna yene / qefelnayîş	1.Çewlîg, Pîran → 2.Pîran → 3.Dêrsim,Çewlîg →	qefilandin/qufilandin (kilît kirin) 2.qefilandin/qufilandin

		(qerisandin, cemidandin) 3.qefilandin (westandin, mandî kirin, betilandin)
rakerdene/rakerdiş	1.Pîran → 2.Dêrsim →	1.raxistin 2.vekirin (ji bo qapax ûhwd.)
raşanayene/rasanayene / raşanayîş/raşonayîş / raşayîş	1.Dêrsim (63) → 2. Dêrsim (64) → 3. Çewlîg, Pîran→	1.raweşandin/rawişandin/rawşandin, daweşandin 2.raweşandin, daweşandin, rijandina fêkîyên darê 3.weşandin (belav kirin)
rijnayene/ricnayene / rijnayîş/ricnayîş	1.Sêwregi, Çêrmûge → 2.Çewlîg,Pîran,Sêwregi→	1.rijandin 2.rûxandin/roxandin
şenik/senik/şinik	1.Dêrsim → 2.Dêrsim,Çewlîg→ 3.Pîran →	1.çenik/çenîk/çênîk/çenek, piçikok, hindikek 2.sivik 3.kiçik, piçûk (bi temenê xwe piçûk)

5.2. جورێن بێژەیان

بێژە، ل گۆر ئەركا خوە یا كو د زماندە ب جھ تینن، دابەش دبن. ل گۆر ڤێ دابەشبوونێ، د كرمانجكییێدە ھەشت جورەیێن بێژەیان ھەنە: ناڤدێر، جھناڤ، رەنگدێر، گھانەك، داچەك، ھۆكەر، بانگ و لێكەر.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

6.2. ل گۆر چێبوونا خوە بێژەیێن کرمانجکی (زازاکی)

ل گۆر چێبوونا خوە، بێژە سێ جورەنە: بێژەیێن سادە، دارِشتی و هەڤەدودانی.

1.6.2. بێژەیێن سادە:

بێژەیێن سادە، ئەو بێژەنە کو پێشگر، پاشگر و ناڤبەرگر وەرنەگرتنە، هەروەسا ژ چەند بێژەیێن جودا پێک نەهاتنە.

چەند نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
bira	bira
çim	çav
kes	kes
por	por
şima/sima	hûn
ver	ber / wer (65)
zerd	zer

2.6.2. بێژەیێن دارِشتی

د کرمانجکییێدە بێژەیەك، دکارە پێشگر، پاشگر یان ژی ناڤبەرگرێ وەربگرە. بێژەیێن دارِشتی، ئەو بێژەنە کو پێشگر، پاشگر یان ژی ناڤبەرگر وەرگرتنە.

د کرمانجکییێدە گەلەك بێژە ب گوهەرِینا دەنگان ل گۆر هەرێمان تێن گوهەرتن. هەروەسا هن پێشگر و پاشگر ژی ل گۆر هەرێمان دگوهەرِن. ل ژێرێ، ئەم بەشەکێ پێشگر و پاشگران ل گەل نموونەیێن وان دنڤیسن. د ناڤبەرا ڤاریانتێن جهێ – جهێ یێن پێشگر، پاشگر و بێژەیاندە، خێزەکا (/) هاتیە دانین.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

1.2.6.2. چەند پاشگر و بێژەیێن کو ب وان هاتنە چێکرن

کرمانجکی (زازاکی) پێشگر	کرمانجکی (زازاکی) بێژە	کورمانجی پێشگر	کورمانجی بێژە
a- I	1.abînşo/abîşo/abîşû [a + bîn + şew] 2.abtîşo/abtîşû [a + bîn + tir + şew]	-	1.dîşev [66][din + şev], şeva din 2.pêr şev
a- II	1.acêr/acîr 2.acor 3.apey 4.aver/over/ûver	-	1.ber bi jêr 2.ber bi jor 3.paş da/paş de, pey 4.[ew ber], ber bi pêş, pêş de
ber-	1.berbanik 2.berpa/berpî	ber-	1.bervank/berwank/berwang 2.berpê
bê- / bîye-	1.bêaqil 2.bêbext 3.bêsol/bêsual/bêsuel 4.bêveng	bê-	1.bêaqil 2.bêbext 3.bêxwê 4.bêdeng
bi-	1.biaqil / b'aqil 2.bikeyf/bikêf	bi-	1.biaqil / b'aqil 2.bikêf
bîn- / bî-	1.bîro [bîn + roj] / bêro/bîyor 2.bîntirro [bîn + tir + roj] / bînterro 3.bînşew [bîn + şew] /	din/dî-	1.roja din / roja dî [din + roj] adinî rojê 2.sêsibe [din + tir + roj] 3.dîşev [din + şev],

	bînsewe/ bînso / bîşew / bînşewka / bîşewka 4.bîntirşewe / bînterşew / bînteso [bîn + tir + şew]		şeva d din adinî şevê 4.şeva bertir/şeva betir [din + tir + şev]
da-	1.dades 2.dapancês 3.davîst	-	1.nêzîkî deh 2.nêzîkî panzdeh 3.nêzîkî bîst
der-	derheqê / derheqa dermal, dermalî derhal	der-	derheqê / derheqa dermal, dermalî derhal
em-	1.emşo [emşew]/emso/eşmo 2.emser/emsar/esmer	î- / ev-, em- (KN)	1.îşev, evşev/emşew/îmşew (KN) 2.îsal/evsal, emsal (KN)
ew-/ey-/ê-/î-	ewro/eyro/êro/îro	ev- /ew- / î-	evro/ewro/îro/îrû, emro/îmro/ewro (KN)
hem- /am- / om- / an-	hemver/amver/omver /anver	hem-	Hember
hem- /am-/ om-/em- /im- /on-	hembaz/embaz/ambaz/imbaz/ombaz/ onbaz	en-	1.heval 2.enbaz [67]
im-	1.imşo [emşew]/işmo 2.imsar/imser/ismer	î-, em- (KN)	1.îşev, emşew/îmşew (KN) 2.îsal, îmsal/emsal

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

			(KN)
î-/wi-/wey-	îta/wita/weyta	-	ev der, vir
ne-	1.neheq 2.nekes 3. nesax 4. nezan	ne-	1.neheq 2. nekes 3. nesax 4. nezan
nê-/ni- / nîye-	1.nêweş/niweş/ş/nîyeweş 2.nêwende/nêwendî	ne-	1.nexweş 2.nexwende/nexwend
pe-	1.peroj/peroz 2.peşewe/pesewe	bi-	1.biroj 2.bişev
pê- / pa-	pêwer /pawer	pê-	pêxwarin, pêxor (KN)
ra-	raver/ravey/ravêr/ravê	-	berê, pêş
u-/ew-/wi-	uca/ewca/wica/weyca/awca/awja/awza/uza	-	ew cî, [li] wî cî, ew der, wir
ver-	Verbendik	ber-	Bervank

د بەشێن ناڤدێر، ڕەنگدێر، هۆکەر و لێکەرێدە، ئەڤ دێ لسەر پێشگر و پاشگرێن کو ب وان ناڤدێر، ڕەنگدێر، هۆکەر و لێکەر چێدبن بسەکنن.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

2.2.6.2. چەند پاشگرو بێژەیێن کو ب وان هاتنە چێکرن

د کرمانجکییێدە هەژمارا پاشگران ژ یا پێشگران پترە. ئەم ل ڤرێ ژ وان تەنێ چەند نموونەیان دنڤیسن [68].

کرمانجکی (زازاکی) پاشگر	کرمانجکی (زازاکی) بێژە	کورمانجی پاشگر	کورمانجی بێژە
-a	1.desta rêşta 2. hewra/hora 3.zura / zûra 4.wenda (m)	-e - -ayî/-awî -ker -a	1.deste teşî 2.ewrayî/ewrawî 3.derewker 4.xwenda (n, m)/xwende (n, m)
-al / -ale	1.çengal/çungal 2.gopale 3.kendal	-al	1.çengal/çingal 2.gopal 3.kendal
-e	1.deste 2.wende	-e	1.deste 2.xwende
-ker	1.zîvker 2.zurker 3.fendker/feniker 4.mîziker	-ker -ek/-ok/-oke	1.zîvker 2.derewker 3.fendek/fendok/fenok/fenek 4.mîzoke / mîzek
-i/ -e (jibo nêr)	1.çimi / çime 2.kewti / kewte	-î/-e/-a (jibo nêr û	1.çavî 2.kevtî/keftî/ketî

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	3.nuşti / nuşte 4.vîcnayi/vîjnaye/weçînite 5.wendi / wende	mê)	3.nivîsandî 4.bijarte / bijartî 5.xwendî/xwende
-ik	1.lepik / lopik 2.zerdik	-ik	1.lepik 2.zerik/zerdik
-î / -îye / -a	1.kewtî / kewtîye / kewta 2.nuştî / nuştîye / nuşta 3.merdî/merdîye / merda 4.wendî / wendîye / wenda 5.vatî/vatîye/vata 6.veradayî / veradayîye / veradaya	-î / -a / -e	1.kevtî/keftî/ketî 2.nivîsandî 3.mirî 4.xwendî / xwenda 5.gotî (n, m) 6.beredayî
-kî	1.kurdkî 2.fariskî 3.armenîkî	-î / -kî	1.kurdî 2.farisî 3.ermenî/ermenkî/ermenîkî/ êrmenîkî/êrmenkî

3.2.6.2. چەند ناڤبەرگر و بێژەیێن کو ب وان هاتنە چێکرن

1. د کرمانجکییێدە، ناڤبەرگرێن "-o-", "-e-", "-an-", "-a-"هەنە. ژ بۆ چێکرنا هن بێژەیێن هەڤەدودانی، بێژەیەك دووبارە دبە و ناڤبەرگرا "-a-", "-e-", "-an-" یان ژی "-o-"یێ دکەڤە ناڤبەرا وان؛ هەر سێ پێکڤە بێژەیەکا دارِشتی پێک تینن.

بۆ نموونە:

germ + a + germ → germagerm (KI.)
germ + e + germ → germegerm (KU.)

هن نموونەیێن دن:

	کرمانجکی (زازاکی)		کورمانجی
-a-	davadêv / devdev dergaderg fekafek gencagenc huşkahuşk/huskahusk/wişkawişk lezalez/lezeleze nêmanêm/nîmanîm rastarast / raştaraşt rewarew seraser	-a- / -e-	devadev/devedevî/devdev bi direjayî devadev/devedevî/devdev gênc gênc, bi ciwanî hişkehişk lezalez/lezelez, zû bi zû, zû zû nîvanîv /nîvenîv rasterast zû zû, zû bi zû seraser / sereser
-an-	Seranser	-an-	Seranser
-e-	Giregir rasterast/raşteraşt	-e-	Giregir rasterast
-o-	Nîmonîm	-o-	Nîvonîvo

2. ژ بۆ چێکرنا هن بێژەیێن هەڤەدودانی، دوو بێژەیێن دژواتە تێن ڕەخێ هەڤ و ناڤبەرگرا ”-an-“ یان ژی ”-e-“یێ دکەڤە ناڤبەرا وان، هەر سێ پێکڤە بێژەیەکە دارشتی پێک تینن.

نموونە:

کورمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
cêracor / cêrecor	ji jêr heta jor, hemû
Coracêr	Jorejêr
verapey / verapê	paşûpêş, berepaş

3.6.2. بێژەیێن هەڤەدودانی

بێژەیێن هەڤەدودانی، ئەو بێژەنە کو ژ چەند بێژەیان پێک هاتنە و واتەیەك یان ژی چەند واتەیێن نوو وەرگرتنە.

د کرمانجکییێدە، بێژەیێن هەڤەدودانی ب چەند ئاوایێن جودا چێبوونە. ل ژێرێ، ئەم دێ لسەر وان ئاوایان بسەکنن.

1. بێژەیێن هەڤەدودانی یێن کو ل گۆر ڕێزبوونا بێژەیان یا ئێزافەیێ هاتنە چێکرن.

ئێزافەیێن سادە ژ دوو بێژەیان پێک تێن. بۆ نموونە، ئەم لسەر ئێزافەیا "rîyê pelî" (KU. rûyê pelî) بفکرن. د ڤێ ئێزافەیێدە، (KU. "rû") "rî" بێژەیا یەکەم، "pel" بێژەیا دوویەمە. د بێژەیا هەڤەدودانی یا (KU. "rûpel") "rîpel"دە، ئەڤ هەر دوو بێژە ل گۆر ڕێزا ئێزافەیێ هاتنە با هەڤ (KI. "rî + pel", KU. "rû + pel") و بێژەیەکا نوو پێک ئانین. ئانکو د ڤێ بێژەیا هەڤەدودانیدە، وەکی ڕێزا بێژەیێن ئێزافەیێ، (KU. "rû") "rî" بێژەیا یەکەم، "pel" بێژەیا دوویەمە و ژ هەردوویان بێژەیەکا نوو هاتیە چێکرن.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

هن نموونەییێن دن:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Bapîr	Bapîr
Binboçe	Binboç
Binçeng	Binçeng
Bindest	Bindest
binerd/binherd	Binerd
Binfîstan	Bin**kiras**
binpîze [bendê pîzeyî]	**Navteng**
Fekakerde	**Dev**vekirî
Fekçarox	**Dev**çarox
fekgilêz / fekgilêj	**Dev**gilêz
Fekmalêz	**Devgilêz**
Fekşorik	**Dev**şorik
fekvila/fekwela	**Bawîşk**
Fekweş	**Dev**xweş
gîmerre/gimerre/cîmerre	Gû**mişk**
keyexeri**pîyaye/key**xeri**pîyaye/key**xere**pîyaye**	malxerab/malxirab
Kênapî	**Keç**ap
Mîyanşewe	Nîveşev
nêmşewe/nêmesewe/şewenême	Nîveşev
ocaxkor/wecaxkor/wicaxkuar	Ocaxkor
Paşêne	Paşînî
Peygoş	**Piştguh**
Porkej	Porkej
porsûr/porsur	Porsor

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

rîpel/ripel/riper	rûpel/rûper
rîsipênî/rispêney	Rûspîtî
Serbar	Serbar
Seregir**d**	sergir, ser**mezin**
serehusk/sarehusk / serewişk/serewuşk	Serhişk
Sergovend	Sergovend
serkewte/serkewtî	serkevtî/serkeftî/serketî
Serpale	Serpale
Serr**newe**	sersal, [sala nû]
Verdest	Berdest
verroj/**v**erroc	Berroj

2. بێژەیێن هەڤەدودانی یێن کو ل گۆر جهگوهەرتنا بێژەیێن ئیزافەیێ هاتنە چێکرن.

بۆ نموونە ئەم لسەر ئیزافەیا (KU. jina xalî) "cinîya xalî" بفکرن. د ڤێ ئیزافەییێدە، (KU. "jin") "cinî" بێژەیا یەکەمە، بێژەیا "xal" دوویەمە. د بێژەیا هەڤەدودانی یا (KU. "xalojin") "xalcinî"ێدە، ئەڤ هەردوو بێژە ل گۆر رێزا ئیزافەیێ نەهاتن با هەڤ، بێژەیا یەکەم (KI. "cinî", KU. "jin") و دوویەم ("xal") جهێ خوە ب هەڤ گوهەرتن. ئانکو، بێژەیا یەکەم یا ئیزافەیێ، د ڤێ بێژەیا هەڤەدودانیدە بوویە دوویەم، بێژەیا دوویەم یا ئیزافەیێ ژی بوویە یەکەم (KI. "xal + cinî", KU. xal + o + jin"). ب ڤی ئاوایی بێژەیا هەڤەدودانی یا (KU. "xalojin") "xalcinî" چێبوویە.

هن نموونەییێن دن:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Aşxane	Aşxane
biracinî/biracenî	Birajin
bira**kêna**/bira**keyna**	birazî/biraza
biraza / birarza (n)	biraza/birarza/birazî/birarzî (n, m)
birazaye (m)	birazî/biraza (n, m)
bîro [**b**înroj]/**b**êro/**b**îyor	roja din/roja dî
datcinî/**ded**cinî	amojin/jinam, jinap, jinmam
datîza/deza/dereza	pismam/pizmam, kurmam/kurap/kuram
datkêna/detkêna/dedkêna/datkeyna	dotmam, keçap, qîzap, keçmam, keçam
destarî/destar/distarî/distar	Destar
Destere	Destere
Emcinî	amojin, jinam, jin**ap,** jin**mam**
Emiza	kurmet, pismet
Emkêna	keçmet/keçmetik/kiçmet, dotmet, qîzmet
Fekgem	Bizmik
kopekbav/e	Kopekbav
kopekza/kopekzay	**kurê kûçikî**
korocax/kuarwicax	Korocax
Ku**t**ikbav	kûçikbav
Kutikzay	**kurê** kûçikî
nacinî/**na**jnî/**na**cnî	amojin/amojn/amoj, jin**ap**, jin**mam**, jin**am**

piştwerdî/piştwer/pişwerde/pişwerdi/pişwerd/pişwêr/pişêrd/pişyerd/pişortî/pişotî	**bermayî, avrû/avrî**
Paşmêr	piş**t**mêr / paşmêr
pîrbab/pîrbav	bapîr, pîrebab (KN)
Pîzebend	**Navteng**
sipîdare/sipêdar	sipîndar/spîndar/spindar
Solawe	sûrav**k**, **ş**orav**k**
sûrgule/sûrgul/suirguil/surguli/surgul	Sorgul
şew**lete**/şewe**lete**/**s**ewe**lete**	nîveşev/nîvşev
tîremar/tîrmar/tîremor	tîremar/tîrmar
Verben**dik**	Bervank
Ve**w**rgude	Berfe**gulok**
Vewribe	berfedims/berfedimsk, berfemot
voregude: bnr. Vewrgude	
vorgud: bnr. Vewrgude	
vorguid: bnr. Vewrgude	
war**kêna** (m)	**x**warzî/**x**warza (m)
warpay/**war**bay/**war**way [payo viran]	[xwerû pê], pêxas, pêxwas
Xalcinî	Xalojin
Xale**kêna**	keçxaltî/keçxalet/keçxaltîk/keçxatî/kiçxalet, dotxaltî
Xale**za**	kurxaltî/kurxale/kurxalet/kurxaltîk/kurxatî, pisxaltî
xalî**za**/xal**za**	kurxal, pisxal
Xal**kêna**	keçxal, dotxal
xoşa**we**/xoşab/xueşa**w**/xoşa**wî**/xosa**wî**	xoşa**v**/xweşab/xweşav

yaykeza/yaykiza/yaykza	kurxaltî/kurxale/kurxalet/kurxaltîk/kurxatî, pisxaltî
Yaykêna	keçxaltî/keçxalet/keçxaltîk/keçxatî/kiçxalet, dotxaltî
Zirkêna	zirkeç, keçhilî

3. بێژەیێن هەڤەدودانی یێن کو ب دووبارەکرنا بێژەیەکێ هاتنە چێکرن.

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کرمانجییێدە، هن بێژە دووبارە دبن و پاشگرا "-ik"/"-ike"/"-iki","-o","-ok","-oke","-kî" ل وان زێدە دبە، دبن بێژەیا هەڤەدودانی. بۆ نموونە:

xal + xal + ok → xalxalok (KI., KU.)

چەند نموونەیێن دن:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
hechecike/hachaciki/hejhejiki	hechecîk/hechecik/hechecok/hedhedik/xecxecok
Peypeykî	Paşpaşkî
qumqumike/qumqumik/kumkomok / gumgumiki	qumqumok/qimqimok/gumgumok/gimgimok / gumgimok
xalxalo/xalxalikî	heftok, pêncoke
Xalxalok	xalxalok (kêzika bi rengê sor û xalên reş)
Xapxapik	Xapxapok

4. بێژەیێن هەڤەدودانی یێن کو ب دوو بێژەیێن دژواتە هاتنە چێکرن

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، هن بێژەیێن هەڤەدودانی هەنە کو ژ دوو بێژەیێن دژواتە هاتنە چێکرن.

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نموونە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
çepraz / çeprast	**çepraz / çapraz**
Sargerm	Serdgerm

5. بێژەیێن هەڤەدودانی یێن کو ب هاریکاریا گیهانەکا ”û“یێ هاتنە چێکرن دوو بێژە تێن ڕەخێ هەڤ و گیهانەکا **”û“**یێ دکەڤە ناڤبەرا وان، هەر سێ پێکڤە بێژەیا هەڤەدودانی پێک تینن.

نموونە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
dev**û**rû / deverû	fek**û**rû / feknur
Tim**û**tim	tim**û**tim

6. بێژەیێن هەڤەدودانی یێن کو تەنێ ژ دوو بێژەیێن سادە هاتنە چێکرن د ڤێ بەشێدە، بێ کو پێشگر، پاشگر یان ژی ناڤبەرگر لێ زێدە ببە، دوو بێژەیێن سادە هاتنە ڕەخێ هەڤ و ژ وان بێژەیەکە هەڤەدودانی چێبوویە.

هن نموونە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
Berdevk	Ber**fek**
darniqar/**dar**niklok/**dar**niqrok	**dar**nequr/**dar**niqor
destmêj/**dest**nimêj/**des**mêj	**dest**maj [destnimaj]/ **des**maj/**des**mac/**deş**maj
cêwî **du**lûle/**du**lûlik, çifte **du**deng **du**gu**h**	**di**lete/**di**leti, cêwî **di**lule, çifte **di**veng **di**goşe/**di**gûşi/**di**goşî/**di**gueş/

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

dingûşi	
çarçewa/çarçewe/ çarçiwa/çarçifa/ çarçefe/	çarçove/çarçewe/çarçeve/çarçive/çarçîve/çarçope /çarçowe/çarçîfe
çarpê, her	çarpê, ker, çuwarpê (KN)
çarwa/çarwe	çarpê/çavrî/çawrî çarewa (KN)/çarewê (KN)/çuwarpê (KN)
hevalcêwî/havalcêvî	Hevalcêwî
paşkil/paşkul/paskul/paskule/paskîl, pîne	[paş + kil], pihîn/pîn/pehîn/pehn/pêhn/pên
Peyser	berepaş/beropaş, paşepaş
Serdest	Serdest
Sêpare	1.taştê/taştî/têşt 2.firavîn, navroj
uca/ewca/awca/ ewza/uza wide/widi	ew cî, ewder wêde/wêdê/wêderê

7. بێژەیێن هەڤەدودانی یێن کو ژ سێ بێژەیان هاتنە چێکرن

هن بێژەیێن هەڤەدودانی ژ سێ بێژەیان پێک تێن، لێ بەلێ بێژەیێن هوسا کەلەک کێمن.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
stxane/awdastxane/awdestxone/awdestxûne	avdestxane/abdestxane
Destawxane	Destavxane

4.6.2. هەڤبەشی و جوداهیا بێژەیێن كرمانجكی و كورمانجی

ژ ئالیێ هەڤبەشبوون و جودابوونێ، بێژەیێن كرمانجكی و كورمانجی سێ جوره نه. ل ژێرێ، ئەم دێ لسەر ڤان جورەیان ڕاوەستن:

1. بێژەیێن كو ب تەمامی وەكی هەڤن

نموونه:

كورمانجی	كرمانجكی (زازاكی)
çele/çile	çele/çile
Dest	
Ez	Ez
Ga	Ga
Germ	Germ
Kund	Kund
kûze/kuze	kûze/kuze
Par	Par
Payîz	Payîz
Rind	Rind

2. بێژەیێن كو ڕەهێن وان یەكن، لێ بەلێ دەنگەك یان ژی چەند دەنگێن وان هاتنە گوهەرتن.

نموونه:

كورمانجی	كرمانجكی (زازاكی)
Derî	**b**er/**b**erîya/**b**erya/**b**eyra
Din	**B**în
Ker	**H**er
evro/ewro/îro/îrû,	ewro/ewrû/îro/îr/êwro/êro/êri/êr/eyro/eyrû /eyrue/eyr/oru/oyro

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەكولینێن كوردی

	emro/îmro/ewro (KN)
hîra/hera	fire/fere/fireh/fereh
nika/neka/eka/enika/enka/enkê/ika/inika/i nikay/ inka/inkay/inkey/inkê/îkê/înkey/înkê/nikê/ newke	nûke/nika/henûke/naga/nak a/nako/noke/ nuka/nûka
şewe/şew/şo/şewe	şev / şew, şew (KN)
Varan	Baran
vewre/werfe	befr/berf
ziwan/ziwon/ziwûn/zan/zon/zûn	Ziman

بێژەیێن کو ب تەمامی ژ هەڤ جودانە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
çare	Enî
dat/ded, ap	ap, mam
doman/domû, zak	Zarok
Gangîr/Gangêr	Ruhstîn
hewl/howl/hol	Baş
Homa/Hûma	Xwedê/Xwidê/Xweda/Xadê/Xodê/Xodî Xudê /Xuda/
keye/kehe/kîye/kê/kî/çeye/çî çê ye/çe/	Mal
rew/row/ro	zû, pêşwext
teştare/ taştare/têştare	nîvroj/nîvero/nîvro/navroj/navro
xele/xeli, genim	Genim

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

پرانیا مەزن یا بێژەیێن کرمانجکی، بێژەیێن جورەیێ یەکەم و دوویەمن. وەکی نموونە، ئەم دێ بەرێ خوە بدن بێژەیا "Mewlidê Kirdî" [69] یێ ئەحمەدێ خاسی. هێژایە ئەم ببێژن کو ئەڤ بەرهەم، بەرهەما ئەدەبی یا یەکەمە کو شاعیرەکێ کرمانجکی ئاخێڤ نڤیسیە و د (1899 ز.) دە ل دیار بەکرێ چاپ بوویە.

د مەولیدێ کردکیدە (1101) بێژە هەنە. ژ وان (92) حەب ناڤدێرێن تایبەتی (ناڤدێرێن کەسان و... هتد.)نە. هەکە ئەم ناڤدێرێن تایبەتی ژێ دەرخن، (1009) بێژە دمینن. رەوشا ڤان (1009) بێژەیان هوسایە:

بێژەیێن کو د کرمانجکی و کورمانجییێدە هەڤبەشن: 750 (75٪).

بێژەیێن کو رەهێن وان یەکن، لێ بەلێ دەنگەک یان ژێ چەند دەنگێن وان هاتنە گوهەرتن: 150 (15٪).

بێژەیێن کو ب تەمامی ژ هەڤ جودانە: 109 (10.9٪).

وەکی کو ئەم دبینن، ل گۆر بێژەیێن ڤێ پەرتووکێ، رێژەیا بێژەیێن کو د کورمانجییێدە ب تەمامی جودانە (10.9٪)ـە.

ژ بەر کو ئەڤ بەرهەم بەرهەما یەکەم یا کرمانجکیە، مە وەکی نموونە وەرگرت. بێگومان ئەڤ رێژەیا بێژەیان یا ژۆرین، ژ بۆ هەموو پەرتوکێن کرمانجکی دەرباس نابە. دگەل ڤێ ژێ هزرەکێ ددە مە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

3. ناڤدێر

ناڤدێر، ئەو بێژەنە کو تشتان، بوویەران، ڕەوشان، هەستان و هزران ئیفادە دکن.

ناڤدێر، ل گۆر چەند پەرسپەکتیفان دابەش دبن. ئەم دکارن ببێژن کو ل گۆر ڤان چار پەرسپەکتیفان: ل گۆر زایەندا خوە یا ڕێزمانی، مێژەرا خۆ، هەستپێکرن و تایبەتی بوون و تایبەتی نەبوونا خوە.

1.3. ل گۆر زایەندا خوە یا ڕێزمانی ناڤدێر

د کرمانجکییێدە زایەندا ناڤدێران هەیە. ئانکو ناڤدێر ژ ئالیێ ڕێزمانیڤە یان نێر یان ژی مێنە. د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە نێرتی و مێتیا ناڤدێران هین ئەشکەرەیە. بۆ نموونە، هەکە پاشگرا "e-"یێ ل هن بێژەیێن نێر زێدە ببە، ئەو بێژە دبن مێ. د هن دەڤۆکاندە ئەڤ "e-"یێ دبە "i-".

نموونە:

I - کرمانجکی (زازاکی) نێر (n)	II - کرمانجکی (زازاکی) مێ (m)	کورمانجی نێر و مێ (n, m)
golik/guk	golike/guke	golik (n, m)
Her	Here	ker (n, m)
Kutik	kutike	kûçik/kûtik/kudik/kutî (n)
Verg	verge	gurg/gur (n)

د هن دەڤۆکێن کرمانجکییدە، وەکی یا کورمانجی، د ڕەوشا ناڤکیدە فۆرمێن نێر و مێ یێن ناڤدێران وەکی هەڤن. بۆ نموونە، د وان دەڤۆکاندە نموونەیێن ژۆرین هوسا دبن:

I - کرمانجکی (زازاکی) نێر و مێ (n, m)	کورمانجی نێر و مێ (n, m)
guelik/golik (n, m) her (n, m) kutik (n, m) verg (n, m)	golik (n, m) ker (n, m) kûçik/kûtik/kudik/kutî (n) gurg/gur (n)

وەکی کو د ڤان نموونەیێن داویندە دهێتە دیتن، د دەڤۆکێن کرمانجکییدە ژی وەکی کورمانجییێ، جهێتیا نێر و مێ ژ ئالیێ فۆمێڤە نەمایە. لێ بەلێ ژ ئالیێ ڕێزمانیڤە ئەو ناڤدێر هەم د کورمانجییێدە هەم ژی د کرمانجکییێدە، دیسان نێر یان ژی مێنە.

پێشگرێن "man-"/"ma-", "dele-"/"dêle-" کو مێتیا هن حەیوانان ئیفادە دکن، د هەر دوو دیالێکتاندە ژی هەنە.

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

بۆ نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) man-/ma-, dele-	کورمانجی man-/ma-, dêle-
Ga manga/ monga / mûnga	Ga manga/mange
Her mankere/manker/monker/mûnker makere/maker	Ker manker maker
verg deleverge/delverge	gurg/gur dêlegurg/ dêlegur

د کرمانجکییێدە چەند ناڤدێر هەنە کو تم ب فۆرما پرهەژمار تێن بکارئانین، لۆما ژی زایەندا وان نینە. ئەڤ ناڤدێر نە زێدەنە، تەنێ چەند حەبن و ناڤێن تشتێن وسانە کو ژ دوو بەشان پێک تێن (وەکی "şelwarî")، یان ژی هەژمارتنا وان نە مومکنە (وەکی "ardî"). بۆ نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Ardî	ard/ar/arvan
bijangî/bizangî mujeyî/micey/mijonkî	bijang/bijanik/bijank/bijî/bişkol mijang/mijank/mijelang/mijgan/mijgul/mijî/mijîlang/mijulank/mijûlang/mijûlank/mişgul/mişkulî/mişkûl/mojgmûjang un/mujgan/mûjelang/
birûy/birewî/birî/biroy/ burewî/burî/buruy	birû/birh/birih/biriw/birî/biro/birow/birûng/brû/burh/burî/buru/ebro/ebrû

Gozligî	gozlig, berçavk
pîjemeyî / pîcemeyî	pîceme/bêcame/pêcema /pêceme/pîcema/pîjema
şelwarî/ şalî	şalwar/şarwal/şelwal/şelwar/şelwer/şerval/şerwal/şerwar/şerwel şal/şel
pantolî/pontolî/pontorî	pantol/pantor/panteron/penteron/pentor/pentelon/pantalon/pantolon
tumanî/timanî / timûnî	tûman, **derpê**
zimbêlî/zimêlî/simêlî/jimêlî /jîmêlî	simbêl/simêl/sinbêl

هەم د كورمانجییێدە هەم ژی د كرمانجكییێدە زایەندا هن ناڤدێران، ل گۆر هەرێمان دگوهەرە. ئانكو ئەڤ ناڤدێر، ل هەرێمەكێ وەكی نێر تێن بكارئانین، لێ بەلێ ل هەرێمەكا دن وەكی مێ تێن بكارئانین.

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

نموونەیێن کرمانجی:

کورمانجی - I نێر (n)	کورمانجی - II مێ (m)
beş (n)	beş (m)
şax (n)	şax (m)
por (n)	por (m)
tişt (n)	tişt (m)
wext (n)	wext (m)
dem (n)	dem (m)

نموونەیێن کرمانجکی (زازاکی):

کرمانجکی (زازاکی) – I هەرێما پیرانێ نێر (n)	کرمانجکی (زازاکی) - II هەرێما دێرسمێ مێ (m)	کورمانجی مێ (m)
axur (n)	axure (m)	axur (m)
axret (n)	axrete/axirete (m)	axret/axiret (m)
camî / comî / cûmî (n)	camîye (m)	camî (m)
çamur / çamûr (n)	çamure /çamurî /çamûre (m)	çamûr (m)
çarşu/çarşû/çarşî (n)	çarşuye/çarşî (m)	çarşî/çarşû (m)
ders (n)	derse (m)	ders (m)
îşlig (n)	îslige/îşlige (m)	îşlik/îşlig (n)
îzin/îzn (n)	îzine/îzne (m)	îzin/ izin/izn/îzn (m)
kok (n)	koke (m)	kok (m)

legan/lengan/lengon (n)	legane **(m)**	legan/legen **(m)**
mekteb (n)	mektebe **(m)**	mekteb **(m)**
mektub/mektuv (n)	mektube/mektuve **(m)**	mektûb **(m)**
milaketi (m)	milaket (n)	melayîket**(n)** / melaîke **(n)** melayîket**(n)** /milyaket **(n)**
ode/wede/wade (n)	oda **(m)**	ode/hode/hoda **(m)**
perde/parde (n)	perda **(m)**	perde **(m)**
qereqol (n)	qeraqole/qereqole **(m)**	qereqol **(m)**
qehwe/qahwe/qawe/qab e (n)	qewa **(m)**	qehwe/qawe/qahwe **(m)**
Quran /Quron /Qurûn (n)	Qurane **(m)**	Quran **(m)**
rayîr/rayêr/rar/rer/rîyer (n)	raye/ray/ra **(m)**	rê/ra/ray/reh/rêk **(m)**
roj/roc (n)	roze **(m)**	roj **(m)**
wext /waxt (n)	waxte **(m)**	wext **(m, n)**
xizmet (n)	xizmete **(m)**	xizmet **(m)**

وەکی ژ نموونەیێن زۆرین ژی دهێتە فێمکرن، گەلەك ناڤدێرێن کو د کورمانجییێدە مێنە، د دەڤۆکا کرمانجکیا دێرسمێدە ژی مێنە.

د کرمانجکییێدە، زایەندا ڕێزمانی یا ناڤێن مرۆڤ و حەیوانان هین ب ئاسانی دهێتە فێمکرن، لێ بەلێ هەکە ئەم هن ئیستیسنایان نەحەسبینن، ژ بۆ ناسکرنا زایەندا ناڤدێرێن دن یاسایێن مسۆگەر تونە نە. د کرمانجکییێدە، حەتا ڕادەیەکێ دناڤبەرا زایەندا ناڤدێران و دەنگێن وان یێن دووماهییێدە پەیوەندیەك هەیە. بۆ نموونە هەکە ئەم بەرێ خوە بدن فەرهەنگا تورکی – کرمانجکی (زازاکی) یا گرووپا خەباتە یا ڤاتەیی، ئەم دگهیژن ڤان ئەنجامان:

ناڤدێرێن کو ب دەنگێ [O]یێ بقەدە و مێ بە: تونە یە.

ناڤدێرێن کو ب دەنگێ [U]یێ بقەدن و مێ بن: (2) حەبن.

ناڤدێرێن کو ب دەنگێ [Û]یێ بقەدن و مێ بن: (6) حەبن.

ئانکو ناڤدێرێن کو ب دەنگێن [O], [U], [Û]یێ دقەدن، ب گشتی نێرن.

بێژەیێن کو ب دەنگێ [Ê]یێ بقەدن و نێر بن: (4) حەبن. ئانکو بێژەیێن کو ب دەنگێ [Ê]یێ دقەدن، ب گشتی مێنە.

بێژەیێن مێ، هەری زێدە ب دەنگێن [E], [Î], [A], [I]یێ دقەدن.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

2.3. ل کۆر مێژمرا خوە ناڤدێر

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کرمانجیییێدە، ناڤدێر ب پاشگرا "-an"ێ دبن پرِهەژمار . لێ بەلێ د کرمانجکیییێدە، ئەڤ "-an"، د هن دەڤۆکاندە دبە "-a"/"-on"/"-o"/"-ûn" یان ژی "-û" (70). د زمانێ نڤیسکیدە، ئەم ژ ڤان فۆرمان "-an"ێ بکارتینن (71).

کرمانجکی (زازاکی) یەکهەژمار	کرمانجکی (زازکی) پرِهەژمار -an/-a/-on/-o/-ûn/-û	کورمانجی یەکهەژمار	کورمانجی پرِهەژمار -an/-a
Dest	dest**an**/dest**a**/dest**on**/dest**o**/dest**û**n/dest**û**	Dest	dest**an**/dest**a**
linge/ling	ling**an**/ling**a**/ling**on**/ling**o**/ling**û**n/ling**û**	Ling	ling**an**/ling**a**
şêr/sêr	şêr**an**/şêr**a**/şêr**on**/şêr**o**/şêr**û**n/şêr**û**	şêr	şêr**an**/şêr**a**

د کرمانجکییێدە، ژ بۆ پرِهەژماریا ناڤدێران پاشگرا "-î"ژی دهێتە بکارئانین. ئەڤ پاشگرا پرِهەژماریێ د کورمانجیییێدە نینە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نموونه:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Bizî velgî ra hes kenê.	Bizin ji pelî/pelgî hez dikin.
Kitabî semedê wendene yê.	Kitêb ji bo xwendinê ne.
Kurdî kurdkî qisey kenê.	Kurd bi kurdî qise dikin..

د جهێ ڤێ پاشگرا "î-"ییێده، د دیالێکتا گۆرانیده پاشگرا "ê-"یێ بکار تێ:

کورمانجکی (زازاکی)	گۆرانی (هەورامی)	کورمانجی
No lajek lajê min o.	Î kure kurû min a.	Ev kur kurê min e.
Nê lajekî lajê min î/ê.	Î kurê kurê min enî.	Ev kur kurên min in.

مه ل ژۆرێ دیارکربوو کو د کرمانجکییێده، هن ناڤدێر تم ب فۆرما پرهەژمار تێن بکارئانین. هەروەسا د کرمانجییده، هن ناڤدێر هەنە کو تم ب فۆرما یەکهەژمار تێن بکارئانین. هەژمارا ناڤدیرێن هوسا پر کێمە و ناڤێن تشتێن وسانە کو نایێن هەژمارتن.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Ariş	baraş (KN), dexla ku ji bo hêrandinê dibin aş
awe/aw	Av
ereq/araq/areq/ariq	xwey/xweydan/xu/xuh/xuhdan/xû/xûdan/xwehdan/xwê/xwêdan/xwî/xwû
gijik/gicik/gizik (por)	gijik/gijok/gîjik
gonî/**g**unî/**g**uîn/**g**uwîn/**g**wîn/**g**weyn/**g**uweyn/**g**uêyn	xwîn/xîn/xûn/xweyn/xwûn
heb/hev/hew	dexl, zad
Por	Por
sole/sual/suwel	xwê/xê/xwey/xwêy/xoy
şit/sit	Şî**r**

3.3. ل گۆڕ هەستپێکرنێ ناڤدێر

ل گۆر هەستپێکرنێ، ناڤدێر دوو جورەنە: ناڤدێرێن شێنبەر و ناڤدێرێن ڕازبەر.

ناڤدێرێن شێنبەر، ناڤێن وان تشتانن کو مرۆڤ دکارە ب پێنج هەستان (دیتن، بهیستن، بێهنکرن، چێشتن، دەستلێدان) هەبوونا وان فیم بکە.

ناڤدێرێن ڕازبەر، ناڤێن وان تشتانن کو مرۆڤ نکارە ب پێنج هەستان هەبوونا وان فیم بکە، لێ بەلێ دکارە تەسەور بکە یان ژێ ژ هەبوونا وان باوەر بکە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
ناڤدێرێن شێنبەر	ناڤدێرێن شێنبەر
kemere / kerra	Kevir
boye / bîne	bêhn / bihin / bîn / bên
Va	Ba
pel / per	pel / per
ناڤدێرێن ڕازبەر	ناڤدێرێن ڕازبەر
poşmanî / pueşmûnî / posemanîye	poşmanî / peşîmanî / poşîmanî
can / cûn / gan / gûn	can / gîyan
ruh / rih / ro	rih / ruh / roh / rûh, **gîyan**
verkewtiş / verkewtene	berkevtin / berkeftin / berketin

4.3. ل گۆر تایبەتیبوون و تایبەتینەبوونا خوە ناڤدێر

ل گۆر تایبەتیبوونا و تایبەتینەبوونا خوە، ناڤدێر دوو جورەنە: ناڤدێرێن تایبەتی و ناڤدێرێن جورەیی.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ناڤدێرێن تایبەتی، ناڤێن کەس یان ژی تشتێن یەکتانە. ئانکو ژ وان تەنێ یەك هەیە. وەکی ناڤێن مرۆڤان، ناڤێن قیتا، ناڤێن وەلات، دەولەت، ئوقیانووس، دەریا، ڕووبار، چیا، دەشت، کتێب، کۆڤار، ڕۆژنامە، دەزگەهـ، سازگەهـ و ڕێخستنان.

ناڤدێرێن جورەیی، ناڤێن کۆمەکە تشتێن نە یەکتانە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
ناڤدێرێن جورەیی	ناڤدێرێن جورەیی
pisîng / pising / pîsing	pisîng / pising / pisîk / pişîk
mîlçik / meliçik / mirîçik çûçik / çuçik teyr	çivîk, melûçik (KN) / melîçik (KN) çûçik / çîçik / çûç / çûk teyr
fêkî / feykî / fîyekî meywe	fêkî / fêqî mêwe / meywe
vaş / vas	gîya / geya / giha

5.3. ل کۆر چێبوونا خوە ناڤدێر

ئەم دشێن ل گۆر چێبوونا وان ناڤدێران دابەش بکن. ل گۆر وێ، ناڤدێر سێ جورەنە: ناڤدێرێن سادە، داڕشتی و هەڤەدودانی.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

1.5.3. ناڤدێرێن سادە

ناڤدێرێن سادە، ئەو ناڤدێرن کو پێشگر، پاشگر و ناڤبەرگر وەرنەگرتنە، هەروەسا ژ چەند بێژەیێن جودا پێک نەهاتنە.

چەند نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
goş / gos / gûş / gueş	gu**h** / go / gu**hişk** / guç / guç**ik**
nan / non / nûn	Nan
Ters	Tirs
Şit	Şî**r**
Va	**B**a

2.5.3. ناڤدێرێن داڕشتی

ناڤدێرێن داڕشتی، ئەو ناڤدێرن کو ژ بێژە و پێشگر، پاشگر یان ژی ناڤبەرگرەکێ پێک تێن. (ژ بۆ ڤێ مژارێ، ل بەشێ "بێژەیێن داڕشتی" بنێرە.)

چەند پێشگرێن کو ب وان ناڤدێر چێدبن:

کرمانجکی (زازاکی) پێشگر	کرمانجکی (زازاکی) ناڤدێر	کورمانجی پێشگر	کورمانجی ناڤدێر
pe-	**pe**şewe / **pe**sewe **pe**roj / **pe**roz **pe**roj û **pe**şewe/**pe**roz û **pe**sewe	**bi-**	**Bi**şev **bi**roj, nîvroj **bi**roj û **bi**şev
pê- / pa-	**pê**wer / **pa**wer	**pê-**	**pê**x**war**in, **pê**x**or** (KN)
î- /wi- /wey-	**î**ta / **wi**ta / **wey**ta	-	**ev** der, vir

î-	-	î-	îcar/îca/îjar/îja /evca/ivca/ivcar /vêca
u- / ew- /wi-	uca / ewca / wica / weyca / awca / awja / awza / uza...	ew-	ew cî, ew der, [li] wî cî, wir
ver-	Verbendik	ber-	Bervank

چەند پاشگرێن كو ب وان ناڤدێر چێدبن

كرمانجكی (زازاكی) پاشگر	كرمانجكی (زازاكی) ناڤدێر	كورمانجی پاشگر	كورمانجی ناڤدێر
-ane / -one / -ûne	kêmane/kemane/kemone/kemûne tengane giştane/giştone/engiştane/ ingîştona	-anî -ok	kêmanî tenganî hingustok
-aneke / -aneki / -aniki	çiraneke / çuraneke / çuraneki / çiraniki / çuraniki	-anek/-onek	çiranek / çironek
-aneki: bnr. -aneke		-	
-aniki: bnr. -aneke		-	
-anî / -aney -oney / -ûnê -îne/-înî /	vêkanî / vêkaney / vêkûnê xortanî / xortoney / xortûnê nêweşanî / nêweşaney nêweşoney / nêweşûnê nêweşîne / nêweşînî / nêweşênî	-anî / -înî -anî / -înî -în	bûkanî / bîkanî xortanî / xortînî nexweşîn

-ênî / -ên	nêwesênî / nêweşên		
-dane / -dank / -dan -danke / -danki -doni / -dûn	çiladane / çiledank soledane / soldan weledane / weldane / weldan derzîdane/derzîdanke / derzîdank çaydane/çaydoni/çaydûn/ çaydanki	-dan / -dank	çiradank xwêdank xwelîdank derzîdank çaydan / çaydank
-dar	goşdar / gosdar	-dar	guhdar
dûn: bnr. -dane			
-e	Deste	-e	deste
-ek	birrek / birek / birrik / birek serek	-ek	birek serek
-geh / -ge/-ga/-ke	dezgeh / dezge şarge / şalge nîşangeh / nîsange zibilge / zivilge binge / binke / binêke awke (hemamek)	-geh / -ge	dezgeh / dezge şargeh / şalge nîşangeh zibilgeh bingeh hemamok / himamok
-gîr / -gêr / -gîre -ger / -kîre	pêşgîre / pêşkîre bergîr / bargîr / bargir / bêrgir	-gîr / -gir	pêşgîr / pêjgîr / pêşkir bergîr /

	Gangîr / Gangêr kefgîr / kefgêr / kefgir paştgîr / paştgêr / paştger		bargîr / bergîl **Ruhstîn** kefgîr piştgir
-ik	darik destik	**-ik**	darik destik
iniki: bnr. -aneke		**-**	
-îstan / -istan	Kurdîstan / Kurdistan / Kurdistûn gulîstan / gulistan / gulîstûn	**-istan**	Kurdistan gulistan
-k	Birak	**-k**	birak
-kar	Citkar Dêskar	**-kar**	cotkar **hostayê dîwaran**
-male/-mali/-mal	destmale / desmal / dismale pêşmale / pêşmal / pyeşmale / pêştemale	**-mal**	destmal / desmal / dismal / dezmal pêşmal / pêşmalk / piştemal
-oleke	Gijoleke	**-oleke**	gêjoleke
-wan / won /wûn	gawan / gawon / gawûn	**-van**	gavan
-yer	cityer / citêr	**-yar**	cotyar / cotar

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ناڤبەرگرا کو ب وێ ناڤدێر چێدبن

کرمانجکی (زازاکی) ناڤبەرگر	کرمانجکی (زازاکی) ناڤدێر	کورمانجی ناڤبەرگر	کورمانجی ناڤدێر
-e-	Destebira giregir pitepit / pitpit	-e-	destebira / destebirak giregir pitepit / pitpit

1.2.5.3. ژرەنگدێری دارشتنا ناڤدێری

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، ب پاشگرا "-î"یێ ژ ڕەنگدێری ناڤدێر چێدبە و ئەڤ ناڤدێر د هەر دوو دیالێکتاندە ژی مێیە. د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە ئەڤ پاشگرا "-î"یێ دبە "-ey"/"-îye" یان ژی "-ê".

کرمانجکی (زازاکی) مێ	کورمانجی مێ
-î -[y]î / -îye / -ey / -ê	-î -[y]î / -hî
azadî / azadîye / azadey / azadê	Azadî
nêweşî / nîweşî / nêweşîye / nîweşey / nêweşê	Nexweşî
rastî / rastîye / raştî / raştey / raştê	Rastî
serbestî / serbestîye / serbestey / serbestê	Serbestî
şaşî / sasîye / şaşey / şaşê	Şaşî
tengî / tengîye / tengayî / tengey / tengê	tengî / tengayî / tengahî
xelasî / xelasîye / xelasey / xelasê	Xelasî
zelalî / zelalîye / zelaley / zelalê	Zelalî

3.5.3. ناڤدێرێن هەڤەدودانی

ناڤدێرێن هەڤەدودانی، ئەو ناڤدێرن کو ژ چەند بێژەیان یان ژی ژ چەند بێژە و پاشگرەکێ پێک تێن. ئانکو چەند بێژە تێن رەخ هەڤ، واتەیەکە نوو وەردگرن و دبن ناڤدێرەکا هەڤەدودانی.

د کرمانجکییێدە ناڤدێرێن هەڤەدودانی ب چەند ئاوایان چێدبن. (ژ بۆ ڤێ مژارێ، ل بەشێ "بێژەیێن هەڤەدودانی" بنێرە.)

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
destbira / destbirak / destebirak / destebira	destbira / destebira
Devxweşî	**Fek**weşî
sarogermî / saregermî / sargermî / şîrgermî	serdgermî / serdgermîye / şîrgermî / şîlgermî
sersal, [sala nû]	Serrnewe
sêşemî / sêşem	sêşem**e** / şêseme / sêseme
Zimangiranî	zi**w**angiranî / zûngirûnê

6.3. ئیزافە

ئیزافە، دناڤبەرا چەند ناڤاندە پەیوەندیا خوەدیبوونێ چێدکە. ئاوایێ چێبوونا ئیزافەیێ، د کرمانجکی و کورمانجییێدە ب گشتی وەکی هەڤە، لێ بەلێ د تەواندیبوونا (Oblique) ناڤدێرێن مێدە، د ناڤبەرا وان دە جوداییەك هەیە. د ئیزافەیا کورمانجیدە، هەم ناڤدێرا نێر هەم ژی مێ، ل گۆر ئەرکا خوە دکارە تەواندی بە. لێ بەلێ وەکی کو د نموونەیێن ژێریندە دیار دبە، د ئیزافەیا

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

کرمانجکیدە ناڤدێرا مێ تەواندی نابە، ناڤکیە. د پرهەژمارییێدە، "-ên"یا کورمانجیێ د کرمانجکییێدە دبە "-ê". (د هن دەڤۆکێن کورمانجییێدە ژی ئەڤ "-ên"دبە "-ê"، ئانکو [N]یا وێ وندا دبە)

نموونە:

ژ بۆ ناڤدێرا یەکهەژمار

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
nêr + nêr **-ê -î**	**nêr + nêr** **-ê -î**
destê lajekî destê layikî destê lazekî	destê lawikî
nêr + mê **-ê -ø**	**nêr + mê** **-ê -ê**
destê kêneke destê çêneke	destê keçikê
mê + mê **-a -ø**	**mê + mê** **-a -ê**
biza kêneke biza çêneke	bizina keçikê
mê + nêr **-a -î**	**mê + nêr** **-a -î**
biza lajekî biza layikî biza lazekî	bizina lawikî

ژ بۆ ناڤدێرا پرهەژمار

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
pirhejmar nêr + yekhejmar nêr **-ê -î**	**pirhejmar nêr + yekhejmar nêr** **-ên -î**
destê lajekî destê layîk	destên lawikî destên lêwik
pirhejmar nêr + yekhejmar mê **-ê -ø**	**pirhejmar nêr + yekhejmar mê** **-ên -ê**
destê kêneke destê çêneke	destên keçikê
pirhejmar mê + yekhejmar nêr **-ê -î**	**pirhejmar mê + yekhejmar nêr** **-ên -î**
bizê lajekî bizê layîk	bizinên lawikî bizinên lêwik
pirhejmar mê + yekhejmar mê **-ê -ø**	**pirhejmar mê + yekhejmar mê** **-ên -ê**
bizê kêneke bizê çêneke	bizinên keçikê
pirhejmar + pirhejmar **-ê -an**	**pirhejmar + pirhejmar** **-ên -an**
destê lajekan destê layikan	destên lawikan
destê kênekan destê çênekan	destên keçikan
bizê lajekan bizê layikan	bizinên lawikan
bizê kênekan bizê çênekan	bizinên keçikan

لێ بەلێ فۆرمێن ئیزافەیێن ژۆرین هەم د هن دەڤۆکێن کورمانجییێدە هەم ژی د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە تێن گوهەرتن. نموونەیێن ژۆرین، د هن دەڤۆکاندە هوسا ژی تێن بکار ئانین:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
nêr + nêr	**nêr + nêr**
destî lajêk / dêst lajêk	destê lêwik / destê lawik
nêr + mê	**nêr + mê**
destî kênek / dêst kênek	destê keçik
mê + mê	**mê + mê**
bizê kênek / bizey keyneki / biza çênek	bizina keçik
mê + nêr	**mê + nêr**
bizê lajêk / bizey lajekî / biza layîk	bizina lêwik / bizina lawik
pirhejmar + pirhejmar	**pirhejmar + pirhejmar**
destî lacekûn / dêst lacekû	destê lawikan
destî kênekûn / dêst kênekû	destê keçikan
bizî lacekûn / bîz lacekû	bizinê lawikan
bizî kênekûn / bîz kênekû	bizinê keçikan

ئیزافە، د کرمانجکییێدە ب "dê"/"de"/"da"، د کورمانجییێدە ب "di"ژی چێدبە. ئەڤ ژ بۆ ڕەوشا تەواندی (Oblique)یە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نموونه:

کرمانجکی (زازاکی) -dê / -de / -da	کورمانجی -di / -d
Estordê Heseni ra biewnîre/biewnî./ Estorê Hesenî ra biewnî.	Li hespê di Hesenî binêre./ Li hespê Hesenî binêre.
Estorêdê Hesenî esto.	Hespekî di Hesenî heye.
Mayînêda Hesenî vîndî bîya.	Mehîneke di Hesenî winda bûye.
"Evdilqadir Beg Mîdanî, bi wicdan, pakîya xulq û exlaq, bêterefîya qerarandê xo/xwe name/vengan dayo."	"Ebdilqadir Beg Mîdanî, bi wicdan, paqijiya xulq û exlaq, bêterefiya qerarên di xwe nav û deng daye." (72)

1.6.3. ڕێزه ئیزافه

ڕێزه ئیزافه، ئەو ئیزافەیە کو ژ یەکێ زێدەتر ئیزافەیان پێک تێ.

نموونه:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
dêsê rezê mêrikî **dêsê** + rezê mêrikî **(ravekirî + raveker)**	dîwarê rezê mêrikî dîwarê + rezê mêrikî **(ravekirî + raveker)**

د نموونەیا ژۆریندە (dîwarê) "dêsê" ڕاڤەکری (modified)، "rezê mêrikî" ڕاڤەکەر (modifier)ە. "Rezê mêrikî" کو ڕاڤەکەرە، د هەمان دەمێدە ب سەرێ خوە ئیزافەیەکە. لۆما "dêsê rezê mêrikî" (dîwarê rezê mêrikî) ڕێزە ئیزافەیەکە.

د ڕێزە ئیزافەیا درێژ دە، ژ بۆ کو ڕاڤەکری و ڕاڤەکەر نەیێن تەڤلهەڤکرن و ئاسانی بهێنە فێمکرن، د کرمانجکییێدە بیژەیا "yê", "ya", "yo" yan، د کورمانجییێدە "yê"، "ya" یان ژی "yên" دکەڤە ناڤێ.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Enstîtuyê Kurdî yê Parîsî	Enstîtuya Kurdî ya Parîse
Lajê Serkewtê citkarî va[t].	Lawê Serkewtê cotkar got.
Lajê Serkewtî yê citkarî va[t].	Lawê Serkewtî yê cotkar got.
Lajê Serkewtê citkarî vano.	Lawê Serkewtê cotkar dibêje.
Lajê Serkewtî yo citkar vano.	Lawê Serkewtî yê cotkar dibêje.
Vilika baxçeyê Deşta Gewran	Kulîlka baxçeyê Deşta Gewran
Vilika baxçeyî ya Deşta Gewran	Kulîlka baxçeyî ya Deşta Gewran

7.3. ڕەوشێن ناڤی

د کرمانجکییێدە ڕەوشێن بنگەهین یێن ناڤی، ڕەوشا ناڤکی (Nominative)، بانگکرنێ (Vovative) و تەواندی (Oblique)نە.

ناڤدێرا کو د ڕەوشا ناڤکیدە بە، بێ گرێ (Affix)یە.

ل ژێرێ، ئەم لسەر ڕەوشا بانگکرنێ و ڕەوشا تەواندی دسەکنن.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

1.7.3. ڕەوشا بانگکرنێ

ڕەوشا بانگکرنێ، ئەو ڕەوشە کو مرۆڤ ب وێ بانگی کەس یان ژی تشتان دکە.

کرمانجکی (زازاکی) ڕەوشا بانگکرنێ یەکهەژمار (نێر)	کورمانجی ڕەوشا بانگکرنێ یەکهەژمار (نێر)
-o Apo! Bawo! / Bavo! **Dato! / Dedo!** Heqo! Heso! Homayo! / Homawo! Keko! Lawo! / Lao! Pito! / Puto! Xalo! Xorto!	**-o** Apo! Bavo! Apo! **Xwedêyo!** / Heqo! Heso! **Xwedêyo!** Keko! Lawo! Pito! Xalo! Xorto!

کرمانجکی (زازاکی) ڕەوشا بانگکرنێ یەکهەژمارا مێ	کورمانجی ڕەوشا بانگکرنێ یەکهەژمارا مێ
-ê/**-î** Cinêkî!/Cînikî!/Cenêkî! Cîranê! Dayê! Fatê! Gulê! Keçê! **Kênê!/Keynê!/Çênê!** Pitê! Rindê!	**-ê** Jinikê! Cîranê! Dayê! Fatê! Gulê! Keçê! Keçê! Pitê! Rindê!

Wayê! Wakê!/Wikê! Xalê!	Xwehê / Xweyê! Xwişkê! Xwakê! Xaltîyê! / Xaltî!

کرمانجکی (زازاکی) ڕەوشا بانگکرنێ پڕهەژمار (نێر و می)	کرمانجی ڕەوشا بانگکرنێ پڕهەژمار (نێر و می)
-ino / -no / -êno	-ino / -no / -îno
Citêrêno! Cîranêno! Gedeno! Lajekno! / Layikno! Lajekno! / Layikno! Xortino!	Cotyarino! / Cotkarino! Cîranno! Gedeno! Lawikno! Kurino! Kurîno! Xortino!
-êne / -ênê / -nê / -înî / -nî	-ino / -no, -îne (KN)
Birayêne! / Birayênê! / Birayenê! (73) Kurdêne! Gedeynê! / Gedeynî! Kênekînî! / Keynekînî! Lajekînî! Wayênê! / Wayêne! / Wayînî! Xortêne! Xortênê! Xortînî!	Birano! Birayne! (KN) Kurdîne! (KN) Gedeno! Keçikno! Lawikno! Xwehino! / Xweyingino! / Xwişkino! Xortino! Xortino! Xortino!

2.7.3. ڕەوشا تەواندی

ڕەوشا تەواندی، ل گۆر ناڤدێرێن نێر، مێ و پڕهەژمار دهێتە گوهەرتن.

ئەم دکارن ب کورتی هوسا دیار بکن:

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
nêr	**-î** Ez Roşan**î** vînena.	**-î** Ez Roşan**î** dibînim.
mê	**-ø** Ez Roşna vînena.	**-ê** Ez Roşna**yê** dibînim.
pirhejmar	**-an/-on/-ûn/-a/-o/-û** Ez dar**an** vînena./Ez dar**a** vînena./ Ez dar**on** vînena./Ez dar**ûn** vînena.	**-an/-a** Ez dar**an** dibînim. / Ez dar**a** dibînim.

وەکی کو ل ژۆرێ خویایە، ناڤدێرێن نێر هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، د ڕەوشا تەواندیدە ب "-î"یێ دهێتە تەواندن. لێ بەلێ ناڤدێرێن مێ، د کرمانجکییێدەنایێ تەواندن، د کورمانجییێدە ب"-ê"یێ دهێتە تەواندن. د هەر دوو دیالێکتاندە، ناڤدێرا پڕهەژمار، د ڕەوشا تەواندیدە پاشگرا "-an"ێ وەردگرە. (د کرمانجکییێدە ئەڤ پاشگرا "-an"ێ د هن دەڤۆکاندە دگوهەڕە، دبە "-on"/"-ûn"/"-a"/"-o" یان ژی "-û").

ڕەوشا تەواندی یا ناڤدێرا کوردی، د هن زمانێن دن دە ب ڕەوشا ئاکوزاتیف، دەرکەڤتنێ، خوەدانتییێ و... هتد دهێتە ئیفادەکرن [74].

وەکی کو ل ژێرێ دیار دبە، د کرمانجکی و کورمانجییێدە هن ڕەوشێن ناڤدێران ب هاریکاریا هن داچەکان تێن ئیفادەکرن.

1.2.7.3. ڕەوشا داتیف

کرمانجکی (زازاکی) ڕەوشا داتیف	کورمانجی ڕەوشا داتیف
Bi Ey îman **bi** Homayî ardo.	**bi** Wî îman **bi** Xwedê anîye.
Ra	**li** / **le**

mi ra gore/mi gore to ra gore/to gore	li gor min li gor te
Ra Destê xo qula **berî** **ra** kerd. Mi **ra** **va** "xalo". Mi **ra** persa.	**ra** / **re** / **di** ... **ra** / **ji** ... **ra** / **ji** ... **re** / **ji** Destê xwe [di] qula derî **ra** kir. Min **ra** go "xalo"./**Ji** min **ra** go "xalo". **Ji** min pirsî.
rê / **rî** Ti mesela mi **rê** vaje.	**re** / **ra** / **ji** ... **ra** / **ji** ... **re** Tu meseleyê min **re** bêje Tu meseleyê **ji** min **re** bibêje.
O/ew ame bajar. **bi** O ame **bi/be** bajar.	Ew hat bajêr. - Ew hat **bo** bajêr./ Ew hat bajêr.

2.2.7.3. ڕەوشا جهی

کرمانجکی (زازکی) ڕەوشا جهی	کورمانجی ڕەوشا جهی
de/di/der/dir/id Her wext tengîye **de** me**nd**/ma**nd**. Dewan **de** heywan**î** nême**nd**bî.	de/da/**li** "Her tengîyê **de** ma." (75) heywan (76) **Li** gundan/dêhan nemabûn/nemabî**n**.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

di ... de/de ... de/**e**di ... de/**e**de … de "Yo hevalê min **di** cennet **de** mudam." (Ehmedê Xasî) "Zey **di** Bedr û hem Huneyn **de** bo şehîd." (Ehmedê Xasî) **De** dew **de** yo. **edi** soba **de** [77] "Mi **ede** trêne **de** pêguret." [78]	di ... de/di ... di "Ew hevalê min **di** cenetê **de** mudam" (Ehmedê Xasî) "**Wekî** **di** Bedr û hem Huneynê **de** [bi]be şehîd"(Ehmedê Xasî) **Di** [nava] **gund**/dêhî **de** ye. / **Di** dihî **de** ye. **di** sobayê **de** "Min **di** trênê **de** pê girt."

3.2.7.3.ڕەوشا ئاکوزاتیف

کرمانجکی (زازاکی) ڕەوشا ئاکوزاتیف	کورمانجی ڕەوشا ئاکوزاتیف
Ra Ez kêneke **ra** hes kena.	**ji** Ez **ji** keçikê hez dikim.
Bi "Bedê cû geyray **bi** qetlê yê ..." (Ehmedê Xasî)	**Li** "Paşê **li** qetla wî gerîy**an** ..." (Ehmedê Xasî)
Ez Serdarî vînena. - Mi lajek/layik dî. kara + temamker + pêveber	Ez Serdarî dibînim. - Min lawik dît/dî. kara + temamker + pêveber

4.2.7.3. ڕەوشا دەرکەتنێ

کرمانجکی (زازاکی) ڕەوشا دەرکەتنێ	کورمانجی ڕەوشا دەرکەتنێ
ra / **re** Mi Serdestî **ra** girewt. Xalê mi mi **ra** girewt. Xala mi keye **ra** şî.	**Ji** Min **ji** Serdestî girt. Xalê min **ji** min girt. Xaltîya min **ji** malê çû.
کرمانجکی (زازاکی)	کوردیا ناڤەڕاست
ra/**era** Hewn **ra** werzên! înan **ra** di kesî yê to **ra**	Le Le xew helsîn! le wane du kes le hî to

5.2.7.3. ڕەوشا ئامرازی

ڕەوشا ئامرازی، ئەو ڕەوشە کو نیشان ددە کا لێکەر ب کیژان ناڤگینێ هاتیە کرن.

کرمانجکی (زازکی) ڕەوشا ئامرازی	کرمانجی ڕەوشا ئامرازی
bi / **ebi** / ve / eve / vi / pê / pey **Ey** **bi**/ve destê xo wer**d**. **Ey** **bi**/ve tercumanî îfade da.	bi / vi / pê Wî **bi**/vi destê xwe **x**war. Wî **bi** tercumanî îfade da.

وەکی کو د نموونەیێن ژۆرینده دیار دبە، د ڕەوشا بانگکرن، داتیف، جهی و ئامرازیا ناڤانده دیالێکتا کرمانجکی و کورمانجی ب ئاوایەکی گشتی مینا هەڤن. لێ بەلێ د ڕەوشا دەرکەتنێ و ئاکوزاتیف یا ناڤاندە، د ڤان هەر دوو دیالێکتاندە جودایی هەیە. ئەڤ دوو ڕەوشێن ناڤان، جارنا د کورمانجییێدە ب

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

پێشداچەکا "ji"، د کرمانجکییێدە ب پێشداچەکا "ra"، تێن ئیفادەکرن. هێژایی گۆتنێیە کو ژ بۆ ئیفادەکرنا رەوشا دەرکەتنێ، د دیالێکتا گۆرانیدە پێشداچەکا "ce"، د کوردیا ناڤەڕاست (سۆرانی) دە پێشداچەکا "le"دهێتە بکارئانین.

هەر وەکی کو خویایە، دناڤبەرا "ra" یا کرمانجکی، "le" یا کوردیا ناڤەڕاست و "le"/"li" یا کورمانجیێدە گوهەڕینا دەنگێن R-L هەیە. د ناڤبەینا "ce" یا گۆرانی و "je"/"ji" یا کورمانجییێدە گوهەڕینا دەنگێن C-J هەیە.

د کورمانجیا خوراسان و گیلانێدە، د جهێ "li"یا کورمانجیا باکوور دە "le"؛ د کورمانجیا خوراسانیدە، د جهێ "ji"یا کورمانجیا باکوور دە "je"دهێتە بکارئانین. ژ ڤان فۆرمان، "ra"→"le" و "je"→"ce" کەڤنترن ژ "li" و "ji".

ژ کورمانجیا خوراسانێ دوو نموونە:

"دلێ من دەخوازی لە جەم وان بمینم

ژە وان ڕا بخینم" (عەلی ڕێزا سێپاهی)

"ئەزی چاڤ لە ڕییا شەمالێ چیێ مە

ئەز ژە نەسلا چیان و بەرف و بێ مە" (عەلی جەلایر)

ژ دیالێکتا گۆرانی:

"ساقی! ئامان ئەن نەشوو جە ویرت

وە فریادم رەس تۆ ب عەشقی پیرت" (مەولەوی تاوەگۆزی)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

تشتەکی دنێ بالکێش ژی ئەڤە: د کورمانجیا گیلانێدە، د جهێ پێشداچەکا "ji"یا کورمانجیا باکووریدە، وەکی کوردیا ناڤەڕاست پێشداچەکا "le" ژی دهێتە بکارئانین.

نموونە:

"شاهێ لە ئیرانێ دەرخستن." [79]

"ئەم لە نەسلی سامخانی زەفەرانلوو نی." [80]

د هن دەڤۆکێن کورمانجییێدە، ژ بۆ ڕەوشا دەرکەتنێ یا ناڤی، د جهێ پێشداچەکا "ji"ییدە پێشداچەکا "li"یێ یان ژی بازنەداچەکا "li ... ra"یێ دهێتە بکارئانین.

نموونە:

"دیکێ هێژا، هوون قەت نەترسن، ڕووڤی ل ڤان دەران ڕا نەوێرە دەرباز بە." [81]

هەروەسا د جهێ بازنەداچەکا "li ... ra"یا کورمانجییێدە، د دەڤۆکا موکریدە بازنەداچەکا "le ... ra"دهێتە بکارئانین:

"لە بۆکان ڕا دەچوومە قەرەگچێز..." [82]

"... لە چ زمانێک ڕا وەرگێڕاوەتە سەر فارسی؟" [83]

" لە پیتی لاتینی ڕا بۆ سەر پیتی کوردی – عەرەبی وەرگێڕان و فەرهەنگۆك بۆ دانان و شرۆڤەکردنی: شوکور مستەفا" [84]

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

8.3. هن ناڤدێر

بەریا کو ئەم مژارا ناڤدێرێ بقەدینن، ئەم هن ناڤدێرێن گرنگ یێن کرمانجکی و کورمانجی بدن بەرهەڤ:

1.8.3. ناڤێن ئەندام و بەشێن لاشێ مرۆڤی

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
algûşk/aluşk/alek	alişke/aliske/aluşk/liske
bêçîk/bêçî/pêçîk/pêçî/pêçik/bêçî	bêçike/pêçike/bêçe
bijang/mijî/mijang/mûjang	bijangî/bizangî/mujeyî/micey/ mijangî / mijonkî
birû/birî/biriw/biro/birow/burî	birûy/birewî/birî/biroy/burewî/burî/buruy
çaq/çîq/çêq	çaq
enî / anî	çare
çene/çenge/çengû/çeng	çene/çenge/çenke/çenike/çenik
ça**v**	çim
dest	dest
didan/diran	didan/didon/dindan/dindon/dindûn/dizon
gust, engust/henguşt (KN)	engişte/gişti/gist/guşt
dev, fek [85]	fek
firnik	firnike/firne
gerden/gerdan	
ge**wr**î/ge**r**û/galo**k**	
gu**h**/go/gu**hişk**/guç/guç**ik**	

gerden/gerdan gilbe/gule goş/gos/gûş/gueş kefe/kafe kepuge kortike lew/low/lo linge/ling/ningi mil/vile/vîye miste/mîşte nenûg/neynûg/nenig/nenik/ nenug/nengu/nûngû pa paq/paqe/faq piştî / paştî pirnike/pirnik pîze qirrike qor qorrik rî / ri / rû	kef kepû/kepî kortik/kortika stû lêv ling/ning/nig **stû** mist nenûk/neynok/neynûk/nênik/nê nîg/nênok/nênûk/ ninûk/nînig/nînik/nînog/nînok/n înûk pê paq/pêq/pîq/baq pişt kepû/kepî, **poz** bîz, **zik** qirik/qirrik qor qorik/qorrik rû kef serî / ser sûret

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

sala destî/laşey destî sere surote şatike şeqe/şaq vinî 1.**z**anî 2.çok zinc zincî/zinc ziwan/ziwon/ziwûn/zuwan/ zuwen/zuwon zuwûn/zan/zon/zûn/za/zo/z û/juwan/juyan	şatik şek/şeq vini**k**/**di**fin/**bê**vil/**bi**vil 1.**j**inû/**j**inî/e**j**nû 2.çok/çong zinc[86], zênî/zenî/erzing kepû/kepî, **poz** zi**m**an/ez**m**an/hez**m**an/az**m**an/zu wan (KN)

2.8.3. ناڤێن مرۆڤان (ئەقرەبایان)

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Ap	Ap
Ap**c**inî	Jinap
ate/atike	et/etik/het
bab/babî/bavî/bawî/bayî/buw/bî	bav/bab
Bapîr	Bapîr
bavûkal	bavûkal/babûkal/bav kal

bawk/bak	bavik/babik
bawkal/babkal/bakal/bukal	[bavê kal], bapîr
bawo/baba	bavo/baba
Bira	Bira
biracinî	bira**j**in/**j**inbira
biraza/birarza	birazî/biraza/birarzî
birazaye	Birazî
cinî/cinîye/cenî	**J**in
dadî/daye/da	dada/dad/da
damêrî/dêmarî	damarî/dêmarî
dapîre/dapîr	Dapîr
dat/ded	ap, mam
datcinî/**ded**cinî	amojin/jinmam
dayîke/dayik/dayk/dake/deyki	dayîk/dayik/dayk/da k/deyk/dêk
Dêke	[dêka pîr], dapîr
em**c**inî	Amojin
eme/emike/amike	met/metik
kal/kalik	kal/kalik
Kek	Kek
kêna/kêneke/çêna/çêneke/ keyna/keyneke	**keç/keçik/kiç/kiçik**, **qîz**, kinaçê (87)
la**j**/la**z**	law, **kur**
La**j**ek	Lawik

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Law	law, **kur**
lawik/la**y**ik	Lawik
maye/may/ma/muaye	1.dê/dayîk/dayk/deyk 2.ma**k**
mêrde/mêrdi/mîyerde	mêr, mêrd (KN)
najinî/**nîya**jinîye/**na**jnî/**na**jnîye/**na**cnî/ na**cnî**ye, **naj, nac**	amojin/jinmam
pî/pêr	Bav
pîrbab/pîrbav	bavpîr/bapîr, pîrebab (KN)
Pîrik	[bavê pîr], bapîr
pîrike/pîrik	Pîrik
Pîyare	**zirbav/zirbab**, pîyare (KN)
wake/wayike/wak/wik	**x**wak/**x**we**h**ik
ware/wari/war	**x**wehr/**x**weher
wareza/warezaye	**x**warza/**x**warzî
waye/wa	**x**wa/**x**weh, **xwişk**
wesnî, hewî/hewîye/hewuye	hewî/hêwî
Xal	Xal
xal**c**inî/xal**c**inîye	xalojin/xalejin
xale/xalike/xalet	xalet/xaltî/xaltîk
yay/yayke	**xalet/xaltî/xaltîk**, yay (G) [88]

3.8.3. ناڤێن ڕەنگان

كرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Bor	Bor
Çeqer	Çeqer
gewr/gêwr	gewr/gêwr
Hewz	Sewz
kej/kez	Kej
Kesk	Kesk
kewe/kuhe/kêwe	Kew
Qer	Qer
sipî/sipe/sipê	sipî/spî
sîs/sîsik	Sîs
sîya/şîya/şa	Reş
sûr/sur	sor/sûr/sur
Şîn	şîn/hêşîn
zerd/zer	zer, zerd (KN)

4.8.3. ناڤێن ڕۆژان

كرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
şeme / seme paşêne	Şemî Paşînî
yewşeme / **jewşeme** bazar kîrye / kirî / kirê / kîre / kîri	yekşemî / yekşem bazar kirakî / kêrakî

dişeme / diseme	duşemî / duşem
sêşeme / şêseme / sêseme	sêşemî / sêşem
çarşeme / çarseme	çarşemî / çarşem
panşeme / poseme	pêncşemî / pênşem
îne / yene	Înî

5.8.3. ناڤێن دەمسالان (وەرزان)

کرمانجکی (زازکی)	کورمانجی
wisar/wesar/usar	bihar/behar
hamnan/ûmnûn	Havîn
Payîz	Payîz
zimistan/zimistûn	Zivistan

6.8.3. ناڤێن مەهان

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
çele/çile	çele/çile
sibate/sebat/sivote/siwat	sibat/sebat/şibat/sivat/şiwat
gucige/gujige	gecok/gacok [89]
adare/edare	Adar
nîsane	Nîsan

gulane	Gulan
hezîrane	Hezîran
temmuze	temûz/tîrmeh
tebaxe	Tebax
Êlule	îlon/îlol/êlûn
teşrîna **verêne**	çirîya pêşîn/tişrîna pêşîn
teşrîna **peyêne**	çirîya paşîn/tişrîna paşîn
kanûne	kanûna pêşîn/kanûn

7.8.3. ناڤێن ئاژەلان

كرمانجكى (زازاكى)	كورمانجى
Baçirmoke	baçermik/baçermok/barçimok/balçermok/perçer mok/ perçemok
Baz	Baz
beq, **qirîncele/qilîncele**	Beq
beran/beron/berûn, **vosn/vesn/vêşn**(90)	Beran
Bize	Bizin
bizêk/bizîye/bizye/b	kar/karik/kahr/kehr/karik/kahrik/kehrik (91)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

ijek/bijêk karî/kahar/kahrî/kar/karike/kare/kehar/ keyer/keyri/kêr/kêri/kihar/kiharî	
borane/borani/bewrane/bewrani/bewron/ **bewroni/bewrûn/boroni/borûn/bûrani** gogerçîne/gogerçîni/gugerçîne	kevok/kevûk/kebotk/kevodk/kevot/kevotar/kevoter/ kevotk/kewotk gogerçîn/gogercîn
bocî/bojî/banci/bancî/bonci/boncî/bûnci/bûncî/bûycî/buejî/bûyci/bûycî	bocî/bocîk/boncî/boncîk
bum/pum/pu	bûm/bum/pûm/pû
buuk, **lulu** / **lolik**	beho/biho/behok
Cewrik	Cewrik
cincinike/çînçinike	perperok/pirpirîk
conega/conga/cûnga	canega/conega/conga/ciwanga
Culixe	cilûx/çûlik
çêlik/lîçik	çêlik/çêlî/çêle/çêl
çûçik/çuçik	çi**v**îk/çûçik/çîçik/çûk

darkutik/darkuetik/darkurtike	darkutik/darîkutik/darkitûk/darkutk/darkutok
darniqor/darnequr/darneqo/danequr	darniqar/daneqorik/darneqêlk/darniklok/darnikrok/ darniqrok
del/dele	Dêl
deleverge/deleverage	dêle**g**urg/dêle**g**ur
Deve	(92), deve/devih **hêştir/hêçtir/hestir**
Dîk	Dîk
dûpişk/dimpiştik/dimaş**kil**/tirpiştikê/tirpiştkê/ tîrpîştîke/dirperstiki, **aqreb**/**eqreb**/**eqrew**	dûpişk/dû**v**pişt/dûbişk/dum**are**kol/tûpişk
elok/elelo	elok/elelo/eloelo, elo**şîş**/ele**şîş**
Ga	Ga
gamêş/camus	gamêş/camûs
Gîsk	Gîsk
golik/guelik/guk	Golik
gumgumok / gumgumike / gumgumiki qumqumok /	gumgumok / gimgimok / gumgimok **q**im**q**imok / **q**um**q**umok

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

kumkomok / kumkomek	
hargûş/arbêş/arbîş/argoş/argueş/arguweş/argûş / arîweş/aroş/arûş/arwêş/awres/awrês/awrêş/awriş /erbêş/ewrêş/**h**arbêş/**h**arewêş/**h**arêweş/**h**erbêş / **h**erbîş/**h**eroşe/owres/owrês	kergoşk/kerguh/kergo/kergoş/kergû/keroşk/kevroşk/kêrgoşk/kêrgû/kêrgûş/kêroşk/kêrvoşk/kêvrîşk/kêvroşk/kêwrîşk/kêwroşk/kêwrûşk/kiroşk/kîrgo/kîroşk/kîvroşk/kwêrgî
Hechecike	1.hechecik 2.**dûvmeqesk, dûvmeqesk**
Heke	Heke
helî/hêlî/hilî	helo/halo/helû/hilo/hûlî/eylo/aylo/elîh/elo/eloh/eluh/ elûh/ilho
Her	**K**er
Hesterî	hêstir/êstir
hestor/**estor**/**ostor**/**astuar/astuer** hesp	Hesp Hesp
heş/hes	Hi**r**ç
hevûr/hevur	hevûrî/hebûrî/heworî

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

hinge/hing/henge/hengi	heng (KN)
Hogeç	hogeç/hogiç
hulî / **qulî**	hulî / hulhulî
jûje/jûjû/jije/**zuze**/**d**ije/**duce**/**d**ice	jûjî/jûjû/jîjo/jojî
Kavir	Kavir
kel/kêl/kel**ce**/kel**îce**/kel**je**/kel**eze**	**nêrî**, kel
keli	Kel
kerga şamî	şamî/şamik, **misrî**
kerge/kerg/kargi	mirîşk, tûtik
kerm/karm/kêrm, kermik/karmik/kêrmik	kurm/kirm, kurmik/kirmik
kermêşe/kelmêşe	kermêş/kelmêş
kesa/kesi**ke**/kêsi**ke**	kûsî/kêsû/kiwîsî/kîso/kosî/kwîsî
kêze/kêzike, **lulik** / **lolik**	kêz/kêzik/kêzok
kudik/ki**r**te	kudik/kudî/ kûtî
Kund	Kund

kurbeşik/kurêbesik/kurebesik	kurbeşik/kurbeşk/kurêbeşk
Kutik	kû**ç**ik/kûtik/kudik/kutî
kuze/kûze	kûze/kuze/koze
leglege/lenlengi	Legleg
lûwî/**l**uwî/**l**uw/**l**uye/**l**uy/**l**ûye/**l**û	rûvî/ruvî/rovî/rêvî/rîvî/riwîvî/rîwî
madak/madag/medege	madek/madak/mandak/mandek/medek
mahîne/mahîn/mayîne	mehîn/mihîn/meîn
manga/monga/mûnga	manga/mange, **çêlek/çêl**
mar / mor	Mar
Marî	Marî
marmalûk/malmalok/malmalik/malmaliki/ malmolik/marula/ma**rxulî/malewî/malwa/ melwa/malba/milawine/milawini/milawune/milawûne/milowine**	marmarok/marmaroşk/marmarîşk/marmarîşok/ marmarîşûk/marmaroş/marmêlke

mankere/monker/mûnker	manker/maker
mase/masî/masi/mose	Masî
mel**ş**e/mer**ş**e	mêş/**p**êşî
Merre	Mişk
mêsa hingimênî/mêsa hemgênî/ mêsa engemênî/mêşa hemgênî	mêşa hingiv/mêşa hingivîn /mêşhingiv
Mêse	Mêş
Minminike	minminîk/mînmînik
mî/mîy/mîye/mey mêşna/mêşina/mêşine/mîyeşna	mî/mî**h**/mi**h** mêşin
mîlçik/meliçik/milîçik/miloçik/mîlçik/ mirçik/mirîçik/mîrçik	melîçik/melûçik (KN), çûk
mor**cela**/mor**celi**/mor**zela**/mu**loçike** …	mûrî/morî/murî/mûr …
mozik/muezik/mîyezik	mozik/mozîk

nale/nahal/nalek/nali/nalike/nayel/ **nayîli/neyîli/neyli/nihal**, nogine/nogini	nogin/nohgin/nuhgon/newgon/nehgon
perperike/pelpelike	perperik/pelpelik/perperok/pirpirîk
pezkovî/pezkûvî/peskofî/peskovî/peskûfî/ peskûvî/pezkofî/peskuefî	pezkûvî/pezkovî
Pinpinîke	pinpinîk/pînpînik
pisîng/pising/pîsing	pisîng/ pising/pisîk/pişîk
Pisperike	perperok/pirpirîk
pîpî, qaze	**coqcoq**, elok/elelo
Pîreboke	pîrebok/pîrabok/pîravok/pîrevok/pîrhevok/pîrhevûk
pîrike/pîrik	pîrik/pîrê/pîrok/dapîrok
pu/pû puyo kor/pûyo kor	Pû pûyê kor
qantir/qatir/qontir/qûntir	qantir/qatir
Qulî	Qulî/qulqulî
sipa	se**k**/se**g**/seh/se/sa, sipe/spê (KN)

[93]/sipe/sipî/sa/espe	
Sîsperike	Sîperik
şepale, şêre/şêr/sêre	Şepal
şewşewoke/ şewşewike/ sewsewuke/ sewsewike	şevşevok/şevşevik/şewşewîk
şêr/sêr	Şêr
tajî/tazî/tanzî	tajî/tehjî
Teyr	Teyr
tişk/tuşk/tûşk/tusk/tiştîrî/tîştîrî	tiştîr/tûştîr
varike/varik/varigi	Varik
verek/varek	Berx
Verg	gurg/gur
Vizik	Vizik
vîştira/vîşteri/vîştîra	parone/paronge/paronek/panorek/panore canega/conega/conga/ciwanga
xezal/xezale/xizale	Xezal
xoz/xonz/xîs/xûz/xuez	beraz/baraz beraz/baraz

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

kesegan/kesega/kêsegan/kêsega xenzîr/xinzîr/xinzir/xînzîr doxuz/donxuz/doxiz	xinzîr/xiznîr doxiz
zerenc/zerence/zerec/zerez	Kew

4. جهناڤ

جهناڤ، ئەو بێژەنە کو د هەڤۆکێدە جهێ ناڤدێران دگرن.

د ڤی بەشیدە، ئەم دێ لسەر ڤان جهناڤان ڕاوەستن:

1. جهناڤێن کەسی
2. جهناڤێن نیشاندەر
3. جهناڤێن هەڤەدودانی
4. جهناڤێن خوەدیتیێ
5. جهناڤێن پەیوەندیێ
6. جهناڤێن پرسیاری
7. جهناڤێن نەبناڤکری

1.4. جهناڤێن کەسی

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، دوو گرووپێن جهناڤێن کەسی هەنە. گرووپا یەکەم ڕاستەڕاست (Rectus)ـە، یا دوویەم تەواندی (Oblique)یە.

1.1.4. جهناڤێن كەسی یێن ڕاستەڕاست

جهناڤێن كەسی یێن ڕاستەڕاست ئەڤەنە:

كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی
Ez	Ez
ti / tu	tu / ti
o / û / ew / aw	ew (ji bo nêr)
a/ya	ew (ji bo mê)
Ma	**em**, **ê**me (KN)
şima / sima	hûn/hun/hon
ê / ey / **î / yê**	Ew

د كرمانجكییێدە، كەسێ یەكەژمارێ سێیەم یێ جهناڤێن كەسی یێن ڕاستەڕاست، ل گۆر هەرێمان دگوهەڕە. مە ئەڤ ڤاریانتێن وێ تەسبیت كرن:

(wu. wo, yû, yo, ay, we, wi, hew, awi, aw, ew, û, o,)

ژ ڤان، یا كو د زمانێ نڤیسكیدە هەری بەربەلاڤە فۆرما "o"یێ یە.

وەكی كو دهێتە دیتن، ژ ڤان "aw"/"ew" وەكی "ew"ا كورمانجی نە. هەڤۆكێن ژێرین ژ تێكستێن نڤیسكی هاتنە وەرگرتن:

كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی
"A roce **ew** **keye** de mane**no**." (94)	Wê rojê **ew** li malê dimîne.
"**Ew** zî zano ke sûcêk keno." (95)	**Ew** jî dizane ku sûcekî dike.
"**Ew** zî marî ra **vano**." (96)	**Ew** jî **ji** marî ra/re dibêje.

"Ew vano." (97)	Ew dibêje.
"Aw kuwen." (98)	Ew dikeve.

وەكى كو ل ژۆرێ ديار دبە، د كرمانجكييێدە، ژ بۆ گوهەڕينا دەنگێن "ew → o"يێ گەلەك نموونە هەنە:

كورمانجى	كرمانجكى (زازاكى)- I	كرمانجكى (زازاكى)- II
-EW-	**-EW-**	**-O-**
Çewt	Çewt	Çot
Dew	Do	due/duwe
Dewl	Dewl	Dol
Gore	gewre/gêwre	-
kevçî/kevçik/kewçî/kefçik/kefçî	Kewçike	Koçike
Sol	Sewl	Sol
şev / şew, şew (KN)	Şewe	Şo
xewn/xew	hewn/hew	hon/xo

د كرمانجكييێدە، كەسێ پرهەژمارێ سێيەمە يێ جهناڤێن كەسى يێن ڕاستەڕاستێ ژێ ل گۆر هەرێمان دگوهەرە. مە ئەڤ ڤاريانتێن وێ چەسپاندن:

(yî yi, yê, î, heyî, eyî, ey, ê,)

ژ ڤان، يا كو د زمانێ نڤيسكيدە هەرێ بەربەلاڤە، فۆرما "ê"يێ يە.

2.1.4. جهناڤێن كەسى ييێن تەواندى

جهناڤێن كەسى ييێن تەواندى ئەڤەنە:

كرمانجكى (زازاكى)	كورمانجى
mi/min	min/mi
to/tu/tû/ti (99)	te, to (KN)
ey/wi/**y**î/**h**î	wî (ji bo nêr)
aye/yê	wê (ji bo mê)
Ma	Me
şima/sima	we/hewe
înan/wîn**e**/îne/**y**în	wan/ewan

د كرمانجكييێدە، كەسىێ يەكهەژمار و پڕهەژمارىێ سێيەم يىێ جهناڤێن كەسى ييێن تەواندى، ل گۆر هەرێمان دگوهەڕن:

يەكهەژمار – نێر:

ey, ay, dey, dê, dêy, ê, êy, êyî, hî, jey, î, îy, wi, yê, yi, yî.

يەكهەژمار – مىێ:

aye, a, ay, aya, day/daye, ja, ya, yay, yê.

پڕهەژمار:

înan, eyîn, eynan, eyna, eyno, eyon, hîn, hîni, în, îna, îne, înê, înî, îno, înon, înû, jînî, jîne, jîn, wîne, yin, yinî, yîn, yînan, yîne, yînî, yîni, yînû.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردى

ژ ڤان، یێن کو د زمانێ نڤیسکیدە هەری بەربەلاڤن، فۆرمێن یەکەمن.

ئانکو ژ بۆ یەکەژمارا – نێری "ey"، یەکەژمارا – مێ یێ "aye"، پرەژمار "înan" دهێتە بکارئانین.

د کرمانجکییێدە، ژ کەسێ یەکەژمار – نێر یێ سێیەم یێ جهناڤێن کەسی یێن تەواندی "wi"(دەڤۆکا مۆدانێ/مۆتکانێ) و کەسێ پرەژمار "wîne"، نێزیکی "wî" و "wan"ێ کورمانجی نە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
"**Wi** ma dê wa/we." (100)	**Wî** em **veşartin**

د کرمانجکییێدە، ژ بۆ کەسێ سێیەم جهناڤێ "ci" ژی هەیە کو کورمانجیا وێ [ji wî/wê] "jê" یە. "Ci" هەم ژ بۆ نێر هەم ژی ژ بۆ مێ دهێتە بکارئانین.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
ci	Jê
Ci ra mevaje.	Jê ra mebêje./Jê re nevêje.
Mi **ci** ra **v**ato.	Min jê ra/re gotîye.
Ti **ci** **ra** hes ke**nî**.	Tu/ti jê hez dikî.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

3.1.4. جهناڤا ڤەکەڕۆك

جهناڤا ڤەگەڕۆك، د کرمانجکییێدە "xo"/"xwe"، د کورمانجییێدە "xwe"یە. ئەڤ جهناڤە ژ بۆ نێر، مێ و پرهەژمار ناگوهەڕە.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
xo/xwe/xwi/xwo/xwu/xu/xi/ho/hu	**xwe/xwa/xwi/xa/xe/xo/xu**
Mêrdekî **xo**/**xwe** şut.	Mêrikî **xwe** şuşt.
Cinîke **xo**/**xwe** **nimit**.	Jinikê **xwe** **veşart**/[ni**xa**mt].
Cinîke dadîya/maya **xo** berde.	Jinikê dêya **xwe** bir.
Cinîke birayê **xo/xwe** berdî.	Jinikê birayê**n** **xwe** biri**n**.

2.4. جهناڤێن نیشاندەر

جهناڤێن نیشاندەر، ژ بۆ دەستنیشانکرنا تشتەکی یان ژی کەسەکی نێزیک یان ژی دوور تێن بکارئانین. وەکی جهناڤێن دن، د جهێ ناڤاندە تێن بکارئانین. جهناڤێن نیشاندەر ییێن کرمانجکی و کورمانجی ژ هەڤ جودانە.

1.2.4. د ڕەوشا ناڤکی (Nominative) دە

	کرمانجی (زازاکی)	کورمانجی
ji bo nêzîk		
nêr	**no** No nuseno	Ev Ev dinivîse.
mê	**na** Na nusena.	Ev Ev dinivîse.
pirhejmar	**nê**	Ev

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	Nê nusenê.	Ev dinivîsin
ji bo dûr		
nêr	**o**/ew/ewi (101) O/ew/ewi nuseno.	ew Ew dinivîse.
mê	**a**/eya A/eya nusena.	ew Ew dinivîse
pirhejmar	**ê**/eyî Ê/eyî nusenê.	ew Ew dinivîsin.

د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، د جهێ جهناڤێن نیشاندەر یێن ژۆرینده ئەڤ فۆرم ژی هەنە:

ژ بۆ نێزیك، نێر:	(nû, eno, enû, eni, en, ino, ini, in)
ژ بۆ نێزیك، مێ:	(ena, ina, hena.)
ژ بۆ نێزیك، پرهەژمار:	(nî, enî, inî, enê, inê.)
ژ بۆ دوور، نێر:	(hew, aw, awi, ay, û)
ژ بۆ دوور، مێ:	(aya)
ژ بۆ دوور، پرهەژمار:	(î, heyî, ay)

2.2.4. د ڕەوشا تەواندی (Oblique) دە

ji bo nêzîk	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Nêr	**Ney** Ney nuşt.	evî/vî, vîna Vî nivîsî./Vîna nivîsî.
Mê	**naye/ hena** Naye nuşt.	evê/vê, vêna Vê nivîsî./Vêna nivîsî.
pirhejmar	**Nînan**	evan/van, vana

	Nînan nuşt.	Van nivîsî./Vana nivîsî.
ji bo dûr	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Nêr	ey/eyî Ey/eyî nuşt.	ewî/wî, wîna Ewî nivîsî./Wîna nivîsî.
mê	aye/eyê Aye/eyê nuşt.	ewê/wê, wêna Ewê nivîsî./ Wêna nivîsî.
pirhejmar	înan/eyûn Înan/eyûn nuşt.	ewan/wan, wana Ewan nivîsî./Wana nivîsî.

د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، د جهێ جهناڤێن نیشاندەر یێن ژۆریندە، ئەڤ فۆرم ژی هەنە:

ژ بۆ نێزیك، نێر: (nê, enî, enê, inî, inê)
ژ بۆ نێزیك، مێ: (nay, ena, enay, enê, ina, inay, iney, inê, inêy)
ژ بۆ نێزیك، پرهەژمار: (nîna, nîne, nînû, nayîne, enîyan, enîyûn, inîyan, inûn, (inîn, îno, ino
ژ بۆ دوور، نێر: (ay, ayî)
ژ بۆ دوور، مێ: (eya, ay, aya, ayay)
ژ بۆ دوور، پرهەژمار: (îne, aynan, ayna, ayno)

3.4. جهناڤێن هەڤودنی

جهناڤێن هەڤودنی (Reciprocal Pronoun)، ژ بۆ وان لیکەران دهێتە بکارئانین کو ژ ئالیێ چەند کەس یان ژی تشتان ب ئاوایەکی هەبەش پێک تێن.

جهناڤێن هەڤودنی یێن کرمانجکی و کورمانجی ل ژێری هاتنە نڤیسین:

کرمانجکی (زازاکی) yewbînî/yewbînan	کورمانجی yekûdin/ êkûdu/ hevûdin/hevûdu/hevdu/hev
Ê yewbînî ra vanî. Ê yewbînî ra perseni. Înan yewbînî dî.	Ew ji yekûdin re dibêjin. Ew ji yekûdin dipirsin Wan yekûdin dît/dî.
pê Ma zaf pê nêvîneni.	Hev Em zaf hev nabînin.

ژ جهناڤێن ژۆرین "yewbînî"، ژ بۆ بێژەیێن (KU. yek) "yew"و (KU. din) "bîn" پێکهاتیە. هەرووسا جهناڤا "yekûdin"ژی ژ بێژەیا "yek"و"din" پێکهاتیە.

د کرمانجکییدە، جهناڤێن "yewbînî"و"yewbînan"، ل گۆر هەرێمان گەلەك دگوهەرن. مە ئەڤ ڤاریانتێن وان تەسبیتکرن:

Yewbînî: jewbînî, jewbîn, jewmbînî, jobînî, jobîn, jubînî, jubîn, jûbîn, jumînî, jumîn, juvînî, juvîn, juwînî, juwîn, jûbînî, jûbîn, jûmînî, jûmîn, jûvinî, jûvin, jûvînî, jûvîn, jûwînî, jûwîn, yewbîn, yewmin, yobînî, yobîn, yovin, yovîn, yowbîn, yûbîn, zumunî, zumuyn, zuvinî, zuvin, zûbinî, zûbin, zûbînî, zûbîn, zûminî, zûmin, zûmînî, zûmin, zûvinî, zûvin, zûvînî, zûvîn

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Yewbînan: cîmna, jimnû, jobînan, werîbînan, werîbîna, werbînan, werbîna, yamno, yamnû, yamû, yemnan, yemnon, yemno, yemnûn, yemnû, yewbîna, yewbîno, yewbînûn, yewbînû, yewnan, yewna, yobîno, yobînû, yonan, yona, yonûn, yonû, yowbîno, yowbînû, yownan, yowna, yownan, yowna, yewnûn, yewnû, yûbînû.

4.4. جهناڤێن خومدیتیێ

جهناڤێن خوەدیتیێ، خوەدیتیێ نیشان ددە.

د کرمانجکییێدە خوەدیتی، ژ بۆ نێر، مێ و پرهەژمار ب هاریکاریا بێژەیا "yê" یان ژی "ê" تێن دیارکرن. هەرچی کورمانجیە، ژ بۆ نێر بێژەیا "yê"، یان ژی "ê"، ژ بۆ مێ بێژەیا "ya" یان ژی "a"، ژ بۆ پرهەژمار بێژەیا "yên" یان ژی "ên" تێن بکارئانین.

نموونە:

	کرمانجکی (زازاکی)	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی	کورمانجی
nêr	yê/ê/ey	Yê/ê mi[n] sûr o. Ban yê/ê min o.	yê/ê	Yê/ê min sor e. Xanî yê/ê min e.
mê	yê/ê/ey	Yê/ê mi[n] sûr a. Qeleme yê/ê min a.	ya/a	Ya/a min sor e. Qelem ya/a min e.
pirhejmar	yê/ê/ey	Yê/ê mi[n] sûr î/ê. Kitabî yê/ê min î/ê.	yên/ên	Yên/ên min sor in. Kitêb yên/ên min in.

کرمانجکی (زازاکی) نێر و مێ	کورمانجی نێر	کورمانجی مێ
yê/ê mi/min yê/ê to yê/ê ey yê/ê aye yê/ê ma yê/ê şima yê/ê înan/wîne	yê/ê min/mi yê/ê te yê/ê wî yê/ê wê yê/ê me yê/ê we yê/ê wan	ya/a min/mi ya/a te ya/a wî (ji bo nêr) ya/a wê (ji bo mê) ya/a me ya/a we ya/a wan

وەکی کو ژ نموونەیێن زۆرین ژی دهێتە فێمکرن، دەما کو د کورمانجییێدە بێژەیێن "yê"/"ê"، د کورمانجییێدە بێژەیێن "yê"/"ê" و "yê"/"a" بەریا جهناڤێن کەسی یێن تەواندی وەرن، دگەل وان ("yê mi[n]" ûhwd.) دبن جهناڤێن خوەدیتیێ[102].

5.4. جهناڤا پەیوەندیێ

جهناڤا پەیوەندیێ، ئەو جهناڤە کو د هەڤۆکێدە پشتی ناڤدێر یان ژی جهناڤەکی دن دهێتە و وان ب بەشێن کو پشتی وانڤە دهێتەگرێدان.

د کرمانجکییێدە بێژەیا "ke"/"ku"/"ko"/"ki"، د کورمانجییێدە بێژەیا "ku"/"ko"/"ki" جهناڤا پەیوەندییێیە.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
ke/ku/ko/ki/go/gi, g’	ku/ko/ki/go/gi, ke (KN)
Xorto ke/ku waneno birayê min o.	Xortê ku dixwîne birayê min e.
Berano ke/ku merge de yo zaf qelew/qilow o.	Beranê ku li mêrgê/mergê ye zaf qelew e. Beranê ku di mêrgê/mergê de ye zaf qelew e.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Noyo **ke** rakewto birayê min **o**. **Naya** **ke** rakewta waya min a. **Nêyê** **ke** rakewtî/ê **embazê**/hevalê to **y**ê.	Evê **ku** raketîye birayê min e. Eva **ku** raketîye xweha min e. Êvên **ku** raketine hevalê**n** te ne.
Oyo **ke** rakewto birayê min **o**. **Aya** **ke** rakewta waya min a. **Êyê** **ke** rakewtî/ê **embazê**/hevalê to **y**ê.	Ewê **ku** raketîye birayê min e. Ewa **ku** raketîye xweha min e. Êwên **ku** raketine hevalê**n** te ne.

6.4. جهناڤێن پرسیاری

جهناڤا پرسیاری، ئەڤ بێژەیا پرسکرنێیە کو جهێ ناڤدێرێ دگرە. هن ژ وان بێژەیان، ل گۆر واتەیا خوە یا د هەڤۆکێدە، جارنا دشێن ببن ڕەنگدێرێن پرسیاری یان ژی هۆکەرێن پرسیاری.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Ça Ti **ça ra** yî? (n) Ti **ça ra** ya? (m)	ku/kû Tu ji ku/kû yî? Tu ji ku/kû yî?
çend/çond/çind Çendê nînan yê şima yê?	Çend Çendên van yê we ne?
çi/çiçî/çi**na** To çi wast/waşt?	Çi Te çi **x**west/**x**wast?
Ka**m** Ka**m** **ş**î? Ka**mî** **ş**î?	Kî Kî çû? Kî çû**n**?
kamca/komca/kûmca Ti kamca ra yî/ya?	kêder/kuder Tu ji kêderê yî?
ka**m**cîn/ka**m**cî/ka**m**ij/kami**k**/ko**m**cîn **W**a kamcîn **b**êro? kam	kîjan/kujan Bila kîjan were? kam (KN)

Kam **şî**?	Kam çû? (KN)
kotî/kata Ti kotî/kata şîyî / şî?	k**ud**a/ku**de** Tu [bi] kuda çûyî?
ku/kû/ko Ku**t**ik ku yo?	ku/kû/ko Kûçik **li** ku ye?
kure/kura/kora Ti kure **ra** yî/ya?	kure/kurê/kêrê/ku/kê derê Tu ji kurê/kêrê yî?

د ڕەوشا تەواندی (Oblique) دە

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
çîyî / çîy Ti çî**yî** wazenî?	çi / çî Tu çi **dix**wazî?
kamcîne/kamcînî Wa ka**m**cînî [bi]berîn?	kîjanî/kîjanê, kîjikî/kîjikê Bila kîjanî bibin?
ka**mî**/kê Ka**mî** va?/Kê va?	Kê Kê got/go?

7.4. جهناڤێن نەبناڤکری

جهناڤێن نەبناڤکری، ئەو جهناڤن کو جهێ ناڤدێرێ دگرە، لێ بەلێ ئەو ناڤدێر نەبناڤکریە.

کرمانجکی (زازاکی) ڕەوشا ناڤکی	کرمانجکی (زازاکی) ڕەوشا تەواندی	کورمانجی ڕەوشا ناڤکی	کورمانجی ڕەوشا تەواندی
bêvankes/ bêvankese/ bêbankes/bêvonkes / bêvûnkes	bêvankesî/bêvankese/ bêbankesî/bêvonkesî/ bêvûnkesî	bêvankes/ bêhvankes	bêvank esî/ê, bêhvan kesî/ê

Bîn	**B**înî	din	Dinê
çew/çow/ço Tîya çew têkilê çewî nêbe**no**.	çewî/çowî/çoyî	(çu/çi) **kes** Li vir çu **kes** têkilê çu **kesî** nabe.	(çu/çi) **kesî**
çi kes/tu kes	çi kesî/tu kesî	tu kes/çi kes/çu kes	tu kesî/çi kesî/çu kesî
çîyê/çîyek/çîyêk/çîke	çîyîyekî/çîyêkî	tiştek çiştêk/şitêk [103] (KN)	Tiştekî
filankes/filankse filonkes/filûnkes	filankesî/filankese/ filonkesî/filûnkesî	filankes	filankesî/filankesê
hebikê/hebekê/hevikê	hebikê/hebekê/hevikê	hebek	hebekî/hebkî/hebekê
heme/hemi/hemo	heminan/hemîne/hemînî/hemin	hemû/hemî	hemûyan/hemîyan
heme çî/hemi çî/hemo çî	heme çîyî/hemi çîyî/hemo çîyî	hemû **tişt**/hemî **tişt**	hemû **tiştî** / hemî **tiştî**
heme kes/hemi kes/ hemo kes	heme kesî/hemo kesî	hemû kes/hemî kes	hemû kesî / hemî kesî, hemû kesan/ hemî kesan
her çî	her çîyî	her tişt	her tiştî/her tiştê
her kes/her kês	her kesî/her kêşî	her kes	her kesî/her kesê

her yew/her **jew/her zû** her yewe/ her **jewe/her zûye**	her yewî/ her **jewî**/her **zûyî** her yewe/ her **jû**/her **zûye**	her yek her yek	her yekî her yekê
hin/hinîke	hinan/hinîkan	hin/hinek/ hinde/hindek	Hinekan
însan/îson/îsûn/îsû	însanî/îsonî	însan/insan	însanan /insanan/ însanî/însanê
kes/kês/keç/ke/kiç/ kê/kî	kesî/kêşî/kiçî	kes, kîş/kîj **(104)**	kesî/kesê
mer**dim**/mêr**dim/** mor**dem**	merdimî/mêrdimî/mordemî	meriv/mirov	merivî/ mirovî
pêro/**pêrû**/**pîyor/pêw**	**pêrune**/**pêroyîne**/**pîyorin**	hemû/hemî [pevre]	hemûyan/hemîyan
qet çîyek/ qet çî/qe çî/qi çî	qet çîyekî/qet çîyê/qe çîyê/qi çîyê/qet çîke/çîyekî	qet **tişt**ek	qet **tişt**ekî
tayê/**têk [tayêk]**	**tayêne**/**tayîne**/**tanîne**/ **tanînî**	hin/hinek	Hinekan
Qorê	**qorîne/qorînî**	hinek	Hinekan
teba/tebayêk/taba/tabayê/tava/tawa/teva/tewa/tiwa/towa/toa/tuwa Teba nêwast/nêwaşt.	tebayî/tebayêkî/tabay/tavay/taway/tawey/tawê/tevay/teway/tiway/toway/toyê/toay/tuway	tiştek, tebayek Tiştek nexwest. Tebayek nexwest.	tiştekî, tebayekî
têde/têdi	têdîne/têdine	te**v**de	Te**v**de
ye**w**/yo/**jû/zew/zû** **yewe**/yo/**juye/jû/zuye/zû**	ye**wî/jûyî/zewî/zûyî** ye**we/juye/zuye** Yewî ci rê berd.	Yek Yek	Yekî yekê Yekî jê re bir.

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ لێکۆڵینەوە کوردییەکان

5. ناڤدێر

ڕەنگدێر، ئەو بێژەنە کو ژ بۆ وەسفدانا ناڤان تێن بکارئانین.

بەریا کو ئەم لسەر جورە و تایبەتمەندییێن ڕەنگدێران ڕاوەستن، ئەم دێ ل ڤێرێ هن بێژەیێن کو وەکی ڕەنگدێر تێن بکارئانین بنڤیسن.

1.5. هن بێژەیێن کو وەکی ڕەنگدێر تێن بکارئانین

مە ناڤێن هن ڕەنگان د بەشێ ناڤدێریێدە نڤیسیبوون. ناڤێن ڕەنگان، دەما کو ژ بۆ وەسفدانا ناڤان وەرن بکارئانین، ڕەنگدێرن. ل ژێرێ، ئەم چەند نموونەیێن دن یێن ڕەنگدێران دنڤیسن.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Awi**n**	Avî
Awî	Avî
Barî	Barî**k**
Baş	Baş
Berz	**bilind**, berz (KN)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

bexîl/pexîl	Bexîl
Bêçare	Bêçare
bênamûs/bênomus/bênûmis	Bênamûs
biaqil/baqil	biaqil/baqil
biney/binê	piçek/pîçek
Bîn	Din
Bol	Pir
Bom	Dîn
budela/budala	bûdele/bûdela/bodela/bodek
Bul	Bûl
ciwan/ciwon/ciwûn	Ciwan
çend/çond/çind	Çend
çewt/çowt/çot	Çewt
çikus/çikos/çikûd/çikot	çikûs/çikos/çikûz/çikud/çikûd
Çi**m**teng	Çavteng
çitur/çiter/çitir/çitewir/çitowrî/çitorî/çito/çita/çitu/çitû/çutir/çutur	çito/çitewr/çitow/çitor/çutor/çutûr
de**lu**/de**li**	Dîn
Der**g**	Dirêj
de**wij**/de**wic**/de**wiz**	**gundî**, dêhî/dihî
duş/duşt/dust/dûşne	Dij
dûrî/durî/durî/dur/duîr	dûr/dwîr

emserîn/imsarîn/imserên/ismerên/esmerîn/esmerên	îsalîn/îsalî
ewroyîn/ewroyin/ewroyen/ewrûyên/êryen/êroyên/ eyroyên/eyroyin/eyrûyin	evroyîn/îroyîn/îroyî/îrûyîn
Eynî	Eynî
gelek/gelêk/gele/gêle	gelek/gele/gelik
gemarin/gemerin	Gemarî
gêj/gej/gêc	gêj[105]
gilover/gilor/gulor/gulyer/qilor/gulover	gilover/gilor/girover/gulover/gurover
giran/girûn	Giran
gird/girs	girs/gir
guzin/gizûn/gizin	Gizûn
hebê/hebêk/hebek/hevê/hewê/hey	hebekî/hebek/hebkî
hin/hinîke	hin/hinde/hindek
hinî/hinîke/henî/henkî	hin/hinik/hinek/hindek/hinde/henkî
hîra/hera	fire/fere/fireh/fereh
hît/hîy/hî	Hemi
hol/hewl	Baş
hurdî/wurdi/werdi/wirdi	hûr, wirde (KN)
huşk/husk/wişk	hişk, wişk (KN)
Kal	Kal
kêmî/kemî	Kêm
Kilm	Kin

Kirr	Kur**t**
kokim/kokum	Kokim
kone/kon/kol	ko/kone/kuh
kuz/kuiz/guiz	Kûz
lê**m**in/**l**î**m**in/**l**ey**m**in	rêvin/rêvîn
merde/merdî	mirî, mirdû (KN)
Nebaş	Nebaş
Nekes	Nekes
nerm/nemr/nemir	Nerm
newe/newi/newu/newî/nêwi	nû/nuh/nuhû, niwê/nwê (KN)
nê**m**ce**t**/nê**m**ce**t**/nî**m**ce**t**/nê**m**e**z**e**t**	nîvçe/nîvco/nîvcû
Nêweş	Ne**x**weş
nêzdî/nezdî/nizdî/nizdîk/nêzik/nîzik/nîzdî/nuzdî/ nejdî/nêjdî/nijdî	nêzîk/nêzdik/nêz/nêzik/nêzing/nêzîng/ nêzûk/nizîk/nîzing/nîzîk
nikayî**n**/nikayi**n**/nikayê**n**/enkayi**n**/inkayi**n**/inkeyi**n**/ inkêyî**n**/înkeyî**n**/enkêye**n**	nikayî/ni**h**ayî/ni**ho**yî
nizm/nizim/nimz/nimiz	nizm/nizim/nimz
No	No
pak/pank/ponk/pûnk	Pak
parîn/parên	Parîn
pêt/pît/peyt	pêt/pît/pihêt/peyt
pîçik/piçe/piçêke/**v**îçikê/**v**îçkek/**v**îçê	piçik/pîçek/piçek
pîj/pîz	Pîj

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Pîl	**mezin**, pil [106]
Pîr	Pîr
puç/pûç	pûç/puç/pîç
qalind/qalin	qalind/qalin
qefçil/qevçil	qefçil/qevçil
qij/qic/qiz/qijik/qijek/qicik/qicek	qic/qij/qicik/qijik
Qilêrin	Qilêrî
Quliz	Qiloz
rast/raşt	Rast
repûrast/repûraşt	ripîrast/riprast
Rind	Rind
Rindek	Rindik
ro**ş**n/rue**ş**n/ro**şt**	rohn/rohnî/ronî, rewşen
rûnin/ronin, birûn	rûnî, birûn
senîn/**s**enî/**s**ayîn/**s**ayin/**s**ayn/**s**e/**s**en/**s**enê/**s**enên/**s**enîye/**s**eyî/**s**eyîn / **s**ênî/**s**ênîn/**s**inî/**s**inîn/**s**inye/**s**inyen/**s**înî/**z**enî	çawan/çewan/çawa/çewa/çan/ça, çon (KN), **ku**san
ser**d**/sar**d**	sar, sard (KN)
Sivik	Sivik
So**lin**	şor/şorî/sûr/sor/swîr, **bixwê**
şenik/**s**enik	1.çenik/çenîk/çênîk/çenek 2.**sivik**
Şil	Şil
şîrin/şêrin/şêrîn/şirîn/şîrên/şîrîn	şîrîn/şêrîn/şirên/şirin/şirîn

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

şorr/sor/sorr/şuarr/solin	şor/şorî/sûr/sor/swîr
tal/tehl/tahl/tol/**c**al	tehl/tal
tay/tanî/tonî/tayn/toy/tûyn/tûy	Hindik
tayê/tanî/tonî/toy/tûy/tê	Hin
tenê/tanî/tonî/tayê/toyê/toy/tûyn/tûy	tenek, hinek
Teng	Teng
Tenik	Tenik
Ter**n**	Ter
Teze	Teze
tirş/tirs	Tirş
tîkê/tikê/tikî	**hin**, tîke (107)
tuj/tûj/tuz/têj/tîj	tûj/tîj/tîz/twîj
Tun	tûj, tun**d** (108)
vizêrîn/vizêrin/vizêrên/vizyerin/vîjêren/vijêrin/vijêrên	duhîn/doyîn/duhî
Weş	**X**weş
wina/wuna/ina/ana/ena/ewna/êna/ihna/îna/ona/ûna/nîya/hin/hina/huna/hanya	wenî/winî/wanî/wengî/weng/hone
winî/wunî/wonî/anî/ano/anû/hinî/hînî/hunî/honî/hin/hênî/hêna/henî/henê/hena/hen/hên/heyn	wenî/winî/wanî/wengî/weng/hone
Xasek	xas/xasek
Xelet	Xelet
xeylê/xeylî/xêlê/xêlî	xeylî/xêlî

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

xêx/xêv	xêv/xax [109]
xirab/xerab/xirav/xiraw	xirab/xerab/xera/xerap/ xerav/ xira/xirav/xiraw
xişn/xişin	Mezin
Xînt	xînt/xêt
xorîn/**x**weri/kûr	kûr/kwîr
xoser/xuser/xweser/xwiser/hoser	xweser/ser**bi**xwe
xurt/xirt	Xurt
Xûz	Xûz
zaf/zef/zehf/zahf/zav/zof	zaf/zef/zehf/zehv
Zelal	Zelal
Zirav	Zirav
ziwa/zuwa/zuya	zuha/ziha/ziwa/zuwa

وەكی كو د نموونەیێن ژۆریندە خویا دكە، گەلەك بێژەیێن كو د كرمانجكی و كورمانجییێدە وەكی ڕەنگدێر تێن بكارئانین هەڤبەشن. لێ، دگەل كو د كورمانجییێدە زایەندا ڕەنگدێران تونە یە، د كرمانجكییێدە هەیە.

نموونە:

	كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی
Nêr	camêrd**o** pîr heş**o** gird/girs **h**ero sipî pisîng**o** nêweş	camêrê pîr hirçê girs/gir/**mezin** kerê sipî pisîkê/pisîngê ne**x**weş
Mê	**c**inîya pîr**e** heşa gird**e**/girs**e**	jina pîr hir**ç**a girs/gir/**mezin**

	hera sipî/**h**era sipî**ye** pisînga nêweş**e**	kera sipî pisîka/pisînga nexweş

دیار کو د کرمانجکییێدە ڕەنگدێر، ب گشتی، ب پاشگرا "e-"یێ دبە مێ. ئەڤ "e-"، د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە بوویە "i-"، د هن دەڤۆکاندە نەمایە، وندا بوویە. د کورمانجییێدە ژی ئەڤ "e-" نینە.

نموونەیا کرمانجکی:

rinde → rindi → rind

د کرمانجکییێدە، فۆرمەکا دن یا مێ یا ڕەنگدێران ب پاشگرا "î-"یێ چێدبە. وەکی کو ل ژێری دهێتە دیتن، ئەڤ فۆرم ل گۆر هەرێمان دبە "-îye", "-ê" یان ژی "-a".

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) (نێر)	کرمانجکی (زازاکی)- I (مێ) چەولیگ - پالی -î	کرمانجکی (زازاکی)- II (مێ) دێرسم -îye	کرمانجکی (زازاکی)- III (مێ) سێوەرگ -ê / -î	کرمانجکی (زازاکی)- IV (مێ) پیران -a	کورمانجی (نێر و مێ)
newe/newi/newu	newî aşma newî	newîye asma newîye	newê aşma newê	newa aşma newa	nû/nuh/nuhû/nûyîn/nûwîn **heyîv**a nû/**heyva** nû
teze/tezi	tezî/têzî	tezîye/tejîye	tezê/têzî	teza	Teze

2.5. ئیزافەیا ڕەنگدێرێ

د ئیزافەیا ڕەنگدێریێدە، ناڤدێر ب ڕەنگدێرێ دهێتە وەسفاندن.

1.2.5. د ڕەوشا ناڤکیدە

	کرمانجکی (زازاکی) rengdêr navdêr	کورمانجی rengdêr navdêr
navdêra nêr	ø -o/-yo	ø -ê/-yê
	lajeko derg / layiko derg desto gird Bero sûr şikîya.	lawikê dirêj destê gir/mezin Derîyê sor şikîya.
navdêra mê	-a -e	-a ø
	kêneka derge / çêneka derge gula sûre / gula sur	keçika dirêj gula sor
navdêra pirhejmar	-ê/-yê -î	-ên/-yên ø
	lajekê dergî / layikê dergî peskovîyê rindî	lawikên dirêj peskofîyên rind

ژ نموونەیێن ژۆرین ژێ دهێتە فێمکرن کو د ئیزافەیا ڕەنگدێرێ یا کرمانجکییێدە، هەکە ناڤدێرا کو دهێتە وەسفاندن نێر بە، د ڕەوشا ناڤکیدە پاشگرا "o-"یێ وەردگرە. د کورمانجییێدە، پاشگرا "ê-"یێ جهێ ڤێ "o-"یێ دگرە.

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژێ د کورمانجییێدە، د ئیزافەیا ڕەنگدێریێدە، هەکە ناڤدێرا کو دهێتە وەسفاندن مێ بە، پاشگرا "a-"یێ وەردگرە.

هەرچی ناڤدێرا پرهەژمارە، د کرمانجکییێدە پاشگرا "ê-"یێ وەردگرە، لێ بەلێ ڕەنگدێرا کو وێ د وەسفینە پاشگرا "î-"یێ وەردگرە. ئەڤ "î-" د

کرمانجکییێدە ژ بۆ پرهەژمارییێ دهێتە بکارئانین، لێ بەلێ د کورمانجییێدە نینە. د کورمانجییێدە، ناڤدێرا پرهەژمار یا کو دهێتە وەسفدان، پاشگرا "-ên"ێ وەردگرە.

2.2.5. د ڕەوشا تەواندیدە

د ڕەوشا تەواندیدە، ئیزافەیا ڕەنگدێرێ هوسایە:

	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
	rengdêr navdêr	rengdêr navdêr
navdêra nêr	-î -ê/-yê	ø -ê/-yê
	berê sûrî ... Berê sûrî bigîre. Berê sûrî pade. Lajek/layik berê sûrî vîneno.	derîyê sor ... Derîyê sor bigire. Derîyê sor pêve de. Lawik derîyê sor dibîne /divîne.
navdêra mê	-e -a	ø -a
	kêneka derge / çêneka derge	keçika dirêj
navdêra pirhejmar	-an/-ûn -anê/-ûnê	ø -ên
	lajekanê dergan / layikûnê dergûn	lawikên dirêj

د ڕەوشا تەواندی یا ئیزافەیا ڕەنگدێرێ یا کرمانجکی و کورمانجییێدە، ناڤدێرا نێر یا کو دهێتە وەسفاندن پاشگرا "-ê"یێ، لێ بەلێ ناڤدێرا مێ پاشگرا

"a-"یێ وەردگرە. ڕەنگدێرا کو ناڤدێرا نێر دوەسفینە، د کرمانجکییێدە پاشگرا "î-"یێ وەردگرە، لێ بەلێ د کورمانجییێدە نایێ گوهەرتن.

د پرهەژمارییێدە، د کرمانجکییێدە ناڤدێرا وەسفاندی پاشگرا "anê-"، ڕەنگدێرا کو وێ دوەسفینە پاشگرا "an-"ێ وەردگرە، لێ بەلێ د کورمانجییێدە ب تەنێ ناڤدێرا وەسفاندی پاشگرا "ên-"ێ وەردگرە، ڕەنگدێرا کو وێ دوەسفینە نایێ گوهەرتن.

3.2.5. ئیزافیا ڕەنگدێرێ یا نەبناڤکری

د کرمانجکییێدە ئیزافەییا ڕەنگدێرێ یا نەبناڤکری، ل گۆر هەرێمێن جودا ب چەند ئاوایان چێدبە.

نموونە:

	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
heke navdêr nêr be	1.xortêko biaqil xortêk biaqil xortkew biaqil / xortko biaqil	1.xortekî biaqil xortek biaqil xortkî biaqil
	2.xortêdo biaqil xortêde biaqil xortêndo biaqil	2.xortê di biaqil
	3.yew/jew xorto biaqil	3.yek xortê biaqil
heke navdêr mê be	1.kênekêka biaqile kênekka biaqile	1.keçikeka biaqil keçikeke biaqil keçikek biaqil

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	2.kênekêda biaqile kênekda biaqile kênekênda biaqile	2.keçika di biaqil keçika di biaqil keçika di biaqil
	3.**yew/ju** kêneka biaqile	3.yek keçika biaqil

3.5. جورمیێن ڕەنگدێران

ئەم دشێن ل گۆرواتە و چێبوونا ڕەنگدێران، وان بکن دوو بەش:

1.3.5. ل گۆرواتەیا خوە ڕەنگدێر

ل گۆرواتەیا خوە، ڕەنگدێر دبن دوو بەش: ڕەنگدێرێن چاوانیێ و ڕەنگدێرێن دیارکرنێ.

1.1.3.5. ڕەنگدێرێن چاوانیێ

ڕەنگدێرێن چاوانیێ ئەو بێژەنە کو ژ ئالیێ ڕەنگ، ڕەوش یان ژی شەکلێ تشتان و کەسان، چاوانیا وان ئیفادە دکن.

ژ بۆ ناسکرنا ڕەنگدێرا چاوانیێ، پرسا "چاوا؟" ژ ناڤدێرێ دهێتە کرن، بەرسڤا ڤێ پرسێ ڕەنگدێرا چاوانییە. د ئیزافەیێن ژێرینده، بێژەیێن دوویەم ڕەنگدێرێن چاوانییێنە.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
merdimo **ciwan**	merivê **ciwan**
gula **sûre**	gula **sor**
kinco **pak** cila **pake** çeko **pak**	kincê **pak** cila **pak** çekê **pak**

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

heywano merde/merdî/merdi	heywanê mirî
xorto nêweş	xortê nexweş

گەلەك ڕەنگدێرێن چاوانیێ، ل گۆر هەڤۆكێ وەكی هۆكەر ژی تێن بكارئانین.

2.1.3.5. ڕەنگدێرێن دیاركرنێ

ڕەنگدێرێن دیاركرنێ چار بەشن: ڕەنگدێرێن نیشاندەر، ڕەنگدێرێن هەژمارین، ڕەنگدێرێن نەبناڤكری و ڕەنگدێرێن پرسیاری.

1.2.1.3.5. ڕەنگدێرێن نیشاندەر

ڕەنگدێرێن نیشاندەر، ژ بۆ نیشاندایینا ناڤدێرەكێن نێزیك یان ژی دوور تێن بكارئانین. د هەڤۆكێدە، بەریا ناڤدێران تێن.

ڕەنگدێرێن نیشاندەر ییێن كرمانجكی و كورمانجی ژ هەڤ جودانە، لێ بەلێ د جهێ "ew"ا كورمانجی (ڕەنگدێرا ژ بۆ نێر و دوور) دە، د كرمانجكییێدە دگەل ڕەنگدێرا "o"یێ ل هن هەرێمان فۆرما "ew"ێ ژی دهێتە بكارئانین.

1.1.2.1.3.5. د ڕەوشا ناڤكی (Nominative) دە

ji bo nêzîk	كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی
	rengdêr + navdêr	rengdêr + navdêr
heke navdêr nêr be	no -ø	ev -ø
	No xort nuseno	Ev xort dinivîse.
heke navdêr mê be	na -ø	ev -ø
	Na cinîke nusena.	Ev jinik dinivîse.

heke navdêr pirhejmar be	**nê** **-î**	ev -ø
	Nê mêrik**î**/mêrdek**î** nusenê.	Ev mêrik dinivîsin
ji bo dûr	كرمانجكى (زازاكى)	كورمانجى
heke navdêr nêr be	**o/ew/ewi** (110) -ø	**ew** -ø
	O/ew/ewi xort nuseno.	**Ew** xort dinivîse.
heke navdêr mê be	**a** -ø	ew -ø
	A **c**inîke nusena.	Ew jinik dinivîse
heke navdêr pirhejmar be	**ê/**ey**î** **-î**	ew -ø
	Ê mêr**dimî** nusenî.	Ew mêr dinivîsin.

د كرمانجكییێدە، ڕەنگدێرا نیشاندەر هەكە د ڕەوشا ناڤكیدە پڕهەژمار بە، ناڤدێرا نیشانكرى پاشگرا "أ"-یێ وەردگرە. ئەڤ "أ"-"، د كرمانجكییێدە پاشگرا پڕهەژمارییێیە و د كورمانجییێدە نینە.

د كرمانجكییێدە، ڕەنگدێرێن نیشاندەرێن ژۆرین، ل گۆر هەرێمان گەلەك دگوهەڕن. مە ئەڤ ڤاریانتێن وان تەسبیتكرن:

no, nû, na, eno, enû, eni, en, ino, ini, in.	ژ بۆ نێرێ نێریك:
na, ena, ina, hena.	ژ بۆ مێ یا نێزیك:
nê, nî, na, enî, inî, enê, inê.	ژ بۆ پڕهەژمارا نێزیك:
o, ew, ewi, aw, haw, hawo, hew, hewo, ay, û.	ژ بۆ نێرێ دوور:
a, haw, hawe, hew, heya, eya, aya.	ژ بۆ مێ یا دوور:
ê, î, ay, eyî, heyî.	ژ بۆ پڕهەژمارا دوور:

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردى

د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، ڕەنگدێرا نیشاندەرێ یا "ew"/"aw" دهێتە بکارئانین. چەند نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
"**Aw** merdim feqîr beno." (111)	**Ew** meriv feqîr dibe.
"**Aw** roc nê, roco bîn." (112)	"Wê rojê na/ne, roja **d**in." / "**Ew** roj na/ne, roja **d**in."
"Keçel werişt **aw** çî-mîyo ke înî dekerdo cuwal pêro berd." (113)	"Keçel rabû **ew** tişt-miştê ku wan kirîye cewal hemî bir."
Ez şîya **we** verê çemî.	Ez çûm **wî** **b**erê/**rexê** çemî.

2.1.2.1.3.5. د ڕەوشا تەواندى (Oblique) دە

ji bo nêzîk	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
	rengdêr + navdêr	rengdêr + navdêr
heke navdêr nêr be	**nê** -î	vî/evî -î
	Nê xortî nuşt.	Vî xortî nivîsî.
heke navdêr mê be	**na** **-ø**	vê/evê -ê
	Na cinîke nuşt.	Vê jinikê nivîsî.
heke navdêr pirhejmar be	**nê** -an/ûn	van/evan -an
	Nê mêrikan/mêr**d**ekan nuşt.	Van mêrikan nivîsî.
ji bo dûr	کورمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
heke navdêr nêr be	**ê** -î	wî/ewî -î

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	Ê xortî nuşt.	Wî xortî nivîsî.
heke navdêr mê be	**a** -**ø**	wê/ewê -ê
	A cinîke nuşt.	Wê jinikê nivîsî.
heke navdêr pirhejmar be	**ê** -an/-ûn	wan/ewan -an
	Ê mêrikan/mêr**d**ekan nuşt.	Wan mêrikan nivîsî.

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، ناڤدێرا نێر یا کو ڕەنگدێرا نیشاندەر وێ نیشان ددە، ب "-î"یێ دهێتە تەواندن. ناڤدێرا مێ د کورمانجییێدە ب "-ê"یێ دهێتە تەاوندن، لێ بەلێ د کرمانجکییێدە نایێ تەواندن. ئانکو ناگوهەڕە.

ناڤدێرێن پڕهەژمار، هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، د ڕەوشا تەواندیدە پاشگرا "-an"یا پڕهەژمارییێ وەردگرن.

د کرمانجکییێدە، ڕەنگدێرێن نیشاندەرێن ژۆرین، ل گۆر هەرێمان دگوهەڕن. مە ئەڤ ڤاریانتێن وان تەسبیتکرن:

enê, enî, inê, inî, na	ژ بۆ نێرێ نێریك:
ena, ina, hena	ژ بۆ مێ یا نێزیك:
nî, enê, enî, inê, inî, na	ژ بۆ پڕهەژمارا نێزیك:
ay, î	ژ بۆ نێرێ دوور:
eya, aya	ژ بۆ مێ یا دوور:
î, ay	ژ بۆ پڕهەژمارا دوور:

2.2.1.3.5. ڕەنگدێرێن هەژمارین

ڕەنگدێرێن هەژمارین، ئەو بێژەنە کو هەژمار، ڕێز یان ژی بەشێن ناڤدێران دیار دکن. ئەم دشێن وان بکن چار بەش:

1. ڕەنگێدرێن هەژمارێن بنەگەهین.
2. ڕەنگدێرێن هەژمارێن ڕێزانی.
3. ڕەنگدێرێن هەژمارێن دابەشکرنێ.
4. ڕەنگدێرێن هەژمارێن کەرتی.

1.2.2.1.3.5. ڕەنگدێرێن هەژمارێن بنگەهین

ڕەنگدێرێن هەژمارێن بنگەهین، هەژمارا ناڤدێران دیار دکن.

د هەڤۆکێن ژێریندە بێژەیێن "di" و "çar" (د کورمانجییێدە "du" و "çar") ڕەنگدێرێن هەژمارێن بنگەهینن.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Di xortî mi ra persay.	Du xort ji min pirsîn.
Serre de çar mewsimî estê.	Di salê de çar mewsim hene.

ل ژێرێ هن هەژمارێن بنگەهین یێن کرمانجکی و کورمانجی هاتنە بەراوردکرن.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
sifir	Sifir
yew/yow/yo/jo/jew/jû/ju/zew/zû/zu	Yek/êk
di/didi/du/dudu	du/dudu/didu
hîrê/hîre/hîri/hîrye	sê/sisê
çar/çor/çer/çear/çeer/çehar/çeher/çihar/çiher	çar, çwar/çiwar (KN)

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

/çîyer	
panc/ponc/ponç/ponj/pûnc/ponz	Pênc
şeş/şes/seş/ses	Şeş
hewt/hawt/howt/hot	heft/hevt/hewt
heşt/heyşt	heşt/heyşt
new/now/no	neh/noh/no
des	Deh
yewendes/yondes/jondes	yanzdeh/yazdeh
diwês/duyes/duyês/duwes/duwês/dîyes/dîyês	duwazdeh/diwazdeh
hîrês/hîres/hîryes	Sêzdeh
çarês/çares	çardeh, çiwarde/çwarde (KN)
pancês/pancîyes/poncês/pûncês/pûncyes	Panzdeh
şîyês/şîyes/şîyis	Şazdeh
hewtês/hewtyes/howtês/hotês	Hevdeh
heştês/heyştês/heştyes	hejdeh/heştdeh
newês/newyes/nebyes	nozdeh/niwazde
vîst/vîşt	bîst

وەکی کو ل ژۆری دهێتە دیتن، بێژەیا "des"یا کرمانجکی، د کورمانجییێدە "deh"ـە. دەنگێ [S]یێ گوهەریە، بوویە [H]. ئەڤ بێژە، د سانسکریتیدە "dase"، د زمانێ ئاڤێستاییدە "dese"، د پارتیدە "des"ـە. لاتینیا وێ "decem"ـە. دهێتە فێمکرن کو د ڤێ بێژەییێدە دەنگێ [S]یێ کەڤنترە. د کرمانجکییێدە، ئەسلێ "-es"/"-ês" یا د داویا هەژمارێن ناڤبەرا (12) و (19)اندە ژێ "des"ـە. پاشێ دەنگێ [D]یێ نەمایە، بوویە "-ês" . بۆ نموونە، "çarês"/"çares" یا کرمانجکی، د زمانێ ئاڤێستاییێدە "çesrudese"، د پارتیدە "çefardes"ـە.

هەژمارێن بنگەهین یێن ناڤبەرا (12) و (19)ان، د هن دەڤۆکێن کرمانجکی و کورمانجییێدە هوسانە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
des û yew/des û jew / des û ju / des û zû / des û zu	deh û yek
des û di / des û didi	deh û du / deh û dudu
des û hîrê	deh û sê
des û çar / des û çor	deh û çar
des û panc / des û panj / des û ponc / des û ponz	deh û pênc
des û şeş / des û ses / des û seş / des û şes	deh û şeş
des û hewt / des û hawt / des û howt / des û hot	deh û heft / deh û hevt
des û heşt / des û heyşt	deh û heşt / deh û heyşt
des û new	deh û neh

	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
1925	hezar û new sey û vîst û panc	hezar û neh sed û bîst û pênc
1997	hezar û new sey û neway û hewt	hezar û neh sed û nehwed û hevt / hezar û neh sed û nod û heft

2.2.2.1.3.5. ڕەنگدێرێن هەژمارێن ڕێزین

ڕەنگدێرێن هەژمارێن ڕێزین، ڕێزا ناڤدێران دیار دکن. د کرمانجکییێدە پاشگرا "-ine"/"-in"، د کورمانجییێدە پاشگرا "-în"/"-an" دهێتە داویا هەژمارێن بنگەهین، ب ڤی ئاوایی هەژمارێن ڕێزین چێ دبن.

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
-in/-yin/-în/-yîn (ji bo nêr) -ine/yine/-îne/yîne (ji bo mê)	-în, -an
[yê/ey] yewin/jewin/juyin/juyîn/jûyin/ jûyîn/zewin/zûyîn	[yê/ya] yekê/yekemîn/yekimîn
[yê] dîyin/didin/didîn/didiyen/duduyin	" duyan/didîyan/didiwan
" hîrêyin/hîrin/hîreyîn	" sêyan/sisêyan
" çarin/çorin/çorîn	" çaran
" pancin/poncin/poncîn	" pêncan
" şeşin/seşîn	" şeşan
" hewtin/hawtin/howtin/hotin/hotîn	" heftan
" heştin/heyştin	" heştan
" newin/nêwin	" nehan
" desin/deşîn/dêşîn	" dehan
" yewendesin/yondesin/jondesin	" yazdehan/yanzdehan
" diwêsin/duyesin	" duwazdehan/diwazdehan
" hîrêsin	" sêzdehan
" çarêsin	" çardehan
" pancêsin	" panzdehan
" şîyêsin	" şazdehan
" hewtêsin	" hevdehan

" heştêsin	" hejdehan/heştdehan
" newêsin	" nozdehan/niwazdehan
" vîstin/vîştîn	" bîstan/bîstî

هەژمارێن ڕێزین یێن ناڤبەرا (11) و (19)ان، د هن دەڤۆکێن کرمانجکی و کورمانجییێدە هوسانە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
[yê/ey] des û yewin/des û jewin/des û juyîn/des û zûyin	[yê/ya] deh û yekimîn/deh û yekemîn
" des û dîyin	" deh û didîyan/deh û duyan
" des û hîrêyin	" deh û sisêyan/deh û sêyan
" des û çarin/des û çorin	" deh û çaran
" des û pancin/des û poncin	" deh û pêncan
" des û şeşin/des û seşin	" deh û şeşan
" des û hewtin/des û howtin/ des û hotin	" deh û heftan
" des û heştin	" deh û heştan
" des û newin	" deh û nehan

د کورمانجییێدە زایەندا ڕەنگدێرێن هەژمارێن ڕێزین نینە، لێ بەلێ د کرمانجکییێدە هەیە. ناڤدێرا کو هەژمارا وێ یا ڕێزین دهێتە دیارکرن، هەکە نێر بە، هەژمارا ڕێزین پاشگر وەرناگرە، لێ بەلێ هەکە ناڤدێر مێ بە، هەژمارا ڕێزین ژ بۆ مێبوونێ پاشگرا "-e"یێ وەردگرە. د هن دەڤۆکاندە ئەڤ "-e" بوویە "-i"، د هن دەڤۆکاندە ژی نەمایە.

نموونە:

	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
nêr	Bero çarin girewte bî.	Derîyê çaran girtî bû/bî.
mê	Şewa çarine tarî bî.	Şeva çaran tarî bû/bî.

3.2.2.1.3.5. ڕەنگدێرێن هەژمارێن دابەشکرنێ

ڕەنگدێرێن هەژمارێن دابەشکرنێ، ئەڤ ڕەنگدێرن کو پاڕڤەکرنا وەکهەڤانە یا بوونەوەران دیار دکن. ئەڤ هەژمارێن دابەشکرنێ، د هەڤۆکێدە دبن هۆکەر.

ئەڤ ڕەنگدێر ب سێ ئاوایان چێدبن:

1. هەژمار دووبارە دبە. نموونە: چار چار.
2. هەژمار دووبارە دبە و بێژەیا "bi" دکەڤە ناڤبەرا هەر دوو هەژماران. نموونە: چار ب چار.
3. هەژمار دووبارە دبە و پاشگرا "e-"یێ داویا هەژمارا یەکەم. نموونە: چارە چار.

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

چەند نموونەیێن دن:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
yek yek yek bi yek yeke yek / yeko yeko	yew yew / zew zew / jû jû yew bi yew / jew bi jew / zew bi zew / zû bi zû / zû ve zû / jû bi jû
du du dudo dudo du bi du dudo bi dudo	di di didi didi di bi di / di be di / di ve di didi bi didi
sê sê / sisê sisê sê bi sê / sê bi sê	hîrê hîrê hîrê bi hire
şeş şeş şeş bi şeş şeşe şeş	şeş şeş şeş bi şeş / ses ve ses şeşe şeş
bîst bîst bîst bi bîst bîste bîst	vîst vîst vîst bi vîst vîste vîst

4.2.2.1.3.5. ڕەنگدێرێن هەژمارێن کەرتی

ڕەنگدێرێن هەژمارێن کەرتی، بەشێن بوونەوەران دیار دکن.

د کرمانجکییێدە، ژ بۆ ئیفادەکرنا هەژمارا کەرتی، د سەریدە هەژمار ب تەمامی دهێتە گۆتن. پاشێ بێژەیا "ra"، پاشێ ژ بەشێ هەژمارێ دهێتە گۆتن. د کورمانجییێدە، د سەریدە بێژەیا "ji"، پاشێ هەژمارا ب تەمامی، پاشێ ژ بەشێ هەژمارێ دهێتە گۆتن.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی	کوردیا ناڤەڕاست
çar ra di (2/4) di ra yew (1/2) panc ra çar (4/5)	ji çaran du ji duyan yek ji pêncan çar	dû le çwar yek le dû çwar le pênc
des ra çar (4/10) des ra heşt (8/10) des ra şeş (6/10)	ji dehan çar ji dehan heşt ji dehan şeş	çwar le de(h) heşt le de(h) şeş le de(h)
se ra heştay (% 80) se ra pancas (% 50) se ra vîst (% 20)	ji sedî heştê ji sedî pêncî ji sedî bîst	le seda heşta le seda penca le seda bîst
hezar ra di sey û şeştî û panc (‰ 265) hezar ra hewt sey (‰ 700) hezar ra new sey û hîris û çar (‰ 934)	ji hezarî du sed û şêst û pênc ji hezarî heft sed ji hezarî neh sed û sih û çar	le hezar(d)a dû sed û şest û pênc le hezar(d)a hewt sed le hezar(d)a no sed û sî û çwar

ئەڤ بێژە ژی دشێن وەکی ڕەنگدێرێن هەژمارێن کەرتی بهێنە بکارئانین.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
dilete/dileti, cêwî kêneke diletî, kêneke cêwî	Cêwî keçikên cêwî
çarêk / çarek / çarîg / çêrek / çêrege / çêregi / çeyregi	caryek / çarêk / çarîk / çerîk
kart/kert	Kart
nêm / nîm panc û nêm / panc û nîm	nîv/nêv pênc û nîv
Rib	rib / ribik

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

3.2.1.3.5. ڕەنگدێرێن نەبناڤکری

ڕەنگدێرێن نەبناڤکری، ئەڤ بێژەنە کو ب ئاوایەکی نەبناڤکری بوونەوەران دیار دکن. ئەڤ ڕەنگدێر، هین زێدە ژ ئالیێ هەژمار و میقدارێدە ناڤدێران دیار دکن و د هەڤۆکێدە ب گشتی بەریا ناڤداران تێن.

نموونە:

کوردمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
bêvan/bêhvan **Bêvan** camêrî çi kar kirîye, ez napirsim.	bêvan/bêvon/bêvûn/bêban **Bêvan** camêrdî çi kar ker**do**, ez nêperse**na**.
Piçek Piçek nan bide min.	**biney/binê** **Biney** nan bide mi.
Piçek Piçekî mast bide min.	**bineyke** **Bineyke** mast bide mi.
Din **K**ulî**l**ka **din** hîn rind e.	Bîn Vilika **bîne** hîna rind a.
Pir **Pir** fendên dijminan dî**tin**e.	**Bol** **Bol** fendê dişmenan dîyê.
Çend **Çend** gede/zarok [li] wêrê bû**n**.	çend/çond/çind **Çend** gedeyî/domanî wêra/weyra bî.
nêzîkî pêncî **Nêzîkî** pêncî camêrî **ç**ûbûn/ **ç**ûbîn/ **ç**îbîn. **nêzîkî** se**d** **Nêzîkî** se**d** bizinê**n** me **he**bûn.	**da**pancas **Da**pancas camêrdî şîbî. **da**sey Dasey bizê ma estbî.

di-hîrê / di-îrê / d-îrê	du-**sê**
filan/filon/filûn **Filan** **c**inî çi **v**at**o**, ez nêza**na**/niza**na**.	Filan **Filan** jinê çi gotîye, ez nizanim.
gelek/gelêk/gele/gêle	**gelek**/gele/gelik
heme/hemi **Heme** banan ser o **v**e**w**re men**di**bî/man**di**bî.	hemû/hemi **Li** ser **hemî** banan befr mabû/mabî.
hende/hendayê/henday/hondayê/ehende/ende /indi T**o** **hende** kitab**î** kotî ra **ardî**?	hinde/ewende/ewhinde/e winde Te **hinde** kitêb ji ku anî**n**?
Her **Her** se**rr**e **b**êrîn welatê ma.	Her **Her** sal werin welatê me.
her yew / her **jew / her zû** / her **go** / her **gû** / her **gu** / her **gi** / her **g'** / hir **g'** / her **jew** / her **ju** / her **zu** / her / **zû** / wir **go** / **wir gû** / **wir** ye**w** / **wur go** / **wur** ye**w** / **wur gû** her di/wir dî **Her di** lajekan wend. **her dîyan** **her dîyine**/hur demêna/hur dêmîna/hur dimêna/hur dîn/hur dîne/hur dêna/hur dimîn/hur dimîne/wir dîna/wir dînî/wur dînî/wir dîne/wir dûn/wirnan/wirna/wurna **hur d' emêna**/hur d' **êmena** [her di hemîne] her **hîrê**	**her yek** her du **Her du** lawikan xwend. **her duyan** **her duyan**

Her hîrê lajekî roniştî/rûniştî. **heme hîrê** **Heme hîrê** xortî zanî. **heme hîrêne** **hîr' emêna [hîrê hemîne]** her çar **Her çar** lajekan vatbî/gotibî. **heme** çar **Heme** çar gedan o dî. **heme** çarine çar' **emêna** [çar hemîne]	her sê Her sê lawik rûniştin. her sê Her sê xort dizanin. her sêyan her sêyan her çar **Her çar** lawikan gotibû/gotibî. her çar Her çar gedan ew dî. her çaran her çar [hemîyan]
hinî/hinîke/henî/henkî	hin/hinik/hinek
piçe/piçê/piçêke/pîçik/vîçê/vîçik/vîçikê	piçek/pîçek/piçik/piçikî
pirtikê/pirtik	Pirtik
tay/tanî/tonî/tayn/toy/tûyn/tûy **ra tay** pezkovî mendê mandê. **(114)** Ko/ço	Hindik Li çîyê hindik pezkûvî mane.
tayê/tanî/tonî/toy/tûy/tê **Tayê** gedeyî mi **ra** persay.	hin/hinde/hindek Hin gede ji min pirsîn.
tenê/tanî/tonî/tayê/toyê/toy/tûyn/tûy **Tenê/piçê vaş** bide **na** golike.	Tenek **Tenek/piçekî** gîya bide

	vê golikê.
xeylê/xeylî/xêlê/xêlî/xelê **C**inî **xeylê** kar**anê** dewe ken**ê**.	xeylî/xêlî Jin **xêlî** karên **gund**/dêh/dih dikin.
yew/ju/zew/zu, **yewe/juye/zuye** "**Yew** kurdê mehabadijî va ..."	**Yek** "Kurdekî (**yek** kurdê) mehabadî go ..."
zaf/zef/zehf/zahf/zav/zof **Zaf** cayan **de** **v**ewre **v**araya.	zaf/zef/zehf/zehv **Li** **zaf** cihan **b**efr/**b**erf barîye.
zêde/zîyade/zêdî/zêdi/zîde/zîyede/zîyedi/zîyed/jêde/jede Ti **zêde** pere waz**enî**?	zêde/zîyade Tu **zêde** pere di**x**wazî?

4.2.1.3.5. ڕەنکدێرێن پرسیاری

ڕەنگدێرێن پرسیاری، ئەڤ بێژەیێن پرسێنە کو د هەڤۆکێدە بەریا ناڤدێری تێن و ب وان تشتەکی دهێتە پرسکرن.

هن ڕەنگدێرێن پرسیاری، ل گۆر واتەیا خوە یا د هەڤۆکێدە، دشێن ببن جهناڤێن پرسیاری یان ژی هەڤۆکێن پرسیاری.

چەند ڕەنگدێرێن پرسیاری یێن کو پڕ تێن بکارئانین ئەڤن:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
çend/çind/çond **Çend** kes**î** nêweş kewtî?	Çend **Çend** kes ne**x**weş keft**in**/ket**in**?
Çi **Şima** çi karî waze**nî**?	Çi **Hûn** çi karî dixwazin?
çiqas/çiqa/çiqaşî	çiqas/çiqa/çiqeys/çiqeys

To **çiqas** engure/tirî wer**de**?	e/çiqwas/çuqas Te **çiqas** tirî **x**war?
çitur/çiter/çitir/çitewir/çitowrî/çitorî/çito/çita/çitu/çitû/çutir/çutur **Na çitur** qelem a?	çito/çitewr/çitow/çitor/çutor/çutûr . Ev **çitor**/**çito** qelem e?
ka**m**cîn/ka**m**cî/ka**m**ij/kam To **kamcîn**/kam romanî **ra** hes kerd?	kîjan, kam (KN) Te ji **kîjan** romanê hez kir?
senîn/**s**enî/**s**ayîn/**s**ayin/**s**ayn/**s**e/**s**en/ **s**enê/**s**enên/**s**enîye/**s**eyî/**s**eyîn / **s**ênî/ **s**ênîn/**s**inî/**s**inîn/**s**inye/**s**inyen/**s**înî/**z**enî	çawan/çewan/çawa/çewa/çan/ça, çon (KN)

2.3.5. ل گۆڕ چێبوونا خوە ڕەنگدێر

ڕەنگدێر، ل گۆڕ چێبوونا خوە سێ بەشن: ڕەنگدێرێن سادە، ڕەنگدێرێن دارِشتی و ڕەنگدێرێن هەڤەدودانی.

1.2.3.5. ڕەنگدێرێن سادە

ڕەنگدێرێن سادە، ئەو ناڤدێرن کو پێشگر، پاشگر و ناڤبەرگر وەرنەگرتنە، هەروەسا ژ چەند بێژەیێن جودا پێک نەهاتنە.

نموونە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
Dirêj	der**g**
girs / gir	gir**d** / girs
Nerm	nerm / nemr / nemir
Pîr	Pîr

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

rind	Rind
sûr / sur	Sor
Teng	Teng
Tenik	Tenik
Weş	Xweş
yew / yow / yo / jew / zew / ju / jû / zû / zu	yek / êk

2.1.3.5. ڕەنگدێرێن داڕشتی

ڕەنگدێرێن داڕشتی، ژ ناڤدێر و گرەیێ (Affix) یان ژی ژ ڕەنگدێر و گرەیێ پێک تێن.

1.2.2.3.5. هن پێشگرێن کو ب وانڕەنگدێر چێدبن:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
pêşgir + navdêr = rengdêr	**pêşgir + navdêr = rengdêr**
bê- / bîye-	**bê-**
bêaqil	**bê**aqil
bêar	**bê**ar
bêbav	**bê**bav
bêbext	**bê**bext
bêbin/**bê**bine/**bê**bini	**bê**bin/**bê**binî
bêçare	**bê**çare
bêfêm	**bê**fêm
bêgoşt/bîyegueşt	**bê**goşt
bêheneke	**bê**henek
bêhew**n**	**bê**x**ew
bêhewn	**bê**x**ewn

bêhêvî bêhiş / bêhêş bêkar bêkes bêkeyf / bêkêf	bêhêvî bêhiş / bêheş bêkar bêkes bêkêf / bêkeyf
bi- biaqil / b'aqil bidej biedeb bikeyf/bikêf biqewet/ biqewet biveng	bi- biaqil / b'aqil biêş biedeb bikêf biqewet/ biqewet bideng
ne- neheq nekes neçar nezan	ne- neheq nekes neçar nezan

ژ پێشگرێن ژۆرین "-bê" و "-bi" د ئەسلێ خوە دە پێشداچەکن، لێ بەلێ د ڤان نموونەیان دا بوونە پێشگر.

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، دەما کو ئەڤ بێژە پێشداچەك بن، ژ بێژەیێن دن جودا تێن نڤیسین، لێ بەلێ دەما کو ببن پێشگرێن ڕەنگدێران، ئەو و ناڤدێر یان ژی ئەڤ و ڕەنگدێر ب هەڤ ڤە تێن نڤیسین.

2.2.2.3.5. هن پاشگرێن کو ب وان ڕەنگدێر چێدبن

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
-alek qîtalek wîçalek tengalek	-alek / -ûlek biçûlek biçûlek tengalek
-dar birîndar deyndar/dêndar haydar/hayîdar/hagîdar/agahdar namdar namedar nandar	-dar birîndar deyndar haydar/hayîdar/agahdar/agehdar navdar nandar
-ek /-ik rindek/rindik sûrek/surek qolek	-ik rindik sorik qolik
-êlek hirdlek /wirdêlek / wurdêlek / widêlek	-îlek wirdîlek (KN)
-ij/ic/-iz dewij/dewic/dewiz bajarij/bacaric şaristanij/şaristûnic	-î gundî, dêhî/dihî bajarî bajarî, şaristanî
-in goştin/gueştin rûnin/ronin solin/suwalin/suwelin/sorin /	-î goştî, bigoşt rûnî, birûn

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

şorin/şor verin	sûr/sîr/sor/swîr / şorî/şor, bixwê biber
-în / -ên cêrîn/cêrên corîn/corên darîn/darên peyîn/peyên pêşîn verên/verîn/virên/viryen	-în jêrîn jorîn darîn paşîn, dawîn pêşîn berîn, pêşîn werîn (G), werên (G), welîn (G)
-kar gunekar heweskar hîlekar sextekar	-kar gunehkar heweskar hîlekar sextekar / saxtekar / sixtekar
-ker fendker/feniker fisiker mîzker/mîziker	-ker, -ek/-ok/-oke fendek/fendok/fenok/fenek fisek mîzoke / mîzek
-la sipêla, kincsipî sîyala, kincsîya sûrêla/surêla/surela,kincsûr	- kincsipî kincreş kincsor
-lete/-let çarlete dilete, cêwî hîrêlete	- çarwîk cêwî, cêwîk sêwîk

-na karê**na** (karêko bîn) yew**na**/jew**na**/jû**na** (yewêka bîne) yew**na** roje (rojêka bîne)	**Din** karekî **d**in yeka **d**in rojeka **d**in
-o zirt**o** mîz**o**	**-o** / **-oke** zirt**o** mîz**oke**
-ok hêrs**ok** şerm**ok** ters**ok**	**-ok** hêrs**ok** şerm**ok** / şerm**oke** tirs**ok**
-wer gonî**wer**/gûnî**wer**/gone**wer** ked**wer** merdim**wer**/mordeme**wer** şit**wer** ”Hur dî pîya bî şit**wer**ê ay hurmete.” (Ehmedê Xasî)	**-xwar/-xwer/-xur/-xor** xwîn**xwar** ked**xwar** meriv**xwar**/mirov**xwar** şîr**xur**/şîr**xor** ”Her du pêkve bûn şîr**xur**ê wê hurmete.” (Ehmedê Xasî)

3.2.3.5. ڕەنگدێرێن هەڤەدودانی

ڕەنگدێرێن هەڤەدودانی، د کرمانجکی و کورمانجییێدە ب چەند ئاوایان چێدبن. بۆ نموونە ناڤدێرەك و ڕەنگدێرەك پێکڤە ڕەنگدێرەکا هەڤەدودانی پێک تینن. هەرووەسا ڕەنگدێرێن خورتکری یێن کو ل ژێری ئەم دێ لسەر ڕاوەستن، جورەیەکی ڕەنگدێرێن هەڤەدودانینە.

1.3.2.3.5. ڕەنگدێرێن هەڤەدودانی یێن کو ژ ناڤدێرەك و ڕەنگدێرەکێ چێدبن

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Çimteng	Çavteng
çimvêsan/çimvêşan/çimveyşan/çimvêşûn	çavbirsî/çavbirçî
Destteng	Destteng
Destveng	destvala /destevala
korfehm/korfêm/korfahm/korfam/kuarfehm/kuarfûm fehmkor/fehmkor/famkor	korfehm/korfêm/korfam/korefehm/korefam fehmkor/fêmkor/famkor
rîpêt/ripêt/rîpît	rûpît/rûpêt
rîsîya / risîya / rîşîya /rîşa	Rûreş
rîşite / rişite	Rûşuştî
serxoş/serxweş	serxoş/serxweş

2.3.2.3.5. ڕەنگدێرێن خورتکری

ڕەنگدێرێن خورتکری، جورەیەکە ڕەنگدێرن کو واتەیا وان هاتیە خورتکرن.

ڕەنگدێرێن خورتکری، د کرمانجکی و کورمانجییێدە ب چەند ئاوایان چێدبن. ئەم دشێن وان هوسا ڕێز بکن:

1. بێژەیا کو دێ ببە ڕەنگدێرا خورتکری، ب کیژان دەنگی دەست پێ دکە، جارنا ئەو دەنگ و "-ip" دبن دەستپێکا وێ بێژەیێ و پێکڤە ڕەنگدێرەکا خورتکری پێک تینن. بۆ نموونە، د کرمانجکییێدە بێژەیا "newe" و د

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

کورمانجییێدە بێژەیا "nû"، ب "n"یێ دەست پێ دکن. ئەڤ "n" و "-ip"، دبن "nip"؛ پشتی ڤێ "nip"ـێ د کرمانجکییێدە بێژەیا "newe" دهێت و پێکڤە دبن "nipnewe". د کورمانجییێدە ئەڤ دبە "nipnû".
هەروەسا د کورمانجییێدە، د جهێ "-ip"ێدە "-ipî" ژی دهێتە گۆتن. ئانکو د جهێ "nipnû"ێدە "nipînû" ژی دهێتە گۆتن.

نموونە یێن دن:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Çîpçîplax	riprût / ripîrût
Hiphuşk	Hiphişk
Nipnewe	nipnû / nipînû
rut û repal / rit û repal / rutrepal	rût û repal riprût / ripîrut / rip û rut
sipsaxlem / sipsaxlam / sipsexlam sip û saxlem	Sipsaxlem Sipîsaxlem
Sipsaxlem	Sipîsaxlem
Sipserdin	sipsar / sipîsar
Sipsîya	ripreş / ripîreş
sîya û sot / şîya û sot	Ripîreş
tip û tal / tip û tol / tiptol	tip û tal / tiptal
tiptarî / taptarî	tiptarî / taptarî / tikîtarî
zipziwa / zipzuwa / zîpzuya	Zipziwa

2. جارنا ژی پشتی "-ip"یا کو مە ل ژۆرێ بەحس کر گهانەکا "û"یێ دهێت ، پشتی وێ بێژە (رەنگدێر) دهێتە و ئەڤ هەر سێ پێکڤە وەکی رەنگدێرا خورتکری تێن بکارئانین.

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نموونە:

n + ip → nip

nip + û + newe → nip û newe (kirmanckî)

nip + û + nû → nip û nû (kurmancî), nipînû (kurmancî)

چەند نموونەیێن دن:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
tiptarî / **tap**tarî	**tip**tarî / **tap**tarî
tip û teng	**tipî**teng
zip û ziwa / **zip** û zuwa / **zîp** û zuya / **zip** û juya / **zip** û ja	**zip** û ziwa / **zip** û zuwa / **zipî**ziwa

3. بێژەیا کو دێ ببە ڕەنگدێرا خورتکری، ب کیژان دەنگی دەست پێ دکە، جارنا ئەو دەنگ و "-ik"دبن دەستپێکا وێ بێژەیێ و پێکڤە ڕەنگدێرەکا خورتکری پێک تینن. بۆ نموونە، د کرمانجکییێدە بێژەیا "ziwa"/"zuwa"یێ ب "z"یێ دەست پێ دکە. ئەڤ "z" و "-ik"، دبن "zik"؛ پشتی ڤێ "zik"ێ، د کرمانجکییێدە بێژەیا "ziwa"/"zuwa"یێ دهێت و پێکڤە دبن "zikziwa" یان ژی "zikzuwa".

ژ بۆ کورمانجییێ، هەکە ئەم بێژەیا "tarî"یێ وەکی نموونە نیشان بدن، هوسا دبە:

t + **ikî** → tikî

tikî + tarî → tikîtarî

جارنا د جهێ ڤێ "ikî"/"-ik"دە، "ipî"/"-ip"دهێتە بکارئانین.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نموونە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
Tikîtarî	**tip**tarî / **tip** û tarî
Zipziwa	**zik**ziwa / **zik**zuwa / **zuk**zuwa

4. د کرمانجکییێدە، جارنا ژی پشتی "-ik"یا کو مە ل ژۆرێ بەحس کر گهانەکا "û"یێ دهێت، پشتی وێ بێژە (ڕەنگدێر) دهێت و ئەڤ هەر سێ پێکڤە وەکی ڕەنگدێرا خورتکری تێن بکارئانین.

نموونە:

z + ik → zik

zik + û + ziwa → zik û ziwa

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
sipsar/**sip**îsar	**sik** û serd/suk û sard
zi**p**ziwa	**zik** û ziwa/**zuk** û zuwa

وەکی کو د دوو نموونەیێن ژۆریندە دیار دبە، د جهێ "-ik"یا کرمانجکییێدە، د کورمانجییێدە "-ipî"/"-ip" هەیە.

5. بێژەیا کو دێ ببە ڕەنگدێرا خورتکری، ب کێژان دەنگی دەست پێ دکە، جارنا ئەو دەنگ و "-im" دبن دەستپێکا وێ بێژەیێ و پێکڤە ڕەنگدێرەکا خورتکری پێک تینن. بۆ نموونە، د کرمانجکی و کورمانجییێدە بێژەیا "sipî" ب "s"یێ دەست پێ دکە. ئەڤ "s" و "-im"، دبن "sim"؛ پشتی ڤێ "sim"ێ بێژەیا "sipî" دهێت و پێکڤە دبن "simsipî".

نموونەییێن دن:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Simsîya	Ripreş
simsûr / simsur	Sipsor

6. د کرمانجکییێدە، جارنا ژی پشتی "im-" یا کو مە ل ژۆرێ بەحس کر گهانەکا "û" یێ تێ، پشتی وێ بێژە (ڕەنگدێر) دهێت و ئەڤ هەر سێ پێکڤە وەکی ڕەنگدێرا خورتکری تێن بکارئانین.

نموونە:

s + im → sim
sim + û + sûr → sim û sûr

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
sim û sipî / simsipî	simsipî
sim û sîya / sim û şa / simsîya / simşa	ripîreş / ripreş
sim û sûr / sim û sur	sip û sor / sipsor

7. د کرمانجکییێدە، بەریا ناڤێ هن ڕەنگان بێژەیا "çîl" دهێت و پێکڤە ڕەنگدێرەکا خورتکری پێک تینن. د کورمانجییێدە ژی ژ وان "çîlsipî" هەیە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Çîlsipî	çîlsipî, sipsipî
Çîlsîya	ripreş / ripîreş
çîlsûr / çîlsur	sipsor / sipîsor
Çîlzerd	zipzer / zipzer / zip û zer

8. هن ڕەنگدێرێن خورتکری، ژ ڕەنگدێرەك و بێژەیەکا دن پێك تێن، وەکی "huşk-biring" (kirmanckî), "hişko-biringo" (kurmancî) هەیە.

هەروەسا ژ بۆ چێکرنا هن ڕەنگدێرێن خورتکری، گهانەکا "û"یێ دکەڤە ناڤبەرا ڕەنگدێرەك و بێژەیەکا دن وەکی: "husk û hol" (kirmanckî), "hişk û hola" (kurmancî).

هن نموونەیێن دن:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
huşk-biring huşk û biring / wişk û biring	hişko-biringo hişk û biring
huşk û **wad** / **w**işk û **wad**	hişk û ber / hişk û vir
husk û hol huşk û war / **w**işk û war	hişk û hola / hişk û ola / hişk û hêla hişk û **b**er / hişk û **v**ir
tarî-zulûmat tarî û zilomot / tarî û zilomote / tarî û zilemote / tarî û zurbati / tarî û zurmat/tarî û delmat /tarî û dermat	tarî-zulmat tarî û zulmat
vengva**rit** / vengva**hart** veng û va**rit** / veng û va**hart** / veng û va**rt**	vingîvala / vikîvala ving û vala / vik û vala / virt û vala/vurtîvala
weş û war / wes û war sipsaxlem / sipsaxlam / sipsexlam	Sipsaxlem
xir û xalî / xil û xalî	xir û xalî / xil û xalî/xiro-xalî/xirîxalî/xilîxalî
zer**d** û zi**m**ilê**q**	zer-zepali
zit-**bane**	zilût / zelût
zit-bulit / zit-bit / zit-but zit û bit / zit û but	zilût / zelût

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

4.5. د ڕەنگدێرانده پله

ژ بۆ دیارکرنا پلەیا ڕەنگدێران، ڕەنگدێر تێن بەراوردکرن. سێ پلەیێن وان هەنە: وەکهەڤی، بەراوردی و بالایی.

1.4.5. پلەیا وەکهەڤیێ

د کرمانجکییێدە، د بەراوردکرنا ڕەنگدێرانده پلەیا وەکهەڤیێ، ب هاریکاریا بێژەیێن "sey", "hendê", و "qasê"/"bi qasê" دهێتە دیارکرن. د کورمانجییێدە ئەو بێژە دبن "wekî", "hindî", و "bi qasî"/"qasî".

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی	کورمانجی
	pileya wekhevî		**pileya wekhevî**
hendê/enda/ endê/handey/ handê/henda/ hendey/hinda/hinday/hindey /hondê/hunda/hundê/inda/ indê	Beşna/bejna birayê **ey**, hendê beşna/bejna to der**g** a.	hindî, hendî/hêndî (KN)	Bejna birayê wî, hindî bejna te dirêj e.
qasê/bi qasê	A zî qasê to zanaye ya.	bi qasî/qasî	**Ew jî** bi qasê te zana ye.
sey/zey/sê/zê/jê/hezey/ hezê	Granîya birayê mi **zî sey** granîya	wekî/weke/weka/weko/weku/ wekû/wek	Granîya birayê min jî wekî

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	waya min a.		giranîya **x**weha min e.
qasê **pê** hendê **pê** **sey pê**	Lajek û kêneke qasê **pê** nêweş î. Lajek û kêneke hendê **pê** nêweş î. Lajek û kêneke **sey pê** nêweş î.	bi qasî hev hindî hev hindî hev	Lawik û keçik bi qasî hev ne**x**weş**in**. Lawik û keçik hindî hev ne**x**weş**in**. Lawik û keçik wekî hev ne**x**weş**in**.

2.4.5. پلەیا بەراوردیێ

پلەیا بەراوردیێ، د کرمانجکییێدە ب پاشگرا "-tir"/"-êr"ێ، د کورمانجییێدە ب پاشگرا "-tir"ێ دهێتە دیارکرن. هەروەسا ئەڤ پلە، د کرمانجکییێدە ب هۆکەرا "hîna"/"hina"، د کورمانجییێدە ب هۆکەرا "hîn"ێ ژی دهێتە دیارکرن.

کرمانجکی (زازاکی)	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی	کورمانجی
	pileya berawirdîyê		**pileya berawirdîyê**
	-tir / **-êr**		**-tir**
gird / girs baş **hol**	gird**tir** / gird**êr** / girs**tir** / girs**êr** baş**tir** / baş**êr**	girs / gir baş baş	girs**tir** / gir**tir** baş**tir** baş**tir**

	holtir / holêr / hewltir / hewlêr		
pîl zaf	hîna / hina hîna pîl / hina pîl hîna / hina zaf	mezin zaf	Hîn hîn mezin hîn zaf

پاشگرا "tir-"یێ، د کرمانجکییێدە گوهەریە و ئەڤرۆ هین زێدە ب ئاوایێ "êr-"یێ بکار تی، ئانکو "t" یا وێ نەمایە، لێ بەلێ د هن تێکستێن کەڤن و نوو دە وەکی "tir-" مایە. نموونە:

"گەر بپەرسی وەندشێ رۆژ و شەوە

وەندشێ شەو باشتر ئۆ هەرگوو هەوە" (ئەحمەدێ خاسی)

"رەحمەتەی تۆ زافتر ئا زەی قەهرێ تۆ

ما ئیمان ئاردۆ ب نۆ ڤاتش ب تۆ" (ئەحمەدێ خاسی)

"چمکی دوشمن بیرۆ ڤەرێ مەردمی دە دەست بئەرزۆ مالێ مەردمی، ناموسێ مەردمی، مەرگ ئینسانی رێ باشتر ئۆ زەی چیانێ نەوینان." (115)

3.4.5. پلەیا بالاییێ

پلەیا بالایی یێ، د کرمانجکییێدە ب هۆکەرا "tewr"ێ، د کورمانجییێدە ب هۆکەرا "tewr" یان ژی "herî"یێ دهێتە دیارکرن.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی	کورمانجی
	pileya balayîyê		pileya balayîyê
	tewr / têwr / towr / tor		tewr, herî

gird / girs **hol** zaf / zof	**tewr** gird / **tewr** girs **tewr hol** / **tewr hewl** **tewr** zaf / **tewr** zof	girs / gir baş zaf	**tewr** girs / **tewr** gir, **herî** girs/**herî** gir **tewr** baş, **herî** baş **tewr** zaf, **herî** zaf

5.5. هن تایبەتمەندیێن دن یێن ڕەنکدێران

1. هن بێژەیێن کو وەکی ڕەنگدێر بکار تێن، ل گۆر واتەیا خوە یا د هەڤۆکێدە، جارنا دبن هۆکەر. ئەڤ بێژە دەما کو د هەڤۆکێدە هۆکەر بن، نایێن گوهەرتن.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Rengdêr	**Rengdêr**	**Hoker**	**Hoker**
Giran Şewêş**o** giran	Giran Şewêşê giran	giran Şewêş giran-giran **şino**.	Giran Şewêş giran-giran diçe.
Newe çakêt**o** newe	nû çakêtê nû	newe Çakêt newe ard.	Nû Çakêt nû anî.
Rind kêneka rinde	rind keçika rind	rind Xort**î** rind wanenî.	Rind Xort rind dixwînin**n**.
tay ... wer**do tay**	hindik **x**warina hindik	**tay** ... Roşna **tay** wer**do**.	Hindik Roşnayê hindik **x**warîye.
weş / wes kilama weşe/wese **deyîra** weşe/wese	xweş kilama xweş strana xweş	weş / wes na kilame/ Mêrik **deyîre** weş va**no**.	Xweş Mêrik vê stranê kilamê/ xweş dibêje.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

2. هن بێژەیێن کو وەکی ناڤدێر بکار تێن، ل گۆر واتەیا خوە یا د هەڤۆکێدە، جارنا دبن رەنگدێر.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Navdêr	**navdêr**	**Rengdêr**	**Rengdêr**
camêr**d** / com**ê**r**d**	camêr	camêr**d** / camêr**dek**	Camêr
O/ew camêr**d** **kam o**?	Ew camêr kî ye?	xort**o** camêr**d** / xorto camêr**dek**	xortê camêr

3. پارتیسیپێن بووری (past participle, perfect participle) گەلەك جاران وەکی رەنگدێر تێن بکارئانین. (دەرحەقا پارتیسیپێن بۆریدە، د بەشێ لێکەراندە ئاگەهداری هاتیە داین.)

نموونە:

	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
nêr	kişt**i**/kişt**e**/kîst**e**/kuşt**e** heşo kişt**i**/kişt**e**/kuşt**e** merd**i**/merd**e** dîko merd**i**/merd**e**	kuşt**î** hirçê kuşt**î** mir**î**, mirdû (KN) dîkê mir**î**
mê	kişt**î**/kişt**îye**/kîst**îye**/kişt**a** heşa kişt**î**/kişt**îye**/kişt**a** merd**î**/merd**îye**/merd**a** varika merd**î**/merd**îye**/merd**a**	kuşt**î** hirça kuşt**î** mir**î**, mirdû (KN) varika mir**î**
pirhejmar	kişt**îyî**/kişt**ey**î/kişt**ey** heşê kişt**îyî**/kişt**ey**î/kişt**ey** merd**îyî**/merd**ey**î/merd**ey** varikê merd**îyî**/merd**ey**î/merd**ey**	kuşt**î** hirçê**n** kuşt**î** mir**î**, mirdû (KN) varikê**n** mir**î**

6. گهانەك

گهانەك، ئەو بیژەنە کو دوو بیژەیان، دوو کۆمێن بیژەیان یان ژی ڕستەیان ب هەڤ ڤە گرێ ددە.

ل گۆر فۆرما خوە، گهانەك دوو جورەنە. گهانەکێن یەکبیژەیی و گهانەکێن دووبیژەیی.

1.6. گهانەکێن یەکبیژەیی

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
Ancax	Ancax
çunku / çikû / çimkî / çimku / çinkî / çinkû / çunke / çunkî / çunkû	çunke / çimkî / çimka / çike / çiki
eger / eg / er / heger / hege / heg / ger	eger / eg / êg / heger / ger
heke / heker / hek / hekî / heko / heku / eke	eke / eka / eki / ek / heki / ki
hela / hele	hela / hele / ala
hema / ema	hema / ema / hama / hima

ke / ki / ku / ko / kû / go / gi / êg / ig	ku / ki / kî / ko / kû / gi / go, ke (KN)
la / lê	Lê
labelê /labirê / labrê /lablê /lavrê /labnê	Lêbelê
madem / madem ke	madem / madem ku / madam ku
meke / meki / megem	Meger
mevaje ke	mebêje ku / mevêje ku
nê**ke** / nê / nê**nê / nêney**	**he**ke na / nexwe / nexu
oxmo ke / oxro ke / yoxro ke	meger / meger ku
ti nê**vanî** ke / ti nê**vana** ke	tu nabêjî ku
û / ew / ow	Û
ya: bnr. Yan	
yan / ya	yan / ya / an
yanî / yanê / yonî / yûnî	yanî / yanê / yenî

2.6. گهانەکێن دووبێژەیی

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
çend ... hende ... çende ... ehend ...	çendî ... hinde... / çend ... hinde... çendî ... ewende ...
çi ... çi ... Çi lajek/layik çi kêneke, hemi hişyar/hesar bî.	çi ... çi ... Çi lawik çi keçik, hemî hişyar bûn/hişyar bû**n**/bî**n**.
çiqas ... hende ... çiqas ... endi ... çiqaşî ... honde ...	çiqas ... hinde

çiqas ... ewqas ...	çiqas ... ewqas / çiqasî ... ewqas
çiqas ke ... hende ... çiqas ki … indi… çiqaşî ke… honde … çiqas ke... ewqas...	çiqas ku ... hinde ... çiqas ku ... ewqas ...
ge ... ge ... / gê ... gê ...	geh ... geh ...
ge-ge ... ge-ge ... /gê-gê ... gê-gê ...	geh-geh ... geh-geh ...
ge-ga**ne** ... ge-ga**ne** ... / gê-ga**ne** ... gê-ga**ne** ...	geh-geh ... geh-geh ...
gê ... gê ... : bnr. ge ... ge ...	
gê-gê ... gê-gê ... : bnr. ge-ge ... ge-ge ...	
gê-gane ... gê-gane ... : bnr. ge-ga**ne** ... ge-ga**ne** ...	
ha ... ha ...	ha ... ha ...
hem ... hem ... him ... him ...	hem... hem... him ... him ...
ne ... ne ... / nê ... nê ...	ne ... ne ...
ne ... ne zî ... ne ... ne jî ... ne ... ne **kî** ... nê ... nê zî ...	ne ... ne jî ...
waze**nî** ... waze**nî** ... waze**na** ... waze**na** ... waze**no** ... waze**no** ...	**dix**wazî ... **dix**wazî ...
ya... ya ... : bnr. yan ... yan ...	
ya... ya kî ... : bnr. yan ... yan zî ...	
yan... yan ... / ya ... ya ...	yan ... yan ... / ya ... ya ...
yan ... yan zî ... ya... ya jî ...	yan ... yan jî ... ya ... ya jî ...

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

7. داچەك

بێژەیێن کو داچەکن، ب بێژەیێن دن ڕە دبن خوەدی واتە. هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە سێ جورە داچەك هەنە:

1. پێشداچەك (preposition).

2. پاشداچەك (postposition).

3. بازنەداچەك (circumposition).

1.7. پێشداچەك

پێشداچەك، د هەڤۆکێدە بەریا بێژەیا تێکلدار (پەیوەندیدار) تێن.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
A "Bidi **a** min. " (116) "**Qirincle** kew**no a** dest." (117)	Bi Bide bi min. Beq bi dest dikeve.
Bahdê	Piştî
be: bnr. Bi	
bê / bîye Bê wer**d** kar nêke**no**. Zelale **bê da**dîya xo **nêşîyêne** cayekî.	bê / bêyî Bê **x**war**in** kar nake. Zelal **bê**/bêyî dîya xwe nediçû cîyekî.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

bi-I / be / ebi / ebe / hebe / ve / eve / vi **Bi** qelema xo îmza kerd. "**Bi**/**ve** Zulfîqarê disereyî, ti ey rê bîyî eyan." "**Eve** dest loqme **ve** loqme wenê." (118)	bi / be (KN) / we **Bi** qelema xwe îmze kir. "**We** Zulfîqarî duser, tu le wî bûy eyan." (119) "**Bi** dest loqme **bi** loqme dixwin."
bi-II/be / ebi / ebe / hebe / ve / eve / vi **Bi** de**s** camêr**d**an rayîr kewt.	Bi **Bi** deh camêran bi rê kevt/ket.
bi-III / be / ve / vi Ez şi**na** **bi**/**be** Dîyarbekir. "Aqil û fehmêkê merxûbî bide mi (**bi** mi de)." "Bawo, to **be** sarî [şarî] kerda, yêna ma sare." (120)	bi / we Ez diçim Dîyarbekirê. "Eqil we **xiredek** merxûb **we** min de" (121) "Bavo, te **bi** **xelkê** kirîye, **tê** serê me."
De	Di
Di "Ehmed vano: Ezo **di** dadê Delû Fikrî zit ...!" (122)	Di "Ehmed dibêje: Ezê **di** dîya Delû Fikrî ...."
ebe: bnr. bi-I	
ebi: bnr. bi-I	
ede ... de: bnr. di ... de	
edi ... de: bnr. di ... de	
era / **ere** **Era** Felatî ver mekuye. **era** xo/ho **amayêne** A **ere** mêrdeyê xo fetelîna/gêrena.	li / le Li ber Felatî mekeve. li [hişê] xwe hatin Ew li mêrê xwe digere.
eve: bnr. bi-I, bi-III	
fenê / fenî / fênde / fênda / fina	fena / fîna, wêne (G)
hawayê / heway / hawey / hawê / away	awayê / hawayê / hewayê
hebe: bnr. bi-I	
hendê /enda /endê /handey /handê /henda/hendey /hinda / hinday /hindey /hondê /hunda/hundê/inda /indê	hindî, hendî / hêndî (GK)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ فەکۆلینێن کوردی

heta / hetan / hetanî / hetana / hetanê / heto / hetona / hetonî/hetû / hetûn / hetûna/hetûnî/hata/hatan/haton/hêtûna	heta / hetanî
heya/heyanî/heyana/heyan/heyo/heyon/ heyona/heyonî/heyû/heyûn/heyûna/hey ûnî/hayon/hayonî/hêya/ hêyanî	heya / heyanî
pey: bnr. Pê	
pey bi: bnr. pê	
pê / pey / bi Fîraze **pê nuşto**. **Pê**/**bi** peran **gureyê** xo **viraşto.** "**Ney pê** îhtîram ... **vejenê teber**."	pê / pe / bi Fîrazê **pê** nivîsîye. **Bi** peran karê xwe çêkirîye. "Viya **pe** êhtiram ... ve der texin." (123)
qabê: bnr. Qandê	
qandê / qaydê /qay/qaybi/qabê/qey/qeybê/qeybi / qabê / qê Ez qandê to vana.	**(ji) bo**, **(ji) bona** Ez **bona** te **dibêjim.**
qay: bnr. Qandê	
qaydê: bnr. Qandê	
qaybi: bnr. Qandê	
qey: bnr. Qandê	
qeybê: bnr. Qandê	
qeybi: bnr. Qandê	
qê: bnr. Qandê	
Ra ra ray fîştene / fîştene raye	Ra ra rê xistin / li rê xistin / xistin rê
Ra **ra** şîkîyayene	**L**ê **l**ê şikîn
Ra Cinîke dewe **ra** nêşîya.	**Ji** Jinik **ji gund**/dêh neçûye.

To bi xo nê hakî dikandarî **ra** wastî/waştî?	Te bi xwe **ev** hêk **ji** dikandarî **x**westi**n**?
rê / re "Lacê mi merdo, nê zor **rê** ma kenê." (124) Hay **rê**/**re** xo be.	**li** / **ji** "La**w**ê min mirîye, **ev** zor **li** me **di**kin." Hay **ji** xwe be/hebe.
Ro Heqê xo **r**o ma helal bikîn. **R**o ci wayîr vecêno. **R**o herî bar keno. **R**o herî **nişe**. Dorme **r**o lazekî birrno. "**Naye** ser [**r**]o ez **niştûne** **ro** taxsî, tekit û şû**n**e Hêyder Pasa (Haydar Paşa), mi (125) ede trêne de pêguret."	**li** / **l**e Heqê xwe **l**i me helal bikin. **L**i wî **x**wey/**x**we**dî derdikeve.** **L**i **k**erî bar dike. **L**i **k**erî siwar bibe. Dor **l**i lawikî birrîne. **"L**i ser vê ez **l**i texsîyê siwar bûm, [min] terikand û çûme Heyder Paşa, min di trêne de pêgirt."
seba / saba / sava / seva / sevê / sewa / serba / serva	seba / seva / sewa / sa, sebaret (KN)
semedê / sebeta / se**v**eta / se**w**eta	semedê / sedemê / sebetê
1.**s**eno / **s**eno / **s**e / **z**e / **j**e / **heze** 2.**s**eke / **s**eki / **s**ek / **s**eg / **z**eke / **z**eki / **z**ek / **z**eg / **heze**ke / **heze**ki / **heze**k	1.çawan / çewan / çawa / çewa / çan / ça 2. çawa ku / ça ku
sey / zey / sê / zê / jê / jî / hezey / hezê Kurdan **sey** şêran xo **v**er **r**o da.	wekî / weke/ weka / weko / weku / wekû / wek Kurdan wekî şêran li ber xwe da.
tewlî / to**l** / tew**r**î / tow**r**î / to**r**î / tew**r**ê / tew**r**dê / tewdê	tevlî / tevî
ve: bnr. Bi	
ver bi / **v**er **v**e Korja **v**er bi rez **ş**îya. / Korja **v**er **v**e rez **ş**îya.	ber bi Korja **b**er bi rez çûye.
Vera Banê wastîyê/waşteyê Havile, vera banê **pîyê**/babîyê aye de bî.	**di** **b**er ... **de** **Mala** xwestîyê/xwastîyê Havilê, **di** ber **mala** bavê/babê **wê de** bû/bî.
Vera Vera na hetkarîya to ez zaf şermezar	**ji** **b**er / **li** **b**er **Ji**/**li** **b**er **vê alî**karîya te ez zaf

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

bîya.	şermezar bû**m**/bî**m**.
verê / verî **V**erê destpêker**dişê** mehkema **ma** salone de hazir bî.	berî / berê Berî destpêkirina mehkemê em **di** salone de hazir bû**n**/bî**n**.
vi: bnr. Bi	
xêncê / xênca / xeyrja / xercî / xerza / xeyca / xeyrca / xeyja / xerza / xêrza / xêyca / bêxeyja / bêxeyra / xeyrê Xêncê to her kes şîbî.	xêncî / xencî / xênji / xîncî / xendî / xeynî / xêndî / xeyr ji / xeyrî Xêncî te her kes **ç**ûbû/ **ç**ûbî/**ç**îbî.

2.7. پاشداچەك

پاشداچەك، د هەڤۆكێدە پشتی بێژەیا تێكلدار (پەیوەندیدار) تێن.

كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی
a: bnr. Wa	
a: bnr. **R**a	**l**i / **l**e
a: bnr. **Ra** Ser **a** vindeto/vinderto. "Tamurê mi ser **a** têla min a Deftere de pela min a" (Xidirê Başî)	**l**i / **l**e **Li** ser **sekinîye**. "**L**i ser tembûra min têla min e Di defterê de pelê min e" (Xidirê Başî)
de / di / der / dir / id Kam sinife **de** mend? Welat **de** çi esto, çi çin o?	de / da, **li** Kî [di] sinifê **de** ma? **Li** welêt çi **heye**, çi **t**un e?
der: bnr. De	
di: bnr. De	de / da
dir: bnr. De	de / da
id: bnr. De	de / da
Mîyan	**Nav**

Ê şî dewijan mîyan.	Ew çûn nav gundîyan.
o: bnr. Ro To banî ser [r]o çi dî?	**Li** Te **li** ser banî/xanî çi dît/dî?
r' Dime **r'** a.	**Li** **Li** dûv e. / **Li** dû ye.
Ra Ti mi **ra vanî**?	**ra** / **ji** ... **ra** Tu min **ra** dibêjî? / Tu **ji** min **ra** dibêjî?
Ra Mi **ra** biewnî/biewnîre/bonî! Mi **ra** biewnê/bewnîrê/banîrê/bonîr / "Banîrê min ra!" (127) (126)	**li** / **le** **Li** min binêre/binê! **Li** min binêrin!
ra / a Ti wendene **ra** hes kenî?	**Ji** Tu **ji** xwendinê hez dikî?
ra / a / Mi **ra** pey ... "Min **a** pê ..." (128) . yê to ra Vîr ra nêşî. Hewn ra werzîn!	**li** / **le**, le ... ra "**Li** pey min ..." / "**Li dû** min ..." / "**Di** pey/pê min **ra** ..." le **hî** to (KN) Le bîr neçû. (KN) Le xew helsîn! (KN)
Ra Mekteb **ra** ame. Dadî ey **ra** razî ya. Dare ser **ra** vist/eşt. Ma dikandarî **ra** şeker erîna.	**Ji** **Ji** mektebê hat. Dê **ji wî** razî ye. **Ji** ser darê **a**vêşt/avêt. Me **ji** dikandarî şekir **kirî.**
re / ra ko **ra** / ço ra Kure/kura mend?	li, le (KN) li çiyê Li ku ma? / Le kwê ma? (KN)

Weyre/weyra/wêra/wide mend. Heywanî ko/ço ra çerenî.	Li wêrê [wêderê] ma. / Le wê ma. (KN) Heywan li çîyê diçêrin.
reyde / reydi	digel, degel (KN)
Reyra	ligel, legel / regel (KN)
rê / re / rî / ri / îr / r’ Hagîdarî rê mend. Wa ma rê bo.	re / ji ... re / ji ... ra Ji Hagîdarî re ma. Bila ji me re be. / Bila me re be.
ro / o Nê kincê/cilê sûrî ro to nêameyê. Zamayê ma kamcîn kursîyî ser [r]o ronişt/rûnişt?	li / le Ev kincên sor li te nehatine. Zavayê me li ser kîjan kursîyî rûnişt?
Ro xo ro dayene Da Hesenî ro. / Hesenî ro da. Mi ro da. / Da mi ro.	Li li xwe dan/xistin Li Hesenî da/xist. li min dan/xistin
Ro Mêrik nêrdîwane ro vejîya cor. Şiwanî bizê xo deşte ro yan ko/ço ro berdî?	di ... ra / di ... re, ji Mêrik ji nêrdîwanê derket jor. Şivanî bizinên xwe di deştê re yan di çîyê re birin?
wa / a "Goştê rîyê ey bibi tena post û niştibi esteyanê rîyê ey wa." (129)	va / ve "Goştê rûyê wî bûbû tenê post û bi hestîyên rûyê wî va zeliqîbû."
ya / a Erjaye çar gedeyan zî zamayê xo ya şaweno.	va / ve Erjaye çar gedeyan jî bi zavayê xwe va/ra dişeyîne/dişîne.

3.7. بازنەداچەك

بازنەداچەك، ژ دوو بێژەیان پێك تێ، د هەڤۆكێدە، بێژەیا وێ یا یەكەم بەریا بێژەیا تێكلدار (پەیوەندیدار) تێ، بێژەیا وێ یا دوویەم پشتی وێ تێ.

كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی
a ... ra La**j**ek/la**y**ik kincanê xo dano **a** xo **ra**.	**Li** Lawik kincên xwe li xwe dike.
be ... a: bnr. bi ... wa	
beynatey ... di: bnr. beyntarê ... de	
beynateyê ... di: bnr. beyntarê ... de	
beyntardê ... di: bnr. beyntarê ... de	
beyn**tarê** ... **de** / beyn**tarê** ... **di** / beyn**tar**dê ... **di** / beyn**ateyê** ... **di** / beyn**atey** ... **di** Beyn**tarê**/beyna**teyê** Şaribane û Sosine **de** çi **esto?**	di navbeyna ... de / di beyna ... **de** Di navbeyna Şarîbanê û Sosin**ê** **de** çi heye?
beyntarê ... di: bnr. beyntarê ... de	
bi ... a: bnr. bi ... wa Ti zî **bi** min **a** bê.	bi ... va / bi ... ve Tu jî **bi** min **v**a/ra bê/were. / Tu jî **bi** min **r**a bê/were.
bi ... bê / ebi ... bê Keje bi dest **bê** xo nu**şto**.	Bi Kejê bi destê xwe nivîsîye.
bi ... ra / ebi ... ra / ebe ... ra / eve ... ra / vi ... ra Ez **bi** Zerrîweşî **ra** **ameya**.	bi ... ra / bi ... re Ez **bi** Zerrîweşî **ra** hatim.
bi ... wa / bi ... **ya** / bi ... a / be ... a / û ... a / û ... ya / pey ... ya / pey ... a "Mewlidê Kirdî **bi** CD **wa** newe **ra** çap bi." (130)	bi ... va / bi ... ve Mewlidê Kirdî **bi** CD **va** ji nû va çap bû.
bi ... **ya**: bnr. bi ... wa Polat bi ye**w** mêr**d**ekî/mêrikêkî **ya**	bi ... va / bi ... ve Polat **bi** yek mêrikekî (yek mêrikî)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

ameyo.	va/ra hatîye.
de ... de: bnr. di ... de "Marî lef da, behrî kef da; mar ame, nûr de fekê cê de." (Pêl) (131)	di ... de / di ... di "Marî lef da, behrî kef da; mar hat, nûr di devê wî de." (Pêl)
di ... de / di ... di / edi ... de / ede … de / de ... de "Va: ’z di emrê to de wa..." (Ehmedê Xasî) Dewijî di camî de bî. di dinya de (132) di peyniye de (133) ede peyniye de (134) di hêgayî de (135)	di ... de / di ... di "Go: ez di emrê te de me…" (Ehmedê Xasî) Gundî/dêhî di camîyê de bûn/bîn. di dinyayê de / li dinyayê di dawîyê de di dawîyê de di zevîyê de
di ... di: bnr. di ... de	di ... de / di ... di
ebe ... ra: bnr. bi ... ra	bi ... ra / bi ... re
ebi ... bê: bnr. bi ... bê	Bi
ebi ... ra: bnr. bi ... ra	bi ... ra / bi ... re
ede ... de: bnr. di ... de "Xidê Momid, ede raya trêna Erzingan[î] de tasaron bî."	di ... de / di ... di "Xidê Momid, di rêya trêna Erzinganê de taşaron bû/bî."
edi ... de: bnr. di ... de	di ... de / di ... di
eve ... ra: bnr. bi ... ra	bi ... ra / bi ... re
herinda ... de / herinda ... di / herunda ... de	
herinda ... di: bnr. herinda ... de	
herunda ... de: bnr. herinda ... de	
hetê ... ra / heta ... ra	ber bi
mabênê ... de Mabênê min û to de çi esto?	di mabeyna ... de / di navbeyna ... de Di navbeyna/mabeyna min û te de çi heye?
pa ... a: bnr. pa ... wa	bi ... va / bi ... ve
pa ... wa / pa ... ya / pa ... a	bi ... va / bi ... ve

pa ... ya: bnr. pa ... wa "pa def û zurna ya" (136)	bi ... va / bi ... ve "bi def û zurneyê va"
pey ... a : bnr. pê ... a	
pey ... a : bnr. bi ... ra	
pey ... de Xalê **ey pey banî de** roniştibi/ rûniştibi.	**li paş** ..., **di** pey ... de, **li** pey ... Xalê wî li paş xanîyî rûniştibû.
pey ... ra: bnr. peyê ... ra	
pey ... ya: bnr. bi ... wa	
peyê ... ra Kutik **peyê** berî **ra** vejîya.	di paş ... ra, **ji** paş ... Kûçik **di** paş derî **ra** derket. / Kûçik **ji** paş derî derket.
pê ... a / pey ... a O **pê** mahîn/mayîn **a** şî.	bi ... Ew **bi** mehînê **ç**û.
qandê . . . rê / qay ... rî / qaydê ... rî "Saqî, bide mi qandê Homayî **rê**"	**ji bo** ... ra / **ji bo** "Saqî, bide min **ji bo** Xwedê **ra**" (137)
qay ... rî: bnr. qandê ... rê	**ji bo** ... ra / **ji bo**
qaydê ... rî: bnr. qandê ... rê	**ji bo** ... ra / **ji bo**
semedê ... ra / semedê ... ya / semêd ... ya Ez semedê to **ra ameya**.	semedê, **ji bona** Ez **semedê** te hatim. Ez **ji bona** te hatim.
semedê ... ya: bnr. semedê ... ra	
semêd ... ya: bnr. semedê ... ra Ez semêd **şima** ya şi**na**.	Semedê Ez semedê we diçim.
û ... a: bnr. bi ... wa	
û ... ya: bnr. bi ... wa Dedê min û la**j**ê xo ya **ş**î.	bi ... va / bi ... ve / bi ... ra / bi ... re Apê min bi lawê xwe re çû**n**.
ve ... ra: bnr. bi ... ra	

8. هۆکەر

هۆکەر، ئەڤ بێژەنە کو واتەیا لێکەر، ڕەنگدێر یان ژی هۆکەرەکا دن ژ ئالیێ جه، دەم، ڕەوش یان ژی مێژەرێڤە دیار دکن. هەروەسا هۆکەر، دیار دکە کا لێکەر چاوا، کەنگێ یان ژی ل کو پێک هاتیە.

هەروەکی کو مە د بەشێ ڕەنگدێریدە ژی نڤیسی، هن بێژەیێن کو وەکی ڕەنگدێر بکار تێن، ل گۆر واتەیا خوە یا د هەڤۆکێدە، جارنا دبن هۆکەر و ئەڤ بێژە دەما کو د هەڤۆکێدە هۆکەر بن، نایێن گوهەرتن. (بەرێ خوە بدە بەشێ "هن تایبەتمەندییێن دن یێن ڕەنگدێران".)

چەند پاشگرێن کو ب وان هۆکەر چێدبن

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
-ane / -one / -ûne Herane	-ane kerane
-ê / -î verê / verî	-ê / -î berê / berî, welê (G)
-î	-ê

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

hamnanî / omnonî / ûmnûnî payîzî wisarî / wesarî / usarî zimistanî / zimistûnî	havînê payîzê biharê / beharê zivistanê
-kanî korkanî lezkanî peykanî	-kanî korkanî lezkanî paşpaşkî
-kî peypeykî qeşmerkî serserkî / serîserkî	-kî paşpaşkî qeşmerkî serserkî

چەند ناڤبەرگرێن کو ب وان هۆکەر چێدبن

	کرمانجکی (زازاکی)		کورمانجی
-a- /-an-	nêmanêm/nîmanîm seraser/seranser huşkahuşk/huskahusk /wişkawişk	-an- / -e-	nîvenîv /nîvanîv seraser/sereser/seranse r hişkehişk
-e-	rasterast/raşteraşt	-e-	Rasterast
-o-	Nîmonîm	-o-	Nîvonîvo

چەند پێشگرێن کو ب وان هۆکەر چێدبن

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
a- aca / aja: bnr. Ewca	
a- acêr / acîr, ver bi cêr	ber bi jêr

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

acor, ver bi cor apey aver/avêr/avê/: bnr. Raver	ber bi jor paş **da** / paş **de**, pey
bo- bover	ew ber / wî berî
di- / **de-** diwar / dewar / war	xwar / xar, war (G)
do- dover	ce- ceber
ew- ewca / ewja / awca / awja / awza / ayca	Ew ew cî, [li] wî cî, ewder
ha- haca / haja / haza: bnr. Ewca	
î- îca / îza: bnr. Ewca	
o- oca / oja / owca: bnr. Ewca	
pê- pêdima / pîyedima pê**ser** [r]o / pîyeser [r]o, pêser	**li dûv hev / li dû hev** **li ser hev, bi ser hev ra / bi ser hev de**
ra- raver / ravêr / ravey / ravê	**ber bi pêş, pêş de**
we- wever	ew ber / wî berî
wey- weyca: bnr. Wica	
wi- wica / wija / wiza	[li] wî cî
wu- wuca / wuja / wuza / wusk: bnr. wica	

1.8. هۆكەرێن كو جهـ و ئاليان ديار دكن

كرمانجكى (زازاكى)	كورمانجى
acêr / **acîr**, **v**er bi **c**êr	ber bi jêr
acor, **v**er bi **c**or	ber bi jor
anvar d’: avor de	
anver: war	
anver o: bnr. avor o	
Apey	paş **da** / paş **de**, pey
avar da / avar d’: bnr. avor de	
aver: bnr. Raver	
avê: bnr. Raver	
avêr: bnr. Raver	
avêr d’: bnr. avor de	
avor de / avar da / ravor de / vor de / avar d’ / ovor de / ovor d’ / anvar d’ / ûnvar d’	**x**war, **ber bi xwarê**, war (G)
avor o / avor re / avore / ravor o / vor ro / wera d’ / anver o / onvar o	**ber bi jor**
avor re: bnr. avor o	
avore: bnr. avor o	
Bin	
bin de Şaxê dare şikîya, o bin de mend.	**di** bin de / **di** binî de Şaxê darê şikîya, ew **di** bin de ma.
bin ra Bin ra karê xo ker**do**.	**di** bin ra/re, le binewe (KN) **Di** bin ra karê xwe kirîye.
bin **ra** Lihêfî bin ra **vejîya**.	ji bin Ji bin lihêfê derket. /Ji binê lihêfê

	derket.
bover: bnr. Wever	
cayekî	[tu] cîyekî
cayê**na** / cay**na**, cayêko **b**în	cîyekî din
cêr / cîr / cîyer **c**êr ra Demo ke **ma** **c**êr **r**a bî, **v**a **ameyêne**. **c**êr ra **c**êr ro / **c**êr o Demo ke **ma** **c**êrê **banî** ra **şîyêne**, **va** **ameyêne**.	Jêr li jêrê Dema ku em li jêrê bû**n**/bî**n**, ba dihat. **ji** jêr, **l**e jêr[ewe] (KN) **ji** jêrê, **l**e jêr[ewe] (KN), **di** jêr ra /di jêrê ra Dema ku em di jêra xênî ra diçûn, ba dihat.
cor / coar / cuer **c**or de **C**or de kewt. / **C**or di kewt. **c**or **ra** / **c**or **a**	Jor jor de / ji jor Jor de ket. / **Ji** jor de ket. li jor
Çep	Çep
çorşme / çoşme	Çar**alî**
derûdor / derûdorme / derûdomar / derûdormare / derûdormale / darûdorme / darûdûmare / der-dormale / der-dorme	derûdor / der-dor
devacêr / davacêr	
devacor / davacor	
dewar: bnr. War	
Dima Verg bize dima şîyo.	dûv / dû
diwar: bnr. War	

dohet: bnr. Ohet	
dohêm: bnr. Ohêm	
dormedor / dormare / dorme	dormedor / dormandor
dorûver / dorûber / dormare / dorme	dorûber / dewrûber
dot: bnr. Ohet	
dover: bnr. Wever	
Het	Hind
hetê / hêt	Hinda
hetahet / hetat	**Dorûber**
heto çep / heta çepe	hi**n**da çep, hêla çepê
heto rast / heto raşt / heta raşte	hi**n**da rast, hêla rastê
hêmê / yîmê / yimê ...	**yalî / alî / halî / hêla**
kaleke / kaleki / kalek / kêlek	Kêlek
kîşte / kişti / kişt	tenişt, kêlek, rex
leyê / ley / lewê / lêwe / lê "Ceferî **v**at: Me**ş**o, dermanê to leyê/ley min de yo.	**ya**lî / **a**lî / **ha**lî / **hê**la, la / lay (KN) "Cefer gutî: Meço, dermanî to le lay min e." (KN) [138]
lewe de	**li ba**, **li tenişt**, lay (KN), le lay (KN)
mabên / mîyabên / mavên	mabeyn / mabên / **nav**beyn / **navber**
mîyandê ... di: bnr. mîyanê ... de	
mîyanê .... de	**li nav, di nav ... de**
mîyonî ... di: bnr. mîyanê ... de	
mîyûnî ... di: bnr. mîyanê ... de	
nahet: bnr. Nohet	
nahêm: bnr. Nohêm	

nat: bnr. Nohet	
naver: bnr. Nover	
nêzdî / nezdî / nizdî / nizdîk / nêzik / nîzik / nîzdî / nuzdî / nejdî / nêjdî / nijdî nêzdî ra **Înan** kitabxane nêzdî **ra** nêdîbî.	nêzîk / nêzdik / nêz / nêzik / nêzing / nêzîng / nêzûk / nizîk / nîzing / nîzîk ji nêzîk ve / ji nêz ve Wan kitêbxane ji nêzîk ve nedî**ti**b**û**/nêdî**ti**bî/nedîbî.
nohet / **nahet** Bê **nohet.**	vêda / vêde, virda / virde Vêda bê/were.
nohêm / **nahêm** / **nayîm** / **nayim** / **naym** / **namî** / **nam**	vêda / vêde, virda / virde
nover / **naver**	vêda / vêde, virda / virde
ohêm / **dohêm** **Şo**/**Ş**ore **ohêm.**	wêda / wêde, wirda / wirde Wêda biçe/here.
ohet / wet / dohet / dot	wêda / wêde, wirda / wirde
onvar o: bnr. avor o	
or: bnr. War	
ovor d’: bnr. avor de	
ovor de: bnr. avor de	
perr / pol	
pey de / pey di **Kam** pey de me**nd**?	**li** pey Kî **li** pey ma?
pey ra O pey ra yê**no**.	pa ra, **di** pa ra, **di** pê ra Ew **di** pa ra **di**hê/**tê**. / Ew **di** pê ra **di**hê/**tê**.
Peyser	berepaş / beropaş, paşepaş
pêdi**ma** / **pîye**di**ma**	li dûv hev / li dû hev

pêser [r]o / pîyeser [r]o, pêser	li ser hev, bi ser hev ra / bi ser hev de
piştîser / paştîser / poştîser	Serpiştê
ra dima / ra dime Kutik ra dime kewto.	li dûv / dîv ra / dîv re / dûv re / dû ra / dû re / di dû re / di dûv re Kûçik li dûv (bi dûv) keftîye/ ketîye.
rast / raşt	Rast
rasterast / rastarast / raşteraşt / raştaraşt	Rasterast
raver / ravey / ravêr / ravê	ber bi pêş, pêş de
ravor de: avor de	
ravor o: bnr. avor o	
Ser	Ser
ser [r]a "... kitabê ke sîyasî bî, kurda ser a (o) bî, tarîxê kurda ser a bî, ê top kerdêne..." (139)	li ser, le ser / re ser (KN) "... kitêbên ku sîyasî bûn, li ser kurda bûn, li ser tarîxa kurda bûn, ew top dikirin..."
ser [r]o / ser û Kitab masa ser [r]o yo.	li ser, le ser / re ser (KN) Kitêb li ser masê/mêzê ye.
ser ra Ser ra hewa da. Ser ra vist/eşt.	ji ser, di ser ra / di ser re Ji ser hil da. Di ser ra avêşt/avêt.
seracêr / serecêr / seracîyer / sinacîyer	serejêr / serjêr
teber / tever	Derve
teber ra / tever ra , teber a / tever a Teber/tever ra serd o, va	li derve, ji derve Li derve sar e, ba ji derve dihê/tê.

teber/tever **ra** yê**no**.	
tepîya / tepya / tepa / têpîya / têpa / têpya / tîpa / tîpîya	paş da / paş de
tede / teder / tedi / tedir	Têde
tey / têy / teyî	tê, tîya (KN) / tîyay da (KN)
tîya / weyta / wita / witîya / wuta / wutîya / **ayta** / **eta** / **etîya** / **etya** / **ewtîya** / **ewta** / **eytîya** / **eyta** / **hetîya** / **hetya** / **itîya** / **itya** / **îta** / **îtîya** / **îtya** / **owta** / **oyta** / **ta** / **teya** / **têye** / **tîye** / **yîta** / **etîka** / **îtka** / **tika** / **yîtka**	**li** vêda / **li** vêdê / **li vira** / **li vir**
uca / ewca / wica / weyca / awca / awja / awza / ayca / aca / aja / ewja / haca / haja / haza / îca / îza / oca / oja / owca / uja / uza / wija / wiza / wuca / wuja / wuza / uska / wuska	ew cî, [li] wî cî, ew**der**
ûmver: bnr. War	
ûnvar: bnr. War	
ûnvar d': avor de	
ver / verê "**V**erê **banî** simaq **o**." (140)	ber / wer / li ber / le wer (141) Ber xanîyî simaq e. / **Li** ber xanî simaq e.
ver de / ver di	**di** ber de
vera**c**or / **v**era**c**uar / **v**er bi **c**or	Berjor
ver bi **c**êr	ber bi jêr
ver bi **c**or	ber bi jor
vernî / virenîye	Ber
vor de: bnr. avor de	

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

vor ro: bnr. avor o	
war / xuwar / xor / or / anver / ûmvar / ûnvar / diwar / dewar	xwar / xar, war (G)
wera d': bnr. avor o	
wet: bnr. Ohet	
Wever Dover	ew ber / wî berî ceber
xor: bnr. War	
xuwar: bnr. War	
Zere zere ra	hundir / hindirû ji hundir / di hundir ra
zere de	di hundir de

2.8. هۆکەرێن دەمی

هۆکەرێن دەمی، واتەیا لێکەران ژ ئالیێ دەمێڤە دیار دکن

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
abînşo / abîşo / abîşû	dîşev, şeva din
abtîşo / abtîşû	pêr şev
ancî / **ancîna** / **ancîya** / **oncîya**	dîsan / dîsanê / dîsa, cardin
axirî / axrî / axir / axrîke / axrîki	axirê / axir / axirkê
badê / **bacê** / **bacî** / **badena** / **badêna** / **badî** / **badîna** / **badînî** / **bado** / **badû** / **baê** / **bahdê** / **bahdo** / **bajê** / **bajî** / **bajînê** / **bajnê** / **bandî** / **bandîna** / **bandînî** / **barcî** / **barcîyan** / **barcîyon** / **barcîyûn** / **bedê** / **bedî / bedînî** / **bedo** / **bedû** / **behd** / **behdê** / **behdî** / **behdo** /	paşê / paşî

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

bendî / **bendîna** / **bendînî**	
berey / **her**ey / er**ey**	dereng
bi dima "Yo qism' êrnîyanê ma, bi dima biwî misilmanî." (142)	bi dûv / bi dû re "Qismekê êrmenîyên me, bi dûv re bûn/bwîn misilman."
biney / binê **Biney vinde.**	piçek Piçekî bisekine
Bineyke **Bineyke** vinde, ez **do** bid**a** to zî.	piçek Piçekî bisekine, ez dê bidim te jî.
bitir bîntirro / pitir bînterro, çarsibay	çarsibê
bitir perarey / bitir perarê / bitir pêrarey / pitir perarey / pitir perarê / pitir pêrarey / pirto perarey	bitir bitir pêr / pitir pitir pêr
bitir perey / bêtir perê / pitir perey / pitir perê / pirto perey / perarey / perarê	bitir pêr / betir pêr / pitir pêr
bitir pêrar / bêtir pêrar / pitir pêrar / pitir pîrar / biti pêrar / pirt pêrar / pirto pêrar	bitir pêrar / betir pêrar / petir pêrar / pitir pêrar
bînşew / **bîn**sewe / **bîn**so / **bî**şew / **bîn**şew**ka** / **bî**şew**ka** [bîn + şew]	şeva din [din + şev]
bîntirro / **bînterro** / **bîneterro, hîrê** sibay	sêsibê
bîntirşewe / **bîn**terşew / **bîn**teso **[bîn + tir + şew]**	şeva bertirê
bîro [bînroj] / **bê**ro / **bîy**or	rojadin
ca de / ca di	di cî de

caran / cara / caron / caro / carûn / carû / corû / core	**tu** caran / **çi** caran
çi **rey** / çi **ray** / çi **rê** / çe **rey** / çe **rê**	çi **car** / **tu car**
danê **şodirî** / **cemê sodirî** / **cemê nimajî** / **hela nimajî** / **hila nimajî**	danê sibê
danê **şanî** / **cemê şanî** / **cemê sonî** / **hela şanî** / **hila êreyî** / **hela yerî**	danê êvarê
demeyê: bnr. Demêk	
demeyêk: bnr. Demêk	
Demêk	Demekî
Derbna	derb**ekî din**
desta / deste / desti / desi**nd**e	desta / dest-dest / **di** dest da
dihîre de / **dihîri di**	nîvroj / nîvro / nîvrokî
dima: bnr. dima ra	
dima ra / dime ra / dima "Dima ra zî, ... mi behs kerd..." (143)	dûv ra / **di** dûv ra, **li** dûv "Dû**v** ra jî, … min behs kir."
Disibay	Dusibê
donimna / **donumna** / **durumna** / **dorimna** / **dolimna** / **dûlimna** / **dunimna** / **dûnimna** / **dûrimna** / **duenimna** / **duerimna**	dîsan / dîsanê / dîsa, cardin
ems**er** / ims**ar** / ims**er** / ism**er** / esm**er**	îsal / e**v**sal, emsal / îmsal (KN)
emşo / emşû / eşmo / emso / emsû / esmo / esmû / imşo / işmo / ismo	îşev / e**v**şev, emşew / îmşew (KN)
erey: bnr. berey	
ewro / ewrû / îro / îr / êwro / êro / êri / êr / eyro / eyrû / eyrue / eyr /	evro / îro / îrû,

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

oru / oyro	emro / îmro / ewro (KN)
êdî / êndî / endî / îde / îndî hêdîna / hêdî / hindî / hinda / hinî / hîn / hendî / hên / henî / hin	êdî / êdin / êdina / êndî / idî / indî / îda / îdin / îdî / eydî hêdîna
Fina	dîsan / dîsanê / dîsa, cardin
ga**mêna** / ga**mîna** / ga**mna**	gaveke **din** / gaveka **din**
ge-ge / gê-gê	geh-geh
ge-ga**ne** / gê-ga**ne**	geh-geh
gilangna / **gerangena** / **geringna** / **gilana** / **gila** / **gilona** / **girana** / **gina**	dîsan / dîsanê / dîsa, cardin
ha**m**n**an**î / ha**m**in**an**î / o**m**inî / he**m**n**on**î / he**m**n**ûn**î / a**m**n**an**ê / a**m**n**an**î / a**m**in**an**î / a**m**n**on**î / a**m**n**ûn**ê / a**m**n**ûn**î / e**m**n**ûn**î / i**m**n**an**î / i**m**n**on**î / o**m**n**ûn**ê / o**m**n**ûn**î / o**m**n**ûn**î / um**m**n**ûn**î / ûm**m**n**ûn**î /	Havînê
hele / **h**ele de / hili di / huli di	Ali**nc**
hema / hama / hima / himan	hema / heman / hemen
her roj / her ruej / her roc / her ruec / her roz / wir ro	her roj / her ro
herey: bnr. berey	
hewna / **heyna** / **hêfna** / **hêna** / **hona** / **honê** / **howna** / **hoyna** / **huney** / **hunê** / **hûney** / **hûnê**	dîsan / dîsanê / dîsa, cardin
hîna / hana / hawna / hewna / hona / hînê / heyna / he**m**a / ha**m**a / hi**m**a	hîna / hîn / hê / hêna

Hîrêsibay	Sêsibê
kehen / kûwûn / kon / kuhûn / kuhn / kan / kean / kehan / kehên / kehin / kehîn / keyen / kihan / kihon / kihûn / kohon / koon	kevn / kevin / kewn / kemn / kohne, kon (KN)
meşte / **meşti** / **meyşti** / **meste**	sibehê / sibê / subê
Neqilna	neqil**eka din**
newe / newi / newu / nêwi	nû / nuh / nuhû, niwê / nwê (KN)
newe ra / newede ra	**ji** nû **ve**
nê**m**roje / nî**m**roj / nê**m**roje **de**	nîvroj / nîvro / nîvro**kî**
nê**m**şewe / şewenê**m**e / **mîyan**şewe	nîveşev / nîvê şevê
nêzdî **ra** / nizdîk **ra** / nîzdî **ra** / nêjdî **ra**	di [demeke] nêzîk de / di nêz de
nika / neka / anika / anka / eka / enika / enka / enkê / ika / inika / inikay / inka / inkay / inkey / inkê / îkê / înkey / înkê / nikê / newke	nûke / nika / anika / anka / anaka / aneka / anêka / henûke / naga / naka / nako / noke / nuka / nûka
nimajê / **nimajî** / **nemacî** / **nemajî** / **nimacê** / **nimacî**	serê sibeyê / serê sibê / serê sibehê / serê subê
nişka ve **ra** / nişka va / nişka **ra** / nişka / nişkê	ji nişka ve / nişkê va
Par	Par
payîzî / payîzê / payîjî	Payîzê
perarey /pêrarey, bitir perey / bêtir perê / pitir perey / pitir perê	bitir pêr / betir pêr / pitir pêr
perey / perê	Pêr
peroj / **per**o**z**	biroj, nîvroj

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

peşew û **pe**roj / **pe**sew û **pe**roz **pe**roj û **pe**şewe / **pe**roz û **pe**sewe	bişev û [bi]roj biroj û [bi]şev
peşewe / **pes**ewe	Bişev
peyêne / peyeni / peyene / peyen / peen	di dawîyê de, axirkê / axirê
peynî de / peynîye de / penî di / pênî di / peynî / peynîye	di dawiye dê, axirkê / axirê
pêrar / pîrar	pêrar / pirar
Qorna	[qor**eke din**], **dîsan** / **dîsa**
rew / **rêw** / **row** / **roy** / **ro**	zû, pêşwext
rew berey / rew herey / rew erey	**zû** **d**ere**ng**
rewna / **rêwna** / **rowna** / **royna** / **rona**	ji zû de, ji mêj de / ji mêj ve
reyna / rayna / rana / rêyna / rêna / rênê	dîsan / dîsanê / dîsa, cardin
rojê / rojêk / rojêke / rocîk / rocêk / ruecêk / rozê	rojek / rojekê / rokê
serê sibayî / ser sebay / ser sewê / ser sibay / ser siway / ser siwê / serê sebay / serê sibay / serê sibhay / serê siway / serê siwey / serî sibay / serî sibayî / serî sivay / serî siway / sêr sibay / sêr sibayî / sêr sibey / sêr sibê	serê sibeyê / serê sibê / serê sibehê / serê subê
ser**r**ê / ser**r**êk	Salek
Se**rrna**	sala **ku bê**, sala **ku tê**
siba / sibha / seba / siva / siwa	sibehê / sibê / sivê / siwê / subê
şan de / son de	êvarî / êvarê
şefeqî / şefaqî / şefaqê / şifaqî /	şefeqê / şefaqê / şebaqê / şebeqê /

sefaqê / sifaqê	şeveqê / şibaqê / şiveqê
şew û roj / şew û roc / şew û ruec / şew û ruej / sew û roz, sew-roz	şev û roj / şew û roj
şewdir / **şodir** / **sodir**	serê sibeyê / serê sibê / serê sibehê / serê subê
şewê / şewêke / sewê	şevekê / şewekê
şew**lete** / şewe**lete** / **sewelete**	nîvê şevê
şewna / sewna / sewena	şeva **ku bê**, şeva **ku tê**
şewra / **sewra**	sibê / sibehê / sibê / sivê / siwê / subê
şewtire / sewtere	şevtira din
Şopna	şop**ekî din**
tavilê / tavil / tafilê / taf de / taf te / taf ta	tavilê / tafil / tafilê / tafilkê / tavil / tavilkê / tawil
tepîya / **têpîya** / **têpya**	dîsan / dîsanê / dîsa
teştarey / **taşderey** / **taştarey** / **taştarê**	nîvroj / nîvro / nîvrokî
teştare ra pey	piştî nîvroj / piştî nîvro
tim / timo	tim / timî
Timûtim	Timûtim
ver bi **şewdir** / ver bi **şodır** / ver va **sodirî**	ber bi sibê / ber bi sibehê
verê / **v**erî / ver**or** verde	berê / berî, welê (G) berê [de]
verê / verî / vêr / verê **cû** / verê **coyî** / verê **cûyan** / vêr **cîyon** / vêr **con** / vêr **cu** / vêr **cû**	berê / berî

ver**na** / verê**na** / verî**na** / vêr**na**, verê ra / verî ra / vêr ra / vêrcu ra	ji berê ve / ji berê de
vizêr / **vizêrî** / **vijêr** / **vijêrî** / **vizîyer** / **vizîyêr** / **vizîr** / **vizyer** / **vizyêr** / **vîjer** / **vîjêr** / **vîzêr** / **vîzîr** / **vuzêr**	duh / dihi / dihî / do / doh / duhî
Wextêk	Wextekî
wisarî / **wi**sarê / **we**sarî / **we**sarê / u**s**arî	biharê / beharê
xaftela / xaftila / xafil de / xafila	**ji** xafil de / **ji** xaftila / xafil de / xafil da / xaftila
yew deme: bnr. demêk	
yew zeman / yew zemûn: bnr. zemanêk	
ye**w**ser / jewser	Yekser
zaf rey	zaf **caran, pirtir**
zemanê / zemûnê: bnr. zemanêk	
zemanêk / zemûnêk / zemanê / zemanî	Zemanekî
zemanî / zemûnî: bnr. zemanêk	
zêde**y**êr / zîyade**y**êr / zêdê**rî**	Zêdetir
zi**m**istanî / zi**m**istanê / zi**m**istonî / zi**m**istûnî	Zivistanê

3.8. هۆکەرێن پرسیاری

هۆکەرێن پرسیاری، ئەڤ بێژەنە کو واتەیا لێکەر، رەنگدێر یان ژی هۆکەرەکا دن ب رێیا پرسیارکرنێ دیار دکن. هن هۆکەرێن پرسیاری، ل گۆر

واتەیا خۆ یا د هەڤۆکێدە، جارنا ژی دبن جهناڤێن پرسیاری یان ژی ڕەنگدێرێن پرسیاری.

ب پرسان مرۆڤ دشێت سەبەب، ئارمانج، ئاوا، مێژەر، دەم، جهـ و... هتد، یێن لێکەران بپرسە.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
ça / çayê Felat **ça bermeno**?	Çima Felat çima digirî?
ça, ça ra Ti **ça ra** remayî?	ku va / ku da Tu ji ku revîyayî?
çend / çind / çond	**Çend**
çi / çiçî / çi**na** Ti **çi** gazî ke**nî**?	Çi Tu **çi** gazî dikî?
çinayî rê / çina rê / çenê ra / çinay ra / çinay rê	**Çira**
çiqas / çiqa / çiqaşî / çiqa / çiqay / çixa / çixas / çixaş Gulîstane ewro **çiqas** nuşt?	çiqas / çiqa / çiqeys / çiqeyse / çuqas Gulistanê evro/îro **çiqas** nivîsî?
Çira Nanê şima **çira** husk/huşk/wişk bîyo?	Çira Nanê we **çira** hişk/uşk bûye?
Çirê Mence **çirê** hêrs bîya?	Çira Mencê **çira** hêrs bûye/bîye?
çitur / çiter / çitir / çitewir / çitowrî / çitorî / çito / çita / çitu / çitû / çutir / çutur Ez **çitur**/**çito** qisey bika?	çito / çitewr / çitow / çitor / çutor / çutûr . Ez **çito**/**çitewr** qise biki**m**?
derê: bnr. Tirê	
ecêba / eceba / eceva / ecava / aceva	ecêba / eceba
Gelo	Gelo

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

"Gidî **gelo** qomo, awi kom o?" (144)	"Gidî, **gelo** qewmo, ew kî ye?"
kamca / **kom**ca / **kûm**ca	kêder / kuder, kîjan cî
kanî / ka / konî	kanê / kanî / ka
Kata	k**uda** / k**ude**
key / kê Fîraze **key** dest bi kar kerdo?	kengê / kengî / kînga / kîngê, key (KN) Fîrazê **kengê** dest bi kar kir**îye**?
Ko**tî** Gewre **kotî** rakewte?	kuda / kude Gewrê [di] **ku de** raket?
kure / kura / kora	ku re / kur / ku / kêrê / kê derê
ku / kû / ko "Kêneke vana, kengerî **kû** yê?" (145)	ku / kû / ko "**Keçik dibêje** kereng/kengir [li] **ku ne**?"
Ma "**Ma ti** nîna?" (146) "**Ma** xevera to çin a?" (147)	ma "**Ma** tu nayî?" "**Ma** xebera te tun e?"
qey / qeyî / qêyî / qêy / qê / qîy / qewî Ti **qey** roniştî/rûnişti?	qey Tu **qey** rûniştî?
se ra Ti **se ra** şinî/şina?	ku va / ku da Tu **ku va diçî**? / Tu **ku da diçî**?
senîn / **s**enî / **s**ayîn / **s**ayin / **s**ayn / **s**e / **s**en / **s**enê /**s**enên / **s**enîye / **s**eyî / **s**eyîn / **s**e / **s**ênî / **s**ênîn / **s**inî / **s**inîn / **s**inye / **s**inyen / **s**înî / **z**enî Ez **s**enî rakewa?	çawan / çewan / çawa / çewa / çan / ça, çon (KN) . Ez çawan rakevi**m**?
tirêm / tirê / **d**erê / **d**eray	(148)/ êra tirêm

4.8. هۆكەرێن ئاوایی

هەكە پرسا "چاوا [دبە]؟"یێ ژ لێكەرێ بێتە كرن، بەرسڤا وێ هۆكەرا ئاواییە.

كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی
asan / asa / ason / aso / asûn / asû / oson / osû	hêsan / asan / hasan / hêsa
Baş	Baş
balê / bala	balê / balo
belkî / belka / belkê / belkîya / belko / bêlka / bêlkê / bêlkî/ belkîm	belkî / belkê / belko / belku / belkû / belim
be**no** ke / be**no** ku	dibe ku
berqestî ra / berqesta	qestîka / berqestîka / berqestî
bêguman / bêgumon / bêgumûnn / bîyegumûn	Bêguman
Bêhemd	bêhemd / bêhemdî
bi diz**d**î / bi diz**d**ey / bi diz**d**ê / diz**dênî** ya / diz**d**î ya / diz**d** a / di**jd**î ya	bi dizî, dizîka
bi şaşî / ebi şaşî	bi şaşî / bi şaşîtî
bi xeletî / xeletî ya / xelat a	bi xeletî

bi xo / bi xwe / be xo / ve xo / be ho / ve ho	bi xwe
bi zor / bi zor a / ve zor / eve zor	bi zor / bi zorê
bi zordarî / eve zordarî	**bi** zordarî
bin ra / bin a, bin de / bin di	**ji** binî, **ji** bin **de**
bincaran / bincara / bincaron / bincarûn / bincaro / bincarû	**yek**car, **ji** binî, **ji** bin, bin**tûtî**
bîlaheq / bîleheq	bîlaheq / bîleheq / belheq / beleheq
bîlasebeb / bîlasebe / bîlaseb / bîlasevev / bîlaseve / bîlasewe / bîlesew / bîlesebeb / bîlesebe / bîlese Bîlasebeb da **ey ro**.	bîlasebeb / belasebeb / beleseb / belesebeb/ bîlesebe Bîlasebeb li wî (lê) da.
ca ra	1.**ji** binî 2.jixwe
coka / cûka / cuweka La**j**ê **aye** eskerîye **ra** ameyo, coka keyf kena.	[jê ku, ji wê / wî ku], **loma / lewma / lema** Lawê wê ji eskerîyê hatîye, **loma** [ji wê ye ku] kêf dike.
co**ra** / cuwe**ra** Nêweş a,	[ji wê / wî], **lewra / lewre**

cora/cuwera rakewtî ya.	Nexweş e, **lewra** [ji wê] raketîye.
çepkî / çepkanî	çepkî / çepkanî
diz**d**îka / diz**d**ekî / diz**d**akî	dizîka / bi dizîka / dizîkî
fekûrû / **fek**nur / **fek**urni	devûrû / deverû / deveronî
giran / gira / giron / giro / girûn / girû	Giran
giran-giran / giron- giron / girûn-girûn Giran-giran **ş**î.	giran-giran Giran-giran çû.
hêdî / hyedî / hîdî Ecele meke, hêdî qisey bike.	Hêdî Ecele meke, hêdî qise bike.
hêdî-hêdî / hîdî-hîdî / hyedî-hyedî **V**aran hêdî-hêdî **v**arabî.	hêdî-hêdî Baran hêdî-hêdî barîbû / barîbî.
hêdîka / hêdîke / hêdîkî / hîdikî / hyedîkî	hêdîka / hêdîna / hêdînga
hol / **hewl** Wendekaranê m**a** ewro kitabê xo/xwe **hol**/baş wendê.	Baş **X**wendekarên me evro/îro kitêbê**n** xwe baş

	xwendi**ne**.
hora: bnr. Xora	
jî: bnr. Zî	
kî: bnr. Zî	
leze / lez / leji / lerze	lez / lerz
lezkanî, bi leze / bi lez Lezkanî re**ma**.	lezkî, bi lez; **zû**kanî / **zû**ka Lezkî revîya. / **Zû**kanî revîya.
mîyanîkî / **mîyanikî** / **mîyankî** / **mîyûnkî**	nihanî, nihênî (KN)
mîyanîk a / **mîyanik a** / **mîyûnik a** / **mûnîk a**	nihanî, nihênî (KN)
nê / ney	Na
Nexêr	nexêr / naxêr
nimitikî/nimtikî/nimi kî/limitikî Terse**no** ke kes **ey** bivîn**o**, **em**şo **nimitikî** **y**ê**no**.	[ni**xa**mtîkî], **dizîka** / **bi dizî** Ditirse ku kes wî bibîne/bivîne, îşev **bi dizî** dihê/tê.
Peykanî	**Paşpaş**kî
Peypeykî	**Paşpaş**kî
pêt / pît / peyt	pêt / pît / pihêt /

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Pêt/pît girê de.	peyt Pêt/pît girê de.
pinanî / **pi**nanikî	nihanî, nihênî (KN)
pir**de** / pir**di**	pêre; lepira / lepir (KN)
Pîya	Pê**k**ve
qestî / qestî ra	Qestî
qestîka / qestikî / qestî / qestîn a / qestînek a	qestîka / qestîkan / qestûka
Qeşmerkî	Qeşmerkî
qet / qed / qe	qet / qe
qet nêb**o** / qe nêb**o** / qe nê	qet nebe / qe nebe / qe ne / qa ne / qe na
rast / raşt Xalcinî rast **ş**îya dikan.	Rast Xalojin rast **ç**ûye/**ç**îye dikanê.
rasta / raşta	**bi** rastî
rasterast / raşteraşt / rastaraşt / raştaraşt Rasterast / raşteraşt şo bajar.	Rasterast Rasterast **biçe** bajêr.
rehet / rahet / rehat /	rehet / rahet / rihat /

rihat / rihet / ret	rihet
Rind	Rind
rîbalê … **ra** / rûwalê … **ra** / ruvalê ... **ra** / ruwalê ... **ra** / rîwalê … **ra** / rowalê ... **ra** / rîvatê ... **ra**	ji rûbalê, riwal / riwalet (KN) (149)
rîyê … **ra**, ridê … **ra**	ji rûyê / ji rûyê di …
seke / **seki** / **seko** / **sek** / **segi** / **sego** / **seg** / **zeke** / **zeki** / **zek** / **zege** / **zegi** / **zeg** / **hezeki** / **hezek**	wekî / weke / weka / weko / weku / wekû / wek
serîserkî / sarîserkî / serserkî Cayê karî **de** qeza bî, karker serîserkî kewt.	Serserkî Li cihê kar qeza [çê]bû/bî, karker serserkî kevt/ket.
şaşkî / şaşkanî	Şaşkî
teqez / teqiz / teqaze / taqiz	Teqez
tewr / tew	tewr / tew / tewer
têtew**r** / totîe**r** / tîeto**r** (150)	tev-tevlî, tev **bi hev re**
ve**ng**, ve**ng** **ra** **Şima** her di **z**î/jî serê sibayî **ra** ve**ng** qisey kenî.	Vala Hûn her du jî ji serê sibeyê va/da vala qise dikin.

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

vir-vir Sînaya ser**dî** **v**er **vir-vir** lerzîyaye.	lig-lig Sînaya ji ber sermayê lig-lig lerizî.
weş / wes	Xweş
weş-weş / wes-wes	xweş-xweş
wina / wuna / ina / ana / ena / ewna / êna / ihna / îna / ona / ûna / hanya / nîya / hin / hina / huna Mi e**m**şo hewnê xo/xwe de wina dî.	wenî / winî / wanî / wengî / weng / hone Min îşev **di** xewna xwe de wenî/winî dît/dî.
winî / wunî / wonî / anî / ano / anû / hinî / hînî / hunî / honî / hin / hênî / hêna / henî / henê / hena / hen / hên / heyn Mi ey ra winî vatbî la goşdarîya mi nêkerde.	wenî / winî / wanî / wengî / weng / hone Min **ji wî** ra wenî/winî **g**otibû/**g**otibî lê gu**h**darîya min nekir.
Xelet Kajînî xelet nu**şto**.	Xelet Kajînî xelet nivîsîye.
xo bi xo / xo be xo / xo ve xo / ho be ho / ho ve ho	xwe bi xwe / xo bi xo / xo xo
xo**ra** / ho**ra**	Jixwe
xorî**n-xo**rî**n** / kûr-kûr / xueri-xueri	kûr-kûr Erjaya kûr-kûr

Erjaya **xorîn**-**xorîn**/kûr-kûr fikirîyaya.	fikirîye.
yewrey / yewrayî	Yekcar
zî / îz / iz / jî / çî / **kî**	jî / zî
zorê / zor	**bi** zorê / zor
zor**kanî** / zorkî Mêrikî/mêrdekî zor**kan**î waya xo/xwe ra girewt.	Zorekî Mêrikî zorekî ji xweha xwe girt.
zurî ra / **zûrî ra**	bi derewkî, bi derewînî

5.8. هۆکەرێن مێژەی

هەکەر پرسا "چقاس؟"ێ ژ لێکەری بێتە کرن، بەرسڤا وێ هۆکەرا مێژەریە.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Ancax	Ancax
Bol	Pir
devdevê / davadêvê, **fekafekê / fekafekî**	devdevî / devadevî / devedevî
gelek / gelêk / gele / gêle Padîşah û wezîrê xo/xwe gelekî şî, rastê/raştê xortêkî amey.	gelek / gele / gelik Padîşah û wezîrê xwe gelekî **çûn**/**çwîn**/**çîn**, rastê xortekî hatin.
hebê / hebek / hebêk / hevê / hewê / hey	hebek / hebekî / hebkî
hende / hendayê / hendi / hend / hindi	hinde / ewende / ewhinde /

/ hondayê / ehende Ti hende/honde qisey ke**nî**, kar **zî** bike.	ewinde Tu hinde/ewende qise dikî, kar jî bike.
hinî / hinîke / henkî	hin / hinik / hinek
hîna / hîn / hînê / hina / hinî / hinîya / hinya / hewna	Hîn
kêm**î** / kem**î** Zelale kêmî ro**şena**.	Kêm Zelal kêm rûdine.
Mirdî	**têr**, mirr (KN)
nêmanêm / nîmanîm / nîmonîm	nîvenîv / nîvanîv / nîvonîvo
piçe / piçê / piçêke / pîçik / **v**îçê / **v**îçik / **v**îçikê	piçek / pîçek / piçik / piçikî
Safî	Safî
seraser/seranser	seraser / sereser / seranser
sewbîna / sewbna / sowbîna / sobna / sûbîna / zobîna / zovîna / zovna / zoyvîna	**wekî din**
şenik / senik	çenik / çenîk / çênîk / çenek
şenikek / senikek / senkek	çenikek / çenîkek / çênîk / çenîkik
tay / **tanî** / **tonî** / **tayn** / **toy** / **tûyn** / **tûy**	Hindik
teba / taba / tava / tawa / teva / tewa / tiwa / towa / toa / tuwa / tebayêk / qet teba	tebayek / **tu** teba / tu tewa
tena / tenê / tenî / tenya / teyna / tênê / têna / têyna / tinê	tenê / tena / tenha / tenya / tinê
tenê / tanî / tonî / tayê / toyê / toy / tûyn / tûy Dizd tenê vindert, dima ra agêra.	tenek, **hinek** / **hinekî** Diz **hinekî sekinî**, dû[**v**] re **v**egerîya.

tewr / têwr / towr / tor tewr zaf	tewr / tewrî tewr zaf
tîkê / tikê / tikî tîkêkî / tikêkî / tikîkî	Tîke Tîkeyek
vêşî / **v**îşî	**m**işe / **m**îşe
vêşî-kêmî / **vêşî-**kemî, kêmî-zêde	kêm-zêde
weş / wes	**X**weş
xeylê / xeylî / xêlê / xêlî Borane xeylê wendbî.	xeylî / xêlî Boranê xeylê xwendibû/xwendibî.
yew bi yew / yo bi yo / jû bi jî / zu ve zu Esker**î** ye**w** bi ye**w** re**m**ay.	yek bi yek / êk bi êk Esker yek bi yek revîy**an**.
zaf / zef / zehf / zahf / zav / zof T**o** ewro zaf werd.	zaf / zef / zehf / zehv Te evro/îro zaf xwar.
zaf-tay / zaf-tanî / zaf-tayn / zaf ra tay / zaf ra tanî	zaf**-hindik**, **pir-hindik**
zêde / zîyade / zêdî / zêdi / zîde / zîyede / zîyedi / zîyed / zîyd / jêde / jede	zêde / zîyade

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

9. بانگ

بانگ، ئەڤ بێژەنە کو هەستێن مرۆڤی نە ب ئاواکی ئاسایی، لێ بەلێ ب جۆش ئیفادە دکن.

هن بێژەیێن کو وەکی بانگ تێن بکارئانین

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
Aha	aha / iha
	ahay gidi: bnr. hey gidî
Ax	ax / ex
ax bavo	ax bavo / ex bavo
ax gidî	ax gidî / ex gidî
ax gidî	ax gidîno / ex gidîno
ax liminê / ax leminê	ax leminê / ex leminê
ax lê liminê / ax leminê	ax lê leminê / ex lê leminê
Ay	Ay
ay dayê	ay dayê
wey dayikê, ay dayîkê	ay daykê

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

bavo / babo	Bavo
bavo gorî	bavo gorî
Bawko	baviko, bavo
biciwî / bicuye	Bijî
biciwîyo / wa biciwîyo	bijî / bila bijî, ba bijî (KN)
daykê / dakê / dayê	dayîkê / dayê
De	De
de gidi	dê, de
de la / da la	de lê, de lo
e / eya / ya / heya	E
eferim / aferim	eferim / aferîn
eh / eeh / ee	Eh
Eheh	Eheh
eman / emon / emûn / emo	Eman
eman hawar / eman hewar / emon hawar / emûn hewar / emo hewar	eman hawar / eman hewar
erê / herê	Erê
erik / errik / erîk / errîk / errikey / er	erik / errik / herik / ir / irik
ero / hero	Ero
ex: bnr. ax	
ex bavo: bnr. ax bavo	
ex gidî: bnr. ax gidî	
ex gidîno: bnr. ax gidîno	
ex leminê: ax leminê	
ex lê leminê: bnr. ax lê leminê	
exî / exîn tuf	ex / ex tû
Ey	Ey

ey la	ey lê, hey la
Eywax	Eywax
gelî / gelê	Gelî
gidî / gidîn / gidîyan / gidîyano	gidî / gidîyan / gidîyano
Gidîno	Gidîno
gunek / guneke	gunek / gunekê / guneko
ha (haa)	Ha
ha gidî / ha gidî ha	ha / ha gidî ha
hah / ha	hah / ha
hawar / hewar	hawar / hewar
Hay	Hay
haydê / hadê / hayde / hayderê / hadirê	haydê / hadê / hedê
hay lemin	hay li min, way li min / way le min
hay lo	hay lo / way lo / wey lo
Hey	Hey
hey gidi	hey gidî
hey gidi hey	hey gidî hey
hey hawar / hey hewar	hey hawar / hey hewar
hey lo	hey lo
heyf / heyfê ... / hêf / hêfê ...	heyf / heyfa ...
heyran / heyron / heyrûn / heyra / heyro / heyrû	heyran / heyra
heywax / haywax / hêwax	heywax / eywax
heywax gidî, heywaxo gidî	heywax gidî
heywax hey / haywax hay	heywax hey
lawo / law / lao / la	lawo / law
lawo lawo / law lawo / la lawo / la lao	lawo lawo / law lawo

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

leminê / lemin / leminey / lemi	li minê / li min / le minê / le min
lero / lore / lêro / leyro (151)	role (G)
lê / le / lîya / lîa	Lê
lê lê / le le / li la / lîya lîya	lê lê
Lo	Lo
lo lo	lo lo
Lorî	Lorî
maşela / maşeleh / h / maşellah / maşella / masala	maşelah / maşellah / maşela
Mêrdo	Mêro
nê / ney	Na
Nexêr	nexêr / naxêr
Of	Of
Ox	Ox
oxweş / oxweşek / oxeyş / oxeyşek	oxweş / oxweşik
Oy	Oy
pa'a / pa'ay	Peh
peh / pah / paha / pehe / pueh / puehe	peh / pehe
peh peh	peh peh
tew / teew / têw / to / too	tew / teew
tew tew / têw têw / to to	tew tew
tu / tufu / tufî hey / tuh	tufî / tifû / tifî / tif / tû / tufî hey / tifî hey / tuh
tuh / tîh / tîhe / têh	tû / tûû / tî / tîî
wax / wex	Wax
wax gidî / wex gidi	hey gidî
wax lemin / wax liminê / wex limin	wax li min / wax li minê / wax le min / wax le minê

wax wax / wex wex	wax wax
Way	Wey
way babo / way bavo	wey bavo
way lemin / way leminê / wey limin / wey liminê/ way limino	way li min / way li minê / wey li min / wey la li minê / way le minê / way le min
way way	wey wey
wey / wêy / weey / weê	Wey
wey gidî	wey gidî
wey la	wey lê, weyla
wey wey	wey wey
willayî / ulahî / ulayî / ule / ullayî / wela / wele / welle / welleh / wila / wilay / wilayî / wile / wiley / wilê / wili / willa / willahî / willay / wille / wili / willey / willi / wulahî / wulay / wule / wulla / wulle / wullê	welehî / weleh / welehîn / wele / wellehî / welleh / wellehîn / welle
willayî bîllayî bîllayî / bîlay / bîley / bîlla / bîlle / bîllehî / bîlley / bîlleyî / bîlli	welehî bîlehî bîlehî / bîleh / bîlahî / bîle / bîllehî / bîlleh / bîllahî / bîlle
wiş / wuş	wiş / wuş
wî / wîî / wîy / wîyî / wu / wuy / wuyî	wî / wîî / wîy
wî dayê / wî daykê	wî dayê
wî leminê / wîy leminê	wî li minê / wî le minê
Wîy	wî / wey
wîy be mi ro bo	wey li min / way li min
Ya	hey, ya

10. لێکەر

لێکەر، ئەو بێژەنە کو تەڤگەر، ڕەفتار، کرن و نەکرنێن بوونەوەران ئیفادە دکن.

1.10. ڕادەر

ڕادەر، ناڤێ لێکەرە. د کرمانجکییێدە دوو جورە ڕادەر هەنە:

1. ڕادەرێن کو ب پاشگرا "-ene"/"-en"ـێ دقەدن.
2. ڕادەرێن کو ب پاشگرا "-[y]îş"/"-iş"ـێ دقەدن.

د هن دەڤۆکاندە (وەکی یا دێرسمێ)، ژ وان فۆرما یەکەم، د هن دەڤۆکاندە ژی فۆرما دوویەم دهێتە بکارئانین.

ئەڤ پاشگر، پشتی کەسێ سێیەم یێ دەما بووری یا دیار یا لێکەران تێن و پێکڤە ڕادەرێ پێک تینن.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ژ بۆ کو ئەم ڕادەرێ دووبارە نەکن، د ڤێ خەباتا خوە دە مە ژ بۆ کرمانجکی ب گشتی فۆرما ب پاشگرا "-ene" یا ڕادەرا بکار ئانی، لێ بەلێ دڤێ بێتە زانین کو فۆرما ب "-[y]îş"/"-iş" یا وان ڕادەران ژی هەیە. وەکی ڤان نموونەیان:

I - (زازاکی) کرمانجکی	II - (زازاکی) کرمانجکی	کورمانجی	کوردیا ناڤەڕاست
-ene / -êne / -êne / -eni / -ine / -îne / -en / -in	**-iş / -yîş**	**-in / -în**	**-in / -n**
berdene / berdeni / berden	Berdiş	birin	Birdin
kerdene / kerdeni / kerden	Kerdiş	kirin	Kirdin
bîyene / bîyeni / bîyen / bîyayene	Bîyayîş	bûyîn / bûn / buyn / biwîn / bîn	Bûn
dayene / dayeni / dayen	Dayîş	dayîn / dan	Dan

د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە ڕادەر ب پاشگرا (ێ) دقەدن.

نموونە[152]:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی	کوردیا ناڤەڕاست
-en	**-in / -[y]în**	**-in / -n**
birnayen	birandin / birîn	Birîn
dayen	dayîn / dan	Dan
kenden	kolandin / kolîn	kendin (Mukrî) kenin / kolîn
kerden	Kirin	Kirdin

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ronişten / rûnişten	Rûniştin	Ronîştin
roten	**F**irotin	**fi**ro**ş**tin
wenden	**X**wendin	**x**wêndin
werden	**X**warin	**x**wardin

2.10. کۆپولا (COPULA)

د کرمانجکییێ و کورمانجییێدە کۆپولا:

	کرمانجکی(زازاکی)	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی	کورمانجی
یەکهەژمار				
kesê 1.(nêr & mê)	**a** / **ane** / **an** **o** / **ûne** / **ûn** / **û**	ez **a** / ez **o** / ez **û** / ez **an** / ez **ane** / ez **ûne** Ez kurd **a**. / Ez kurd **an**. (153)	im	ez im Ez kurd im.
kesê 2. (nêr)	î / ê	ti yî / tu yî Ti kurd î.	î	tu yî / ti yî Tu/ti kurd î.
kesa 2. (mê)	**A**	ti y**a** /tu y**a** Ti kurd **a**. / Tu kurd **a**.	î	tu yî / ti yî Tu/ti kurd î.
kesê 3. (nêr)	**O**	**o yo** / **o wo** O kurd **o**.	e	ew e Ew kurd e.
kesa 3. (mê)	**A**	a **ya** / a **wa** A kurd a.	e	ew e Ew kurd e.
پرهەژمار				

kesê 1.	î / ê / îme / îm	ma yî/ ma yê / ma yîme Ma kurd î /ê/îme.	in/ în(154)	em in / em în Em kurd in /în
kesê 2.	î / ê	şima yî / sima yê Şima kurd î/ê.	in / în	hûn in / hûn în Hûn kurd in/în.
kesê 3.	î / ê	ê yî / ê yê / î yê Ê kurd î/ê.	in / în	ew in / ew în Ev kurd in/în.

وەکی کو ل ژۆرێ دهێتە دیتن، د کرمانجکییێدە ژ بۆ هەر کەسی، ژ یەکێ پرتر فۆرمێن کۆپولایێ هەنە (ل گۆر هەرێمان دگوهەڕن). د زمانێ نڤیسکیدە، ئەم ژ ڤان فۆرمێن ژۆرین، فۆرمێن یەکەم بکار تینن.

د کرمانجکییێدە، ل گەلەك هەرێمان کۆپولایا کەسێ یەکەژمارێ دوویەم ژ بۆ نێر و مێ جودایە، لێ بەلێ د کورمانجییێدە ئەڤ جودایی نەمایە. د کرمانجکیا دێرسمیێدە ژی ئەڤ جودایی نەمایە. بۆ نموونە، ل هەرێمێن کرمانجکێن دن ژ بۆ نێر دبێژن "Ti kurd î"، ژ بۆ مێ دبێژن "Ti kurd a"، لێ بەلێ د کرمانجکیا دێرسمیێدە هەم ژ بۆ نێر هەم ژی ژ بۆ مێ دبێژن "Ti kurd a" یان ژی "Tu kurd a". ئانکو ژ بۆ نێر و مێ کۆپولایا "a"یێ دهێتە بکارئانین. د کورمانجییێدە ژی ژ بۆ نێر و مێ کۆپولایا هەڤبەش (î) بکار تینن و دبێژن: "Tu kurd î".

3.10. پارتیسیپ

پارتیسیپ (participe)، ژ لێکەران تێن چێکرنو ب گشتی وەکی رەنگدێرێ تێن بکارئانین. دوو جورە پارتیسیپ هەنە:

1. پارتیسیپا نها (present participle)

2. پارتیسیپا بووری (past participle, perfect participle)

1.3.10. پارتیسیپا نها

د کرمانجکییدە، پارتیسیپا نها، ژ لێکەرا لەباتی (ئەکتیڤ) دهێتە چێکرن. پاشگرا "ox-" (نێر) و "oxe-" (مێ) یان ژی "oxî-" (پرەهژمار) ل کەسێ سێیەم یێ دەما بووریا دیار یا لێکەرا لەباتی زێدە دبە و ئەو پێکڤە پارتیسیپا نها پێک تینن. هەکە داویا کەسێ سێیەم یێ دەما بووریا دیار یا لێکەرا لەباتی دەنگدێر (vowel) بە، پیتا "y" دهێتە دکەڤە ناڤبەرا وێ و پاشگرا ناڤبووری.

د کرمانجکییدە ژ چەند پارتیسیپێن کو ب پاشگرا "ox-"ێ چێدبن هەنە:

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی	کورمانجی
Nêr -ox	rotox xorto rotox	-ox	Firotox xortê firotox
Mê -oxe	rotoxe cinîka rotoxe	-ox	Firotox jinika firotox
Pirhejmar -oxî	rotoxî merdimê rotoxî	-ox	Firotox merivên firotox
Nêr -ox	hêrînayox/erînayox xorto hêrînayox	-ox	kirîyox/kiryox xortê kirîyox
Mê -oxe	hêrînayoxe cinîka hêrînayoxe	-ox	Kirîyox jinika kirîyox
Pirhejmar -oxî	hêrînayoxî merdimê hêrînayoxî	-ox	Kirîyox merivên kirîyox

پارتیسیپێن نها، ژ لێکەرێن تەباتی (پاسیڤ) چێدبن. بۆ نموونە، ژ لێکەرا شکییایەنە (د کورمانجییدە "شکیان" /" شکین ")، "شکییایۆخ" (یان ژی "شکییۆخ") چێنابە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

2.3.10. پارتیسیپا بووری

د كرمانجكییێدە، پارتیسیپا بووری، ژ لێكەرێ دهێتە چێكرن. ل گۆر دەڤۆكێن جودا، یەك ژ پاشگرێن "-i/-e", "-î / -îye / -a", "-î/ -îyî/ -eyî/ -ey"ێ ل كەسێ سێیەم یێ دەما بووریا دیار یا لێكەرێ زێدە دبە و ئەو پێكڤە پارتیسیپا بووری پێك تینن.

د كورمانجییێدە، ژ بۆ پارتیسیپا بووری، پێشگرا "-î"یێ دهێتە بكارئانین.

پارتیسیپێن بووری، هەم ژ لێكەرێن لەباتی (ئەكتیڤ) هەم ژی ژ لێكەرێن تەباتی (پاسیڤ) چێدبن.

نموونە:

	كرمانجكی (زازاكی)	كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی	كورمانجی
Nêr	-i / -e	şut**i**/şut**e** desto şut**i**/şut**e**	-î	Şuşt**î** destê şuşt**î**
Mê	-î / -îye / -a	şutî/şut**îye**/şut**a** destmala şut**î**/şut**îye**/şut**a**	-î	Şuşt**î** destmala şuşt**î**
pirhejmar	-îyî/-eyî/-ey	şut**îyî**/şut**ey**î/şut**ey** destmalê şut**îyî**/şut**ey**î/şut**ey**	-î	Şuşt**î** destmalên şuşt**î**
nêr	-i / -e	girewt**i**/girewt**e**/giroti/girot**e** **bero** girewt**i**/girewt**e**/giroti/girot**e**	-î	Girt**î** derîyê girt**î**
Mê	-î / -îye / -a	girewt**î**/girewt**îye**/girot**î**/girot**a** pencereyagirewt**î**/girewt**îye**/girotî/girewt**a**	-î	Girt**î** pencereya girt**î**
Pirhejmar	-îyî/-eyî/-ey	girewt**îyî**/girot**ey**î/girot**ey** pencerayê girewt**îyî**/girot**ey**î/girot**ey**	-î	Mir**î** pencereyên girt**î**

Nêr	-i / -e	merdi/merde berano merdi/merde	-î	mirî, mirdû(KN) beranê mirî
Mê	-î / -îye / - a	merdî/merdîye/merda kerga merdîye/merda	-î	Mirî mirîşka mirî
Pirhejma r	-îyî/-eyî/- ey	merdîyî/merdeyî/merdey kergê merdîyî/merdeyî/merdey	-î	Mirî mirîşkê n mirî

4.10. ڕاوەیێن لێکەران

ڕاوە، ب گشتی دوو بەشن: ڕاوەیێن ڕاگهاندنی (indicative mood) و ڕاوەیێن سوبژونکتیف (subjunctive mood). ئەڤ ژی د ناڤا خوە دە دبن چەند بەش. ل ڤرِ ئەم دێ لسەر ڤان بەشان ڕاوەستن:

I. ڕاوەیێن ڕاگهاندنی:

1. دەما بووریا دیار.
2. دەما بووریا دوور.
3. دەما نها.
4. دەما داهاتوو.

II. ڕاوەیێن سوبژونکتیف:

1. ڕاوەیا فەرمانی.

2. ڕاوەیا خوەستەکێ.

3. ڕاوەیا دڤێتی.

4. ڕاوەیا مەرجی.

1.4.10. ڕاوەیێن ڕاگهاندنی

ل ژێرێ، ئەم دێ لسەر چار بەشێن ڕاوەیێن ڕاگهاندنی ڕاوەستن.

1.1.4.10. دەما بووریا دیار

1.1.1.4.10. ڕەهێن لێکەران

هەم د کرمانجکیێدە هەم ژی د کورمانجیێدە دوو ڕەهێن لێکەران هەنە:

1. ڕەها دەما بووری.

2. ڕەها دەما نها.

ل ڤر، ئەم لسەر ڕەها دەما بووری ڕادوەستن. د بەشێ دەما نها دە ژی ئەم دێ لسەر ڕەها دەما نها ڕاوەستن.

2.1.1.4.10. ڕەها دەما بووری

د کرمانجکیێدە هەکە مروڤ ژ ڕادەرا لێکەرێ، پاشگرا "-[y]ene" یان ژی "-[y]îş"/"-iş"ێ دەرخە، **ڕەها دەما بووری دمینە**. هەروەسا د کورمانجیێدە ژی پاشگرا ڕادەرێ "-[y]an"/"-[y]în"/"-in"/"-n" بێتە دەرخستن، **ڕەها دەما بووری دمینە**.

نموونە:

کورمانجی ڕەها دەما بووری	کورمانجی ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) ڕادەرا دەما بووری	کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر

wendene/wandene	Wend	xwendin/xwandin	Xwend
Remnayene	remna	Revandin	Revand
Şikîyayene	şikîya	Şikîyan	Şikîya
Masayene	Masa	**werimîn**, masan (KN)	**Werimî**

ژ نموونەیێن ژۆرین، دوو لێکەرێن پێشیێ تێپەڕ، دوو یێن داویێ تێنەپەڕن.
وەکی کو ژ ژێرێ خویا دکە، یاسایێن کێشانا دەما بووریا دیار یا ڤان دوو جورە لێکەران ژ هەڤ جودانە.

1.2.1.1.4.10. کوهەڕینا ناڤبەرا ڕەها دەما بووری و ڕەها فەرمانی

هەکە مرۆڤ بالا خوە بدە ڕەهێن دەما بووریا لێکەران، دبینە کو ئەو ب هن دەنگان دقەدن و ئەو دەنگ د ڕاوەیا فەرمانیدە ل گۆر هن یاسایان دگوهەڕن .

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەما بووری	کرمانجکی (زازاکی) د ڕاوەیا فەرمانیدە گوهەڕین	کورمانجی ڕادەر	کورمانجی ڕەها دەما بووری	کورمانجی د ڕاوەیا فەرمانیدە گوهەڕین
	A	E		A	E
Çerayene dayene firayene gêrayene/ geyrayene huyayene/ huwayene	çera da fira gêra/geyra huya/huwa	biçere bide bifire bigêre/bigeyre bihuye/bihuwe	çêrîyan/ çerîn dayîn/dan firîyan/firîn gerîyan/	çêrîya da firîya gerîya kenîya rewîya	Biçêre bide bifir]e bigere bikene bireye/b

lawayene tadayene teqayene varayene/ vorayene zirayene	lawa tada teqa vara/vora zira	bilawe ta[bi]de biteqe [bi]vare [bi]zire	gerîn kenîyan/ kenîn reyîn/re wîn badan teqîyan/t eqîn barîyan/ barîn zirîyan/z irîn	bada teqîya barîya zirîya	irewe ba[bi]de biteqe bibare bizire
	T	**ŞE**		**T**	**ŞE/JE**
dotine/dut ene/ditene kotene rotene	dot/dut/di t kot rot	bidoşe bikoşe biroşe	dotin kotin firotin	dot kot firot	bidoşe bikoje bifiroşe
	T	**JE /CE/ZE**		**T**	**JE**
Kotene potene vatene vetene	kot pot vat/va vet	bikoje bipoje/[bi]po ze [bi]vaje/vace/ vaze [bi]veje/vece/ veze	kotin patin gotin **derxisti n**	kot pat got **derxist**	bikoje bipêje bibêje **derxe**
	ŞT/ST	**ZE/RZE**		**ST/T/A ND**	**Ø/ÎNE/ ZE/SE**

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

viraştene/ virastene waştene/wastene deştene weriştene/ rawustene	viraşt/virast waşt / wast deşt werişt / rawust	[bi]viraze biwaze biderze werze / hurze / rawurze	damezirandin xwestin dirûtin hilistîyan	damezirand xwast/xwest dirût hilist(î)	dameziríne bixwaze bidirû hiliste/helse (KN)
	ST/ŞT	SE		SÎ	SE
nuştene/nostene	nuşt	binuse	nivîsîn	nivîsî	binivîse, binûse (KN)
	ŞT	ŞE		ŞT/AND	JE/E/ÎNE
kiştene/kuştiş niştene/niştiş pîştene/pêştene riştene	kişt nişt pîşt/pêşt rişt	bikişe binişe bipêşe birişe	kuştin veniştin pêçandin şandin	kuşt venişt pêçand şand	bikuje vene bipêçe bişîne
	WT/T	WE/Ø		VT/FT	VE
kewtene/kotene	kewt/kot	bikewe/biku	kevtin/keftin/ketin	kevt/keft/ket	bikeve
	WT	WJE/WCE/J/ZE		HT	(H)JE

pewtene/potene	pewt	bipewje/bipewce/ bipoj/bipoze	pehtin/patin	peht/	bipê(h)je
	NA	NE		AND	ÎNE
Beriqnayene . birnayene cenayene ceribnayene çînayene dirnayene fetisnayene hesibnayene huynayene/huwnayene musnayene/misnayene neqişnayene nivisnayene/nusnayene remnayene	beriqna . birna cena ceribna çîna dirna fetisna hesibna huyna/huwna musna/misna neqişna nivisna/nusna remna tersna varna veşna/vêsna xemilna zana/zona	biberiqne . bibirne bicene biceribne biçîne bidirne bifetisne bihesibne bihuyne/bihuwne bimusne/bimisne bineqişne binivisne biremne bitersne bivarne biveşne/bivêsne bixemilne bizane/bizone	biriqandin/ beriqandin birandin jenandin ceribandin çinandin dirandin fetisandin hesibandin kenandin hewisandin neqişandin nivîsandin revandin tirsandin barandin şewitand	biriqand/ beriqand birand jenand ceriband çinand dirand fetisand hesiband kenand hewisand neqişand nivîsand revand tirsand barand şewitand	bibiriqîne/ bibiriqîne bibirîne bijenîne biceribîne biçinîne bidirîne bifetisîne bihesibîne bikenîne bihewisîne bineqişîne binivîsîne birevîne bitirsîne bibarîne bişewitî

tersnayene varnayene veşnayene/vêsnayene xemilnayene zanayane/zonayene			in xemilandin zanîn	xemil**and** zanî	**ne** bixemil**îne** bizane
	NT	**NCE**		**ND**	**NE**
Antene kirantene sentene/setene	A**nt** kira**nt** se**nt**/set	bia**nce** bikira**nce** bise**nce**	kişandin kişandin sengandin	kişa**nd** kişa**nd** senga**nd**	bikişî**ne** bikişî**ne** bisengî**ne**
	ND	**NE**		**ND**	**NE/Ø**
wendene/wandene mendene kendene	we**nd** me**nd** ke**nd**	biwa**ne** bima**ne** bike**ne**	xwendin/xwandin mayîn/man kolandin kendin (Mukrî) kenin (KN)	xwe**nd** ma kola**nd**	bixwî**ne** bimî**ne** bikolî**ne** bikole
	RD	**RE**		**RT**	**RE / Ø**

amordene merdene ardene berdene kerdene werdene/ wardene	amord merd ard berd kerd werd / ward	biamore bimire bîyare [bi]bere bike[re] biwere/bori/bur/bûri/bûr	hejmartin mirin anîn / înan, hawirdin (KN) birin kirin xwarin	hejmart mir anî bir kir xwar	bihejmêre bimire bîne bibe bike bixwe
	IT	INE/NE		ND	NE
cinitene şikitene xapitene	cinit şikit xapit	Bicine bişikne bixapne/bixapêne	jentin/jendin şikandin xapandin	jend şikand xapand	bijene bişikîne bixapîne
	IT	E		VA	VE
peymawitene peymitene /pêmitene	peymawit peymit/pêmit	bipeymawe bipeyme/bipême	pîvan pîvan	pîva pîva	bipîve bipîve
	IT	E		ÛT	Û
Cawitene	cawit	bicawe	cûtin/cûn	cût	Bicû
Sawitene	sawit	bisawe	sûtin/sû	sût	Bisû

			n		
	Î	**E**		**Û//Î**	**E**
bîyene/bîy ayene	B**î**	Bib**e**	bûyîn/ bûn/bîn	b**û**/b**î**	Bib**e**
	Î	**O**		**Û//Î**	**E**
şîyene/şîy ayene	ş**î**	[]ş**o**/[]ş**û**	çûyîn/çû n/çîn	çû/çî	Biç**e**
	UT	**UYE/UWE/ U**		**ÛT/UT A**	**Û / UTE**
cutene kutene/kut iş (kuwayen e/kuyayen e) sutene	c**ut** k**ut** (kuya) s**ut**	bic**uye** bik**uwe**/bik**u** (bikuye) bis**uye**	cûtin/cû n kutan sûtin/sû n	c**ût** k**uta** s**ût**	Bic**û** bik**ute** bis**û**

3.1.1.4.10. کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرێن تێپەڕ

لێکەرا تێپەڕ، ئەو لێکەرە کو تشتەیا (Object) وێ هەیە.

نموونە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
Kirin	kerdene/kerdiş
Dirandin	dirnayene/dirnayîş
Teqandin	teqnayene/teqnayîş

هەکە تشتە (Object) نێر و یەکهەژمار بە

د کرمانجکی و کورمانجییێدە، ژ بۆ کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرێن تێپەڕ، ڕەها دەما بووریا لێکەرێ دڤێ. جهناڤا کەسی یا ڕەوشا تەواندی (گرووپا دوویەم) و ڕەها دەما بووری یا لێکەرێ، پێکڤە دەما بووریا دیار یا لێکەرێن تێپەڕە پێک تینن. وەکی کو مە د بەشێ ڕەها دەما بووریدە نڤیسی بوو، هەم د کرمانجکییێدە هەم ژێ د کورمانجییێدە، **هەکە مرۆڤ ژ ڕادرا لێکەرێ، پاشکرا ڕادرێ دەرخە، ڕەها دەما بووری دمینە.**

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژێ د کورمانجییێدە، **فۆرما ڕەها دەما بووری و کەسێ سێیەمێ یێ دەما بووریا دیار یا لێکەرا تێپەڕ یەکە.** د کێشانا ڤان لێکەراندە، فۆرما هەموو کەسان یەکە، ئانکو بەشێ لێکەرێ ل گۆر کەسان نایێ گوهەرتن. وەکی کو ل ژێرێ دهێتە دیتن، د کرمانجکییێدە د لێکەرا "kerdene"/"kerdiş"یێدە ژ بۆ هەموو کەسان "kerd" هاتیە بکارئانین. د کورمانجییێدە ژێ د لێکەرا "kirin"یێدە ژێ ژ بۆ هەموو کەسان "kir" هاتیە بکارئانین.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەمە بووری	کرمانجکی (زازاکی) دەما بووریا دیار	کورمانجی ڕادەر	کورمانجی ڕەها دەمە بووری	کورمانجی دەما بووریا دیار
kerdene / kerdiş	kerd	mi kerd to kerd ey kerd aye kerd ma kerd şima kerd înan kerd	kirin	kir	min kir te kir wî kir wê kir me kir we kir wan kir
wendene / wandiş	wend	mi wend to wend ey wend aye wend ma wend şima wend înan wend	xwendin/ xwandin	xwend	min xwend te xwend wî xwend wê xwend me xwend we xwend wan xwend

هەکە تشتە مێ و یەکەژکار

کێشانا ژۆرین ژ بۆ تشتەیا نێر یا یەکەژمارە. د کرمانجکییێدە، کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرێن تێپەڕ دە، ژ بۆ تشتەیا مێ، لێکەر پاشگرا -"

"e"یێ (د هن دەڤۆکاندە "i-"یێ) وەردگرە. (د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە ئەڤ پاشگر نەمایە.) د کورمانجییێدە ژی ئەڤ پاشگر ("e-" و "i-") نینن.

نموونە:

تشتە	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
nan (nêr) mişmişe / mişmiş (mê)	Mi nan werd. Mi mişmişe werd**e**.	Min nan **x**war. in mişmiş **x**war.
şeker / şekir / seker (nêr) goze / guwez / guwaz (mê)	Ma şeker / şekir werd. Ma goze / guwez werd**e**.	Me şeker **x**war. e goz / giwîz **x**war.

هەکە تشتە پرەژمار بە

د کرمانجکییێدە، د کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرێن تێپەڕ دە، هەکە تشتە پرەژمار بە، ئەو تشتە پاشگرا "î-"یێ وەردگرە. "î-" ئەڤ پاشگرا پرەژمارییێیە و د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە ئەڤ پاشگر نەمایە. د کرمانجکییێدە پرەژماریا تشتەیێ، هەم ژ ڤێ "î-"یێ هەم ژی ژ فۆرما پرەژمار یا لێکەرێ دهێتە فێمکرن. د کورمانجییێدە **ئەڤ پاشگرا "î-"یێ نینە** و پرەژماریا تشتەیێ ژ فۆرما پرەژمار یا لێکەرێ دهێتە فێمکرن.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Mi yew kitab/kitabêk zî nêwend. Mi di kitab**î** wendî.	Min yek kitêb/kitêbek jî ne**x**wend. Min du kitêb **x**wendi**n**/**x**wendî**n**.
Mi tena ye**w** **b**er aker**d**/**y**aker**d**. Mi di **b**er**î** akerdî/**y**akerdî.	Min bi tenê yek derî/derîyek vekir/wekir.

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	Min du derî vekiri**n**/wekiri**n**.
To çend çî**y**î werdî/wardî? Mi **hîrê** çî**y**î werdî/wardî.	Te çend tişt **x**wari**n**? Min sê tişt **x**wari**n**.
Mi Havildar dî. Mi Borane û Zerence dî/dîy.	Min Havildar dît/dî. Min Boranê û Zerencê dî**tin**.
Mi saye wer**de**/war**di**.	Min sêv **x**war.
Mi saye, mandalîna û porteqale werdî.	Min sêv, mandalîna û porteqal **x**wari**n**.
To saye û porteqale berdî, day Hesenî.	Te sêv û porteqal biri**n**, da**n** Hesenî.

تشتە	كرمانجكى (زازاكى)	كورمانجى
tişteya nêr-yekhejmar	mi akerd / mi yaker**d**	min **v**ekir / min **w**ekir
tişteya mê-yekhejmar	mi aker**de**	min **v**ekir
tişteya pirhejmar	mi aker**d**î	min **v**ekiri**n**
tişteya nêr-yekhejmar	to akerd	te **v**ekir
tişteya mê-yekhejmar	to aker**de**	te **v**ekir
tişteya pirhejmar	to aker**d**î	te **v**ekiri**n**
tişteya nêr-yekhejmar	ma akerd	me **v**ekir
tişteya mê-yekhejmar	ma aker**de**	me **v**ekir
tişteya pirhejmar	ma aker**d**î	me **v**ekiri**n**
tişteya nêr-yekhejmar	şima akerd	we **v**ekir
tişteya mê-yekhejmar	şima aker**de**	we **v**ekir
tişteya pirhejmar	şima aker**d**î	we **v**ekiri**n**

وەكى كو د نموونەيێن ژۆريندە خويا دكە، د هەڤۆكێدە دەماكو تشتە پرهەژمار بە لێكەر ژى دبە پرهەژمار. ئەڤ پرهەژماريا لێكەرێ، د كورمانجييێدە ب "-in"، د كرمانجكييێدە ب "-î" دهێتە ئيفادەكرن. هوسا دهێتە فێمكرن كو ئەڤ

"-î" یا کرمانجکی بەری "-în" بوویە، پاشێ دەنگێ "n"یێ ژێ چوویە و بوویە "-î". ئەڤ نموونا "n"یا داویا لێکەرێ، د ڕاوەیا فەرمانیا "an" دە ژێ دیار دبە. د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، کەسێ سێیەم یا ڕاوەیا فەرمانیا وان لێکەران ب دەنگێ "n"یێ، د هن دەڤۆکاندە ژێ بێ "n"یێ دهێتە بکارئانین. (ژ بۆ نموونەیان ل بەشێ "ڕاوەیا فەرمانی" بنەڕە.)

4.1.1.4.10. کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرێن تێنەپەڕ

لێکەرا تێنەپەڕ، ئەو لێکەرە کو ب تشتەیێ (Object) نایێ بکارئانین.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
lerzîyayene / lerzîyayîş	Lerizîn
dirîyayene / dirîyayîş	Dirîn
teqayene / teqayîş	teqîn

د کرمانجکی و کورمانجییێدە، ژ بۆ کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرێن تێنەپەڕ، ڕەها دەما بووری یا لێکەرێ دڤێ. پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووریا دیار ـ کو ل ژێرێ هاتنە نڤیسین ـ، ل ڕەها دەما بووری زێدە دبن. جهناڤا کەسی یا ڕەوشا نەتەواندی (گرووپا یەکەم)، ڕەها دەما بووری یا لێکەرێ و پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووریا دیار پێکڤە دەما بووریا دیار یا لێکەرێن تێنەپەڕ پێک تینن. ئانکو یاسا ئەڤە:

جهناڤا کەسی یا ڕەوشا نەتەواندی (گرووپا یەکەم) + ڕەها دەما بووریا

لێکەرێ + پاشگرا کێشانێ یا دەما بووریا دیار.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

د کرمانجکییێدە، ژ بۆ لێکەرا تێنەپەڕ یا کو ڕەها وێ یێ دەما بووری ب
دەنگدێرێ دقەدە، پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووریا دیار ئەڤن:

	کرمانجکی (زازاکی) پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووریا دیار
Yekhejmar	
kesê 1. (nêr & mê)	-a / -o / -û / -an / -ane / -ûn / -ûne (155)
kesê 2. (nêr)	-î
kesa 2. (mê)	-a
kesê 3. (nêr)	-ø
kesa 3. (mê)	-e
pirhejmar	
kesê 1.	-î / -ê / -y / -îme / -îm
kesê 2.	-î / -ê / -y
kesê 3.	-î / -ê / -y

ل گۆڕ یاسایێ ژۆرین، کێشانا لێکەرەکا تێنەپەڕ یا کرمانجکی کو **ڕەها**
وێ یێ دەما بووری ب دەنگدێرێ دقەدە:

لەرزییایەنە/لەرزییاییش (کورمانجی. لەرزین)

	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەما بووری	کرمانجکی (زازاکی) پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووریا دیار (ژ بۆ لێکەرا تێنەپەڕ یا کو ڕەها وێ یێ دەما بووری ب دەنگدێرێ دقەدە)	کرمانجکی (زازاکی) دەما بووریا دیار
yekhejmar			
kesê 1. (nêr & mê)	Lerzîya	-a	ez lerzîya**ya**
kesê 2. (nêr)	Lerzîya	-î	ti lerzîya**yî**
kesa 2. (mê)	Lerzîya	-a	ti lerzîya**ya**
kesê 3. (nêr)	Lerzîya	-ø	o/ew/aw lerzîya
kesa 3. (mê)	Lerzîya	-e	a lerzîya**ye**
pirhejmar			
kesê 1.	Lerzîya	-î / -îme	ma lerzîya**yî** / ma lerzîya**yîme**
kesê 2.	Lerzîya	-î	şima lerzîya**yî**
kesê 3.	Lerzîya	-î	ê lerzîya**yî**

وەکی لێکەرا ژۆرین، هەکە داویا ڕەها دەما بووری یا لێکەرێ دەنگدێر بە (وەکی "lerzîya")، پیتا "y" دکەڤە ناڤبەرا وێ و پاشگرا کێشانێ یا دەما بووریا دیار (وەکی "ez lerzîyaya").

lerzîya + y + a → ez lerzîyaya

د بەشێ کۆپولاییێدە، مە دیار کربوو کو د کرمانجکییێدە، ل گەلەک هەرێمان کۆپولایا کەسێ یەکەژمارێ دوویەم ژ بۆ نێر و مێ جودایە، لێ بەلێ د کورمانجییێدە ئەڤ جودایی نەمایە. هەرووەسا مە دیار کربوو کو د دەڤۆکا

کرمانجکی یا دێرسمیێدە ژی ـ وەکی کورمانجی ـ جوداییا فۆرما نێر و مێ یا کۆپولایێ نەمایە. ژ بۆ کەسێ یەکەهەژمارێ دوویەم، د دەڤۆکا کرمانجکیا دێرسمێ و کورمانجییێدە جوداییا فۆرما نێر و مێ، د دەما بوووریا دیار، دەما بوووریا دوور، دەما نها و دەما داهاتوو دە ژی نەمایە. بۆ نموونە، د دەڤۆکێن دن یێن کرمانجکییێدە ژ بۆ نێر دبێژن "Ti bîyî/bî" ژ بۆ مێ دبێژن "Ti bîya"، لێ بەلێ د دەڤۆکا کرمانجکیا دێرسمێدە هەم ژ بۆ نێر هەم ژی بۆ مێ دبێژن "Ti bîya".
هەروەسا د کورمانجییێدە ژی هەم ژ بۆ نێر هەم ژی ژ بۆ مێ دبێژن "Tu bûyî".

د لێکەراندە، فۆرما کەسێ سێیەمێ یێ دەما بوووریا دیار و ڕەها دەما بووری یەکە.

د کرمانجکییێدە، ژ بۆ کەسا یەکەهەژمار - مێ یا سێیەم، پاشگرا کێشانێ یا دەما نها "-a"/"-ya" یە، لێ بەلێ ژ بۆ دەما بوووریا دیار یا لێکەرا تێنەپەڕ ئەو پاشگر "-e"/"-ye" یە.

کورمانجیا لێکەرا ژۆرین هوسایە:

	کورمانجی ڕەها دەما بووری	کورمانجی پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بوووریا دیار	کورمانجی دەما بوووریا دیار
yekhejmar			
kesê 1. (nêr & mê)	lerizî	-m	ez lerizî**m**
kesê 2. (nêr)	lerizî	-î	tu lerizî**[yî]**
kesa 2. (mê)	lerizî	-î	tu lerizî**[yî]**
kesê 3. (nêr)	lerizî	-ø	ew lerizî
kesa 3. (mê)	lerizî	-ø	ew lerizî
pirhejmar			
kesê 1.	lerizî	-n	em lerizî**n**
kesê 2.	lerizî	-n	hûn lerizî**n**
kesê 3.	lerizî	-n	ew lerizî**n**

ئەم لێکەرا "لەرزییایەنە"/"لەرزیاییش"ا کرمانجکی و "لەرزین"ا کورمانجی، ل ژێریٚ ددن بەر هەڤ:

	کرمانجکی (زازاکی) پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووریا دیار	کرمانجکی (زازاکی) دەما بووریا دیار	کورمانجی پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووریا دیار	کورمانجی دەما بووریا دیار
yekhejmar				
kesê 1. (nêr & mê)	-a / -o/-û/-an/-ane/ -ûne/-ûn	ez lerzîyaya	-m	ez leriz**îm**
kesê 2. (nêr)	-î	ti lerzîyayî	-î	tu lerizî[yî]
kesa 2. (mê)	-**a**	ti lerzîya**ya**	-î	tu lerizî[yî]
kesê 3. (nêr)	-ø	o/ew/aw lerzîya	-ø	ew lerizî
kesa 3. (mê)	-**e**	a lerzîya**ye**	-ø	ew lerizî
pirhejmar				
kesê 1.	-î	ma lerzîyayî	**-n**	em lerizî**n**
kesê 2.	-î	şima lerzîyayî	**-n**	hûn lerizî**n**
kesê 3.	-î	ê lerzîyayî	**-n**	ew lerizî**n**

ل گۆر یاسایێ "جهناڤا کەسی یا ڕەوشا نەتەواندی + ڕەها دەما بووریا لێکەرێ + پاشگرا کێشانێ یێ دەما بووریا دیار" کێشانا لێکەرا تێنەپەڕ یا کورمانجی کو ڕەها وێ یێ دەما بووری ب نەدەنگدێرێ دقەدە:

کەڤتن/ کەفتن/ کەتن

	کورمانجی ڕەها دەمە بووری	کورمانجی پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووریا دیار (ژ بۆ لێکەرا تێنەپەڕ یا کو ڕەها وێ یێ دەما بووری ب نەدەنگدێرێ دقەدە)	کورمانجی دەما بووریا دیار
yekhejmar			
kesê 1.	ket	-im	ez kevtim/ketim
kesê 2.	ket	-î	tu kevtî/tu ketî
kesê 3.	ket	-ø	ew kevt/ew ket
pirhejmar			
kesê 1.	ket	-în/-in/-î	em kevtin/ketîn/ ketî
kesê 2.	ket	-în/-in/-î	hûn kevtin/ketîn/ketî
kesê 3.	ket	-în/-in/-î	ew kevtin/ketîn/ketî

ئەم لێکەرا "کەوتەنە"/"کەوتش"ا کرمانجکی و"کەڤتن"/"کەفتن"/ "کەتن"ا کورمانجی، ژێرێ ددن بەر هەڤ :

کرمانجکی (زازاکی) پاشگرێن کێشانێ	کرمانجکی (زازاکی) دەما بووریا دیار	کورمانجی پاشگرێن کێشانێ	کورمانجی - I دەما بووریا دیار	کورمانجی - II هەرێما بەهدینانێ (156)	کورمانجی - III هەرێما بۆتانێ (157)
yekhejmar					
-a/-an/-ane	ez kewta/k	-im	ez kevtim/ez	ez ketim/kef	ez ketim

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	ewt**an**		ket**im**	t**im**	
-î	ti kewtî	**-î**	tu kevtî/tu ket**î**	tu ketî/keft**î**	ti ket**î**
-a	ti kewta	**-î**	tu kevtî/tu ket**î**	tu ket**î**/keft**î**	ti ket**î**
-ø	o/ew/aw kewt	**-ø**	ew kevt/ew ket (158)	ew ket/keft	ew ket
-e	a kewt**e**	-ø	ew kevt/ew ket	ew ket/keft	ew ket
pirhejmar					
-î/-ê	**ma** kewt**î**	-**in**/-**în**/-**î**	em kevt**in**/em ket**in**	em ket**în**/keft**în**	em ket**î**
-î/-ê	**şima/si ma** kewt**î**	-**in**/-**în**/-**î**	hûn kevt**in**/hûn ket**in**	hon ket**în**/keft**in**	hun ket**î**
-î/-ê	**ê** kewt**î**	-**in**/-**în**/-**î**	ew kevt**in**/ew ket**in**	ew ket**în**/keft**in**	ew ket**î**

وەکی کو د نموونەیێن ژۆرینده خویا دکەت، د کورمانجییێدە، ئەڤرۆ دگەل کو د دەڤۆکێن دن دە کەسێن پرهەژمار یێن لێکەرێن هوسا، ب پاشگرا "-in"ێ دقەدن، د دەڤۆکا بەهدینانیێدە ب "-în"ێ، یا بۆتانیێدە ب "-î"یێ دقەدن. د ڤێ مژارێ دە، کرمانجکی و دەڤۆکا بۆتانێ یا کورمانجی وەکی هەڤن. ژ بەر کو د کرمانجکییێدە ژی کەسێن پرهەژمار ب پاشگرا "-î"یێ دقەدن. ئەڤ "-î"، د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە بوویە "-ê". ژ تێکستێن کەڤن یێن کورمانجی ئەم تێدگەهێن کو ژ ڤان فۆرمێن پاشگرێ، فۆرما "-în"ێ کەڤنترە.

نموونە:

" عالمین ئەم ڤێ دزانین؛ جسمین ئەم، ئەو رووح و جانین" (مەلایێ جزیری)

کرمانجکیا ڤێ نێڤەدێرێ هوسا دبە:

"عالەمی ما نایە زانی؛ جسمی ما، ئێ رووح و جانی" (مەلایێ جزیری)

ل گۆر دەڤۆکێن کو پاشگرا "î-"یێ وەکی "ê-" ب لێڤ دکن،

کرمانجکیا ڤێ نێڤەدێرێ هوسا دبە:

"عالەمێ ما نایە زانێ؛ جسمێ ما، ئێ رووح و جانێ" (مەلایێ جزیری)

د کرمانجکییێدە، د کێشانا لێکەرا "بییەنە"/"بییاییش"ێدە ژێ ئەم د کەسێن پرهەژمار دە نەمانا دەنگێ "n"یێ دبینین:

کرمانجکی (زازاکی) بییەنە	**I** - کورمانجی هەرێما بۆتانێ بین	**II** - کورمانجی هەرێما بەهدینانێ بین/بوین/(**buyn**)/بوین/ بوین(**biwîn**)	**III** - کورمانجی هەرێما دیاربەکرێ بوون/بووین
yekhejmar			
1.ez bîya / ez **bîyan** 2.ti **bî** / ti bîyî 2.ti **bîya** 3.o bî [159]/ o bi 3.a **bî** / a **bîye**	1. ez **bî**m 2. ti **bî** 2. ti **bî** 3. ew bî[160] 3.ew **bî**	1.ez bûm / ez bwîm / ez **bî**m 2.tu bûy / tu bwî / ti **bî** 2. tu bûy / tu bwî / ti **bî** 3.ew bû / ew bwî / ew bî 3. ew bû / ew bwî / ew **bî**	1.ez bûm 2.tu bûyî 2.tu bûyî 3.ew bû 3.ew bû
pirhejmar			
1.ma bîy /ma **bî**/ma bîme 2.şima bîy / **bî** . 3.ê bîy / ê **bî**	1.em **bîn** 2.hun **bîn** . 3. ew **bîn**[161]	1.em buy**n** / bwî**n** / em **bîn** 2. hwîn / hîn buy**n** / bwî**n** / **bîn** hing buyn / hinge buyn 3.ew buyn / ew bwîn / ew **bîn**	1.em bû**n** 2.hûn bû**n** . 3.ew bû**n**

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

5.1.1.4.10. کێشانا نەیینی یا دەما بووریا دیار

ژ بۆ کێشانا نەیینی یا دەما بووریا دیار، د کرمانجکییێدە بەریا فۆرما ئەرێنی پێشگرا نەیینیێ "-nê"، د کورمانجییێدە "-ne" تێ. د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، د جهێ ڤێ پێشگرا "-nê" ییێدە، "-ni" ("-nî"/"-nye"/"nîye") دهێتە بکارئانین.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) دەما بووریا دیار	کورمانجی دەما بووریا دیار
kerdene/kerdiş	**Kirin**
mi **nê**ker**d**	min **ne**kir
to **nê**ker**d**	te **ne**kir
ey **nê**ker**d**	wî **ne**kir
aye **nê**ker**d**	wê **ne**kir
ma **nê**ker**d**	me **ne**kir
şima **nê**ker**d**	we **ne**kir
înan **nê**ker**d**	wan **ne**kir
mi **nê**wend	min **nex**wend
to **nê**wend	te **nex**wend
ey **nê**wend	wî **nex**wend
aye **nê**wend	wê **nex**wend
ma **nê**wend	me **nex**wend
şima **nê**wend	we **nex**wend
înan **nê**wend	wan **nex**wend

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

کرمانجکی (زازاکی) **kewtene/kewtiş** دەما بووریا دیار	**I** – کورمانجی **kevtin** دەما بووریا دیار	**II** - کورمانجی **ketin/keftin** دەما بووریا دیار هەرێما بەهدینانێ	کورمانجی - **II** **ketin** دەما بووریا دیار هەرێما بۆتانێ
ez nêkewta/nêkewtan	ez nekevtim/neketim	ez neketim/nekeftim	ez neketim
ti nêkewtî	tu nekevtî/neketî	tu neketî/nekeftî	ti neketî
ti nêkewta	tu nekevtî/neketî	tu neketî/nekeftî	ti neketî
o/ew/aw nêkewt	ew nekevt/neket	ew neket/nekeft	ew neket
a nêkewte	ew nekevt/neket	ew neket/nekeft	ew neket
ma nêkewtî/ê	em nekevtin/neketin	em neketîn/nekeftin	em neketî
şima/sima nêkewtî/ê	hûn nekevtin/neketin	hon neketîn/nekeftin	hun neketî
ê nêkewtî/ê	ew nekevtin/neketin	ew neketîn/nekeftin	ew neketî

کرمانجکی (زازاکی) **bîyene**	کورمانجی - **I** هەرێما بۆتانێ **bîn**	**II** - کورمانجی هەرێما بەهدینانێ **bîn/buyn**	**III** - کورمانجی هەرێما دیاربەکرێ **bûn/bûyîn**
1.ez nêbîya/ez nêbîyan	1.ez nebîm	1.ez nebûm/ez nebîm	1.ez nebûm
2.ti nêbî / ti nêbîyî	2.ti nebî	2.tu nebûy	2.tu nebûyî
2.ti nêbîya	2.ti nebî	2.tu nebûy	2.tu nebûyî

3.o nêbî / o nêbi	3.ew nebî	3.ew nebuy/ew nebî	3.ew nebû
3.a nêbî / a nêbîye	3.ew nebî	3.ew nebuy/ew nebî	3.ew nebû
1.ma nêbîy / nêbî / nêbîme	1.em nebî**n**	1.em nebuy**n**/nebî**n**	1.em nebû**n**
2.şima nêbîy / nêbî	2.hun nebî**n**	2.hon nebuy**n**/nebîy**n**/ nebî**n**	2.hûn nebû**n**
3.ê nêbîy / nêbî	3.ew nebî**n**	3.ew nebî**n**	3.ew nebû**n**

چەند نموونە ب پاشگرا یا كرمانجكی (ژ بۆ كێشانا نەیینی یا دەما بووری یا دیار):

كرمانجكی (زازاكی) دەما بووریا دیار	كورمانجی دەما بووریا دیار
o **nîy**ame	ew **nehat**
mi **ni**birna	min **ne**birand / min **ne**birî
mi **ni**kerd	min **ne**kir
ez **ni**tersaw / ez **ni**terso	ez **ne**tirsîya**m**

6.1.1.4.10. چەند لێكەرێن كو كێشانا وان ل گۆر دەڤۆكان دگوهەرە

د كرمانجكییدە، كێشانا هن لێكەران ل گۆر دەڤۆكان دگوهەرە. ئەڤ لێكەر، د دەڤۆكەكێدە ب جهناڤێن كەسی یێن ڕەوشا نەتەواندی (گرووپا یەكەم)، د دەڤۆكەكا دن دە ب جهناڤێن كەسی یێن ڕەوشا تەواندی (گرووپا

دوویەم) تێن بکارئانین. ل ژێریێ، وەکی نموونە لێکەرێن "شایەنە"/"شینایش"، "پەرسایەنە"/"پەرسایش"، "ئەونییایەنە"/"ئەونییاییش"، "ڤازدایەنە"/" ڤازداییش "، ئانکو لێکەرێن "شیان"/"شێن"، "پرسین"، "نێرین"/"نهێرتن"، "بازدان"/"بازدایین" هەنە.

1.6.1.1.4.10. دەما بووریا دیار یا لێکەرا "شایەنە"/"شینایش"ێ

د کرمانجکییێدە، هەم فۆرما ڕادەرا وێ لێکەرێ هەم ژی کێشانا وێ ل گۆر هەرێمان دگوهەڕە.

ڕادەر:

şayene/şayeni/şîyayene/şînayene/şenayeni/şîkayene/şîkayêne/şîkîyayene/eşkayene,

یان ژی:

şayîş/şîyayîş/şînayîş/şenayîş/şîkîyayîs/şîkîyayîş/eşkayîş/siçîyayîş.

د کورمانجییێدە (دەڤۆکا بەهدینی): شیان.

هەروەسا د کورمانجیا دەڤەرێن مەڕەش، عەنتاب، سەمسوور، مەلاتی، ڕووحایێ[162] و خوراسانێ لێکەرا "شە کرن"ێ (ئەز شە دکم...)، د کرمانجکییێدە ژی لێکەرا "شە کەردش"ێ[163] هەیە.

وەکی کو ل ژێریێ دیار دبە، د ناڤ سینۆرێن قەزایەکێ (بازاڕۆکەکی) دە ژی کێشانا ڤێ لێکەرێ دگوهەڕە. بۆ نموونە، ژ بۆ کێشانا دەما بووریا دیار یا ڤێ لێکەرێ، ل ناڤەندا بازاڕۆکێ پیرانێ جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا نەتەواندی (گرووپا یەکەم)، لێ بەلێ ل هن گوندێن پیرانێ جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا تەواندی (گرووپا دوویەم) تێن بکارئانین. بێگومان ل گۆر یاسایێ ئەرگاتیفیێ، ژ ڤان یا دوویەم ئانکو بکارئانینا جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا تەواندی (گرووپا دوویەم) ڕاستە. چونکی لێکەرێن وەکی "شایەنە" (modal verb)، د دەما بۆریدە،

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

هەکە بەریا لێکەرەکا تێپەڕ یا وەکی "ڤاتەنە"/"ڤاتش" ومرن، ب جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا تەواندی (کروویا دوویەم) ڕە تێن بکارئانین، لێ بەلێ هەکە بەریا لێکەرەکا تێنەپەڕ ومرن، ب جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا نەتەواندی (کروویا یەکەم) ڕە تێن بکارئانین.

وەکی کرمانجکی، د کورمانجییێدە ژی ئەڤ لێکەر (**شیان** / **شێن**)، بۆ نموونە ل هەرێما بەهدینانێ، ب هەر دوو گرووپێن جهناڤێن کەسی ڕە تێن بکارئانین. ل ژێرێ، ئەم وان ددن بەر هەڤ:

کرمانجکی (زازاکی) - I (پیران – I) دەما بووریا دیار **şînayîş**	کورمانجی - I (بەهدینان – I) دەما بووریا دیار **şîyan/şên**	کرمانجکی (زازاکی) - II (پیران – II) دەما بووریا دیار **Şîyayîş**	کورمانجی - II بەهدینان - II دەما بووریا دیار **şîyan/şên**
mi şî**n**a mi şî**n**a vaja	min şîya min şîya **bêjim**	ez şîyawo ez şîyawo vaco	ez şîya**m** ez şîya**m** bêji**m**
to şî**n**a (nêr) to şî**n**a vajî (nêr)	te şîya te şîya **bêjî**	ti şîyay[î] (nêr) ti şîyay[î] vacî (nêr)	tu şîyayî tu şîyayî **bêjî**
to şî**n**a (mê) to şî**n**a vaja (mê)	te şîya te şîya **bêjî**	ti şîyaya (mê) ti şîyaya vaca (mê)	tu şîyayî tu şîyayî **bêjî**
(j)ey şî**n**a (nêr) (j)ey şî**n**a vajo (nêr)	wî şîya wî şîya **bêjît**	yo şîya (nêr) yo şîya vaco (nêr)	ew şîya ew şîya **bêjît/bêjit**
(j)a şî**n**a (mê) (j)a şî**n**a vajo (mê)	wê şîya wê şîya bêjî**t**	ya şîyay (mê) ya şîyay vaca (mê)	ew şîya ew şîya **bêjît/bêjit**
ma şî**n**a ma şî**n**a vajî	me şîya me şîya **bêjîn**	ma şîyay ma şîyay vacî	em şîyay**n** em şîyay**n** bêjî**n** /
şima şî**n**a şima şî**n**a vajî	we şîya we şîya bêjî**n**	şima şîyay şima şîyay vacî	hûn şîya**n** hûn şîya**n** **bêjîn**
(j)înî şî**n**a (j)înî şî**n**a vajî	wan şîya wan şîya bêjî**n**	yê şîyay yê şîyay vacî	ew şîya**n** ew şîya**n** **bêjîn**

2.6.1.1.4.10. دەما نها یا لێکەرا "شایەنە"/"شییاییش"ێ

کرمانجکی (زازاکی) - I (پیران – I) دەما نها şîyayîş	کرمانجکی (زازاکی) - II (پیران – II) دەما نها şînayîş	کورمانجی (بەهدینان) دەما نها şîyan/şên
ez şêno (nêr & mê) ez şêno vaco (nêr & mê)	ez şîna(nêr & mê) ez şîna vaja (nêr & mê)	ez dişêm ez dişêm bêjim
ti şênî (nêr) ti şênî vacî (nêr)	ti şînî (nêr) ti şînî vajî (nêr)	tu dişêyî / tu dişêy tu dişêyî bêjî / tu dişêy bêjî
ti şêna (mê) ti şêna vaca (mê)	ti şîna (mê) ti şînî vaja (mê)	tu dişêyî / tu dişêy tu dişêyî bêjî / tu dişêy bêjî
yo şêno (nêr) yo şêno vaco (nêr)	o şîno (nêr) o şîno vajo (nêr)	ew dişêt / ew dişê ew dişêt bêjît/bêjit
ya şêna (mê) ya şêna vaca (mê)	a şîna (mê) a şîna vajo (mê)	ew dişêt / ew dişê ew dişêt bêjît/bêjit
ma şênî ma şênî vacî	ma şînî ma şînî vajî	em dişên / em dişêyn em dişên bêjîn / em dişêyn bêjîn
şima şênî şima şênî vacî	şima şînî şima şînî vajî	hwîn (hîn) dişên / hwîn (hîn) dişêyn hwîn (hîn) dişên bêjin / hwîn (hîn) dişêyn bêjin
yê şênî yê şênî vacî	ê şînî şima şênî vajî	ew dişên / ew dişêyn ew dişên bêjin / ew dişêyn bêjin

3.6.1.1.4.10. دەما بووریا دیار یا لێکەرا "پەرسایەنە"/"پەرسایيش"ێ

وەکی کو ل ژێری دیار دبە، د کرمانجکییێدە، ژ بۆ کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرا "پەرسایەنە"/"پەرسایيش"ێ، ل هن دەڤەران جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا نەتەواندی (گرووپا یەکەم)، ل هن دەڤەران ژی جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا تەواندی (گرووپا دوویەم) تێن بکارئانین. لێ بەلێ ژ بەر کو لێکەرا "پەرسایەنە"/"پەرسایيش"ێ لێکەرەکا تێپەرە، ل گۆر یاسایێن ئەرگاتیفییێ، دڤێ کو د کێشانا ڤێ لێکەرێدە جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا تەواندی (گرووپا دوویەم) بهێنە بکارئانین.

I - کرمانجکی (زازاکی) لجێ [164]	II - کرمانجکی (زازاکی) پیران	کورمانجی
mi persa / ez persawa	ez parsawo / ez persaya	min pirs**î**
to persa / ti persayî (nêr)	ti parsay / ti persay (nêr)	**te** pirs**î**
to persa / ti persawa (mê)	ti parsaya / ti persaya (mê)	**te** pirs**î**
ê persa / o persa (nêr)	yo parsa / o persa (nêr)	**wî** pirs**î**
aye persa / a persay (mê)	ya parsay / a persay (mê)	**wê** pirs**î**
ma persa / ma persayî	ma parsay / ma persay	**me** pirs**î**
şima persa / şima persayî	şima parsay / şima persay	**we** pirs**î**
îne persa / ê persayî	yê parsay / ê persay	**wan/ewan** pirs**î**

4.6.1.1.4.10. دەما نها یا لێکەرا "پەرسایەنە"/"پەرساییش"ێ

کرمانجکی (زازاکی) - I لجێ	کرمانجکی (زازاکی) - II پیران	کورمانجی
ez persena (nêr & mê)	ez parseno/ez persena (nêr & mê)	ez **dipirsim**
ti persenê (nêr)	ti parsenî / ti persenî (nêr)	tu/ti **di**pirsî
ti persena (mê)	ti parsena / ti persena (mê)	tu/ti **di**pirsî
o perseno (nêr)	yo parseno / o perseno (nêr)	ew **di**pirse
a persena (mê)	ya parsena / a persena (mê)	**ew di**pirse
ma persenê	ma parsenî / ma persenî	**em di**pirsin
şima persenê	şima parsenî / şima persenî	**hûn di**pirsin
ê persenê	yê parsenî / ê persenî	**ew di**pirsin

5.6.1.1.4.10. دەما بووریا دیار یا لێکەرا "ئەونیایەنە"/"ئەونیاییش"ێ

د کرمانجکییێدە، د زمانێ ئاخفتنێدە، فۆرما ڕادەرا وی لێکەرێ ل گۆر هەرێمان دگوهەرە:

ewnîyayîş, anîyayîş, anyayîş, a**nêtiş**, awnîyayîş ewnayîş, eweneyîş, ew**nîrîyayîş**, hanîyayîş, hanyayîş, hawnîyayîş, hewnîyayîş, hewneyîş, howneyîş, hownîyayîş, hoyneyîş, hoynîyayîş, onîyayîş, owneyîş, ownîyayîş, ûnîyayîş, ûnyayîş, ûwneyîş, ûwnîyayîş, winîyayîş, winyayîş.

د کورمانجییێدە ژی ئەڤ فۆرمێن ڕادەرا ڤێ لێکەرێ هەنە:

nêrîn, nihêrtin, nêrtin, nerîn, nihartin, niherîn, nihêrandin, nihêrîn, nihêrîyan, nihirîn, rênîn, rênan, rêntin, rêrîn.

ژ ڤاریانتێن کرمانجکی یێن زۆرین، فۆرما "anêtiş"ێ (یا هەریما لجی)، نێزیکی فۆرما "nêrtin"ێ یا کورمانجیە. هەرووسا فۆرما "ewnîrîyayîş"ێ یا کرمانجکی، نێزیکی فۆرما "nêrîn"ێیە. فۆرما "nihêrtin"/"nêrtin"ێ یا کورمانجی ژی نێزیکی "nikêrîten"ا پەهلەڤیە.

هوسا دهێتە فێمکرن کو د کرمانجکییێدە، فۆرما کەڤن یا رادەرا ڤێ لێکەرێ "ewnîrîyayîş" بوویە، پاشێ "rî" یا وێ وندا بوویە و رادەرا وێ بوویە "ewnîyayîş" و... هتد.

ئەڤرۆ ل هن هەرێمان، د راوەیا فەرمانی یا لێکەرا "ewnîrîyayîş"ێدە، ئەڤ "rî"/"re"/"rê" مایە.

چەند نموونە ژ تێکستێن کرمانجکی:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
Binêre!	"Bewnîrê!" (165)
Li min binêre!	"Banîrê min ra!" (166)
Binêre!	"Bonîr" (167)

د کرمانجکییێدە، گەلەك ڤاریانتێن راوەیا فەرمانی یا ڤێ لێکەرێ هەنە.

نموونە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
binêre, binware (KN) binê	biewnîre/bewnîre biewnî/bewnî/bownî/boynî/bonî/bo/banî/bianê/biûnî
Binêrin	biewnîrê/bewnîrê/banîrê/biewnî/biewnê/bewnî/bownî/boynî

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
ti bêrî / ti bîyerî → ti bê tu bêrî → tu bê	tu were → tu bê tu were → tu bê

"... Vato bêre min het" (Ehmedê Xasî)	"... Gotîye were hinda min" (Ehmedê Xasî)
"Vergo, hela ti zî bêre zerre..." (168)	"Gurgo, hele tu jî were hundir..."
"Ti zî bêre." (169)	"Tu jî were."
Ti bêre. (170)	Tu were.
wa bêro → wa bîyo	bila were → bila bê
wa bêrî[n] → wa bîyê	bila werin. → bila bên
Kam/kom bêro? (devera Pîranê) → Kam bîyo? (devera Licê)	Kî were?
"Dima şore venga Zike bide wa a zî (171) bêro."	"Dû (dîv) re here bangî Zike bike bila ew jî were."
ti şorî → ti şo tu şorî → tu şo ti meşorî → ti meşo	tu here → tu biçe tu here → tu biçe tu nehere → tu neçe
bigîre/bigîri → bigî/bigê→ bicî/bicê	Bigire
Lajekî bigeyre, wa şêro aw bîyaro. "Zakî bigê, bila şa aw bîyara." (172)	Lawikî bigere, bila here av bîne. Zarokî bigere, bila here av bîne.

د هن تێکستێن کەڤندە، د کێشانا هن لێکەرێن کورمانجییێدە ژی ئەم دەنگێن "rî-"/"ri-" یێ دبینن کو ئەڤرۆ نەمانە.

ژ دیوانا مەلایێ جزیری[173] چەند نموونە:

"ما ژ عومرێ مە چ مابت، وەرە ئێدی ڤ مە را
دا د ئەقتارێ وجوودێ بکرین سەیرێ مەلەك"

"عەرزێ کێ دێ بکرم (bikirim) سوورەتێ حال؟
کو تویی قیبلەیێ ئەربابێ دوعا"

"بەلکو دیوار ب گوهن، لێ ب خودێ کی، ب خودێ!
ب تو رەنگی نەکری ئەشکرە ئەسرارێ حدووث"

"رووژ و شەب هەر سەیرێ دیدارا تە تێن
ناکرن (Nakirin) ئەو سەیر و دەورانێ خەلات"

"قەسدێ وەحدەت دکرت (dikirit) رووح ب رووح
وەر نە عاشق ژ ویسالێ چ غەرەز"

"نە جەمالا تە تەجەلی بکرت (bikirit)
مە ژ خووبان ب جەمالێ چ غەرەز"

کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرا "ewnîyayîş"ێ یا کرمانجکی، ل گۆر هەرێمان دگوهەرە. وەکی کو د نموونەیێن ژێریندە دیار دبە، د کێشانا دەما بووریا دیار یا ڤێ لێکەرێدە، ل هن هەرێمان جهناڤێن کەسی یێن رەوشا نەتەواندی (گرووپا یەکەم)، ل هن هەرێمان ژی جهناڤێن کەسی یێن رەوشا تەواندی

(گرووپا دوویەم) تێن بکارئانین. لێ بەلێ ئەڤ لێکەر، د دەما بوووریا دیار دە، وەکی لێکەرا تێپەڕ، دڤێ ب جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا تەواندی (گرووپا دوویەم) ڕە بێ کێشان.

I – کرمانجکی (زازاکی) لجێ (174)	II - کرمانجکی (زازاکی) پیران	کورمانجی
"Mi ewnîya ke refêk zerencî hê hewa ra..." (175)	"Ez hewnîyaya ke yew refê zerencan ha hewa ra..."	"Min nihêrî ku refekê kewan yê li hewayê..."
mi anîya / mi anêt / ez anîyawa	ez ewnîyawo/ Ez hewnîyaya	min nihêrî/min nihêrt
to anîya / to anêt / ti anîyayî (nêr)	ti ewnîyay / ti hewnîyay (nêr)	te nihêrî/te nihêrt
to anîya / to anêt / ti anîyawa (mê)	ti ewnîyaya / ti hewnîyaya (mê)	te nihêrî/te nihêrt
ê anîya / ê anêt / o anîya (nêr)	yo ewnîya / o hewnîya (nêr)	wî nihêrî/wî nihêrt (nêr)
aye anîya / aye anêt / a anîya (mê)	ya ewnîyay / a hewnîyay (mê)	wê nihêrî/wê nihêrt)(mê
ma anîya / ma anêt / ma anîyayî	ma ewnîyay/ ma hewnîyay	me nihêrî/me nihêrt
şima anîya / şima anêt / şima anîyayî	şima ewnîyay/ Şima hewnîyay	we nihêrî/we nihêrt
îne anîya / îne anêt / ê anîyayî	yê ewnîyay / ê hewnîyay	wan/ewan nihêrî / wan nihêrt

6.6.1.1.4.10. دەما نها یا لێکەرا "ئەونییایەنە"/"ئەونییاییش"ێ

کرمانجکی (زازاکی) – I لجێ	کرمانجکی (زازاکی) – II پیران	کورمانجی
ez anîyena / ez anêna	ez ewnêno / ez hewnêna	ez **dinihêrim**
ti anîyenê / ti anênê (nêr)	ti ewnênî / ti hewnênî (nêr)	tu **dinihêrî**
ti anîyena / ti anêna (mê)	ti ewnêna / ti hewnêna (mê)	tu **dinihêrî**
o anîyeno / o anêno (nêr)	yo ewnêno / o hewnêno (nêr)	ew **dinihêre**
a anîyena / a anêna (mê)	ya ewnêna / a hewnêna (mê)	ew **dinihêre**
ma anîyenê / ma anênê	ma ewnênî / ma hewnênî	em **dinihêrin**
şima anîyenê / şima anênê	şima ewnênî / şima hewnênî	hûn **dinihêrin**
ê anîyenê / ê anênê	yê ewnênî / ê hewnênî	ew **dinihêrin**

7.6.1.1.4.10. دەما بووریا دیار یا لێکەرا "ڤازدایەنە"/"ڤازداییش"ێ

کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرا "ڤازدایەنە"/"ڤازداییش"ێ یا کرمانجکی، ل گۆر هەرێمان دگوهەرە. وەکی کو د نموونەیێن ژێرینده دیار دبە، د کێشانا دەما بووریا دیار یا ڤێ لێکەرێدە، ل هن هەرێمان جهناڤێن کەسی یێن رەوشا نەتەواندی (گرووپا یەکەم)، ل هن هەرێمان ژی جهناڤێن کەسی یێن رەوشا تەواندی (گرووپا دوویەم) تێن بکارئانین. رادەرا ڤێ لێکەرێ، ژ "ڤاز" و "دایەنە" یان ژی ژ "ڤاز" و "داییش"ێ پێک تێ. ژ بەر کو لێکەرا "دایەنە"/"داییش"ێ لێکەرەکا

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

تێپەڕە، دڤێ لێکەرا "ڤازدایەنە"/"ڤازداییش"ێ ژێ - دگەل کو تشتەیا وێ نینە - وەکی لێکەرێن تێپەڕ بێ کێشان. ئانکو د کێشانا دەما بووریا دیار یا ڤێ لێکەرێدە، دڤێ جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا تەواندی (گرووپا دوویەم) بهێنە بکارئانین. د کورمانجیییێدە ژێ د کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرا "بازدان/بازداییین"ێدە، جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا تەواندی (گرووپا دوویەم) تێن بکارئانین.

کرمانجکی (زازاکی) – I vazdayîş دەما بووریا دیار (لجێ)	کرمانجکی (زازاکی) – II vazdayîş دەما بووریا دیار (پیران)	کورمانجی bazdan/bazdayîn دەما بووریا دیار
mi vazda / **min** vazda "**Min** vizêr vazda." (176)	**ez** vazdaya **Ez** vizêr vazdaya.	**min** **b**azda Min **duh** **b**azda.

2.1.4.10. دەما بووریا دوور

1.2.1.4.10. کێشانا دەما بووریا دوور یا لێکەرا تێپەڕ

د کرمانجکی و کورمانجیییێدە، ژ بۆ کێشانا دەما بووریا دوور یا لێکەرێن تێپەڕ، ڕەها دەما بووریا لێکەرێ دڤێ. پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووریا دوور، ل ڕەها دەما بووریا لێکەرێ زێدە دبن. جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا تەواندی (گرووپا دوویەم)، ڕەها دەما بووریا لێکەرێ و پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووریا دوور پێکڤە دەما بووریا دوور یا لێکەرێن تێپەڕ پێک تینن.

وەکی کو مە د بەشێ ڕەها دەما بەرێدە نڤیسیبوو، هەم د کرمانجکیییێدە هەم ژێ د کورمانجیییێدە، **هەکە مرۆڤ ژ ڕادرا لێکەرا تێپەڕێ، پاشگرا ڕادرێ دمرخە، ڕەها دەما بووری دمینە.** د کێشانا دەما بووریا دوور یا ڤان لێکەراندە، فۆرما هەموو کەسان عەینیە. وەکی کو ل ژێرێ خویا دکە، د کێشانا

لێکەرا "کەردەنە"/"کەردش"ێدە فۆرما هەموو کەسان "کەردۆ"یە. د کورمانجییێدە فۆرما هەموو کەسان "کریە"یە.

هەکە تشتە (OBJECT) نێر و یەکەژمار بە

د کرمانجکییێدە، هەکە تشتە نێر و یەکەژمار بە، ژ بۆ هەموو کەسێن لێکەرا تێپەڕ، پاشگرا کێشانێ یا دەما بووریا دوور "-o" یە؛ د کورمانجییێدە "-îye" یە.

کورمانجی دەما بووریا دوور	کورمانجی ڕەها دەما بووری	کورمانجی ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) دەما بووریا دوور	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەما بووری	کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر
min kirîye te kirîye wî kirîye wê kirîye me kirîye we kirîye wan kirîye	kir	kirin	mi kerdo to kerdo ey kerdo aye kerdo ma kerdo şima kerdo înan kerdo	kerd	kerdene/kerdiş

نموونە:

کورمانجی	تشتە	کرمانجکی (زازاکی)	تشتە
Min goşt xwarîye.	goşt (nêr)	Mi goşt werdo.	goşt/gost/gueşt (nêr)
Me goşt xwarîye.	goşt (nêr)	Ma goşt werdo	goşt/gost/gueşt (nêr)

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

هەکە تشتە مێ و یەکهەژمار بە

د کرمانجکییێدە، هەکە تشتە مێ و یەکهەژمار بە، ژ بۆ هەموو کەسێن لێکەرا تێپەڕ، پاشگرا کێشانێ یا دەما بوورییا دوور "-a" یە؛ د کرمانجییێدە "-îye" یە.

د کورمانجییێدە، تشتە نێر و یەکهەژمار بە ژی، مێ و یەکهەژمار بە ژی پاشگرا کێشانێ یا دەما بوورییا دوور "-îye" یە؛ ئانکو ژ بۆ تشتەیا نێر و مێ عەینیە.

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەما بووری	کرمانجکی (زازاکی) دەما بوورییا دوور	کورمانجی ڕادەر	کورمانجی ڕەها دەما بووری	کورمانجی دەما بوورییا دوور
kerdene/kerdiş	Kerd	mi kerda to kerda ey kerda aye kerda ma kerda şima kerda înan kerda	kirin	Kir	min kirîye te kirîye wî kirîye wê kirîye me kirîye we kirîye wan kirîye

نموونە:

تشتە	کرمانجکی (زازاکی)	تشتە	کورمانجی
saye/say/sa/sey/soye (mê)	Mi saye werda.	sêv (mê)	Min sêv xwarîye.
saye/say/sa/sey/soye (mê)	Ma saye werda.	sêv (mê)	Me sêv xwarîye.

هەکە تشتە پرەژمار بە

د کرمانجکییێدە، د کێشانا دەما بووریا دوور دە، هەکە تشتەیا لێکەرا تێپەڕ پرەژمار بە، تشتە پاشگرا پرەژماریێ ("-î") وەردگرە. (د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە ئەڤ "-î" نەمایە) د کرمانجکییێدە پرەژماریا تشتەییێ ، هەم ژ ڤێ "-î" یێ هەم ژی ژ فۆرما پرەژمار یا لێکەرێ دهێتە فێمکرن. د کورمانجییێدە **ئەڤ پاشگرا ("-î") نینە** و پرەژماریا تشتەییێ ژ فۆرما پرەژمار یا لێکەرێ دهێتە فێمکرن.

وەکی کو د نموونەیێن ژێرین خویا دکە، د هەڤۆکێدە دەما کو تشتە پرەژمار بە، لێکەرا تێپەڕ ژی دبە پرەژمار. هەکە تشتە پرەژمار بە، ژ بۆ هەموو کەسێن لێکەرا تێپەڕ، پاشگرا کێشانێ یا دەما بووریا دوور د کرمانجکییێدە "-ê" یە (د هن دەڤۆکاندە "-î" یە)، لێ بەلێ د کورمانجییێدە "-ine" یە. ئەڤ پاشگر، ل ڕەها دەما بووریا لێکەرێ زێدە دبە.

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەما بووری	کرمانجکی (زازاکی) دەما بووریا دوور	کورمانجی ڕادەر	کورمانجی ڕەها دەما بووری	کورمانجی دەما بووریا دوور
ker**de**ne/ker**diş**	Ker**d**	mi ker**dê** to ker**dê** ey ker**dê** aye ker**dê** ma ker**dê** şima ker**dê** înan ker**dê**	kirin	kir	min kir**ine** te kir**ine** wî kir**ine** wê kir**ine** me kir**ine** we kir**ine** wan kir**ine**

لێکەرا "شوتەنە"/"شتش"ا کرمانجکی و "شوشتن"/"شووشتن"/"ششتن"ا کورمانجی:

کارا (Subject)	کرمانجکی (زازاکی) şutene/şutiş/şitiş دەما بووریا دوور تشتە: نێر و یەکهەژمار	کرمانجکی (زازاکی) şutene/şutiş/şitiş دەما بووریا دوور تشتە مێ و یەکهەژمار	کورمانجی şuştin/şûştin دەما بووریا دوور تشتە: نێر و مێ و یەکهەژمار
yekhejmar			
kesê 1. (nêr & mê)	mi şut**o**/mi şit**o**	mi şut**a**/mi şit**a**	min şuşt**îye**
kesê 2. (nêr & mê)	to şut**o**	to şut**a**	te şuşt**îye**
kesê 3 (nêr)	ey şut**o**	ey şut**a**	wî şuşt**îye**
kesa 3. (mê)	aye şut**o**	aye şut**a**	wê şuşt**îye**
pirhejmar			
kesê 1.	ma şut**o**	ma şut**a**	me şuşt**îye**
kesê 2.	şima şut**o**	şima şut**a**	we şuşt**îye**
kesê 3.	înan şut**o**	înan şut**a**	wan şuşt**îye**

کرمانجکی (زازاکی) şutene دەما بووریا دوور تشتە: پرهەژمار	کورمانجی şuştin دەما بووریا دوور تشتە: پرهەژمار
mi şut**ê**/mi şit**ê**	min şuşt**ine**

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

to şutê	te şuştine
ey şutê	wî şuştine
aye şutê	wê şuştine
ma şutê	me şuştine
şima şutê	Weşuştine
înan şutê	wan şuştine

هن نموونەیێن دن:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Ey [yew] zure kerda. To di zurî kerdê.	Wî [yek] derew kirîye. Te du derew kirine.
Mi yew kitab/kitabêk zî nêwendo. Mi di kitabî wendê.	Min yek kitêb/kitêbek jî nexwendîye. Min du kitêb xwendine.
Mi tena yew ber akerdo/yakerdo. Mi di berî akerdê/yakerdê.	Min bi tenê yek derî/derîyek vekirîye. Min du derî vekirine.
To çend çîyî werdê? Mi hîrê çîyî werdê.	Te çend tişt xwarine? Min sê tişt xwarine.
Mi Havildar dîyo. Mi Borane û Zerence dîyê.	Min Havildar dîtîye. Min Boranê û Zerencê dîtine.
Mi mandalîna werda. Mi saye, mandalîna û porteqale werdê.	Min mandalîna xwarîye. Min sêv, mandalîna û porteqal xwarine.
To saye û porteqale berdê, dayê Hesenî.	Te sêv û porteqal birine, dane Hesenî.

2.2.1.4.10 . کێشانا دەما بووریا دوور یا لێکەرێن تێنەپەڕ

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، یاسایا کێشانا دەما بووری یا دوور یا لێکەرا تێنەپەڕ یا کو ڕەها وێ یێ دەما بووری ب نەدەنگدێرێ دقەدە هوسایە:

جهناڤا کەسی یا ڕەوشا نەتەواندی (گروپا یەکەم) + ڕەها دەما بووری یا لێکەرێ + پاشگرا کێشانێ یێ دەما بووریا دوور.

نموونەیا کرمانجکی:

(کەوتەنە/کەوتش)

	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەما بووری	کرمانجکی (زازاکی) پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووری یا دوور یا لێکەرا تێنەپەڕ یا کو ڕەها وێ یا دەما بووری ب نەدەنگدێرێ دقەدە	کرمانجکی (زازاکی) دەما بووریا دوور
yekhejmar			
kesê 1. (nêr & mê)	Kewt	-a/-an/-ane	/ez ez kewta kewtane
kesê 2. (nêr)		-î	ti kewtî
kesa 2. (mê)		-a	ti kewta
kesê 3. (nêr)		-o	o/ew/aw kewto
kesa 3. (mê)		-a	a kewta
Pirhejmar			
kesê 1.		-ê	ma kewtê
kesê 2.		-ê	şima/sima kewtê
kesê 3.		-ê	ê kewtê

کورمانجیا لێکەرا ژۆرین:

(کەڤتن/کەفتن/کەتن)

	کورمانجی ڕەها دەما بووری	کورمانجی پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووری یا دوور یا لێکەرا تێنەپەڕ یا کو ڕەها وێ یا دەما بووری ب نەدەنگدێرێ دقەدە	کورمانجی دەما بووریا دوور
yekhejmar			
kesê 1.	kevt /keft/ ket	-ime	ez kevtime/keftime/ketime
kesê 2.		-îyî/-îye	tu kevtîyî/ketîyî/ketîye
kesê 3.		-îye	ew kevtîye/ew ketîye
pirhejmar			
kesê 1.		-ine	em kevtine/em ketine
kesê 2.		-ine	hûn kevtine/hûn ketine
kesê 3.		-ine	ew kevtine/ew ketine

د کرمانجکییێدە، یاسایێ کێشانا دەما بووری یا دوور یا لێکەرا تێنەپەڕ یا کو ڕەها وێ یێ دەما بووری ب دەنگدێرێ دقەدە هوسایە:

جهناڤا کەسی یا ڕەشا نەتەواندی (گرووپا یەکەم) + ڕەها دەما بووری یا لێکەرێ + پاشگرا کێشانێ یێ دەما بووریا دوور.

نموونەیا کرمانجکی:

(لەرزییایەنە/لەرزیاییش)

	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەما بووری	کرمانجکی (زازاکی) پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووری یا دوور یا لێکەرا تێنەپەڕ یا کو ڕەها وێ یا دەما بووری ب دەنگدێرێ دقەدە	کرمانجکی (زازاکی) دەما بووریا دوور
yekhejmar			
kesê 1. (nêr & mê)	Lerzîya	-ya/ ya**n**/ya**n**e	ez lerzîya**ya**
kesê 2. (nêr)	Lerzîya	-yî	ti lerzîya**yî**
kesa 2. (mê)	Lerzîya	-ya	ti lerzîya**ya**
kesê 3. (nêr)	Lerzîya	-yo	o/ew/aw lerzîya**yo**
kesa 3. (mê)	Lerzîya	-ya	a lerzîya**ya**
pirhejmar			
kesê 1.	Lerzîya	-yê -yîme	ma lerzîya**yê** ma lerzîya**yîme**
kesê 2.	Lerzîya	-yê	şima lerzîya**yê**
kesê 3.	Lerzîya	-yê	ê lerzîya**yê**

کورمانجیا لێکەرا ژۆرین:

(لەرزین)

	کورمانجی رِەها دەما بووری	کورمانجی پاشگرێن کێشانێ یێن دەما بووری یا دوور یا لێکەرا تێنەپەرِ یا کو رِەها وێ یا دەما بووری ب دەنگدێرێ دقەدە	کورمانجی دەما بووریا دوور
yekhejmar			
kesê 1.	Lerizî	-me	ez lerizîme
kesê 2.	Lerizî	-yî	tu lerizîyî
kesê 3.	Lerizî	-ye	ew lerizîye
pirhejmar			
kesê 1.	lerizî	-ne	em lerizîne
kesê 2.	lerizî	-ne	hûn lerizîne
kesê 3.	lerizî	-ne	ew lerizîne

وەکی کو ژ ڤان نموونەیان دهێتە فێمکرن، هن لێکەرێن کرمانجکی و کورمانجی ژ هەڤ جودانە:

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) رِەها دەما بووری	کرمانجکی (زازاکی) دەما بووریا دوور	کورمانجی ڕادەر	کورمانجی رِەها دەما بووری	کورمانجی دەما بووریا دوور
ameyene	Ame	o ameyo	hatin	Hat	ew hatîye
şîyene / şîyayene	Şî	ez şîya ez şîyane	çûyîn/çûn / çîn	Çû	ez çûme

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

3.2.1.4.10. کێشانا نەیینی یا دەما بووریا دوور

ژ بۆ کێشانا نەیینی یا دەما بووریا دوور، د کرمانجکییێدە بەریا فۆرما ئەرێنی پێشگرا نەیینی یێ "-nê"، د کورمانجیێدە "-ne" تێ. د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، د جهێ ڤێ پێشگرا "-nê" یێدە ("-nî"/"-nîye"/"nye-") دهێتە بکارئانین.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
mi **nê**ker**d**o	min **ne**kirîye
mi **nê**şutê / mi nêşitê	min **ne**şuştine
mi **nê**wer**d**a	min **nex**warîye
ez **nê**kewta / ez nêkewtane	ez nekevtime/ez **ne**ketime
ez **nê**lerzîyaya	ez **ne**lerizîme
ez **nê**ameya	ez **ne**hatime
ez **ni**tersawa	ez **ne**tirsîyame
şima **nê**amebîy/şima **nîy**ameybî	hûn **ne**hatibûn

3.1.4.10. دەما داهاتوو

د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، د کێشانا دەما داهاتوو و دەما نها یا لێکەراندە جیاوازی نینە.

بۆ نموونە:

ئەز وانەنا. (1. ئەز دخوینم. 2. ئەز دێ بخوینم.)

ئەز نکا وانەنا. (ئەز نووکە/نها دخوینم.)

ئەز مەشتە/سبا وانەنا. (1. ئەز سبە دخوینم. 2. ئەز دێ سبە بخوینم.)

لێ بەلێ د دەڤۆکا سیورەکێدە، د کێشانا دەما داهاتوویێدە، پارتیکلا (Particle) "do"یێ دهێتە بکارئانین. کێشانا دەما داهاتوویێ هوسا چێدبە: ژ کەسێ یەکەهژمارێ دوویەم یێ راوەیا فەرمانیا لێکەرێ، پیتا داویێ، ئانکو "-e" (یان ژی "-i") دهێتە ئاڤێتن؛ پاشێ پاشگرێن کێشانێ لێ تێن زێدەکرن. بەریا ڤێ فۆرما لێکەرێ، جهناڤا کەسی و پارتیکلا "do"یێ تێن. ئەڤ هەر سێ بێژە پێکڤە کێشانا دەما داهاتوو یا لێکەرێ پێک تینن.

نموونە:

(وەندەنە/وەندش)

کەسێ یەکەهژمارێ دوویەم یێ راوەیا فەرمانیا لێکەرێ	بەشێ لێکەرێ کو پیتا داوی یا کەسێ یەکەهژمارێ دوویەم یێ راوەیا فەرمانێ ژێ هاتیە ئاڤێتن	پاشگرێن کێشانێ یێن دەما داهاتوو	فۆرما لێکەرێ (بەشێ لێکەرێ+ پاشگرێن کێشانێ)	دەما داهاتوو جهناڤا کەسی + do + فۆرما لێکەرێ
Biwane	Biwan	-a / -î / -an / -ane	Biwana	ez do biwana/biwanî ez do bigîran (nêr & mê)
Biwane	Biwan	-î	Biwanî	ti do biwanî (nêr)
Biwane	Biwan	-a	Biwana	ti do biwana (mê)
Biwane	Biwan	-o	Biwano	o do biwano (nêr)
Biwane	Biwan	-a	Biwana	a do biwana (mê)
Biwane	Biwan	-î / -ê / îme	Biwanî	ma do biwanî
Biwane	Biwan	-î / -ê	Biwanî	şima do biwanî
Biwane	Biwan	-î / -ê	Biwanî	ê do biwanî

د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، جیاوازیا نێریتی و مێتیا پاشگرا کێشانێ یا کەسێ سێیەمێ دەما داهاتوویێ نەمایە، پاشگرا کێشانێ یا هەر دوویان ژێ "-o" یە. وەکی "ئۆ دۆ بوانۆ"، "ئا دۆ بوانۆ" (ب کورمانجی "ئەو دێ بخوینە"). ل هن هەرێمان (بۆ نموونە ل هەرێما پیرانێ)، پاشگرا نێریتی "-o"، پاشگرا مێتی "-a"یە. ل گۆر یاسایێ کێشانا دەما داهاتوویێ، ئەڤ ئاوایێ داوی، ئانکو جودابوونا پاشگرێ یا ژ بۆ نێر و مێ گونجایی ترە. چونکو پاشگرێن کێشانێ یێن کو د دەما داهاتوو دە تێن بکارئانین، د دەما نها دە ژێ تێن بکارئانین و ئەو پاشگر ژ بۆ نێر "-o"، ژ بۆ مێ "-a"یە. لۆما، مە ل ژۆرێ فۆرما "ئۆ دۆ بوانۆ" (نێر)، "ئا دۆ بوانۆ" (مێ) تەرجیح کرنە.

د دەڤۆکا سێورەگێ یا کرمانجکییێدە، ژ بۆ کەسێ یەکەژمارێ دوویەم و کەسێن پرەژمار یێن دەما داهاتوویێ، پارتیکلا "dê"یێ دهێتە بکارئانین.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
-	-
ti **dê** bihuyî/biwîyê	tu **dê** bikenî
-	-
ma **dê** bihuyî/ biwîyê	em **dê** bikenin
şima **dê** bihuyî/ biwîyê	hûn **dê** bikenin
ê **dê** bihuyî/ biwîyê	ew **dê** bikenin

د کورمانجییێدە، یاسایێ کێشانا دەما داهاتوویێ، وەکی یاسایێ کرمانجکیە، لێ بەلێ پاشگرێن دەما داهاتوویێ ژ یێن کرمانجکی جودانە. هەرووسا د کورمانجییێدە، ژ بۆ هەموو کەسێن دەما داهاتوویێ، پارتیکلا "dê"یێ دهێتە بکارئانین.

کورمانجیا لێکەرا ژۆرین هوسایە:

(خوەندن/خواندن/خویندن/خاندن/خیندن)

کەسێ یەکەژماری دوویەم یێ راوەیا فەرمانیا لێکەری	بەشێ لێکەرێ کو پیتا داوی یا کەسێ یەکەژماری دوویەم یێ راوەیا فەرمانی ژێ هاتیە ئاڤێتن	پاشگرێن کێشانێ یێن دەما داهاتوو	فۆرما لێکەری (بەشێ لێکەری+ پاشگرێن کێشانێ)	دەما داهاتوو **جهناڤا کەسی + dê + فۆرما لێکەری**
Bixwîne	Bixwîn	-im /-m	Bixwînim	ez dê bixwîn**im**
Bixwîne	Bixwîn	-î	Bixwînî	tu dê bixwîn**î**
Bixwîne	Bixwîn	-e	Bixwîne	ew dê bixwîn**e**
Bixwîne	Bixwîn	-in	bixwînin	em dê bixwîn**in**
Bixwîne	Bixwîn	-in	bixwînin	hûn dê bixwîn**in**
Bixwîne	Bixwîn	-in	bixwînin	ew dê bixwîn**in**

د جهێ پارتیکلێن "do"/"dê" یێدە، د کرمانجکییێدە ل گۆر هەرێمان پارتیکلێن "yê"/"yo"/"ê"/"o"/"ko"/"go" یێ، د کورمانجییێدە پارتیکلێن "dê"/"yê"/"wê"/"ê" یێ تێن بکارئانین.

نموونە:

پارتیکل	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Yê	Ti **yê** kotî ra perey bîyarê?	Tu **yê** **ji** ku pere bînî?
	ti **yê** bihuyê ti **ya** bihuyê ma **yê** bihuyê	tu **yê** bikenî (nêr) tu **yê** bikenî (mê) em **dê** bikenin
Yo	ti **yo** bişimê ti **yo** bibê	tu **yê** **vexwî** tu **yê** bibî
Ê	"Ez**ê** sibêde zî vazdine." (177)	"Ez**ê** sibê jî **bazdim**."
O	ez**o** şêrî / ezo şirî	ez**ê** **herim**

ko/go	"Ma **ko** yew zî bidin ra to."(178) "Yo heta ger nêro kiştiş, ma hema **Go** bigeyrin roc û şew tim yê dim a." (Ehmedê Xasî)	"Em **dê** yek[ê] **j**î bidin te." "**Ew** heta ger ne**y**ê kuştın, **em hîn [jî]** **Dê** bigerin şev û roj tim li dûv wî." (Ehmedê Xasî)

1.3.1.4.10. هن لێکەرێن کو کێشانا وان نە ل گۆر یاساییێیە

د کرمانجکییێدە، کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی یا هن لێکەرێن ب دەنگێن "-re"یێ دقەدە، لێ بەلێ ئەڤ دەنگ د هن دەڤۆکاندە نەمایە. د ڤان دەڤۆکاندە کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی یا ڤان لێکەران نە ب دەنگێ "-e"یێ، لێ بەلێ ب دەنگێن "-a", "'-î", "-ê" یان ژی "-o"یێ دقەدن. وەکی "bê" و "biewnî"/"bonî"/"bo" (ب کورمانجی "بێ" و "بنێ [بنێڕە]").

د کرمانجکییێدە، فۆرما وان یا "b[i]êre", "biewnîre"ژی ئەڤرۆ ل هن هەرێمان تێن بکارئانین. ژ خوە دەما کو ئەڤ لێکەر ل گۆر یاسایێ دەما داهاتوویێ تێن کێشان ژی "-r" یا "-re"یێ نامینە. (ژ بۆ ڤێ مژارێ، ل بەشێن "دەما بووریا دیار یا لێکەرا "ئەونیایەنە"/"ئەونییاییش"ێ و "نەمانا دەنگێن '-Re'یێ" بنێڕە.)

نموونە:

دەما داهاتوو جهناڤا کەسی + do + فۆرما لێکەری	فۆرما لێکەرێ (بەشێ لێکەرێ+ پاشگرێن کێشانێ)	پاشگرێن کێشانێ یێن دەما داهاتوو	بەشێ لێکەرێ کو پیتا داوی یا کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی ژێ هاتیە ئاڤێتن	کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانیا لێکەرێ
ez do bêra	bêra	-a	Bêr	b[i]êre
ez do bîyara	bîyara	-a	Bîyar	Bîyare
ez do	biewnîra	-a	Biewnîr	Biewnîre

				b[i]ewnîra
Bigîre	Bigîr	-a	bigîra	ez do bigîra
Biwere	Biwer	-a	biwera	ez do biwera

2.3.1.4.10. کێشانا نەیینی یا دەما داهاتوویێ

ژ بۆ کێشانا نەیینی یا دەما داهاتوویی، د کرمانجکییێدە پێشگرا نەیینی یێ "-nê"، د کورمانجیییێدە "-ne" جهێ "-bi" یا فۆرما ئەرێنی دگرن. د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، د جهێ ڤێ پێشگرا "-nê"یێدە، پێشگرا "-ni" یان ژی "-me" یێ دهێتە بکارئانین.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
ez do nêwana (nêr & mê)	ez dê nexwînim
ti do nêwanî (nêr)	tu dê nexwînî
ti do nêwana (mê)	tu dê nexwînî
o do nêwano (nêr)	ew dê nexwîne
a do nêwana (mê)	ew dê nexwîne
ma do nêwanî	em dê nexwînin
şima do nêwanî	hûn dê nexwînin
ê do nêwanî	ew dê nexwînin
ez do nêda/ezo medîne	ezê nedim
ez do nêkera/ezo mekerî	ezê nekim
ez do nêakera/ezo nêaka ezo ramekerî	ezê venekim

4.1.4.10. دەما نها

هەم د كرمانجكیيێدە هەم ژی د كورمانجیيێدە، ژ بۆ كێشانا دەما نها یا لێكەرەكێ، ڕەها دەما نها یا وێ لێكەرێ دڤێ.

ل ژێرێ، ئەم دێ لسەر ڕەها دەما نها یا لێكەرێ ڕاوەستن.

1.4.1.4.10. د كرمانجكیيێدە ڕەها دەما نها

د كرمانجكیيێدە، هەكە مرۆڤ كەسێ یەكهەژمارێ دوویەمێ یێ ڕاوەیا فەرمانی یا لێكەرەكێ كو ب دەنگێ "e-"یێ دقەدە بزانە، ناسكرنا ڕەها دەما نها یا وێ لێكەرێ ئاسان دبە. هەكە "-bi" یا دەستپێكا كەسێ یەكهەژمارێ دوویەمێ یێ ڕاوەیا فەرمانی بێتە ئاڤێتن، ڕەها دەما نها دمینە.

نموونە:

ڕەها دەما نها	كەسێ یەكهەژمارێ دوویەمێ یێ ڕاوەیا فەرمانی	ڕادەر
Ke Rame	bi-ke bi-rame	kerdene / kerdiş ramitene / ramitiş

2.4.1.4.10. كێشانا دەما نها

1.2.4.1.4.10. د كرمانجكیيێدە كێشانا دەما نها

د كرمانجكیيێدە، ژ بۆ كێشانا دەما نها یا لێكەرەكێ، ڕەها دەما نها یا وێ لێكەرێ دڤێ. پێشی پاشگرا دەما نها "n-"، ل ڕەها دەما نها یا لێكەرێ دهێتە زێدەكرن. پاشێ پاشگرا كێشانێ یا دەما نها، ل وان دهێتە زێدەكرن. بەریا وان، جهناڤا كەسی تێ؛ ب ڤی ئاوایی كێشانا دەما نها یا لێكەرێ پێك تێ.

د كرمانجكييێده، پاشگرا كێشانێ یا دەما نها "n-"یه. (ل گۆر هن زمانناسان "en-"ه).

د دەما نها ده، كارا (subject) تم د ڕەوشا نەتەواندیده یه، لێ بەلێ تشتەیا (object) لێكەرا تیپەڕ، د ڕەوشا تەواندیده یه؛ هەكه ئەو تشته جهناڤا كەسی به ئەو ژی د ڕەوشا تەواندیده یه.

هەكه ئەم ب كورتی بنڤیسن، یاسایێ كێشانا دەما نها هوسایه:

جهناڤا كەسی یا ڕەوشا نەتەواندی (گرووپا یەكەم) + ڕەها دەما نها یا لێكەری + n + پاشگرا كێشانێ.

د كرمانجكییێده، پاشگرێن كێشانێ یێن دەما نها ئەڤن:

	كرمانجكی (زازاكی) پاشگرێن كێشانێ یێن دەما نها
yekhejmar	
kesê 1. (nêr & mê)	-a / -an / -ane / -ay / -ine / -o / -ûn / -ûne / -û
kesê 2. (nêr)	-î / -ê
kesa 2. (mê)	-a
kesê 3. (nêr)	-o
kesa 3. (mê)	-a
Pirhejmar	
kesê 1.	-î / -ê / -îme / -îm
kesê 2.	-î / -ê
kesê 3.	-î / -ê

وەکی کو ل ژۆرێ دهێتە دیتن، د کرمانجکییێدە ژ بۆ هەر کەسی، ژ یەکێ پرتر فۆرمێن پاشگرێ هەنە (ل گۆر هەرێمان دگوهەرن). د زمانێ نڤیسکیدە، ئەم ژ ڤان فۆرمێن ژۆرین، فۆرمێن یەکەم بکارتینن.

ل گۆر یاسایێ "جهناڤا کەسی یا ڕەوشا نەتەواندی + ڕەها دەما نها یا لێکەرێ + n + پاشگرا کێشانێ"، کێشانا دەما نها یا لێکەرێ هوسا دبە:

(کەردەنە/کەردش)

	کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانێ	ڕەها دەما نها	ڕەها دەما نها + **n** +پاشگرا کێشانێ	دگەل جهناڤا کەسی	کورمانجی
Yekhejmar					
kesê 1. (nêr & mê)	bi-ke	ke	ke + **n** + a	ez ke**n**a	ez **di**kim
kesê 2. (nêr)	bi-ke	ke	ke + **n** + î	ti ke**n**î	tu **di**kî
kesa 2. (mê)	bi-ke	ke	ke + **n** + a	ti ke**n**a	tu **di**kî
kesê 3. (nêr)	bi-ke	ke	ke + **n** + o	o ke**n**o	ew **di**ke
kesa 3. (mê)	bi-ke	ke	ke + **n** + a	a ke**n**a	ew **di**ke
Pirhejmar					
kesê 1.	bi-ke	ke	ke + **n** + î	ma ke**n**î	em **di**kîn
kesê 2.	bi-ke	ke	ke + **n** + î	şima ke**n**î	hûn **di**kin
kesê 3.	bi-ke	ke	ke + **n** + î	ê ke**n**î	ew **di**kin

هەر چقاس د کرمانجکییێدە پاشگرا پرهەژماری یا کەسێ یەکەم، دوویەم و سێیەم "-î" بە ژی، د هن دەڤۆکاندە ئەو وەکی "-ê" دهێتە بکارئانین. بۆ نموونە، "ما کەنێ"، "شما کەنێ"، "ئە کەنێ" (ئانکو "ئەم دکن"، "هوون دکن"، "ئەو دکن").

هەروەسا پاشگرا یەکهەژماری یا کەسێ یەکەم "-a"، ل هن هەرێمان دگوهەڕە و وەکی "-an", "-ane", "-ay", "-ine", "-o", "-ûn", "-ûne" یان ژی "-û" دهێتە بکارئانین.

نموونە:

کورمانجکی (زازاکی)	کورمانجکی (زازاکی)	پاشگرا کێشانێ یا کەسێ یەکهەژماری یەکەم
ez fêr **dibim** ez **diçim**	ez mûsen**an** [179] ez şin**an**	-an
ez **dikim** ez **dihêm**/têm	ez ken**ane** ez yen**ane** [180]	-ane
ez **dixwînim**	ez wanen**ay**	-ay
ez **dibêjim**	ez van**ne** [181]	-[i]ne
ez **dikim**	ez ken**o**	-o
ez **dikim**	ez ken**ûn** [182]	-ûn
ez **dikim**	ez kon**ûne** [183]	-ûne
ez **dikim**	ez ken**û**	-û

د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، پاشگرێن کێشانێ یێن کو مە ل ژۆرێ نڤیسین، نەمانە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)- I پاشگرا کێشانێ "a-" هەیە.	کرمانجکی (زازاکی)- II پاشگرا کێشانێ "an-"/"a-" و... هتد نەمایە	کورمانجی
ez bena	ez ben / ez bon	ez dibim
ez dana	ez dan / ez don / ez dûn	ez didim
ez kena	ez ken / ez kon	ez dikim
ez vana	ez van / ez von / ez vûn	ez dibêjim
ez vindena	ez vinden	ez radiwestim
ez wanena	ez wanen / ez wonen / ez wûnen	ez dixwînim
ez zanena	ez zonen / ez zûnen (184)	ez dizanim

د دیالێکتا گۆرانی (هەورامی) دە ژی، "ûn-" یان ژی "û" وەکی پاشگرا کێشانێ یا کەسێ یەکەژمارێ یەکەم هەیە.

نموونە:

دیالێکتا گۆرانی (هەورامی)	پاشگرا کێشانێ یا کەسێ یەکەژمارێ یەکەم
"Diĺ bê aram en, dayim mido çiĺ Min her miwaçûn pey diĺ weşîy dil" (Mewlewî Tawegwêzî) (185)	-ûn
"Min qisê kerû." (186)	-û

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

1.2.2.4.1.4.10. د کرمانجکیا هەرێما مۆدانێ (مۆتکانێ) دە کێشانا دەما نها

د کرمانجکیا مۆدانێ (مۆتکانێ) دە، د کێشانا دەما نها دە، تایبەتمەندیەك هەیە. مە ل ژۆرێ نڤیسی کو د کرمانجکییێدە پاشگرا کێشانێ یا دەما نها "-n"یە. لێ بەلێ د کرمانجکیا مۆدانیێدە، د کێشانا دەما نها یا هن لێکەراندە ئەڤ "-n" نینە. بۆ نموونە، د دەڤۆکێن دن یێن کرمانجکییێدە دبێژن "تەرسەنۆ" [تەرسە - ن - ۆ] (ئانکو "دترسە")، لێ بەلێ ل هەرێما مۆدانێ دبێژن "تەرسۆ"[187]. ئانکو د فۆرما "تەرسۆ" دە پاشگرا "-n" نینە.

هن نموونەیێن دن:

کورمانجی دەما نها	کرمانجکی (زازاکی) II - هەرێمێن دن دەما نها	کرمانجکی (زازاکی) - I هەرێما مۆدانێ (مۆتکانێ) دەما نها	هەرێما مۆدانێ (مۆتکانێ) رادەر
ew bawer dike	o/ew/aw bawer keno	wi bawer kero	bawer kerdiş
ew nabe	o/ew/aw nêbeno	wi nêbo	Bîyayîş
ez fêm dikim	ez fehm/fom kena	ez fêm kera	fêm kerdiş
ew digirin	ê gênî/ê gênê	heyî girê	Girotiş
ez dikim	ez kena	ez kera	Kerdiş
ew dike	o/ew/aw keno	wi kero	Kerdiş
ew maç/paç dike	o/ew/aw lew nano pa	wi lew naw pawa [na-o → naw]	lew pawa nayîş
ew dimîne	o/ew/aw maneno	wi mano	mandiş/mendiş
ew xizmet dike	o/ew/aw xizmet keno	wi xizmet kero	xizmet kerdiş

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ئەڤ تایبەتمەندیا دەما نها یا کو مە ل ژۆرێ بەحسکر، د هەموو لێکەرێن کرمانجکیا مۆدانیێدە نینە. د کێشانا دەما نها یا هن لێکەراندە، د دەڤۆکا مۆدانێ/مۆتکانێ ژی وەکی دەڤۆکێن دن پاشگرا "-n" یێ هەیە.

نموونە:

هەریما مۆدانێ (مۆتکانێ) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) - I هەریما مۆدانێ (مۆتکانێ) دەما نها	کرمانجکی (زازاکی) - II هەریمێن دن دەما نها	کورمانجی دەما نها
Ameyîş	wi nêno	o/ew/aw nîno	ew nayê
Dayîş Dayîş	wi den heyî denê	o/ew/aw dano ê danî / ê danê	ew dide ew didin
Şîyîş şîyîş şîyîş şîyîş	ti şênê wi şeno ma şênê heyî şênê	ti şinî / ti şonê o/ew/aw şino/şono ma şinî / ma şonê ê şinî / ê şonê	tu diçî ew diçe em diçîn ew diçin

د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، د کێشانا دەما نها دە، پارتیکلێن "hê"/"yê" تێن بکارئانین. ل هن هەریمان ئەڤ پارتیکل هوسایە:

hawo, hawa, haw, haya, hay, ha, hew, hey, ho, o, a, wa, wo, ya, yo.

د کرمانجکییێدە، هەکە ئەڤ پارتیکل تەنێ دەنگەك/پیتەك بە (وەکی "o", "a")، ئەو و جهناڤ پێکڤە تێن نڤیسین، لێ بەلێ هەکە ژچەند دەنگان/پیتان پێك هاتبە (وەکی "hê", "yê")، ئەو جهناڤ ژ هەڤ جودا تێن نڤیسین.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
ez**a** şina	ez **di**çim
ez**o** şina	ez **di**çim
ez**a** wena	ez **di**xwim
ez**o** wena	ez **di**xwim
ez**û** wena	ez **di**xwim
ez**o** vana/ez**o** von	ez **di**bêjim
ez**o** yena/ez**o** yen	ez **di**hêm/têm
ez**o** wanena	ez **di**xwînim
ti **hê** tersenî (nêr)	tu **di**tirsî
ti **ya** wanena (mê)	tu **di**xwînî
o **yo**/o **wo** waneno (nêr)	ew **di**dixwîne
a **ya**/a **wa** wanena (mê)	ew **di**dixwîne
wi **ho** tersenû (nêr)	ew **di**tirse
ma **yê** wanenîme	em **di**xwînin
şima **yê** wanenê	hûn **di**xwînin
ê **yê** wanenê	ew **di**xwînin

د دەڤۆکا بەهدینانیٚ یا کورمانجییێدە، د کیٚشانا دەما نها دە، وەکی پارتیکلیٚن "hê"/"yê ..." ییٚن کرمانجکی پارتیکلیٚن "yê"/"ê..." تیٚن بکارئانین.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی (هەریٚما بەهدینان)
ez **hê** ke**na** (nêr & mê) ez**a** ke**na** (nêr & mê)	ez **yê** dikim ez**ê** dikim
ti **yê** ke**nî** / ti **hê** ke**nî** (nêr)	tu **yê** dikî (nêr)
ti **ya** ke**na** / ti **hê** ke**na** (mê)	tu **ya** dikî (mê)
ti **yê** şi**nî** (nêr)	tu **yê** diçî / tu **wê** diçî (nêr)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ti ya şina (mê) ti wa şina (mê)	tu ya diçî (mê) tu wa diçî (mê)
o yo keno (nêr) o wo keno (nêr) a ya kena (mê) a wa kena (mê)	ew yê dikit/diket (nêr) ew wê dikit/diket (nêr) ew ya dikit/diket (mê) ew wa dikit/diket (mê)
o yo şino (nêr) o wo şino (nêr) a ya şina (mê) a wa şina (mê)	ew yê diçit/diçît (nêr) ew wê diçit/diçît (nêr) ew ya diçit/diçît (mê) ew wa diçit/diçît (mê)
ma yê kenî ma hê kenî	em yê dikîn/dikeyn em wê dikîn
şima yê kenî	hwîn/hîn yê(t) dikin/diken hing/hinge yê(t) diken
şima yê şinî	hwîn/hîn yê(t) diçin hing/hinge yê(t) diçin
ê yê kenî	ew yê(t) dikin/diken
ê yê şinî ê hê şinî	ew yê(t) diçin ew wê(t) diçin

وەکی کو ل ژێری دهێتە دیتن، د کورمانجییێدە کیانا دەما نها یا لێکەری، ژ یا کرمانجکی جودایە. ئەڤ جودایی، یەك ژ گرنگترین جودایی یێن دناڤبەرا دیالێکتێن کورمانجکی و کورمانجیدە یە.

2.2.4.1.4.10. د کورمانجییێدە ڕەها دەما نها

د کورمانجییێدە، هەکە مرۆڤ کەسێ یەکەهژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی یا لێکەرەکێ کو ب دەنگێ "-e" یێ دقەدە بزانە، ناسکرنا ڕەها دەما نها یا وێ لێکەرێ ئاسان دبە. هەکە پێشگرا "bi-" یا دەستپێکا کەسێ یەکەهژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی بێتە ئاڤێتن، د پرانیا لێکەراندە، بەشێ لێکەرێ یێ کو دمینە ب "-e" یێ دقەدە. هەکە ئەڤ "-e" ژێ بێتە ئاڤێتن، ڕەها دەما نها دمینە.

هەکە پشتی ئاڤێتنا "bi-" یا دەستپێکا کەسێ یەکەهژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی، بەشێ مایی یێ لێکەرێ نە ب دەنگێ "-e" یێ، لێ بەلێ ب دەنگێ "-

"-î" ,"o یان ژی "-ê" یێ بقەدە، ئەو "-ê" ,"-î" ,"-o" نایێ ئاڤێتن؛ بەشێ مایی یێ لێکەرێ دگەل وی دەنگی، ڕەها **دەما نها** یە.

نموونە:

ڕەها دەما نها	بەشێ لێکەرێ یێ کو پشتی ئاڤێتنا پێشگرا "bi-" یێ مایە.	کەسێ یەکەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی	ڕادەر
K	k**e**	bi-ke	kirin
Ş**o**	ş**o**	bi-şo	şuştin
Z**ê**	z**ê**	bi-zê	zan
J**î**	j**î**	bi-jî	jîn

3.2.4.1.4.10. د کورمانجییێدە کێشانا دەما نها

د کورمانجییێدە، ژ بۆ کێشانا دەما نها یا لێکەرێ، پێشگرا لێکەرێ (verbal prefix, préverbe) "di-"تێ بکارئانین. ژ بۆ کێشانا لێکەرێ، بەریا ڕەها دەما نها ئەڤ "di-" تێ، پشتی ڕەها دەما نها ژی پاشگرێن کێشانێ یێن دەما نها تێن.

ب کورتی، یاسایێ کێشانا دەما نها وەسایە:

جهناڤا کەسی + di + ڕەها دەما نها یا لێکەرێ + پاشگرا کێشانێ.

پاشگرێن کێشانێ یێن دەما نها ئەڤن:

	کورمانجی پاشگرێن کێشانێ یێن دەما نها
yekhejmar	
kesê 1.	-im / -m
kesê 2.	-î
kesê 3.	-e
pirhejmar	
kesê 1.	-in / -în / -en
kesê 2.	-in / -în / -en
kesê 3.	-in / -în / -en

ل گۆر یاسایێ "جهناڤا کەسی + **di** + رەها دەما نها یا لێکەرێ + پاشگرا کێشانێ"، کێشانا دەما نها یا لێکەرێ هوسا دبە:

رادەر	کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم یێ راوەیا فەرمانی	بەشێ لێکەرێ یێ کو پشتی ئاڤێتنا پێشگرا "**bi-**" یێ مایە	رەها دەما نها	**di** + رەها دەما نها + پاشگرا کێشانێ	دگەل جهناڤا کەسی
kirin	bi-ke	Ke	k	di + **k**-im	ez **di-** **k**-im
yekhejmar					
kesê 1.	bi-ke	Ke	k	di + **k**-im	ez di**k**im
kesê 2.	bi-ke	Ke	k	di + **k**-î	tu di**k**î
kesê 3.	bi-ke	Ke	k	di + **k**-e	ew di**k**e
pirhejmar					

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

kesê 1.	bi-ke	Ke	k	di + k-in	em dikin
kesê 2.	bi-ke	Ke	k	di + k-in	hûn dikin
kesê 3.	bi-ke	Ke	k	di + k-in	ew dikin

ژ بۆ كو جوداييا كێشانا دەما نها یا لێكەرا كرمانجكی و كورمانجی باشتر خويا بكە، ئەم وان ددن بەرهەڤ:

كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی
kerdene/kerdiş	**kirin**
ez ke-**n**-**a** → ez kena	ez **di**-k-im → ez dikim/ez dikem
ti ke-**n**-î → ti kenî	tu **di**-k-î → tu dikî
ti ke-**n**-a → ti kena	tu **di**-k-î → tu dikî
o/ew/aw ke-**n**-**o** → o/ew/aw keno	ew **di**-k-e → ew dike
a ke-**n**-a → a kena	ew **di**-k-e → ew dike
ma ke-**n**-î → ma kenî	em **di**-k-**in**/-î**n**/**en** → em diki**n**/dikî**n**/dike**n**
şima ke-**n**-î → şima kenî	hûn **di**-k-i**n**/-î**n**/**en** → hûn diki**n**/dikî**n**/dike**n**
ê ke-**n**-î → ê kenî	ew **di**-k-i**n**/-î**n**/**en** → ew diki**n**/dikî**n**/dike**n**

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

4.2.4.1.4.10. دەما نها یا لێکەرێن کو ڕادەرا وان د کرمانجکییێدە ب "- ئییایەنە/ - ئییاییش"، د کورمانجییێدە ب "ئین"/ "- ئییان"ێ دقەدە.

ل ژێرێ، ڕادەرێن لێکەرێن کرمانجکی، تەنێ ب پاشگرا "-îyayene" هاتنە نڤیسین، لێ بەلێ هێژایی گۆتنێیە کو ڕادەرێن ڤان لێکەران، د کرمانجکییێدە ب پاشگرا "-îyayîş" ژی هەنە. وەکی "شکییایەنە" و "شکییاییش" (ب کورمانجی "شکێن"،"شکیان").

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) ڕاوەیا فەرمانی	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەما نها + n + پاشگرا کێشانێ	کورمانجی ڕادەر	کورمانجی ڕاوەیا فەرمانی	کورمانجی di +ڕەها دەما نها +پاشگرا کێشانێ
-îyayene			**-în / -îyan**		
Beriqîyayene	bi-beriqîye	beriqîye-n-a	biriqîn beriqîn	bi-biriqe bi-beriqe	di-biriq-im di-beriq-im
bîyene / bîyen bîyayene	bi-be	be-n-a	bûyîn bûn / bun / bîn	bi-be	di-b-im
Cemidîyayene	bi-cemidîye	cemidîye-n-a	cemidîn	bi-cemide	di-cemid-im
dirîyayene	bi-dirîye	dirîye-n-a	dirîyan / dirîn dirihan	bi-dire	di-dir-im
ewnîyayen	bi-ewnîre	ewnî**[re]**-n-	nêrîn	bi-nêre	di-dinêr-

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

e winyayene onyayene …	bi-ewnî b-onî	a	nihêrîn	bi-nê	im
girîyayene	bi-girîye	girîye-n-a	kelîyan / kelîn	bi-kele	di-kel-im
gurîyayene	**bi-gurîye**	**gurîye-n-a**	xebitîn	bi-xebite	di-xebit-im
helîyayene	bi-helîye	helîye-n-a	helîyan / helîn	bi-hele	di-hel-im
helisîyayene	bi-helisî	helisîye-n-a	helisîn	bi-helise	di-helis-im
lerzîyayene	bi-lerzîye	lerzîye-n-a	lerizîn	bi-lerize	di-leriz-im
perpizîyayene	bi-perpizîye	perpizîye-n-a	perpitîn	bi-perpite	di-diperpit-im
qedîyayene	bi-qedîye	qedîye-n-a	qedîyan	bı-qede	di-qed-im
qefilîyayene	bi-qefilîye	qefilîye-n-a	qefilîyan / qefilîn qufilîn	biqefile biqufile	di-qefil-im
qehirîyayene qarîyayene	bi-qehirîye	qehirîye-n-a	qehirîn	bi-qehire	di-qehir-im
qelişîyayene	bi-qelişîye	qelişîye-n-a	qelişîn	bi-qelişe	di-qeliş-im
şikîyayene	bi-şikîye	şikîye-n-a	şikîyan / şikîn	bi-şike bi-şikê	di-şik-**ê**m
Şîyene Şîyayene	[]şo / []şû [bi-şîye]	şo-n-a şû-n-a / şi-	çûyîn / çûn / çîn	bi-çe	di-ç-im

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ فەکۆلینێن کوردی

		n-a			
vejîyayene vijîyayene	[bi-]vejîye	vejîye-n-a	derketin	[]derkeve derkewe der-bi-keve	derdikev-im di-derkew-im
virazîyayene	[bi-] virazîye	virazîye-n-a	çêbûn	çê[bi]be	çêdib-im
visîyayene	bi-visîye	visîye-n-a	bizînbizdîyan bizdîn	bi-bize bi-bizde	di-biz-im di-bizd-im
vurîyayene virîyayene	bi-vurîye	vurîye-n-a	guherîn / gihurîn/ guharîn/ guherîyan	bi-guhere	di-guher-im
wirîyayene wurîyayene	bi-wurîye	wurîye-n-a	xwirîn xwurîyan / xurîn	bi-xure	di-xur-im
xewirîyayene xewrîyayene	bi-xewirîye	xewirîye-n-a	xewirîn	bi-xewire	di-xewir-im
zewicîyayene zewijîyayene zewecîyayene	bi-zewicîye	zewicîye-n-a	zewicîn	bi-zewice	di-zewic-im

5.2.4.1.4.10. دەما نها یا لێکەرێن کو ڕادەرا وان د کرمانجکییێدە ب "–ئایەنە"/ "ئاییش"، د کورمانجییێدە ب "–ئییان"/"–ئین"ێ دقەدە.

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) ڕاوەیا فەرمانی	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەمە نها + n + پاشگرا کێشانێ	کورمانجی ڕادەر	کورمانجی ڕاوەیا فەرمانی	کورمانجی di + ڕەها دەمە نها + پاشگرا کێشانێ
-ayene			**-îyan / -în**		
asayene hasayene	bi-**ase**	**ase-n-a**	xuya kirin	xuya bi-ke	xuya **di**-k-im
Barayene	bi-bare	bare-n-a	barîn / berîn behrîn	bi-bere bi-behre	**di**-ber-im **di**-behr-im
bermayene bervayene	**bi-berme**	**berme-n-a**	girîn / girîyan	bi-girî	**di**-digirî-m
Bîyayene Bîyene	bi-be	be-n-a	bûyîn bûn	bi-be	**di**-b-im
Çerayene	bi-çere	çere-n-a	çêrîyan / çêrîn	bi-çêre	**di**-çêr-im
Çînayene	bi-çîne	çîne-n-a	çinîn	bi-çine	**di**-çin-im
Dayene	bi-de	d**a**-n-a de-n-a	dayîn / dan	bi-de	**di**-d-im
Dejayene **d**aceyene **d**ezayene	bi-**d**eje bi-**d**ece bi-**d**eze	deje-n-a dece-n-a deze-n-a	êşîyan / êşîn	bi-êşe	**di**-êş-im
Firayene	bi-fire	fire-n-a	firîn /	bi-fire	**di**-fir-im
gêrayene	bi-gêre	gêre-n-a	gerîyan / gerîn	bi-gere	**di**-ger-im

huyayene	bi-**huye**	**huye-n-a**	kenîyan / kenîn	bi-kene	**di**-ken-im
kalayene qalayene	bi-kale bi-qale	kale-n-a qale-n-a	kalîn	bi-kale	**di**-kal-im
kuwayene kutene	bi-kuwe	kuwe-n-a	kutan	bi-kute	**di**-kut-im
la**w**ayene	bi-lawe	lawe-n-a	reyîn / rewtîn	bi-reye	**di**-rey-im
lerzayene lerzîyayene	bi-lerze bi-lerzîye	lerze-n-a lerzîye-n-a	lerizîn	bi-lerize	**di**-leriz-im
marayene	bi-mare	mare-n-a	marîn / merîn	bi-mare	**di**-mar-im
masayene	bi-mase	mase-n-a	**werimîn**, masan (KN)	bi-**werime** bi-mase	**di**-werim-im
musayene	bi-muse	muse-n-a	**hew**isîyan **hew**isîn /**êw**isîyan	bi-hewise	**di**-hevis-im
persayene	bi-perse	perse-n-a	pirsîn	bi-pirse	**di**-pirs-im
peysayene	bi-peyse	peyse-n-a	**çikîyan** / **çikîn**	**bi-çike**	**di-çik-im**
q**a**r**a**yene q**i**r**a**yene	bi-qare bi-qire	qare-n-a qire-n-a	kalîn	bi-kale	**di**-kal-im
qîrayene qêrayene	bi-qîre bi-qêre	qîre-n-a qêre-n-a	qîrîyan / qîrîn qêrîyan / qêrîn	bi-qîre bi-qêre	**di**-qîr-im **di**-qêr-im
Qîjayene	bi-qîje	qîje-n-a	qîjîyan / qîjîn	bi-qîje	**di**-qîj-im

qorayene	bi-qore	qore-n-a	qorîyan / qorîn	bi-qore	**di**-qor-im
remayene	bi-reme	reme-n-a	revîyan / revîn	bi-reve	**di**-rev-im
resayene	bi-rese	rese-n-a	**gihîştin** / **gehiştin** **geyîştin**	**bi-gihîje**	**di-gihîj-im**
reyayene	bi-reye	reye-n-a	reha **bûn**	reha **be**	reha **di-b-im**
şayene şîyayene şînayene şenayene şîkayene şîkayêne şîkîyayene eşkayene	bi-şê bi-şî bi-şîkî bi-eşke	şê-n-a şî-n-a şîkî-n-a eşke-n-a	şîyan / şên	bi-şê	**di**-şê-m
teqayene	bi-teqe	teqe-n-a	teqîn	bi-teqe	**di**-teq-im
tersayene	bi-terse	terse-n-a	tirsîn	bi-tirse	**di**-tirs-im
tewayene	bi-tewe	tewe-n-a	**êşîyan** / **êşîn**	**bi-êşe**	**di-êş-im**
varayene	bi-vare	vare-n-a	**b**arîyan / **b**arîn	bi-**b**are	**di**- **b**ar-im
vazdayene vazdayîne (vêştene)	[]vazde	vazde-n-a	**b**azdayîn **b**azdan	**b**az[]de	baz**di**-d-im
veşayene	bi-veşe	veşe-n-a	şewitîn	bi-şewite	**di**-şewit-im
zanayene zonayene	bi-zane bi-zone	zane-n-a zone-na	zanîn	bi-zane	**di**-zan-im

هن ڕادەرێن زۆرین، د کرمانجکییێدە ژ ناڤ و پاشگرا " -ئایەنە"/" - ئاییش"، د کورمانجییێدە ژ ناڤ و پاشگرا "ئییان"/"ئین" چێدبن.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
çere → çer[e]**ayene** çer[e]**ayîş**	çêre → çêr**îyan** çêr**în**
rem → rem**ayene** rem**ayîş**	rev → rev**îyan** rev**în**
ters → ters**ayene** ters**ayîş**	tirs → tirs**îyan** tirs**în**
pers → pers**ayene** pers**ayîş**	pirs → pirs**în**
teq → teq**ayene** teq**ayîş**	teq → teq**îyan** teq**în**
lerze → lerz[e]**ayene** lerz**ayîş**	leriz → leriz**în**
fir → fir**ayene** fir**ayîş**	fir → fir**îyan** fir**în**
veş → veş**ayene** veş**ayîş**	ş**e**w**a**t → ş**e**w**i**t**în**
zir → zir**ayene** zir**ayîş**	zir → zir**îyan** zir**în**

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

6.2.4.1.4.10. دەما نها یا لێکەرێن کو ڕادەرا وان د کرمانجکییێدە ب " – نایەنە"/ "ناییش"، د کورمانجییێدە ب " – اندن"ێ دقەدە.

ڕادەرێن هن لێکەرێن تێپەڕ یێن کرمانجکی ب "نایەنە"(– نا – یەنە)/ "ناییش" (– نا – ییش)، یێن کورمانجی ب " – اندن" (– ان – د – ن) دقەدن.

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) ڕاوەیا فەرمانی	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەما نها + **n** + پاشگرا کێشانێ	کورمانجی ڕادەر	کورمانجی ڕاوەیا فەرمانی	کورمانجی **di** + ڕەها دەما نها + پاشگرا کێشانێ
-nayene			**-andin**		
beriqnayene	bi-beriqne	beriqne-n-a	biriqandin beriqandin	bi-biriqîne bi-beriqîne	**di**-biriqîn-im **di**-beriqîn-im
birnayene	bi-birne	birne-na	birîn / birandin	bi-bire	**di**-bir-im
Cenayene	bi-cene	cene-n-a	**j**enîyan / **j**enîn	bi-**j**ene	**di**-**j**en-im
ceribnayene	bi-ceribne	ceribne-n-a	ceribandin	bi-ceribîne	**di**-ceribîn-im
çarnayene gêrnayene	bi-**ç**arne bi-gêrne	**ç**arne-n-a gêrne-n-a	gerandin	bi-gerîne	**di**-gerîn-im

dewisnayene	bi-dewisne	dewisne-n-a	dewisandin	bi-dewisîne	**di**-dewisîn-im
dirnayene	bi-dirne	dirne-n-a	dirandin	bi-dirîne	**di**-dirîn-im
edilnayene edelnayene	bi-edilne	edilne-n-a	edilandin	bi-edilîne	**di**-edilîn-im
feriknayene ferkinayene	bi-ferikne	ferikne-n-a	firikandin	bi-firikîne	**di**-firikîn-im
fetilnayene	bi-fetilne	fetilne-n-a	fetilandin	bi-fetilîne	**di**-fetilîn-im
fetisnayene	bi-fetisne	fetisne-n-a	fetisandin	bi-fetisîne	**di**-fetisîn-im
firnayene fernayene pernayene	bi-perne	perne-n-a	firandin	bi-firîne	**di**-firîn-im
gêrnayene	bi-gêrne	gêrne-n-a	gerandin	bi-gerîne	**di**-gerîn-im
girînayene	bi-girîne	girîne-n-a	**kel**andin	bi-**kel**îne	**di**-**kel**în-im
helînayene helnayene	bi-helîne	helîne-n-a	helandin	bi-helîne	**di**-helîn-im
hesibnayene hesebnayene	bi-hesibne	hesibne-n-a	hesibandin	bi-hesibîne	**di**-hesibîn-im

hesnayene **eşnawitene**	bi-hesne **bi-eşnawe**	hesne-n-a **eşnawe-n-a**	**bi**hîstin	bi-**bi**hîze	**di**-bihîz-im
(h)êrînayene	bi-(h)erîne	(h)erîne-n-a	**ki**rîn	bi-**k**ire	**di-k**ir-im
lerznayene lerzanayene lerzaynayene	bi-lerzne	lerzne-n-a	lerizandin	bi-lerizîne	**di**-lerizîn-im
lorînayene lornayene	bi-lorîne	lorîne-n-a	lorandin	bi-lorîne	**di**-dolrîn-im
masnayene	bi-masne	masne-n-a	**werimandin** masandin (KN)	**bi-werimîne**	**di-werimîn-im**
misnayene musnayene	bi-misne bi-musne	misne-n-a musne-n-a	**hew**isandin	bi-**hew**isîne	**di-hew**isîn-im
Nayene	[bi]ne	ne-n-a / na-n-a	nîyan / nîyîn	[bi]ne	**di**-n-im
nivisnayene nusnayene	bi-nuse	nuse-n-a	nivîsîn / niwîsîn	bi-nivîse	**di**-nivîs-im
qedînayene qedênayene	bi-qedîne bi-qedêne	qedîne-n-a	qedandin	bi-qedîne	**di**-qedîn-im
qefilnayene qefelnayene	bi-qefilne	qefilne-n-a	qefilandin qufilandin	bi-qefilîne bi-qufilîne	**di**-qefilîn-im **di**-qufilîn-im

qehirnayene qarnayene	bi-qehirne	qehirne-n-a	qehirandin	bi-qehirîne	**di**-qehirîn-im
qelibnayene qelebnayene qelevnayene	bi-qelibne	qelibne-n-a	qulibandin	bi-qulibîne	**di**-qulibîn-im
qelişnayene qeleşnayene	bi-qelişne	qelişne-n-a	qelişandin	bi-biqelişîne	**di**-qelişîn-im
qewirnayene qewernayene qowrnayene	bi-qewirne	qewirne-n-a	qewirandin	bi-qewirîne	**di**-qewirîn-im
qelênayene qelînayene qilênayene qilînayene	bi-qelêne	qelêne-n-a	qelandin	bi-qelîne	**di**-qelîn-im
ravîyarnayene	[]ravîyarne	ravîyarne-n-a	rabihurandin rabihorandin rabihûrandin rawirandin	[]rabihurîne	ra-**di**-bihurîn-im
remnayene	bi-remne	remne-n-a	revandin	bi-revîne	**di**-revîn-im
resnayene	bi-resne	resne-n-a	gihandin gehandin	bi-gihîne bi-gehîne	**di**-gihîn-im **di**-gihîn-im

reynayene	bi-reyne	reyne-n-a	re**ha** **kirin**	re**ha** **bi-ke**	re**ha** **di-k-im**
rijnayene ricnayene rişnayene	bi-rijne	rijne-n-a	rijandin	bi-rijîne	**di**-rijîn-im
rûçiknayene	bi-rûçikne	rûçikne-n-a	rûçikandin	bi-rûçikîne	**di**-rîçikîn-im
şidênayene	bi-şidêne	şidêne-n-a	şidandin	bi-şidîne	**di**-şidîn-im
şiknayene şikitene	bi-şikne	şikne-n-a	şikandin	bi-şikîne	**di**-şikîn-im
şinasnayene **si**nasnayîne **si**naşnayîne **sir**asnayîne **si**raşnayîne **sil**asnayeni **şil**asnayeni **şir**asnayene	bi-**şi**nasne	şinasne-n-a	nasîn nîyasîn	bi-nase bi-nîyase	**di**-nas-im **di**-nîyas-im
tehnayene tahnayîne tehernayîne tahniteni	bi-tehne	tehne-n-a	hêran / hêrîn	bi-hêre	**di**-hêr-im
teqnayene	bi-teqne	teqne-n-a	teqandin	bi-teqîne	**di**-teqîn-im
tersnayene tersanayene	bi-tersne	tersne-n-a	tirsandin	bi-tirsîne	**di**-tirsîn-im
tewnayene	bi-tewne	tewne-n-a	êşandin	bi-êşîne	**di**-êşîn-im
varnayene	bi-varne	varne-n-a	barandin	bi-	**di**-

				barîne	barîn-im
veşnayene	bi-veşne	veşne-n-a	şewitandin	bi-şewitîne	di-şewitîn-im
mîşt dayene vilênayene	mîşt bi-de bi-vilêne	mişt da-n-a vilêne-n-a	mist dayene	mist bi-de	mist di-d-im
vindarnayene	[bi]-vindarne	vindarne-n-a	rawestandin sekinandin	[]rawestîne bi-sekinîne	ra-di-westîn-im di-rawestîn-im di-sekinîn-im
visnayene	bi-visne	visne-n-a	bizdandin	bi-bizdîne	di-bizdîn-im
Vîjnayene	[bi-]vîjne	vîjne-n-a	bijêrandin bijartin	bi-bijêrîne bi-bijêre	di-bijêrîn-im di-bijêr-im
vurnayene vurînayene virînayene	bi-vurne	vurne-n-a	guherandin guhirandin guhurandin	bi-guherîne	di-guherîn-im
weçînayene açînayene	[bi-]weçîne	weçîne-n-a	veçinandin veçinîn	[]veçinîne	ve-di-çinîn-im

weçînayene weçînitene	[bi-]weçîne	weçîne-n-a	hilbijêrandin hilbijartin vebijartin	hil-bi-jêre hil-bi-jêre ve-bi-jêre	hil-**di-**bijêrîn-im hil-**di-**bijêr-im ve-**di-**bijêr-im
wurînayene wirînayene	bi-wurîne bi-wirîne	wurîne-n-a wirne-n-a	**x**urandin	bi-**x**urîne	**di-x**urîn-im
xapînayene xapênayîne	bi-xapîne bi-xapêne	xapîne--n-a xapêne--n-a	xapandin	bi-xapîne	**di-**xapîn-im
xemilnayene	bi-xemilne	xemilne-n-a	xemilandin	bi-xemilîne	**di-**xemilîn-im
zewicnayene zewijnayene zewecnayene	bi-zewicne	zewicne-n-a	zewicandin	bi-zewicîne	**di-**zewicîn-im

هن ڕادەرێن ژۆرین، د کرمانجکییێدە ژ ناڤ و پاشگرا " – نایەنە"/" – نایيش"، د کورمانجییێدە ژ ناڤ و پاشگرا " – اندن"ێ چێبوونە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
çere → çerê**nayene** / çerê**nayîş**	çêre → çêr**andin**
xape → xapê**nayene** / xapê**nayîş**	xap → xap**andin**
rem → rem**nayene** / rem**nayîş**	rev → rev**andin**

ters → ters**nayene** / ters**nayîş**	tirs → tirs**andin**
teq → teq**nayene** / teq**nayîş**	teq → teq**andin**
lerze → lerz[e]**nayene** / lerz**nayîş**	leriz → leriz**andin**
fir → fir**nayene** / fir**nayîş**	fir → fir**andin**
veş → veş**nayene** / veş**nayîş**	şe**w**at → şe**w**i**t**andin

ئەڤ جوره ڕادەرێن لێکەران، د دیالێکتا گۆرانیده ب "- نای"، د دیالێکتا کوردیا ناڤەڕاستده "-اندن"ێ دقەدن.

نموونه:

کرمانجکی (زازاکی)	گۆرانی (هەورامی)	کوردیا ناڤەڕاست
-nayene	**-nay**	**-andin**
lerznayene	Lerznay	lerzandin
tersnayene	Tersnay	Tirsandin
varnayene	Warnay	Barandin

7.2.4.1.4.10. دەما نها یا لێکەرێن کو ڕادەرا وان د کرمانجکییێده ب "- تەنه"/"-تش"/"- دمنه"/"- دش"، د کورمانجییێده ب "- تن"/"- دن"، "- ین"/"- ئن"ێ دقەده.

وەکی کو د نموونەیێن ژێریندە خویا دکە، لێکەرێن کورمانجکی یێن کو ڕادەرا وان ب "-tene"/"-tiş"، "-dene"/"-diş"ێ دقەدن، د کیانا ڕاوەیا فەرمانی و دەما نها دە، دەنگێن "t" و "d" یێن بنخیزکری وندا دبن؛ ئانکو د

کێشانا ڕاوەیا فەرمانی و دەما نها دە، دەنگێن "t" و "d" یێن کو ل ژۆرێ بنێ وان هاتیە خێزکرن نامینن.

نموونە:

ڕادەر	ڕاوەیا فەرمانی	دەما نها
taştene / taştiş	Bitaşe	ez taşena
kerdene / kerdiş	Bike	ez kena

د کورمانجکییێدە، ئەڤ دەنگێن "t" و "d"یێ، د هن دەڤەراندە ژی نەمانە.

نموونە:

کرمانجی (زازاکی)	کوردیا ناڤەڕاست	کورمانجی
berdene / berdeni / berden	birdin	birin
kerdene / kerdeni / kerden	kirdin	kirin
mendene / mendeni / menden	man	man / mayîn
merdene / merdeni / merden	mirdin	mirin
nuştene / nostene	nûsîn	nivîsîn / niwîsîn
taştene / tastene	taşîn	taşîn
werdene / werdeni / werden wardene / wardeni / warden	xwardin	xwarin

هن نموونەیێن کێشانا دەما نها

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) ڕاوەیا فەرمانی	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها + دەما نها + n + پاشگرا کێشانێ	کورمانجی ڕادەر	کورمانجی ڕاوەیا فەرمانی	کورمانجی di + ڕەها + دەما نها + پاشگرا کێشانێ
alêstene / lêsten / listene / liştene	bi-alêse / bi-lêse	alêse-n-a / lêse-n-a	Alastin	bi-alêse	di-alês-im

Ardene	bî[y]-are	a[re]-n-a	anîn / înan hawirdin (KN)	bi-îne	di-în-im
Berdene	bi-bere	be[re]-n-a	birin / biherîn	bi-be	di-b-im
cutene/ca witene	bi-cawe	cawe-n-a	cûtin / cûn	bi-cû	di-cû-m
girewtene / guretene	bi-gîre bi-cê[re]	gî[re]-n-a ce[re]-n-a	Girtin	bi-gire	di-gir-im
Karitene	bi-kare	kare-n-a	**çandin** kêlan	**bi-çîne** bi-kêle	**di-çîn-im** **di**-kêl-im
kendene / kinitene	bi-kene	kene-n-a	kolandin /kolîn kendin (Mukrî) kenin (KN)	bi-kole	di-kol-im
Kerdene	bi-ke[re]	ke[re]-n-a	Kirin	bi-ke	di-k-im
kewtene / kotene	bi-kewe	kewe-n-a	kevtin / keftin / ketin	bi-keve	di-kev-im
Kiriştene	bi-kirişe	kirişe-n-a	Kişandin	bi-kêşe	di-kêş-im
kiştene /kuştene	bi-kişe	kişe-n-a	Kuştin	bi-kuje	di- kuj-im
Mendene	bi-mane	mane-n-a	man / mayîn	bi-mîne	di-mîn-im
merdene	bi-mire bi-mere	mire-n-a mere-n-a	Mirin	bi-mire	di-mir-im
Nimitene	bi-nimne	nimne-n-a	Nixamtin	bi-niximîne	di-niximîn-

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

					im
niştene weniştene	bi-nişe wenîşe	nişe-n-a wenîşe-n-a	veniştin venîştin	ve-[]nişe	ve-**di**-niş-im
nuştene/nostene	bi-nuse	nuse-n-a	nivîsîn / niwîsîn, nûsîn (KN)	bi-nivîse bi-niwîse	**di**- nivîs-im
Pawitene	bi-pawe	pawe-n-a	payîn/pan pawandin	bi-pê	**di**-pê-m
pîştene / piştene	bi-pêşe	pêşe-n-a	Pêçandin	bi-pêçe	**di**-pêç-im
Ramitene	bi-rame	rame-n-a	**Ajotin**	**bi-ajo**	**di-ajo-m**
ravêrdene ravêretene	[]ravêre	ravêre-n-a	ra**bih**urîn ra**b**orîn / rawirîn	ra[]**bih**urîne ra[]wirîne	ra-**di**-**bih**urîn-im ra-**dib**orîn-im ra-**di**-wirîn-im
roniştene rûniştene	[]ronişe /roşe	ronişe-na roşe-n-a	Rûniştin	rû-[]ne	rû-**di**-n-im
Sawitene	bi-sawe	sawe-n-a	sûtin / sûn	bi-sû	**di**-sû-m
şawitene erşawitene, riştene	bi-şawe bi-rişe	şawe-n-a rişe-n-a	Şandin	bi-şîne	**di**-şîn-im
Şimitene	bi-şime	şime-n-a	**Vexwarin**	**[bi]vexwe**	**di-ve-xw-im ve-di-xw-im**
şutene / şitene	bi-şû bi-şuwe	şuwe-n-a	şuştin / şûştin	bi-şo	**di**-şo-m

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

taştene / tastene	bi-taşe	taşe-n-a	Taşîn	bi-taşe	di-taş-im
tirawiten e **tiritene** diznayene	**bi-tirawe** **bi-tire** bi-dizne	**tirawe-n-a** **tire-n-a** dizne-n-a	dizandin dizîn	bi-dizîne bi-dize	di-dizîn-im di-diz-im
vindertene vinderden e	[]vinde	vinde-n-a	rawestîn sekinîn	[]raweste bi-sekine	ra-diwest-im di-rawest-im di-sekin-im
vîyartene vêretene vêrdene	[bi]vêre	vêre-n-a	bihurtin/ bihurîn bihirîn / borîn vîyerdey (G) biwardin (KN)	bi-bihure bi-bore	di-bihur-im di-bor-im
wendene wandene	bi-wane	wane-n-a	xwendin xwandin	bi-xwîne	di-xwîn-im
werdene wardene	bi-were	we[re]-n-a	Xwarin	bi-xwe	di-xw-im

8.2.4.1.4.10. هن لێکەرێن کو د کێشانێدە تێن گوهەرتن

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، هن لێکەر، د کێشانێدە، ل گۆڕ ڕادەرا خوە تێن گوهەرتن. لێکەرێن هوسا، هندکن.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) ڕاوەیا فەرمانی	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەما نها + n + پاشگرا کێشانێ	کورمانجی ڕادەر	کورمانجی ڕاوەیا فەرمانی	کورمانجی di + ڕەها دەما نها + پاشگرا کێشانێ
Ameyene	bî-ê / b[i]-yê	ez yê-n-a ez hê-n-a ez ê-n-a ez ye-n-ane ti yê-n-î ti hê-n-ê o yê-n-o ma yê-nî ma yê-nê ma ê-[n]-me şima yê-nî şima yê-nê şima ê-nê ê yê-nî ê yê-nê ê ê-nî ê ê-nê	hatin	b[i]-ê	ez di-hê-m ez di-ê-m ez t-ê-m ez di-hê-m tu tê-yî tu di-hê-yî ew di-hê em di-hê-n em di-hê-n em di-ê-n hûn di-hê-n hûn di-hê-n hûn t-ê-n ew di-hê-n ew di-hê-n ew t-ê-n ew t-ê-n
Antene	bi-ance	ance-n-a	kişandin	bi-kişîne	di-kişîn-im
dîyene / dîtiş [vînayene]	bi-vîne	vîne-n-a	dîtin [bînîn]	bi-bîne	di-bîn-im
eştene/es	bi-erze	erze-n-a	avêştin/	bi-avêje	d[i]-avêj-im

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

tene vistene/fîşten fîstene	[]fîne	fîne-n-a	avêtin avêştin/ avêtin	bi-avê	d[i]-avê-m
pewtene potene	bi-pewje bi-poje bi-poze	pewje-n-a poje-n-a poze-n-a	pehtin patin	bi-pêje	di-pêj-im
Vatene	[]vaje	va[je]-n-a	gotin wutin (KN)	bi- bêje	di-bêj-im
viritene	bi-virêje	virêje-n-a	verişîn/ verişîyan vereşîn	[bi-]verişîne [bi]vereşîne	vediriş-im vedireş-im
waştene waştene	bi-waze	waze-n-a	xweştin xwastin	bi-xwaze	di-xwaz-im
weriştene huriştene	[bi]werze	werze-n-a	**rabûn**	**ra[bi]be**	**radib-im di-rab-im**

9.2.4.1.4.10. نەمانا دەنگێن "– رە" یێ

د کرمانجکییێدە هن لێکەر هەنە کو کەسێ دوویەم یێ ڕاویا فەرمانی یا وان ب دەنگێن "-re" دقەدە. لێ بەلێ ل هن هەرێمان ئەڤ "-re" نەمایە. بۆ نموونە، ل هن هەرێمان دبێژن "bêre", "b[i]ewnîre", "şore", "bîyare", "were", "binêre", "here", "bîne", "bigîre" (ئانکو ب کورمانجی "bigire")، لێ بەلێ ل هن هەرێمان د جهێ وان دە دبێژن "bê", "biewnî", "şo", "bîya", "bigî". وەکی کو د ڤان نموونەیاندە ژی دهێتە دیتن، د کورمانجییێدە ئەڤ "-re"، د گەلەك لێکەراندە هاتیە پاراستن. (ژ بۆ ڤێ مژاری، ل بەشێ "دەما بووریا دیار یا لێکەرا "ئەونییایەنە/ئەونیاییش"ێ بنێرە).

نموونەیێن ب کرمانجکی:

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) - I ڕاوەیا فەرمانی (ل گۆر یاسایێ)	کرمانجکی (زازاکی) - II ڕاوەیا فەرمانی (پشتی نەمانا "- re" یێ)	کرمانجکی (زازاکی) ڕەها دەما نها + **n** + پاشگرا کێشانێ	کرمانجکی (زازاکی) کێشانا دەما نها
Ameyene	b[i]-ê**re** b[i]-yê**re**	b[i]ê	ê[**re**]-n-a	ez êna ez yêna
Ardene	bî-y-a**re**	bîya	a[**re**]-n-a	ez ana
ewnîrîyayene ewnîyayene ewnîyayîş	bi-ewnî**re**	biewnî / bonî	ewnî[**re**]-n-a	ez ewnîna
girewtene / guretene	bi-gî**re** / bi- gî**ri**	bigî / bigê bicê	gî[**re**]-n-a	ez gîna/ ez gêna ez cêna
werdene / wardiş	bi-we**re**	buw / buye	we[**re**]-n-a	ez wena

هن نموونەیێن ڕاوەیا فەرمانی یا کو تێدە هاتیە پاراستن:

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) ڕاوەیا فەرمانی (ل گۆر یاسایێ)	کورمانجی ڕادەر	کورمانجی ڕاوەیا فەرمانی
Ameyene	b[i]ê**re** "... ti zî bê**re**"(188) "... **V**ato bê**re** min het" (Ehmedê Xasî)	**Hatin**	we**re** "... tu jî were" "Gotiye were hinda min"

ewnîrîyayene ewnîyayene	b[i]ewnîre b[i]onîr[e] [189]	nêrîn / nihêrîn	binêre binware (KN)[190]
şîyene/şîyayene	şore[191] / şorî / şo	çwîn/çiwîn/ çîn/çûn	Here
werdene/wardiş	biwere/bori/bur/bûri/bûr	xwarin	Bixwe

10.2.4.1.4.10. کێشانا نەیینی یا دەما نها

ژ بۆ کێشانا نەیینی یا دەما نها، د کرمانجکییێدە بەریا فۆرما ئەرێنی پێشگرا نەیینیێ "-nê"، د کورمانجییێدە "-ni"/"-ne" تێ. د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، د جهێ ڤێ پێشگرا "-nê" دە، -nye"/"-nîye"/"-nî") "-ni" (" دهێتە بکارئانین.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) رادەر	کرمانجکی (زازاکی) نەیینیا دەما نها	کورمانجی رادەر	کورمانجی نەیینیا دەما نها
Merdene	o nêmireno	mirin	ew namire
Kerdene	ez nikena / ez nikenû	kirin	ez nakim
Vatene	ez nêvana	gotin	ez nabêjim
Tersayene	o nêterseno wi nitersenû	tirsîn	ew natirse
Zanayene	ez nêzana /ez nizana ez nîyezana	zanîn	ez nizanim
akerdene / wekerdene	o nêakena / wi anikenû	vekirin wekirin	ew naweket ew venake
şayene/şînayene	o nêşêno/nişto/	şîyan/şên	ew neşêt

şîkîyayene/eşkay ene	**nê**şîno/**ni**şno **nê**şikîno/**nê**şîkîno **nê**'şkeno/**nî**şçîno		**na**şka (KN)
veradayene verdayene	ez vera**nê**dana ez **nê**viradana ê vera**nê**danî ê **nê**veradanî ê **nê**verdanî	berdan	ez ber**na**dim ez **na**ber[di]dem ew ber**na**din ew **na**ber[di]den ew **na**ber[di]den
vejîyayene	ez **nê**vejîyena	**derketin**	ez **na**derkevim ez der**na**kevim

2.4.10. ڕاوەیێن سوبژۆنکتیف (SUBJUNCTIVE)

ڕاوەیێن سوبژۆنکتیف ئەو ڕاوەنە کو دەما لێکەرێ ب ئاوایەکی زەلال ئیفادە ناکن، لێ بەلێ داخوازکرن و هزرکرنا لێکەرێ ئیفادە دکن. ل ژێرێ، ئەم دێ لسەر ڤان ڕاوەیان ڕاوەستن: ڕاوەیا فەرمانی، ڕاوەیا خوەستەکی، ڕاوەیا دڤێتی و ڕاوەیا مەرجی.

1.2.4.10. ڕاوەیا فەرمانی

1.1.2.4.10. ڕاوەیا فەرمانی یا ڕاستەڕاست

فەرمانا (ئەمرێ) ڕاستەڕاست، ئەو فەرمانە کو ژ کەسەکی ئاراستەیی کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم یێ موخاتەب یان ژی کەسێ پڕهەژمارێ دوویەم یێ موخاتەب بوویە.

ژ بۆ کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، ژ بۆ کێشانا کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی، بەریا ڕەها دەما نها یا لێکەرێ، پێشگرا "-bi"یێ دهێت. د کورمانجییێدە، هەکە ڕەها دەما نها یا لێکەرێ ب نەدەنگدێرێ

بقەدە، پاشگرا "e-"یێ لێ زێدە دبە. (ل بەشێ "گوهەڕینا ناڤبەرا ڕەها دەما بووری و ڕاوەیا فەرمانی" ژی بنێڕە.)

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی) **Bi** + ڕەها دەما نها	کورمانجی ڕادەر	کورمانجی **Bi** + ڕەها دەما نها
ewnîrîyaye ne ewnîyayene	**bi** + **ewnîre** → ti biewnîre / ti bonîr[192] ti biewnî / bewnî / bianê / banî / biûnî / bownî / boynî / bonî / bo	nêrîn/nihêrîn	**bi**+**nêr**+**e** → tu binêre tu binê
kerdene	**bi** + **ke** → ti bike bi + kere → ti bikere / ti bikir	kirin	**bi** + **k** + **e** → tu bike to bikere[we] (KN)
remayene	**bi** + **reme** → ti bireme	revîn / revîyan	**bi** + **rev** + **e** → tu bireve
rotene	**bi** + **roşe** → ti biroşe	rotene	**bi** +**firoş** + **e** → tu bifiroşe

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، کەسێ یەکەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی یا پرانیا لێکەران ب دەنگێ "e-"یێ دقەدە. لێ بەلێ د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە ئەڤ "e-"دبە "i-" یان ژی نامینە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)- I ڕاوەیا فەرمانی	کرمانجکی (زازاکی)- II ڕاوەیا فەرمانی	کرمانجکی زازاکی- III ڕاوەیا فەرمانی	کورمانجی ڕاوەیا فەرمانی
Bikoje	Bikoji	Bikoj	bikoje→ bikoj
Bimane	bimanii / bimoni / bimûni	bimon / bimûn	bimîne→ bimîn

ژ بۆ کارێ پڕهەژمارێ دوویەم

مە ل ژۆرێ نڤیسی کو د کرمانجکییێدە، کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی یا پرانیا لێکەران ب دەنگێ "e-"یێ دقەدە. د کێشانا کەسێ پڕهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانیدە، ئەڤ "e-"، دبە "în-".

نموونە: (کەردەنە)

کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی: Ti bike.

ژ بۆ کەسێ پڕهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی:

bike → bik + în → şima bikîn

د کرمانجکییێدە، ئەڤ "în-"، ل گۆر هەرێمان گەلەك دگوهەرە. وەکی:

-in, -îne, -îni, -îyeni, -îyen, -yen, -î, -ên, -êne, -êni, -eni, -ê.

وەکی کو ل ژۆرێ خویا دکە، د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، دەنگێ "n"یێ پاشگرا کەسێ پڕهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی نەمایە و ئەڤ پاشگر وەکی "î-" یان ژی "ê-" مایە.

د کرمانجکییێدە، پاشگرا کێشانێ یا کەسێ پڕهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی "in-"ە. هەکە ڕەها دەما نها یا لێکەرێ ب دەنگدێرێ بقەدە، پاشگرا کێشانێ یا کەسێ پڕهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی "n-" یە.

نموونه:

کرمانجکی (زازاکی) ماستار	کرمانجکی (زازاکی) bi + ڕەها دەمە نها + پاشگرا کێشانێ	کورمانجی ماستار	کورمانجی bi + ڕەها دەمە نها + پاشگرا کێشانێ
akerdene / wekerdene	şima akîn [193] "Ber akên! Ez fetisîyawa!"[194]	vekirin / wekirin	hûn vekin "Derî vekin! Ez fetisîm!"
ameyene	şima bêrîn [195] bêrêne "Bîyerîn, bîyerîn hey bîyerîn, lacê Kal Mûsên ha **tîya d' o**."[196] şima bîyêreni [197] "Bîyêrêni ma şimi." [198] bêrîyen Bêrî ma şêrî.	**hatin**	**hûn werin** werin "**Werin**, **werin** hela **werin**, lawê Kal Mûsên va livir e." **hûn werin** "**Werin em biçin**." **werin** **Werin em herin**.
bîyene	bibe → **bib** + **în** → şima bibîn şima bibêne	bûyîn /bûn/bîn	bibe → **bib** + **în** → hûn bibin bike → **bik** + **in** →

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

			hûn bikin
dayene	şima bidîn (199)/ bidêne / "Tikê adir bidêni mi."(200) şima bidîyeni (201) sima bidêrî şima bidî / bide	dayîn/dan	hûn bidin "Piçekî agir bidin min." hûn bidin hûn bidin hûn bidin
ewnîrîyayene ewnîyayene	şima biewnîrê/biewnî/ biewnê/bewnî/bownî/bownî/boynî	nêrîn / nihêrîn	hûn binêrin
kerdene	bike → bik + în → şima bikîn / şima bikînê/bikîni/bikerên / şima bikirên (202) / bikiryen şima bikî/bikê/bikêrî	kirin	bike → bik + in → hûn bikin
nalayene	"Timûtim derdê cê ver di binalin." (Usman Efendîyo Babij)	nalîn/nalîyan	"Timûtim ji ber derdê wî binalin." (Usman Efendîyo Babij)
nuştene nivisnayene nusnayene	şima binusên şima binusî/şima binusê	nivîsandin nivîstin/nivîsîn	hûn binivîsin êwe binûsin (KN)

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ فەکۆلینێن کوردی

şîyene şîyayene	[şima] şêrîn [203] şima şêrêne / şima şîryen şima şêrî	çûyîn/çûn/çîn	hûn herin hûn herin hûn herin
vatene	şima vajîn / vacîn [204] şima vacîyeni [205] sima vacêrî şima vajî/vajê	gotin	hûn [bi]bêjin hûn [bi]bêjin hûn [bi]bêjin hûn [bi]bêjin
vazdayene vazdayîne	"Ma se ra vazdin çinîk o ma mecal Xeyrê yew dergahê to, ya ze'l-celal!" (Ehmedê Xasî)	bazdayîn bazdan	"Em ku de bazdin tune ye me mecal Xeyrê yek dergahê te, ya ze'l-celal!" (Ehmedê Xasî)
wendene wandene	"Selewatî biwanîn rind û bolî, Biresnin pê dima gandê Resûlî." (Usman Efendîyo Babij) "Wendene din, 'hem biwanên' va 'Şima Hur ke ser mewlûd biyarên rind bi ca'" (Usman Efendîyo	xwendin xwandin	"Selewat[an] bixwînin rind û pir, Bigihînin li dûv hev gîyanê Resûlî." (Usman Efendîyo

	Babij) şima biwûnên (206) şima biwûnyen şima biwanî/biwûnî		Babij) "[Bi]din xwendin, 'hem bixwînin' got 'Hûn Her sal mewlûdê bînin rind bi cî" (Usman Efendîyo Babij) hûn bixwînin hûn bixwînin hûn bixwînin
xeberî dayene	şima xeber bidîn (207)	xeber dan	hûn xeber bidin
xebitîyayen e	(208) şima bixebitîn / bixebitên şima bixebitî	Xebitîn	hûn bixebitin hûn bixebitin
zanayene	"Hezretî Farûqî zî te'zîmê yê Vato ma ra: Pê bizanin qedrê yê" (Ehmedê Xasî)	Zanîn	"Hezretî Farûqî jî te'zîmê wî Gotîye ji me ra: Pê

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	"Qedrê mewlûdî bizan**în** serr bi serr" (Usman Efendîyo Babij) bizûn**îyen**/ bizûnîyen		bizan**in** qedrê wî" (Ehmedê Xasî) "Qedrê mewlûdê bizan**in** sa**l** bi sa**l**" (Usman Efendîyo Babij) bizan**in**

2.1.2.4.10. ڕاوەیا فەرمانی یا نەڕاستەڕاست

فەرمانا نەڕاستەڕاست (indirect)، ژ بۆ کەسێ یەکەژمارێ سێیەم و کەسێ پرەژمارێ سێیەمە.

مە ل ژۆرێ نڤیسی کو د کرمانجکییێدە، کەسێ یەکەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی یا پرانیا لێکەران ب دەنگێ "e-"یێ دقەدە. هەرچی کەسێ یەکەژمارێ سێیەم یێ ڕاوەیا فەرمانی یا نەڕاستەڕاستە، ب دەنگێ "o-"یێ دقەدە. (د هن دەڤۆکاندە، ئەڤ "o-" ژ بۆ کەسێ نێرە؛ ژ بۆ مێ دبە "a-".) **ئەڤ فۆرما لێکەرێ، دگەل پارتیکلا "wa" و جهناڤێ**، ڕاوەیا فەرمانی یا نەڕاستەڕاست پێک تینن. (د جهێ پارتیکلا "wa"یێدە، د کرمانجکیا دێرسمێدە "va"، د کرمانجکیا هەرێما هەویلێدە "bila"، د کوردیا ناڤەڕاستدە "ba" دهێتە بکارئانین.)

ب کورتی، د کرمانجکییێدە یاسا ئەڤە:

Wa + جهناڤ + کەسێ یەکەژمارێ سێیەم یێ ڕاوەیا فەرمانی یا نەڕاستەڕاست یا لێکەرێ.

ژبۆ کەسێ یەکهەژمارێ سێیەم یێ ڕاوەیا فەرمانی (نێر):

biko → wa o biko

ژبۆ کەسێ یەکهەژمارێ سێیەم یێ ڕاوەیا فەرمانی (مێ):

biko → "wa a biko"

یان ژی:

"wa a bika"

د کورمانجییێدە، کێشانا ڕاوەیا فەرمانی یا نەڕاستەڕاست هوسا چێدبە:

Bila + جهناڤ + کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانیا لێکەرێ.

نموونە:

ژبۆ کەسێ یەکهەژمارێ سێیەم:

	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
kesê yekhejmarê 3. (nêr)	wa/va o biko	bila ew bike
	wa/va o biko	ba ew bika (KN)
	wa/va o bibo / []bo	bila ew bibe / []bît
	bila şa	bila biçe
	"Zakî bigê, bila şa aw bîyara."(209) Gedî bigeyri, wa şêro aw bîyaro. (Herêma Pîranê)	"Li zarokî gere [lê gere], bila biçe avê bîne."

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

kesa yekhejmar 3. (mê)	wa a biko/ wa a bika	bila ew bike
	wa a bikero/ wa a bikera	bila ew bikirit
	va a bika/ va a bikera	ba ew bika (KN)

ژ بۆ کەسێ پرهەژمارێ سێیەم

مە ل ژۆرێ نڤیسی کو د کرمانجکییێدە، کەسێ یەکهەژمارێ سێیەم یێ ڕاوەیا فەرمانی ب دەنگێ "o-" یان ژی "a-"یێ دقەدە. د کێشانا کەسێ پرهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانیدە، ئەڤ "o-" یان ژی "a-"، دبە "în-".

د کورمانجییێدە، کەسێ یەکهەژمارێ دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی یا پرانیا لێکەران ب دەنگێ "e-"یێ دقەدە. د کێشانا کەسێ پرهەژمارێ سێیەم یێ ڕاوەیا فەرمانیدە، ئەڤ "e-"، دبە "in-".

ئانکو د کرمانجکییێدە یاسا ئەڤە:

Wa + ê (جهناڤ) + کەسێ پرهەژمارێ سێیەم یێ ڕاوەیا فەرمانی یا لێکەرێ.

نموونە: (کەردەنە)

ژ بۆ کەسێ پرهەژمارێ سێیەم یێ ڕاوەیا فەرمانی:

bikîn → wa ê bikîn

د کورمانجییێدە، کێشانا ڕاوەیا فەرمانی یا نەڕاستەڕاست هوسا چێدبە:

Bila + ew (جهناڤ) + کەسێ پرهەژمارێ سێیەم یێ ڕاوەیا فەرمانی یا لێکەرێ.

نموونه: (کرن)

ژ بۆ کەسێ پرهەژمارێ سێیەم یێ ڕاوەیا فەرمانی:

bikin → bila ew bikîn

د کرمانجکییێدە، پاشگرا پرهەژمارێ یا لێکەرێ "-in"ـێ، ل هن هەرێمان دگوهەڕە و دبە "-ê", "-î", "-êne", "-in".

نموونە:

	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
kesê pirhejmarê 3.	**wa** ê bib**în** / **wa** ê bib**in**	**bil**a ew bib**in**
	va ê [bi]b**êne** / **wa** ê [bi]v**ê**	**bila** ew bib**in**
	wa ê bik**î**	**bila** ew bik**in**
	wa ê bik**ê**	**b**a ew bik**en** (KN)
	"**Wa** Rîko û cinîya xo **uca** bi miradê xo şa bib**in**."(210)	"**Bil**a Rîko û jina xwe li wir bi miradê xwe şa bib**in**."
	"Çimê **sima** ve roşt b**êne**."(211)	Çavên we ronî b**in**.
	"Çimê to ve rost v**ê**."(212)	Çavên te ronî b**in**.

نەمانا دەنگێ "I" یێ

د چێبوونا ڕاوەیا فەرمانیدە، هەکە پشتی پێشگرا "-bi"یێ لێکەرە ب دەنگدێرەك دەست پێ بکە، د زمانێ ئاخڤتنێدە "i" یا پێشگرا "-bi"یێ نامینە، لێ بەلێ د زمانێ نڤیسکیدە دهێتە نڤیسین.

نموونە:

کورمانجی	کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)	کرمانجکی (زازاکی)
bi + avêje → biavêje Di zimanê axaftinê de: bavêje	avêştin/avêtin	bi + erze → bierze Di zimanê axaftinê de: berze	eştene/estene

3.1.2.4.10. نەیینیا ڕاوەیا فەرمانی

نەیینیا ڕاوەیا فەرمانی یا ڕاستەڕاست هوسا چێدبە: د جهێ پێشگرا "-bi" یا ڕاوەیا فەرمانیا نەڕاستەڕاست یا ئەرێنیدە، د کرمانجکییێدە پێشگرا "-me"، د کورمانجییێدە پێشگرا "-me" یان ژی "-ne" دهێتە بکارئانین. د کورمانجییێدە، ئەڤ "-me" ژ بۆ فەرمانا مسۆگەر دهێتە بکارئانین.

ژ بۆ نەیینیا ڕاوەیا فەرمانیا نەڕاستەڕاست، د جهێ پێشگرا "-bi" یا ڕاوەیا فەرمانیا نەڕاستەڕاستا ئەرێنیدە، د کرمانجکییێدە "-nê" یان ژی "-me"، د کورمانجییێدە "-ne" دهێتە بکارئانین.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نموونە:

كرمانجكی (زازاكی)	كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی
fermana rasterast ya erênî: bi-	bi + ke → bike → ti bike	bi + ke → bike → tu bike
fermana rasterast ya neyînî: me-	me + ke → meke → ti meke	me + ke → meke → tu meke
fermana nerasterast ya erênî: bi-	bi + ko→ biko→ wa o biko	bi + ke → bike→ bila ew bike
fermana nerasterast nê-, me- ya neyînî:	nê +ko→ nêko → wa o nêko	ne + ke →neke→bila ew neke

ئەم دكارن ب ئاوایەكی كورت هوسا بنڤیسن:

	كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی
	ژ بۆ نەیینیا ڕاوەیا فەرمانیا ڕاستەڕاست	ژ بۆ نەیینیا ڕاوەیا فەرمانیا ڕاستەڕاست
kesê yekhejmarê 2.	me-	me-, ne-
kesê pirhejmarê 2.	me-	me-, ne-
kesê yekhejmarê 3.	nê-, me-	ne-
kesê pirhejmarê 3.	nê-, me-	ne-

نموونە:

	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
	ژبۆ نەیینیا ڕاوەیا فەرمانیا ڕاستەڕاست	ژبۆ نەیینیا ڕاوەیا فەرمانیا ڕاستەڕاست
	me-	**me-**, **ne-**
kesê yekhejmarê 2.	ti **me**yêre/**me**y	tu **me**ye
	ti **me**agêre / ti **me**ageyri	tu ve**me**gere
	ti **me**ake ti a**me**ke	tu ve**me**ke / tu ve**ne**ke tu **ne**veke / tu **ne**weke
	ti **me**de / ti **me**di	tu **me**de
	ti **me**ke	tu **me**ke / tu **ne**ke
	ti **me**rake ti ra**me**ke	tu **ne**rawêxe tu ra**me**xe
	ti **me**reme / ti **me**remi	tu **me**reve
	ti **me**şo "Ceferî vat/**va**: **Me**şo, dermanî to leyê/ley min **de yo**."	tu **meç**e, tu **neç**e, to **meç**o (KN) "Ce'fer gutî: **Meç**o, dermanî to le lay min e." (KN)[(213)]
	ti **me**vaje	tu **me**bêje/**ne**bêje/**ne**vêje
kesê pirhejmarê 2.	şima **me**yêrîn/**me**yêrêne/**me**yrî	**hûn** **me**yin

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	şima meyarîn / şima meyarên	hûn neînin
	şima mebîn/mebêne/mebî	hûn mebin, hûn nebin
	şima mevînîn/mevînî	hûn mebînin
	şima mekîn[(214)] şima mekî / mekê	hûn mekin, hûn nekin
	şima mekewîn/mekwên şima mekewê	hûn mekevin
	şima mekişênê "Ma mekişênê, ez yena padîşay het."[(215)]	hûn mekujin "Me mekujin, ez tên hinda padîşahî."
	Meşêrêne	hûn mekin, hûn nekin
	ژبۆ نەیینیا ڕاوەیا فەرمانیا نەڕاستەڕاست	ژبۆ نەیینیا ڕاوەیا فەرمانیا نەڕاستەڕاست
kesê yekhejmarê 3. (nêr)	wa o nêagêro wa o anêagêro	bila ew newegerêt bila ew venegere
	wa o nêkewo / wa o nêkwo	bila ew nekeve
	wa o xo vîr a nêko va o xo vîr ra mekero	bila ew ji bîra neke
	wa o nêyaro / va o meyaro	bila ew neîne
kesê pirhejmarê	wa ê nêkîn / nêkî / nêkê	bila ew nekin

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

3.		
	wa ê xo vîr ra nêkîn/nêkî/nêkê va ê xo vîr ra mekerê	bila ew ji bîra nekin
	"Va milêt mekisêne."(216)	"Bila miletî nekujin."

2.2.4.10. ڕاوەیا خوەستەکی (داخوازی)

مە ل ژۆری نڤیسی کو د کرمانجکییێدە، کەسێ یەکەژماری دوویەم یێ ڕاوەیا فەرمانی یا پرانیا لێکەران ب دەنگێ "e-"یێ دقەدە و د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە ئەڤ "e-" دبە "i-" یان ژی نامینە. ژ بۆ کێشانا ڕاوەیا خوەستەکی، ئەڤ "e-" (یان ژی "i-") دهێتە ئاڤێتن، پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا خوەستەکی جهێ وێ دگرن. جهناڤا کەسی یا ڕەوشا نەتەواندی (گرووپا یەکەم) و ئەڤ فۆرما لێکەرێ پێکڤە ڕاوەیا خوەستەکی پێک تینن.

پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا خوەستەکی و پاشگرێن کێشانێ یێن دەما نها وەکی هەڤن.

د ڕاوەیا خوەستەکیدە، هەم ژ بۆ لێکەرێن تێپەڕ هەم ژی تێنەپەڕ، جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا نەتەواندی تێن بکارئانین.

نموونە:

کورمانجی	ڕاوەیا خوەستەکی	پاشگرا کێشانێ لێ زێدە بوویە	ژ ڕاوەیا فەرمانی "e-"/"i-" کەتیە	ڕاوەیا فەرمانی
ez bixwînim	ez biwana	→ biwan + a biwana	Biwan	biwane/biwani
ez bixwînim	ez biwanî	→ biwan + î biwanî	Biwan	**yan jî** biwane/biwani

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

فۆرما دن یا ڕاوەیا خوەستەکی

د کرمانجکییێدە فۆرمەکا دن یا ڕاوەیا خوەستەکی هەیە. ئەو ژی هوسا چێدبە: بەریا فۆرما ژۆرین یا ڕاوەیا خوەستەکی، پارتیکلا "wa"یێ دهێت. (د دەڤۆکا دێرسمێدە پارتیکلا "va"یێ دهێت.)

نموونە:

کورمانجی	ڕاوەیا خوەستەکی	پاشگرا کێشانێ لێ زێدە بوویە	ژ ڕاوەیا فەرمانی "-e"/"-i" کەتیە	ڕاوەیا فەرمانی
ez bixwînim → bila ez bixwînim	ez biwana→wa ez biwana	biwan + a→ biwana	Biwan	biwane/biwani
ez bixwînim→ bila ez bixwînim	ez biwanî→ wa ez biwanî	biwan + î→ biwanî	biwan	**yan jî** biwane/biwani

د کرمانجکییێدە پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا خوەستەکی ئەڤەنە:

کرمانجکی (زازاکی) وەندەنە/وەندش	کرمانجکی (زازاکی) پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا خوەستەکی	
		yekhejmar
wa ez biwana / wa ez biwanî	-a/-î /-an/-ane/-ine /-o/-ûn/-ûne/-û	kesê 1. (nêr & mê)

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

kesê 2. (nêr)	-î/ -ê	**wa** ti biwan**î**
kesa 2. (mê)	-a	**wa** ti biwan**a**
kesê 3. (nêr)	-o	**wa** o biwan**o**
kesa 3. (mê)	-a	**wa** a biwan**a**
Pirhejmar		
kesê 1.	-î/-în -in/ê / -îme/-îm	**wa** ma biwan**î** / wa ma biwan**în**/biwan**in** va ma biwanîme
kesê 2.	-î/-ê	**wa** şima biwan**î**
kesê 3.	-î/-ê	**wa** ê biwan**î**

د کورمانجییێده، یاسایا کێشانا ڕاوەیا خوەستەکی، وەکی یێ کرمانجکیه، لێ بەلێ پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا خوەستەکی یا کورمانجی، ژ یێن کرمانجکی جودانه.

د کورمانجییێده ژی، د ڕاوەیا خوەستەکیده، هەم ژ بۆ لێکەرێن تێپەڕ هەم ژی تێنەپەڕ، جهناڤێن کەسی یێن ڕەوشا نەتەواندی تێن بکارئانین.

نموونه:

bixwîn**e** **(raweya fermanî)** → bixwîn + **im** → bixwîn**im** → ez bixwîn**im** **(raweya xwestekî)**

د کورمانجییێده ژی فۆرمەکا دن یا ڕاوەیا خوەستەکی هەیه. ئەو هوسا چێدبه: بەریا فۆرما ژۆرین یا ڕاوەیا خوەستەکی، پارتیکلا "**bila**"یێ (یان ژی "bira"یێ) تێ.

نموونە:

bixwîn**e** **(raweya fermanî)**→ bixwîn + **im**→ bixwîn**im**→ ez bixwîn**im**→ **bila** ez bixwîn**im** **(raweya xwestekî)**

د کورمانجییێدە پاشگرێن کێشانێ ییێن ڕاوەیا خوەستەکی ئەڤەنە:

	کورمانجی پاشگرێن کێشانێ ییێن ڕأوەیا خوەستەکی
yekhejmar	
kesê 1.	-im/-m
kesê 2.	-î
kesê 3.	-e
pirhejmar	
kesê 1.	-in/-în/-eyn/-en
kesê 2.	-in/-în/-en
kesê 3.	-in/-în/-en

نموونە:

ڕادەر	کرمانجکی (زازاکی)	ڕادەر	کورمانجی
	کەسێ یەکهەژمارێ یەکەم		
girewtene/ guretene	ez bigîr**a** / ez bigîr**an** [217] ez biger**î**	girtin	ez bigir**im**
ameyene	ez bêr**a** / ez bêr**î** / ez bîr**a** /ez bêr**o**	hatin	ez bê**m**
berdene	ez ber**a** / ez ber**an** [218]/ ez ber**î**	birin	ez bibi**m**

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ewnî[rî]yayene	ez b[i]ewnîy**an** / ez biewnîy**a**	nêrîn / nihêrîn	ez binêr**im** Ez b**êm lê** binêrim.
hêrînayene / erînayene	ez bihêrîn**a** ez b[i]erîn**a** / ez bernîn**an** "Labelê vatîn: 'Bi ney çiçî, bira Ez bernîn**an** , şaş bîy**an** ya rebbena!' " (Usman Efendîyo Babij)	**k**irîn	ez bi**k**ir**im** ez bi**k**ir**im** "Lêbelê **digot**: "Bi **vî** çi, bira Ez **bikirim**, şaş bû**m** ya rebbena!' " (Usman Efendîyo Babij)
kerdene	ez bik**a** / ez biker**a** ez bik**î** / ez biker**î** ez biker**îne** / ez biker**an** "Jew hîkayet qal ker**an** to rê bira" (Usman Efendîyo Babij)	kirin	ez bik**im** / ez bikir**im** ez bik**im** / ez bikir**im** ez bik**im** / ez bikir**im** "**Ji** te re qala hîkayeyekê bikim bira." (Usman Efendîyo Babij)
niqirnayene	ez biniqirn**îne**	niqirandin	ez biniqirîn**im**
şîyene / şîyayene	"Va: Min zerrî kerd şir**an** koşkî mîyan" (Usman Efendîyo Babij) "Mi rê herêki virazi, e ş**imî** hetê birarûndê xi." (219)	**ç**ûyîn / **ç**ûn/**ç**în	"Go: Min **dil** kir **herim** nava koşkê" (U. Efendîyo Babij) "**[Ji]** min re **k**ereki **çêke**, ez **bi**ç**im** hinda birayên di

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	ez şêr ez şêr**a** ez şêr**î** ez şêr**o** ez şir**a** ez şir**î** ez şîr**a** ez şîr**î** ez şîr**o** ez şo ez şor**a** ez şor**î** ez şor**ê** ez şûr**ê**		xwe." ez **h**er**im** ez **h**er**im** ez **h**er**im** ez **h**er**im** ez **h**er**im** ez **h**er**im** ez **h**er**im** ez **her**i**m** ez **h**er**im** ez **h**er**im** ez **h**er**im** ez **h**er**im** ez **h**er**im** ez **h**er**im**
vatene	ez vaj**a** ez vaj**î** Ez ey ra vaj**î**.	gotin	ez [bi]**b**êj**im** ez [bi]**b**êj**im** Ez [ji] wî ra [bi]**b**êj**im**
wendene / wandene	ez biwan**a** ez biwan**î**	**x**wen din **x**wan din	ez bixwîn**im**
zanayene	ez bizan**a** ez bizan**î**	zanîn	ez bizan**im**

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

	کەسێ پرەهژمارێ یەکەم		
ameyene	ma bêrin / ma bêrî	hatin	em werin
bîyene	"Ma ... şa bin." (220)	bûyîn/ bûn	Em... şa [bi]bin.
dayene	ma bidin/ma bidî/ma bide "Ma amade yê ke sereyê (221) xo bidin."	dayîn/ dan	em bidin "Em amade ne ku serê xo bidin."
dîyene	"[Ma] cay dezgî bivînin ku ez tede bixebetî." (222)	dîtin	"Em cîyê dezgehî bibînin ku ez têde bixebitim."
girewtene guretene	ma bigîrin ma bigîrî	girtin	em bigirin
kerdene	ma bikerin / ma ma bikerîn (223) bikerî	kirin	em bikin / em bikirîn em bikin / em bikirîn
kiştene	ma bikişî / ma bikuşî	kuştin	em bikujin
qelişnayene qeleşnayene	"Hela ma biqeleşnin." (224)	qelişa ndin	"Hela em biqelişînin."
rakewtene	"[ma] rakewin (...) [eke ma] vîndî nêkerin (...) ma se bikin (...) ma şamî biwerin (...) ma şert bikin." (225)	raketi n	"[em] rakevin (...) [heke em] winda nekin (...) em çi bikin (...) em şîvê bixwin (..) em şert bikin."

pewtene potene	ma bipewjî ma bipocîm	pehtin patin	em bipêjin
şîyene/şîyayene	ma şorin ma şin [şêrin] ma şêrî ma şêrê ma şêrîme/ma şêrme ma şi ma şim ma şime ma şimi (226) ma şimî ma şirê ma şirî ma şî ma şîr ma şîrê ma şîrî ma şîrîme ma şû "Êdî ma şê key xwi." (227)	çûyîn/çûn/çîn	em herin em herin em herin em herin em herin em herin em herin em herin em herin em herin em herin em herin em herin em herin em herin em herin em herin em herin "Êdî em herin mala xwe."
vatene	ma vajin / ma vacin ma vajî / ma vajê/ma vajîme "Ma ser o vacin, bizanê xas û 'am." (Ehmedê	gotin	em [bi]bêjin / em bêjîn / em bêjî "Em li ser [bi]bêjin, bizanin

	Xasî) "... Ma hendî çi vacin wesfê yê?" (Ehmedê Xasî)		xas û 'am" (Ehmedê Xasî) "... Em êdî çi bêjin wesfên wî?" (Ehmedê Xasî)
zanayene	ma bizanî	zanîn	em bizanin / em bizanîn

وەکی کو ل ژۆرێ دهێتە دیتن، کێشانا هن لێکەرێن کرمانجکی نە ل گۆر یاسایا ژۆرینە. بۆ نموونە، د کێشانا لێکەرێن "بەردەنە"، "ڤاتەنە" ، "راکەوتەنە"، "شییەنە/شییایەنە" دە "-bi" یا دەستپێکی نایێ بکارئانین. ئانکو، د جهی "ئەز ببەرا"، "ئەز بڤاژا" دە "ئەز بەرا"، "ئەز ڤاژا" دبێژن.

هەروەسا وەکی کو ل ژۆرێ دهێتە دیتن، د کرمانجکییێدە، کەسێ یەکهەژمارێ یەکەم و پرهەژمارێ یەکەم، ل گۆر هەرێمان گەلەك دهێتە گوهەرتن. بۆ نموونە، ل گۆر هەرێمان، ئەڤ فۆرمێن پاشگرا کێشانێ یا کەسێ پرهەژمارێ یەکەم هەنە:

(-î, -ê; -în, -in, -ên; -îme, -îmi, -îm, -ime, -imê, -imi, -im)

د کورمانجییێدە، ل گۆر هەرێمان، ئەڤ فۆرمێن پاشگرا کێشانێ یا کەسێ پرهەژمارێ یەکەم هەنە: **(-în, -in, -î).**

ژ ڤان پاشگرێن کرمانجکی، "-î", "-in", "-în"، هەر وەکی یێن کورمانجییێنە؛ لێ بەلێ "-imi", "-imê", "-ime", "-îme", "-im", "-îm" هەر وەکی پاشگرا "-îm" یا فارسی یان ژێ نێزیکی وێنە.

وەسا دهێتە فێمکرن کو، ژ ڤان پاشگرێن کرمانجکی پاشگرێن "-î"، پشتی وندابوونا دەنگێ "-n" یان ژێ "-m"یێ، وەکی "-î" مایە.

بۆ نموونە:

-în, -in → î

ma vajîn → ma vajin → ma vajî

-îme, -îm, -îmi, -imê, -ime, -im → î

ma vajîme → ma vajîmi → ma vajîm → ma vajî

د کرمانجکی و کورمانجییێدە، گەلەك نموونەیێن دن یێن نەمانا دەنگێ "n"یێ هەنە. بۆ نموونە:

ma bîyarin → ma bîyarî → ma bîyarê → ma bîyar'

پارتیکلا "wa"/"va" یا کو د ڕاوەیا خوەستەکیدە دهێتە بکارئانین، د کوردیا ناڤڕاستەدە وەکی "ba"، د کورمانجییێدە وەکی "bila"/"bira" هەیە. ئەڤ پارتیکل، د ڕاوەیا فەرمانی یا نەڕاستەڕاستەدە ژی دهێتە بکارئانین. بێگومان ئەڤ دوو ڕاوە، ژ ئالیێ واتەیێڤە ژ هەڤ جودانە.

نموونە:

	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
raweya fermanî	**Wa** vajo!	**Bila** bêje!
raweya xwestekî	Çi vano **wa** vajo, serbest o.	Çi dibêje **bila** bêje, serbest e.

1.2.2.4.10. نەیینیا ڕاویا خوەستەکی

د کرمانجکی و کورمانجییێدە، ژ بۆ کێشانا نەیینیا ڕاویا خوەستەکی، پێشگرا "bi-" ژ دەستپێکا فۆرما وێ یا ئەرێنی دهێتە ئاڤێتن، د کرمانجکییێدە پێشگرا نەیینیێ "nê-" (د هن دەڤۆکاندە "me-")، د کورمانجییێدە "ne-" جهێ وێ دگرە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) ئەرێنی	کورمانجی ئەرێنی	کرمانجی (زازاکی) نەیینی	کورمانجی نەیینی
ez xo vîr a bikêrî/bika	ez ji bîra bikim	"ez xo vîr a mekêrî" (228)	ez ji bîra nekim
ez []aka/akî/akirî	ez []vekim	ez []anêka/anêkî/anikirî ez nêaka/nênêakî	ez venekim ez newekem
ez []şira/ez şiran/ez şêra/ ez şora/e[z] şimî	ez biçim / ez []herim	ez nêşira/ez nêşiran ez nêşêra / ez nêşora ez meşêrî	ez neçim / ez ne[he]rim
bêro eştene/bêro estene	were avêştin/avêtin	"m[e]êro estene" (229)	neyê avêştin/avêtin
wa ez biwana wa ez biwanî	bila ez bixwînim	wa ez nêwana wa ez nêwanî	bila ez nexwînim

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، د کێشانا نەیینیا ڕاوەیا خوەستەکیدە، د جهێ پێشگرا "-nê" یێدە "-ni" دهێتە بکارئانین.

نموونە:

کورمانجی نەیینی	کرمانجکی (زازاکی) نەیینی	کورمانجی ئەرێنی	کرمانجکی (زازاکی) ئەرێنی
ez **nexwînim** ez **nexwînim**	ez **niwûnî** wa ez **niwûnî**	ez **bixwînim** ez **bixwînim**	ez **biwûnî** wa ez **biwûnî**

2.2.4.10. ڕاوەیا مەرجی

د کرمانجکییێدە، کێشانا ڕاوەیا مەرجی هوسا چێدبە: ژ کەسێ یەکەژمارێ دوویەمێ ڕاوەیا فەرمانیا لێکەرێ، پیتا داوی، ئانکو "-e" (یان ژی "-i") تێ ئاڤێتن؛ پاشێ پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا مەرجی لێ تێن زێدەکرن. بەریا ڤێ فۆرما لێکەرێ گهانەکا "eke" و جهناڤا کەسێ تێن. ئەڤ هەر سێ بێژە پێکڤە کێشانا ڕاوەیا مەرجیا لێکەرێ پێک تینن.

نموونە:

کورمانجی	ڕاوەیا خوەستەکی	پاشگرا کێشانێ لێ زێدە بوویە	ژ ڕاوەیا فەرمانێ "-e"/"-i" کەتیە.	ڕاوەیا فەرمانێ
heke ez bixwîn**im**	**eke** ez biwan**a**	→ biwan + **a** biwan**a**	Biwan	biwan**e**/biwa**ni**
heke ez bixwîn**im**	**eke** ez biwan**î**	→ biwan + **î** biwan**î**	Biwan	biwan**e**/biwa**ni**

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

yan jî				
biwane/biwani	Biwan	→ biwan + a biwana	eger ez biwana	eger ez bixwînim
biwane/biwani	Biwan	→ biwan + î biwanî	eger ez biwanî	eger ez bixwînim

د کرمانجکی و کورمانجییێدە، گەلەك ڤاریانتێن گهانەکا "eke"یێ

هەنە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
heke / heker / hek / hekî / heko / heku / eke, ku	eke / eka / eki / ek / heki / ki
eger / eg / er / heger / hege / heg / ger	eger / eg / êg / heger / ger

د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، ژ بۆ چێکرنا ڕاوەیا مەرجی، د جهێ گهانەکا "eke"یێدە بێژەیا تورکی [ise] "se" ژی تێ بکارئانین.

نموونە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
Heke tu bixwazî tu dixwînî.	Ti biwazî **se** ti wanenî.

جارنا ئەڤ بێژەیا "se" و "eke" یان ژی "eger" پێکڤە تێن بکارئانین.

نموونە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
Heke tu bixwazî tu dixwînî.	**Eke** ti biwazî **se** ti wanenî
Eger tu bixwazî tu dixwînî.	**Eger** ti biwazî **se** ti wanenî

هەروەسا ئەڤ بێژەیا "se"یێ، د هن دەڤۆکاندە دبە "sew"/"sow و ئەو بێژەیا "ek"/"eki" یان ژی "eger" پێکڤە دبن بێژەیەکا هەڤەدودانی. وەکی:

(eki**sew**, eki**sow**, ek**se**, eks**ew**, eks**ow**, eger**se**, eger**sow**)

د کرمانجکییێدە، پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا مەرجی ئەڤەنە:

	کرمانجکی (زازاکی) پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا مەرجی	کرمانجکی (زازاکی) **wendene/wendiş**
Yekhejmar		
kesê 1. (nêr & mê)	-a/-î /-an/-ane/-ine /-o/-ûn/-ûne/-û	**eke** ez biwan**a** /biwan**î**
kesê 2. (nêr)	-î/ -ê	**eke** ti biwan**î**
kesa 2. (mê)	-a	**eke** ti biwan**a**
kesê 3. (nêr)	-o	**eke** o biwan**o**
kesa 3. (mê)	-a	**eke** a biwan**a**
Pirhejmar		
kesê 1.	-în -in/-î/-ê -îme/-îm	**eke** ma/ biwan**î**/biwan**în**/ biwan**in**/ **eke** ma biwan**îme**
kesê 2.	-î/-ê	**eke** şima biwan**î**
kesê 3.	-î/-ê	**eke** ê biwan**î**

د کورمانجییێدە، پاسایا کێشانا ڕاوەیا مەرجی، وەکی یا کرمانجکیە، لێ بەلێ پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا مەرجیا کورمانجی، ژ یێن کرمانجکی جودانە.

نموونە:

ڕاوەیا فەرمانی	ژ ڕاوەیا فەرمانی "-e"/"-i" کەتیە.	پاشگرا کێشانێ لێ زێدە بوویە	ڕاوەیا خوەستەکی
Bixwîne	Bixwîn	bixwîn + im → bixwînim	heke ez bixwînim
yan jî			
Bixwîne	Bixwîn	bixwîn + im → bixwînim	eger ez bixwînim

د کورمانجییێدە، پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا مەرجی ئەڤەنە:

	کورمانجی پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا مەرجی	کورمانجی **Xwendin**
yekhejmar		
kesê 1.	-im / -m	heke ez bixwînim
kesê 2.	-î	heke tu bixwînî
kesê 3.	-e	heke ew bixwîne
pirhejmar		
kesê 1.	-in / -în / -eyn / -en	heke em bixwînîn / bixwînin heke em bikîn / bikin / bikeyn
kesê 2.	-in / -în / -en	heke hûn bixwînin heke hûn bikin / biken
kesê 3.	-in / -în / -en	heke ew bixwînin heke ew bikin / biken

د کرمانجکییێدە، کێشانا کەسێ یەکهەژمارێ یەکەم و پڕهەژمارێ یەکەمێ ڕاوەیا مەرجی، ل گۆر هەرێمان گەلەك تێ گوهەرتن. (هەروەسا ژبۆ گوهەڕینێن هەرێمییێن ڕاوەیا خوەستەکی، ل بەشێ "ڕاوەیا خوەستەکی" بنێڕە.)

بۆ نموونە، ئەم ل گوهەڕینێن کێشانێن هەرێمی یێن کەسێ پڕهەژمارێ یەکەمێ ڕاوەیا مەرجی یا لێکەرا "ڤاتەنە"/"ڤاتش"ێ بنێڕن:

کرمانجکی (زازاکی) **vatene/vatiş**	کورمانجی **Gotin**
eke ma vaj**în**	heke em **bê**j**în**
eke ma vaj**in**	heke em **bê**j**in**
eke ma vaj**î**	heke em **bê**j**î**[n]
eke ma vaj**ê**	heke em **bê**j**î**[n]
eke ma vaj**îme**	heke em **bê**j**în**
eke ma vaj**îmi**	heke em **bê**j**în**
eke ma vaj**îm**	heke em **bê**j**în**
eger ma vaj**în**	eger em **bê**j**în**
eger ma vaj**in**	eger em **bê**j**in**
eger ma vaj**î**	eger em **bê**j**î**[n]
eger ma vaj**ê**	eger em **bê**j**î**[n]
eger ma vaj**îme**	eger em **bê**j**în**
eger ma vaj**îmi**	eger em **bê**j**în**
eger ma vaj**îm**	eger em **bê**j**în**

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

کرمانجکی	کورمانجی
"Ma ebed nêgeyrenê a, ger meram Nêkerin îcra ......" (Ehmedê Xasî)	"Em ebed navegerin/venagerin, ger meramê Îcra nekin ......" (Ehmedê Xasî)

1.3.2.4.10. نەیینیا ڕاومیا مەرجی

د کرمانجکی و کورمانجییێدە، ژ بۆ کێشانا نەیینیا ڕاومیا مەرجی، پێشگرا "bi-" ژ دەستپێکا فۆرما وێ یا ئەرێنی تێ ئاڤێتن، د کرمانجکییێدە پێشگرا نەیینیێ "nê-" (د دەڤۆکا دێرسمیێدە "me-")، د کورمانجییێدە "ne-" جهێ وێ دگرە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) ئەرێنی	کورمانجی ئەرێنی	کرمانجکی (زازاکی) نەیینی	کورمانجی نەیینی
eke ez biwana eke ez biwanî	heke ez bixwînim heke ez bixwînim	eke ez nêwana eke ez nêwanî / eke ez mewanî(ne)	heke ez nexwînim heke ez nexwînim
eger ez biwana eger ez biwanî	eger ez bixwînim eger ez nexwînim	eger ez nêwana eger ez nêwanî/eger ez mewanî(ne)	eger ez nexwînim eger ez nexwînim

4.2.4.10. ڕاوەیا دڤێتی

د کرمانجکییێدە، کێشانا ڕاوەیا دڤێتی هوسا چێدبە: ژ کەسێ یەکەژمارێ دوویەمێ ڕاوەیا فەرمانیا لێکەرێ، پیتا داوی، ئانکو "-e" (یان ژی "-i") تێ ئاڤێتن؛ پاشی پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا دڤێتی لێ تێن زێدەکرن. بەریا ڤێ فۆرما لێکەرێ، بێژەیا "ganî" و جهناڤا کەسێ تێن. ئەڤ هەر سێ بێژە پێکڤە کێشانا ڕاوەیا دڤێتیا لێکەرێ پێک تینن.

د جهێ "ganî" یا کرمانجکییێدە، د کورمانجییێدە بێژەیا "divê"/"divêt" تێ بکارئانین.

نموونە:

ڕاوەیا فەرمانی	ژ ڕاوەیا فەرمانی "-e"/"-i" کەتیە.	پاشگرا کێشانێ لێ زێدە بوویە	ڕاوەیا دڤێتی	کورمانجی
bide/bidi	Bid	→ bid + a bida	ganî ez biwana	divê ez bidim
bireme/biremi	birem	→ birem + a birema	ganî ez bireme	divê ez birevim
yan jî				
bide/bidi	bid	→ bid + î bidî	ganî ez bidî	divê ez bidim
bireme/biremi	birem	→ birem + î biremî	ganî ez biremî	divê ez birevim

	کرمانجکی (زازاکی) پاشگرێن کێشانێ یێن ڕاوەیا دڤێتی	کرمانجکی (زازاکی) **wendene/wendiş**	کورمانجی **Xwendin**
yekhejmar			
kesê 1. (nêr & mê)	-a/-î /-an/-ane/ -ine /-o/-ûn/-ûne/-û	**ganî** ez biwan**a**/biwan**î** **ganî** ez biwanîne	**divê** ez bixwîn**im** **divê** ez bixwîn**im**[e]
kesê 2. (nêr)	-î/ -ê	**ganî** ti biwan**î**	**divê** tu bixwîn**î**
kesa 2. (mê)	-a	**ganî** ti biwan**a**	**divê** tu bixwîn**î**
kesê 3. (nêr)	-o	**ganî** o biwan**o**	**divê** ew bixwîn**e**
kesa 3. (mê)	-a	**ganî** a biwan**a**	**divê** ew bixwîn**e**
pirhejmar			
kesê 1.	-în -in/-î/ê -îme/-îm	**ganî** ma biwan**î**/biwan**în**/biwan**in** **ganî** ma biwan**îme**	**divê** em bixwîn**in** **divê** em bixwîn**in**
kesê 2.	-î/-ê	**ganî** şima biwan**î**/biwan**în**	**divê** hûn bixwîn**in**
kesê 3.	-î/-ê	**ganî** ê biwan**î**/biwan**în**	**divê** ew bixwîn**in**

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
ganî ez [bi]vaja/vajî/vajîne	divê ez [bi]bêjim
ganî ti/tu [bi]vajî	divê tu [bi]bêjî
ganî ti/tu [bi]vaja	divê tu [bi]bêjî
ganî ti/tu b[i]êrî	divê tu bêyî/werî
ganî ti/tu b[i]êra	divê tu bêyî/werî
ganî ti tu şêrî	divê tu herî
ganî ti tu şêra	divê tu herî

د کرمانجکییدە، گەلەك ڤاریانتێن بێژەیا "ganî"یێ هەنە. وەکی:

(ginî, gonî, gunî, gûnî, gûn, gê, gey).

د هن دەڤۆکێن کرمانجکی و کورمانجییێدە، ژ بۆ چێکرنا ڕاوەیا دڤێتی، بێژەیا تورکی "gerek" ژی تێ بکارئانین. د کرمانجکی و کورمانجییێدە، گەلەك ڤاریانتێن ڤێ بێژەیێ هەنە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
gerek / gereke / gereka / gerekû / gerega / gereg / gera / gêrek / gêreke / gêre / girek / gere	gerek / gerekê / gelek / gera / gere / gerê

1.4.2.4.10. نەیینیا ڕاوەیا دڤێتی

د کرمانجکی و کورمانجییێدە، ژ بۆ کێشانا نەیینیا ڕاوەیا دڤێتی، پێشگرا "bi-"یێ ژ دەستپێکا فۆرما وێ یا ئەرێنی تێ ئاڤێتن، د کرمانجکییێدە پێشگرا نەیینیێ "nê-" (د دەڤۆکا دێرسمێدە "me-")، د کورمانجییێدە "ne-" جهێ وێ دگرە.

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) **nê-** / **me-**	کورمانجی **ne-**
ganî ez **nê**vaja/**nê**vajî/**me**vajîne (nêr & mê)	divê ez **ne**bêji**m**
ganî ti/tu **nê**vajî (nêr)	divê tu **ne**bêj**î**
ganî ti/tu **nê**vaja (mê)	divê tu **ne**bêj**î**
ganî ez **nê**wana/**nê**wanî/**me**wanîne (nêr & mê)	divê ez **nex**wîni**m**
ganî ti **nê**wanî (nêr)	divê tu **nex**wînî
ganî ti **nê**wana (mê)	divê tu **nex**wîn**î**
ganî o **nê**wano (nêr)	divê ew **nex**wîn**e**
ganî a **nê**wana (mê)	divê ew **nex**wîne
ganî ma **nê**wanî/**nê**wanîn	divê em **nex**wînin
ganî şima **nê**wanî/**nê**wanîn	divê hûn **nex**exwînin
ganî ê **nê**wanî/**nê**wanîn	divê ew **ne**ne**x**wînin
"Kes gereke **me**şêro mêytû ser."(230)	"Kes gerek (divê) **ne**çe ser meytan."
"Mordem gereke a kerdena dêya rinde xo vîr a **me**kerone."(231)	"Meri**v** gerek **wê** kirina **w**îya rind **ji b**îra **ne**ke."
"Ma gereke naza ro **me**şêrîme."(232)	"**Em** gerek **ji vir ne**çin."

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

5.10. ل گۆر چێبوونا خوه لێکەر

ئەم دشێن ل گۆر چێبوونا وان، لێکەران بکن سێ بەش:

1. لێکەرێن سادە.
2. لێکەرێن دارِشتی.
3. لێکەرێن هەڤەدودانی.

1.5.10. لێکەرێن سادە

لێکەرێن سادە، ئەو لێکەرن کو پێشگرا لێکەری (Verbal Prefix, Préverbe) وەرنەگرتنە و ژ چەند بێژەیێن جودا پێک نەهاتنە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
ameyene / ameyîş	**hatin**
berdene / berdiş	birin
girewtene / guretene / girewtiş	girtin
kerdene / kerdiş	kirin
vatene / vatiş	gotin
zanayene / zanayîş	zanîn

2.5.10. لێکەرێن دارِشتی

ئەم لێکەرێن دارِشتی دکن دوو بەش:

1. لێکەرێن کو ژ ناڤدێر و پاشگرەکێ پێک تێن.
2. لێکەرێن کو ژ پێشگرا لێکەر و لێکەرەکێ پێک تێن.

1.2.5.10. لێکەرێن کو ژ ناڤدێر و پاشگرەکێ پێک تێن

نموونە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
-îyan / -în	**-îyayene**
xur + îyan → xurîyan / xurîn	hur + îyayene → hurîyayene wur + îyayene → wurîyayene
-în	**-ayene**
pirs + în → pirsîn	pers + ayene → persayene
tirs + în → tirsîn	ters + ayene → tersayene
-andin	**-nayene**
rev + andin → revandin	rem + nayene → remnayene
neqiş + andin → neqişandin	neqiş + nayene → neqişnayene
leriz + andin → lerizandin	lerz + nayene → lerznayene
xemil + andin → xemilandin	xemil + nayene → xemilnayene

2.2.4.10. لێکەرێن کو ژ پێشگرا لێکەر و لێکەرەکێ پێک تێن

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە پێشگرێن لێکەری هەنە. ئەو بەریا لێکەرەکێ تێن و دگەل وێ، لێکەرێن نوو پێک تینن.

پێشگرێن لێکەری دوو بەشن:

1. پێشگرێن لێکەری یێن سادە، وەکی: "ra-".

2. پێشگرێن لێکەری یێن لهەڤخستی، وەکی: "pê-".

پێشگرێن لێکەری یێن لهەڤخستی، ژ پێشداچەك و جهناڤەکی پێک هاتنە. بۆ نموونە ئەسل و بنچینەیا پێشگرا "pê-"یێ، د کرمانجکییێدە "pey ey"/"bi ey"، د کورمانجییێدە "bi wî/wê" یە. ئانکو د کرمانجکییێدە داچەکا "pey"/"bi" و جهناڤا "ey"، د کورمانجییێدە داچەکا "bi" و جهناڤا "wî"/"wê" ب هەڤ ڤە کەلژینە، بوونە "pê".

هن ڕێزماناناس، لێکەرێن ب پێشگرێن لێکەری وەکی لێکەرێن هەڤەدودانی دحەسبینن. ب یا من، هەکە ئەم لێکەران ل گۆر چێبوونا وان دابەش بکن، ئەم دشێن ڤان لێکەران وەکی لێکەرێن دارشتی بحەسبینن. چونکو ئەسلێ ڤان بێژەیان ژ پێشداچەك و جهناڤان پێک هاتبن ژی، دەما کو ئەو بەریا لێکەرەکێ تێن و ب وێ ڕە لێکەرەکە نوو پێک تینن، ئێدی ئەرکا پێشگرێ بجه تینن. لۆما مە ئەڤ د ڤێ بەشێدە نڤیسین.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) پێشگرا لێکەری	کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی پێشگرا لێکەری	کورمانجی
a- / ya-	abirnayene abîyene/ yabîyayene açarnayene açînayene adayene agêrayene/yacêrayene	ve-	Vebirandin vebûyîn/vebûn/vebîn vegerandin veçinîn/veçinandin vedayîn/vedan vegerîyan/vegerîn

	agêrnayene/ageyrnayîne akerdene/wekerdene/yakerdene amendene aniştene aqetîyayene/aqitîyayene aqetnayene/aqitnayene aşanayene agirewtene/agirotiş//aguretiş		vegerandin vekirin/wekirin veman veniştin/venîştin veqetîyan/veqetîn veqetandin vekolandin/vekolan vegirtin
a-/ya-	açarnayene/yaçarnayene [agêrnayene]	wer-	Wergerandin
a-	akewtene/ akotene	hil-	hilketin/hilavêtin
a-/ra-	avistene / ravistene / rafîstene / rafîştayene aqetîyayene/aqitîyayene aqetnayene/aqitnayene açînayene/raçînitiş	ra-	Raxistin . raqetîyan/raqetîn raqetandin raçandin
cê	cê bîyene cê kerdene cê kewtene	jev / ji hev	jev bûn jev kirin jev ketin

cê de / cê di	cê de kerdene . cê de kewtene cê de vistene	jev de / ji hev de	jev de kirin ji hev de kirin jev de ketin jev de xistin
cê ra	cê ra bîyene cê ra kerdene	jev/ji hev	jev bûn jev kirin
ci-	cibîyene cigêrayene cikerdene sere cikerdene sereyê ... cikerdene	jê	jê bûn / jê bîn jê gerîyan/jê gerîn jê kirin serî jê kirin serê ... jêkirin
ci-	ciameyene cigêrê cigêrayene	lê	lê hatın lê gere lê gerîyan/lê gerîn
cira / tira	cira ameyene cira birnayene cira bîyene/cira bîyayene cira girewtene cira hes kerdene cira kerdene cira kewtene cira mendene cira persayene cira peya/peye bîyene	jê	jê hatin jê birîn jê bûn / jê bîn jê girtirin jê hez kirin jê kirin jê kevtin/keftin/ketin jê mayîn/man jê pirsîn jê peya bûyîn/bûn

	cira vatene	jê ra / jê re	jê ra gotin/jê re gotin
cira	cira şîyene/cira şîyayene: bnr. tira şîyayene/tera şîyayene		
da-	daçikîyayene/daçikîyayîş daçiknayene/daçiknayîş dadayîne/ dadayîş dagirewtene/dagirotiş daleqnayene/daleqnayîş daliqnayene	da-	Daçikîn daçikandin dadayîn/dadan dagirtin daleqandin daliqandin
de-	debestene degêrayene dekerdene derutene	da-	dabestin (KN) dagerîyan / dagerîn dakirin **damalandin** / **damalaştin**
de-	dekerdene dekewtene/dekotene depernayene devistene	tê-	tê kirin tê ketin tê perandin tê xistin
dira	dira bîyene/dira bîyayene: bnr. cira bîyene dira kerdene: bnr. cira		

	kerdene		
era / ere:bnr. ra / ro	era ... şîkîyayene: bnr. / ra ... şîyene / ra . . . şîkîyayene era xo amayene: bnr. ro xo ameyene era xo ameyîne: bnr. ro xo ameyene ere xo amayene: bnr. ro xo ameyene		
ero	**ero** ... cêrayene ero xo nayene: bnr. ro xo nayene ero . . . amayene: bnr. ro . . . ameyene	**li**	**li** ... gerîyan
pa- / **pawa**	**pa**bîyene / **pawa**bîyene[233] **pa**kerdene (name) **pa**nayene **pa**şîyene **pa**dayene cadayene	**pêve** **pêwe (KN)**	**pêve** bûn/**pêwe** bûn **pêve** kirin (nav) **da**nîn **pêve** çûn **pêwe**dan (KN), dadayîn / **d**adan
pa- / **pawa**	pavistene panayene	**lê** **lê**	**Lê**xistin **lê** nandin[234]
pede	**pede** şîyene **pede** dayene **pede** kerdene	**pêde** **pêve**	**pêde çû**yîn /**pê de ç**în **pêve** dayîn / **pêve** dan **pêde** kirin

pê-/pey-	**pê**girewtene/pêgurete ne **pê**hesîyayene /pey hesîyayene **pê**zanayene /pey zanayene **pê**şîyene/pey şîyayene	**pê-**	**Pê**girtin **pê**hesîyan **pê**hesîn **pê**zanîn **pê**çûn
pê-	**Pê**ardene **pê**ameyene **pê**kerdene **pê**kewtene	**pev**	**pev anîn** **pev hatin** **pev** kirin **pev** keftin/**pê**ketin
pê-	**Pê**vistene	**pev** de	**pev de x**istin
pê-	**Pê**ameyene **pê**ardene **pê**kerdene **pê**şîyene	**li hev**	**li hev hatin** **li hev anîn** **li hev** kirin **li hev** çûyîn/**ç**în
pêra	**pêra** girê dayene	**pev** / **bi hev ve**	**pev** girêdan bi hev ve girêdan
pêro	**pêro** dayene **pêro** ginayene	**li hev**	**li hev** dan **li hev ketin**
pero: bnr. piro			
perû: bnr. piro			

pirê: bnr. piro			
peri: bnr. piro			
piro/**pira**	**piro** dayene **piro** kerdene **piro** şanayene / **pira** şanayene	**lê**	**lê** dan **lê** kirin **lê** reşandin
pirue: bnr. piro			
pirû: bnr. piro			
pirye: bnr. piro			
pure/puri: bnr. piro			
po-/**pû-**	**po**kerdene / **pû**kerdene	**pêve**	**pêve** kirin
puri: bnr. piro			
purî: bnr. piro			
puro: bnr. piro			
purye: bnr.			

piro			
ra-/a-	raşanayene / rasanayene / raşanayîş / raşonayîş / raşayîş rakewtene/rakotene ragêrayene aqetîyayene/aqitîyaye ne aqetnayene/aqitnayen e ravêrdene/ravîyarten e . ravîyarnayene . raçînitiş / açînayene ravistene /rafîstene /rafîştayene	ra-	raweşandin / rawişandin / rawşandin raketin ragerîn/ragerîyan raqetîyan/raqetîn raqetandin rabihurîn / rabihorîn / rabihûrîn / rawirîn /rawirtin rabihurandin/rabihor andin/ rabihûrandin/rawiran din raçandin / raçinandin raxistin
ra-	rabîyene rakerdene	ve-	vebûyîn/vebûn /vebîn vekirin / wekirin
ra-	ra ... şîyene /ra . . . şîkîyayene	li ... / lê	li ... çûn
ro	ro xo nayene ro . . . ameyene ro xo ameyene	li	li xwe danîn li ... hatin li [hişê] xwe hatin
ro-	rokerdene/rûkerdene	ro- / rû-	rokirin/rûkirin,

	. ronîştene/rûnîştene/rueniştiş ronayene roşanayene/rueşonayîş		rokirdin (KN) rûniştin / ronîştin (KN) ronan (KN), danîn/danandin rûniştandin, ronîşandin(KN)
ta-	takewtene tavistene	tev-	Tevketin tevxistin
ta-	Tadayene	ba-	Badan
ta-	Tavistene	pê-/ pev-	pêxistin / pevxistin
ta-	Tavistene	vê-	Vêxistin
ta-	Takewtene	lê-	Lêketin
ta-	Takewtene	pê-	Pêketin
tede	tede bîyene / tede bîyayene tede mendene	têde	têde bûyîn / têde bûn têde mayîn/man
tede	tede vetene, tede tey vetene	tê	tê derxistin
tera:bnr. tira	tera bîyene/tera bîyayene bnr. tira bîyene tera kerdene: bnr. tira kerdene		
tey	tey vetene	tê	tê derxistin

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

tê:bnr. têw/têv			
tê-	têşikitene/têşiknayîş têşikîyayene/têşikîyay îş	têk- / tê-	Têkşikandin têkşikîn, têşikan (KN)
tê-	Têkewtene	pê-	Pêketin
tê	têkewtene têvistene	vê-	Vêketin vêxistin
têra	têra pîştene/têra pîstene	li hev	li hev pêçan
têro	têro pîştene têro pêşîyayene	li hev	li hev pêçan li hev pêçîyan / li hev pêçîn
têw / têv / tê	têwdayene / têvdayene / têdayene têwgêrayîne / têgêrayîş	tev	tevdayîn/tevdan . tevgerîyan/tevgerîn
tira/tera/cira	tira kerdene tira şîyene/tera şîyayene	têra/têre	têra kirin/têre kirin têra çûyîn / têre çîn
tira	tira dayene	tê	tê dan/tê dayîn
tira	tira vatene	jê ra / jê re	jê ra gotin/jê re gotin
tira: bnr. cira	tira ameyene:bnr. cira ameyene		

	tira birnayene: bnr. cira birnayene tira bîyene/tira bîyayene: bnr. cira bîyene/cira bîyayene tira girewtene: bnr. cira girewtene tira hes kerdene: bnr. cira hes kerdene tira kerdene: bnr. cira kerdene tira kewtene / tira kotene: bnr. cira kewtene/cira kotene tira mendene:bnr. cira mendene tira persayene: bnr. cira persayene tira peya bîyene: bnr. cira peye bîyene tira vatene: bnr. cira vatene		
tiro	tiro kerdene tiro şîyene/ tiro şîyayene	têra/têre	têra kirin/têre kirin têra çûn/ têre çûyîn
vaz-	vazdayene/vazdayîne	baz-	bazdayîn / bazdan
ver-	verdayene/veradayen e verkewtene	ber-	Berdan berkevtin/berkeftin/ berketin, li ber ketin

ver[r]a / ver[r]o	ver[r]a gêrayene / ver[r]o gêrayene ver[r]o amayene	li ber	li ber gerîyan . li ber rabûn
vir-	Virbîyene	hil-	Hilbûn
we-	weşanayene/weşonayne	we-	weşandin / raweşandin, veweşandin
we-	webîyayene weçarnayene wekerdene (adir) wekerdene Weameyene	ve-	vebûnyîn / vebîn vegerandin vekirin / wekirin (agir) kirdinewe (KN) vehatin
we-	wedayene wekerdene weperayene weşanayene/wesanayene wegirewtene/wegirotene	hel-/hil-	Hildan hilkirin hilperîn hilweşandin helgirtin/hilgirtin
wer-	weradayene werantene/weontene	hel-/hil-	Hildan hilkişandin
ya-: bnr. we-	yakerdene/wekerdene	ve-	vekirin / wekirin

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

پێشگرێن لێکەری یێن کرمانجکی و لێکەرێن کو ب وان چێدبن

	a	da	de	Pa	po	ra	ro	ta	to	Wa
ameyene/ameyîş					+			+		+
antene/antiş										+
ardene/ardiş			+		+			+		
bestene/bestiş			+	+						
bîyene/bîyayîş	+		+	+		+	+		+	+
çarnayene/çarnayîş	+				+			+		
çînayen e/çînayîş	+									+
dayene/dayîş	+	+		+		+	+	+	+	+
gêrayene/gêrayîş	+		+			+		+		
ginayene/ginayîş			+	+	+					
girewtene/girewtiş	+	+	+							+
kerdene/kerdiş	+		+	+	+	+	+		+	+
kewtene/kotene/kewtiş	+		+	+		+	+	+		
mendene/mendiş	+			+						
nayene/nayîş			+	+			+	+		+
niştene/niştiş	+		+	+			+			+
pîştene/pîştiş/piştiş			+						+	
şanayene/şanayîş/şonayîş/şûn ayîş	+		+			+	+			+
şîyene/şîyayîş			+		+					+
Vistiş	+		+	+	+	+		+		

د لیستەیا ژۆریندە ڕادەرێن لێکەران هەم ب پاشگرا "-ene" هەم ژی ب پاشگرا "-iş"ێ هاتبوون نڤیسین، ل ژێرێ ـ ژ بۆ کو زێدە جهـ نەگرن ـ تەنێ ب

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

پاشگرا "ene-"یێ هاتن نڤیسین. بۆ نموونە "ئامەییش" نەهاتیە نڤیسین، تەنێ "ئامەیەنێ" هاتیە نڤیسین.

	bide/ biderbede/bere/ ci	cê	cêde	cêra	pede	pê	pêra	pêro	pira/pera	piro	tê	têra	tira/tera	tiro
ameyene	+				+	+				+			+	+
antene			+											
ardene	+				+	+							+	
bestene							+		+	+	+			
bîyene		+		+			+	+	+	+		+	+	
cenayene										+				+
çarnayene										+		+	+	+
dayene	+				+		+	+	+	+	+		+	
fînayene					+						+			
gêrayene	+					+					+	+	+	
ginayene	+					+		+		+				
girewtene						+			+	+			+	
kerdene	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+	+	+
kewtene			+		+	+	+				+		+	+
mendene	+					+	+						+	
nayene	+						+		+	+			+	
niştene	+								+					
piştene								+				+		
şanayene	+					+			+	+	+		+	
şîyene	+		+		+				+			+	+	+
vistene		+	+		+		+				+		+	

1.2.2.5.10. کێشانا لێکەرێن کو ژ پێشگرا لێکەری و لێکەرەکێ پێک تێن

د کرمانجکییێدە، ل گۆر هەرێمان، دوو جورە کێشانا ڤان لێکەران هەیە. د جورەیێ یەکەم دە پێشگرا لێکەری ل پێشە، د یا دوویەمدە پێشگرا لێکەری ل پاشە.

نموونە:

کورمانجی پێشگرا لێکەری ل پێشە	پێشگرا لێکەری	کرمانجکی (زازاکی) - II پێشگرا لێکەری ل پاشە	کرمانجکی (زازاکی) – I پێشگرا لێکەری ل پێشە	پێشگرا لێکەری
vekir / wekir vedike / wediket vegerîya / wegerya	ve-	kerd a keno a gêra a	Akerd akeno agêra	a-
raxist	ra-	kerd ra	Rakerd	ra-
rokir/rûkir	ro- /rû-	kerd ro	rokerd / rûkerd	ro-

وەکی کو تێ دیتن، د کێشانا یەکەم یا لێکەرێن کورمانجکییێدە، وەکی یا کورمانجی پێشگرا لێکەری ل پێشە. ژ بەر کو ڕادمرێن لێکەرێن هوسا ژی ب پێشگرا لێکەر دەست پێ دکن. ژ ئالیێ پەداگۆژیکڤە ئەڤ جورەیێ کێشانێ ئاسانترە. لۆما ئەم د نڤیساندنا کرمانجکییێدە ڤی جورەیێ کێشانێ تەرجیح دکن. بۆ نموونە، ئەم ژ نموونەیێن ژێرین ئاوایێ یەکەم تەرجیح دکن.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

کرمانجکی (زازاکی) ڕادەر	کرمانجکی I - (زازاکی) پێشگرا لێکەری ل پێشە	کرمانجکی II - (زازاکی) پێشگرا لێکەری ل پاشە	کورمانجی پێشگرا لێکەری ل پێشە
rakerdene/**ra**kerdiş	1. ez **ra**kena	2. ez kena **ra**	ez **ra**dixim

2.2.2.5.10. نەیینیا لێکەرێن کو ژ پێشگرا لێکەری و لێکەرەکێ پێک تێن

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە دوو فۆرمێن کێشانا نەیینیا ڤان لێکەران هەنە.

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
1. me- + **pêşgira lêkerî** + lêker nê- + **pêşgira lêkerî** + lêker.	1. me- + **pêşgira lêkerî** + lêker. ne- + **pêşgira lêkerî** + lêker.
2. **pêşgira lêkerî** + me + lêker **pêşgira lêkerî** + nê (ni-) + lêker	2. **pêşgira lêkerî** + me + lêker **pêşgira lêkerî** + ne + lêker

د فۆرما یەکەم د پێشگرا نەیینیێ ل پێشە، لێ بەلێ د فۆرما دوویەمدە پێشگرا لێکەریێ ل پێشە. د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە، جارنا ئەڤ فۆرما سێیەم ژی هەیە:

nê (ni-) + لێکەر + پێشگرا لێکەری.

وەکی: "من نەکردا" (کورمانجی. من نەوەکر / من ڤەنەکر)

نموونە:

پێشگرا لێکەری	کرمانجکی (زازاکی)	پێشگرا لێکەری	کورمانجی
a-	Ameçarne meaçarne ma anêgêrenî ma nêagêrenî	ve-	venegerîne newegerîne em venagerin em navegerin
a- / ra-	Meake ameke / rameke	ve-	neweke/neveke vemeke / veneke
	mi anêkerd / mi anikerd / mi ranêkerd mi nêakerd / mi nikerd a ezo ramekerî wa o nêako wa o anêko		min venekir min newekir ezê venekim /ezê newekem bila ew neweket bila ew veneke
	ey nêşimit		wî nevexwar / wî venexwar
	mi nêşimitênî		min venedixwar
ci	Ez to cinêkena. "Ez to nêcikena."[235]	jê	Ez te [ser]jê nakim.
de	to denêkerd / to denikerd to nêdekerd	de	te tênekir, te danekir
piro	mi piro nêda / mi purye nida / mi nêda piro ti piro mede / ti purye medi	lê	min lêneda . tu lênede . ezê lênedim

	ti mede piro ezo piro medîne ez do nêda piro		ez dê lênedim
we-	mi wenêgirewt/ min wenigirot mi nêwegirewt mewegîre wemegîre	hil-	min hilnegirt min nehelgirt/nehilg irt nehelgire/nehilg ire hilnegire

3.5.10. لێکەرێن هەڤەدودانی

لێکەرێن هەڤەدودانی ئەو لێکەرن کو ژ ناڤدێرەك و لێکەرەکێ، رەنگدێرەك و لێکەرەکێ یان ژێ لێکەرەك و لێکەرەکا دن پێک تێن.

1.3.5.10. لێکەرێن کو ژ ناڤدێرەك و لێکەرەکێ پێک تێن

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
aw dayene/aw dayîş	av dan
girê dayene/girey dayîş	girê dan
zurî kerdene/zurî kerdiş	derew kirin
veng dayene/veyn dayîş	bang kirin

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

2.3.5.10 . لێکەرێن کو ژ ڕەنگدێرەك و لێکەرەکێ پێک تێن

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
berz kerdene/berz kerdiş	**bilind** kirin, berz kirdin (KN)
hîra kerdene/hera kerdiş	**f**ire kirin
pîr bîyene/pîr bîyayîş	pîr bûyîn/pîr bûn/pîr bîn
pir kerdene/pir kerdiş	**tije kirin**, pir kirdin (KN)

3.3.5.10 . لێکەرێن کو ژ لێکەرەك و لێکەرەکا دن پێک تێن

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە هن لێکەر، ژ دوو لێکەران پێک تێن. بۆ نموونە، د کرمانجکییێدە لێکەرا هاریکار "دایەنە"/"داییش"، د کورمانجییێدە "داین"/"دان" و لێکەرەکا دن پێکڤە فۆرما تەباتی (پاسیف) یا وێ لێکەرا دن پێک تینن. هەرووسا د کرمانجکییێدە لێکەرا هاریکار "ئامەیەنە"/"ئامەییش"، د کورمانجییێدە "هاتن" و لێکەرەکا دن پێکڤە فۆرما هۆکەری (causative) یا وێ لێکەرا دن پێک تینن. چەند نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
ameyene kiştene	**hatin** kuştin
ameyene rotene	**hatin f**irotin
dayene kerdene	dayîn/dan kirin
dayene wendene	dayîn/dan **x**wendin

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

4.3.5.10. نەيينيا لێکەرێن هەڤەدودانی

د کرمانجکییێدە، ژ بۆ کێشانا فۆرما نەيينيا لێکەرێن هەڤەدودانيێن کو ژ "ناڤدێر + لێکەر" يان ژی "ڕەنگدێر + لێکەر" چێدبن، پێشگرا نەيينيێ "-nê" يان ژی "-me" تێ پێشيا بەشێ لێکەرێ. وەکی: "م سوور نێکەرد". هەروەسا د کورمانجييێدە ژی ئەڤ پێشگر "-me" يان ژی "-ne"يە. وەکی: "من سۆر نەکر".

نموونە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
ez av **ne**dim	ez aw **nê**da / ez awe **me**dine
bilind **me**ke / bilind **ne**ke	berz **me**ke
min fehm/fêm **ne**kir	mi fehm/fêm **nê**kerd

هەکە لێکەر هۆکاری (causative) بە، ژ بۆ فۆرما وێ يا نەيينی، پێشگرا نەيينيێ "-me"/"-nê" (د کورمانجييێدە "-ne") تێ پێشيا بەشێ لێکەرا هاريکار.

نموونە:

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
ez **ne**di**m** kirin	ez **nê**da kerdene/ ez **me**dî kerdene
mede kirin	**me**de kerdene
min **ne**da **x**warin	mi **nê**da werdene

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

6.10. ل گۆر دیاتیزێ (VOICE) لێکەر

لێکەر ل گۆر تێکەلیا کارا (subject) و لێکەری ژێ دابەش دبن.

د ڤی بەشیدە ئەم لسەر لێکەرێن لەباتی (Aktîf)، هۆکاری (Causative)، تەباتی (Pasîf)، ڤەگەرۆك (Reflexive)، هەڤوودنێ (Reciprocal)، هەروەسا لێکەرێن تێپەڕ و تێنەپەڕێ دسەکنن.

1.6.10. لێکەرێن تێپەڕ

لێکەرێن تێپەڕ، ئەو لێکەرن کو تشتە (Objekt) وەردگرن.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Mi **doman**/**gede** berd.	Min/mi **gede** bir.
Ey **gude/goge** eşte/viste.	Wî **gog a**vêşt/avêt.
Şima **kaxite** waşta/wasta.	We **kaxiz** xwestîye.

د کرمانجکییدە، هەکە مرۆڤ پاشگرا ڕادەرێ یا هن لێکەرێن تێنەپەر ژێ ببە (بهاڤێژە) و د جهێ وێدە پاشگرا " - نایەنە"/" - ناییش" دەینە، ئەو دبن لێکەرێن تێپەڕ. د کورمانجییێدە ژێ ئەڤ تشت ب پاشگرا " - اندن"ێ چێدبە. (ژ بۆ لیستەیەکا درێژ یا لێکەرێن هوسا، ل بەشێ دەما نها بنێرە.)

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) تێنەپەڕ ← تێپەڕ	کورمانجی تێنەپەڕ ← تێپەڕ
girî**yayene** → girî**nayene** girî**yayîş** → girê**nayîş**	**kel**în → **kel****andin**
lerzî**yayene** → lerz**nayene**	lerizîn → leriz**andin**

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

tersayene → tersnayene	tirsîn → tirsandin
varayene → varnayene	barîyan/barîn → barandin

(ژ بۆ کێشانا لێکەرێن تێپەڕ ل ڤان بەشان بنێرە: کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرێن تێپەڕ، کێشانا دەما بووریا دوور یا لێکەرێن تێپەڕ، دەما نها یا لێکەرێن کو ڕادەرا وان د کرمانجکییێدە ب " – نایەنە"/" – نایيش"، د کورمانجییێدە ب " – اندن"ێ دووماهیک تێ.)

1.1.6.10. ئەرگاتیفی

هەم کرمانجکی هەم ژی کورمانجی خودەی تایبەتمەندیێن ئەرگاتیفینە. ئانکو د هەڤۆکا (sentence) بنگەهین یا ڤان هەردوو دیالێکتاندە، **لێکەرا تێپەڕ د دەمێن بۆریدە، ل گۆر تشتەیێ (Objektê) پاشکرا کێشانێ وەردکرە**. ژ بەر کو لێکەر بەس د دەمێن بۆریدە د بن کارتێکرنا تشتەییێدە و ل گۆر وێ پاشگرا کێشانێ وەردگرە، زمانێ کوردی زمانەکێ نیڤ ـ ئەرگاتیفە.

ژ بەر کو لێکەرا تێپەڕ تشتەیێ وەرناگرە، پاشگرێن کێشانێ یێن لێکەرا تێنەپەڕ ل گۆر کارایێ (subjektê) نە. د کوردیدە، ژ بەر کو ئەرگاتیفی ب کارێ تێپەڕ هەیە، ل ڤر ئەم دێ لسەر کارێ تێپەڕ بسەکنن. بۆ نموونە، ئەم بەرێ خوە بدن هەڤۆکێن کو ب لێکەرەکا تێپەڕ، ئانکو "شوتەنە"/"شوتش"ـا کرمانجکیێ و "شوشتن"/"شووشتن"ـا کورمانجییێ چێبوونە. (بێژەیا "لەپک" یا کو د ڤان هەڤۆکاندە هەیە، د هن دەڤۆکێن کورمانجییێدە نێر، د هنەکاندە مێیە؛ مە ل ڤر وەکی نێر بکارئانیە. هەروەسا ژ بۆ ڤان هەڤۆکان، مەبەست ژ "ڕەوشا ڕاستەڕاست"، (rectus) ؛ ژ "ڕەوشا تەواندی" (oblique case)ـە).

1.1.1.6.10. هەکە لێکەر تێپەڕ، کارا یەکەژمار بە

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

دەما بووریا دیار	دەما بووریا دیار
1.Kêneke lepik şut/şit. 2.Lajek**î** lepik şut/şit. د هەڤۆکا 1. و 2. دە، ژ بەر کو تشته یەکهەژمار و نێرە. **پێڤەبەر** (predicate) **ژی وەکی تشتەیێ** یەکهەژمار و نێرە.	1.Keçik**ê** lepik şuşt/şîşt. 2.Lawik**î**/l**ê**wik lepik şuşt/şîşt. د هەڤۆکا 1. و 2. دە، ژ بەر کو تشته یەکهەژمار و نێرە. **پێڤەبەر** (predicate) **ژی ل گۆر تشتەیێ** یەکهەژمارە. (هەم ژ بۆ نێر هەم ژ بۆ مێ)
1.Kêneke destmal**e** şut**e**. 2.Lajek**î** destmal**e** şut**e**. د هەڤۆکا 1. و 2. دە، ژ بەر کو تشته یەکهەژمار و مێیە. **پێڤەبەر ژی وەکی تشتەیێ** یەکهەژمار و **مێیە**. ئانکو پاشگرا "**e-**" یێ وەردگرە.	1.Keçik**ê** destmal şuşt. 2.Lawik**î**/l**ê**wik destmal şuşt. د هەڤۆکا 1. و 2. دە، ژ بەر کو تشته یەکهەژمار و مێیە. **پێڤەبەر ژی ل گۆر تشتەیێ** یەکهەژمارە (هەم ژ بۆ نێر هەم ژ بۆ مێ).
1.Kêneke lepik**î** şut**î**. 2.Kêneke destmal**î** şut**î**. 3.Lajek**î** lepik**î** şut**î**. 4.Lajek**î** destmal**î** şut**î**. د هەر چار هەڤۆکاندە، ژ بەر کو **تشته پرهەژمارە**، **پاشگرا پرهەژمارییێ (î-) وەردگرە**. **پێڤەبەر ژی ل گۆر تشتەیێ** پاشگرا پرهەژمارییێ (î-) وەردگرە.	1.Keçik**ê** lepik şuşt**in**. 2.Keçik**ê** destmal şuşt**in**. 3.Lawik**î**/l**ê**wik lepik şuşt**in**. 4.Lawik**î**/l**ê**wik destmal şuşt**in**. د هەر چار هەڤۆکاندە، ژ بەر کو تشته ب واتەیا خوە پرهەژمارە، **پێڤەبەر ژی ل گۆر تشتەیێ** پاشگرا پرهەژمارییێ (in-) وەردگرە. **تشتە، دگەل کو ب واتەیا خوە پرهەژمار بە ژی ب فۆرما خوە یەکهەژمارە، لێ بەلێ پرهەژماریا وێ، ژ پێشگرا کێشانێ یا پرهەژمارییێ یا پێڤەبەرێ (لێکەرێ) تێ فێمکرن.**

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
دەما نها	**دەما نها**
1.Kêneke lepik(î) şuwen**a**. 2.Lajek lepik(î) şuwen**o**. ژ بەرکو د هەڤۆکا 1. دە، **پێڤەبەرژێ ل کۆر کارایێ** پاشگرا کێشانێ یا مێیتیێ (-a) وەردگرە. هەرووەسا ژ بەرکو د هەڤۆکا 2. دە کارا نێرە، **پێڤەبەرێ ژێ ل کۆر کارایێ** پاشگرا کێشانێ یا نێرتیێ (-o) وەردگرە. .	1.Keçik lepikî/lêpik diş**o**. 2.Lawik lepikî/lêpik diş**o**. ژ بەر کو د هەڤۆکا 1. و 2. دە کارا یەکهەژمارە، **پێڤەبەر ژێ ل کۆر کارایێ** د فۆرما یەکهەژمار (نێر و مێ یا هەڤبەش) دە یە.
1.Kêneke destmale şuwen**a**. 2.Lajek destmale şuwen**o**. ژ بەرکو د هەڤۆکا 1. دە کارا مێیە، **پێڤەبەر ژێ ل کۆر کارایێ** پاشگرا کێشانێ یا مێیتیێ (-a) وەردگرە. هەرووەسا ژ بەرکو د هەڤۆکا 2. دە کارا نێرە، **پێڤەبەرژێ ل کۆر کارایێ** پاشگرا کێشانێ یا نێرتیێ (-o) وەردگرە.	1.Keçik destmal**ê**/desmal**ê** diş**o**. 2.Lawik destmal**ê** diş**o**. ژ بەر کو د هەڤۆکا 1. و 2. دە کارا یەکهەژمارە، **پێڤەبەر ژێ ل کۆر کارایێ** د فۆرما یەکهەژمار (نێر و مێ یا هەڤبەش) دە یە.
1.Kêneke lepik**an** şuwen**a**. 2.Lajek destmal**an** şuwen**o**. ژ بەرکو د هەڤۆکا 1. دە کارا مێیە، **پێڤەبەرژێ ل کۆر کارایێ** پاشگرا کێشانێ یا مێیتیێ (-a) وەردگرە. هەرووەسا ژ بەرکو د هەڤۆکا 2. دە کارا نێرە، **پێڤەبەرژێ ل کۆر کارایێ** پاشگرا کێشانێ یا نێرتیێ (-o) وەردگرە. تشتەیا کو ناڤدێرە، پاشگرا پرهەژمارتیێ (-an) وەردگرە.	1.Keçik lepik**an** dişo. 2.Lawik destmal**an** dişo. ژ بەر کو د هەڤۆکا 1. و 2. دە کارا یەکهەژمارە، **پێڤەبەر ژێ ل کۆر کارایێ** د فۆرما یەکهەژمار (نێر و مێ یا هەڤبەش) دە یە. تشتەیا کو ناڤدێرە، پاشگرا پرهەژماریێ (-an) وەردگرە.

5.2.2.5.10. هەکە لێکەر تێپەڕ، کارا پڕهەژمار بە

کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی)
دەما بووریا دیار	دەما بووریا دیار
1.Keçikan lepik şuşt. 2.Lawikan lepik şuşt. 3.Keçikan destmal şuşt. 4.Lawikan destmal şuşt. د هەر چار هەڤۆکاندە، **پێڤەبەر ل کۆر زایەندا تشتەییێە.**	1.Kênekan lepik şut. 2.Lajekan lepik şut. 3.Kênekan destmale şute. 4.Lajekan destmale şute. د هەر چار هەڤۆکاندە، **پێڤەبەر ل کۆر زایەندا تشتەیێە.** د هەڤۆکا 3. و 4. دە، ژ بەر کو تشتە یەکهەژمار و مێیە، **پێڤەبەر پاشکرا مێیتیێ (-e) وەرکرتیە.**
1.Keçikan lepik şuştin. 2.Lawikan lepik şuştin. 3.Keçikan destmal şuştin. 4.Lawikan destmal şuştin. د هەر چار هەڤۆکاندە، کارایا کو ناڤدێرەکا پڕهەژمارە، پاشگرا پڕهەژمارییێ "-an" وەرگرتیە. ژ بەر کو تشتە ب واتەیا خوە پڕهەژمارە. **پێڤەبەرێ ژی** ژ بەر **پڕهەژماریا تشتەییێ**، پاشگرا کێشانێ یا پڕهەژمارییێ (-in) وەرگرتیە. **تشتە، دگەل کو ب واتەیا خوە پڕهەژمار بە ژی ب فۆرما خوە یەکهەژمارە، لێ بەلێ پڕهەژماریا وێ، ژ پاشکرا کیشانێ یا پڕهەژماریا پێڤەبەرێ (لێکەرێ) تێ فێمکرن.**	1.Kênekan lepikî şutî. 2.Lajekan lepikî şutî. 3.Kênekan destmalî şutî. 4.Lajekan destmalî şutî. د هەر چار هەڤۆکاندە، کارایا کو ناڤدێرەکا پڕهەژمارە پاشگرا پڕهەژمارییێ "-an"، **تشتەیا کو ناڤدێرەکا پڕهەژمارییێ "-î" وەرکرتیە. پێڤەبەرێ ژی** ژ بەر **پڕهەژماریا تشتەییێ**، پاشگرا کێشانێ یا پڕهەژمارییێ (-î) وەرگرتیە.

كرمانجكی (زازاكی)	كورمانجی
دەما نها	دەما نها
1.Kênekî lepik şuwenî. 2.Lajekî lepik şuwenî. 3.Kênekî destmale şuwenî. 4.Lajekî destmale şuwenî. د هەر چار هەڤۆكاندە، كارایا كو ناڤدێرەكا پڕهەژمارە، پاشكرا پڕهەژماریێ "î-" وەرگرتیە. پێڤەبەرێ ژی ژ بەر پڕهەژماریا كارایێ، پاشكرا كێشانێ یا پڕهەژماریێ (î-) وەرگرتیە.	1.Keçik lepikî/lêpik dişon. 2.Lawik lepikî/lêpik dişon. 3.Keçik destmalê dişon. 4.Lawik destmalê dişon. د هەر چار هەڤۆكاندە، كارایا كو ب واتەیا خوە پڕهەژمارە، ب فۆرما خوە یەكهەژمارە (و د ڕەوشا ناڤكی/ nominative دە یە). پێڤەبەرێ ژی ژ بەر پڕهەژماریا واتەییا كارایێ، پاشكرا كێشانێ یا پڕهەژماریێ (n-) وەرگرتیە. كارا، دگەل كو ب فۆرما خوە یەكهەژمار (و د ڕەوشا ناڤكیدە یە) ژی پڕهەژماریا وێ یا واتەیی، ژ پاشكرا كێشانێ یا پڕهەژماریا پێڤەبەرێ (لێكەرێ) تێ فێمكرن.
1.Kênekî lepikan şuwenî. 2.Lajekî lepikan şuwenî. 3.Kênekî destmalan şuwenî. 4.Lajekî destmalan şuwenî. د هەرچار هەڤۆكاندە، كارایا كو ناڤدێرەكا پڕهەژمارە، پاشكرا پڕهەژماریێ "î-" وەركرتیە. تشتەیا كو ناڤدێرەكا پڕهەژمارە، پاشگرا پڕهەژماریێ "an-" وەرگرتیە. پێڤەبەرێ ژی ژ بەر پڕهەژماریا كارایێ، پاشكرا كێشانێ یا پڕهەژماریێ (î-) وەركرتیە.	1.Keçik lepikan dişon. 2.Lawik lepikan dişon. 3.Keçik destmalan dişon. 4.Lawik destmalan dişon. د هەر چار هەڤۆكاندە، كارایا كو ب واتەیا خوە پڕهەژمارە، ب فۆرما خوە یەكهەژمارە (و د ڕەوشا ناڤكیدەیە). تشتەیا كو ناڤدێرەكا پڕهەژمارە، پاشگرا پڕهەژماریێ "an-" وەرگرتیە. پێڤەبەرێ ژی ژ بەر پڕهەژماریا واتەییا كارایێ، پاشكرا كێشانێ یا پڕهەژماریێ (n-) وەركرتیە. كارا، دگەل كو ب فۆرما خوە یەكهەژمار (و د ڕەوشا ناڤكی/ nominative دە یە) ژی پڕهەژماریا وێ یا واتەیی، ژ پاشكرا كێشانێ یا پڕهەژمارییا پێڤەبەرێ (لێكەرێ) تێ فێمكرن.

هەکە ئەم بەریێ خوە بدن نموونەیێن ژۆرین، ئەم دشێن هوسا ببێژن:

1. ژ بۆ لێکەرێن تێپەڕ، د دەما بۆریدە، **وەکی کارا** (subject)، گرووپا تەواندی (oblique) یا جهناڤێن کەسی، ئانکو گرووپا دوویەم (من ...)؛ د دەما نها دە گرووپا ڕاستەڕاست (rectus) ئانکو گرووپا یەکەم (ئەز ...) بکار تێ.

ژ بۆ لێکەرێن تێپەڕ، د دەما بۆریدە، **وەکی تشتە**، گرووپا ڕاستەڕاست یا جهناڤێن کەسی (ئەز ...)، د دەما نها دە گرووپا تەواندی (من ...) بکار تێ.

2. د کورمانجیێدە، د دەما بووریا دیار دە، تشتە (لەپک، دەستمال) هەم دەما کو یەکن هەم ژی دەما کو ژ یەکێ زێدەترن ب فۆرما یەکهەژمارییێ هاتنە نڤیسین، لێ بەلێ د ڕەوشا کو تشتە ب واتەیا خوە پڕهەمارە، پێڤەبەرێ ژێ بەر وێ پاشگرا کێشانێ یا پڕهەژمارییێ وەرگرتیە (şuştin).

ب ڤی ئاوایی، د کورمانجیێدە، د هەڤۆکێن ب دەما بووریا دیار دە، مرۆڤ دشێت ل پێڤەبەرێ (لێکەرێ) بنێرە و یەکهەژماربوون یان پڕهەژماربوونا تشتەیێ فێم بکە.

3. هەم د کرمانجکیێدە دە هەم ژی د کورمانجیێدە، د دەما نها دە لێکەرا تێپەڕ، ل گۆر کارایێ تێ کێشان، نە ل گۆر تشتەیێ.

4. هەر چقاس کو د مژارا ئەرگاتیفیێدە کرمانجکی و کورمانجی ب ئاواکی گشتی وەکی هەڤبن ژی دناڤبەرا واندە ئەڤ جودایی هەیە: د دەما بووریا دیار دە، د کرمانجکیێدە هەم تشتە ژ بۆ پڕهەژمارییێ پاشگرا پڕهەژمارییێ (-î) وەرگردە هەم ژی هەکە تشتە یەکهەژمار و مێ بە، پێڤەبەر (لێکەر) پاشگرا مێیتییێ ("-e" یان ژی د هن دەڤۆکاندە "-i") وەردگرە. (د هن دەڤۆکێن کرمانجکیێدە ئەڤ پاشگرا مێیتییێ، "-e"/"-i" نەمایە و وەکی کورمانجییێ، نایێ بکارئانین.)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

5. مە ل ژۆرێ ژ بۆ لێکەرا تێپەڕ، ژ دەما بووریا دیار نموونە نڤیسیبوون. دەمێن بووری یێن دن (دەما بووریا دوور و... هتد.) ژی، د ڤێ مژارێدە وەکی دەما بووریا دیارن.

ئەم دشێن کورتەیا بەشێ ژۆرین هوسا بنڤیسن:

دەم	کرمانجکی (زازاکی) و کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی) و کورمانجی	کرمانجکی (زازاکی) و کورمانجی
Dema borîya dîyar	Kara **tewandî**	Tişte **navkî**	Pêveber (lêker), **li gor tişteyê** paşgira kêşanê werdigire.
Dema niha	Kara **navkî**	Tişte **tewandî**	Pêveber (lêker), **li gor karayê** paşgira kêşanê werdigire.

ل ژۆرێ مە نیشان دا کو د کێژان دەماندە کارا و تشتە، ژ بۆ لێکەرێن تێپەڕ، د ڕەوشا ناڤکی یان ژی تەواندیدە تێن بکارئانین. نها ژی ئەم ل نموونەیێن بکارئانینا جهناڤێن کەسی بنێڕن:

3.1.1.6.10. د دەما بووریا دیارەدە

د هەڤۆکێدە، هەکە گرووپا تەواندی یا جهناڤێن کەسی کارا بە، گرووپا ڕاستەڕاست یا جهناڤێن کەسی دبە تشتە. پێڤەبەر (لێکەر)، ل گۆر تشتەیێ پاشگرا کێشانێ وەردگرە. (وەکی کو د لیستەیا ژێرینده ژی خویا دکە، د کرمانجکییێدە، دەما کو کەسێ دوویەم و سێیەم تشتە، ئانکو ئۆبژەکت بە، لێکەر ل گۆر نێربوون یان ژی مێبوونا وان پاشگرا کێشانێ وەردگرە. ئەڤ تایبەتمەندی د کورمانجییێدە نینە.)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Mi ti ber**d**î. Mi o (n) ber**d**. Mi a (m) ber**d**e. Mi **ma (şima, ê)** berdî.	Min tu birî. Min ew bir. Min ew bir. Min em (hûn, ew) birin.
To ez berda. To o (n) berd. To a (m) berde. To ma (şima, ê) berdî.	Te ez birim. Te ew bir. Te ew bir. Te em (hûn, ew) birin.
Ey ez berda. Ey ti berdî. (n) Ey ti berda. (m) Ey o (n) berd. Ey a (m) berde. Ey ma (şima, ê) berdî.	Wî ez birim. Wî tu birî. Wî tu birî. Wî ew bir. Wî ew bir. Wî em (hûn, ew) birin.
Aye ez berda. Aye ti berdî. (n) Aye ti berda. (m) Aye o (n) berd. Aye a (m) berde Aye ma (şima, ê) berdî.	Wê ez birim. Wê tu birî. Wê tu birî. Wê ew bir. Wê ew bir. Wê em (hûn, ew) birin.
Ma ti berdî. (n) Ma ti berda. (m) Ma o (n) berd. Ma a (m) berde. Ma şima (ê) berdî.	Me tu birî. Me tu birî. Me ew bir. Me ew bir. Me hûn (ew) birin.
Şima ez berda. Şima o (n) berd. Şima a (m) berde. Şima ma (ê) berdî	We ez birim. We ew bir. We ew bir. We em (ew) birin.
Înan ez berda. Înan ti berdî. (n) Înan ti berda. (m) Înan o (n) berd. Înan a (m) berde. Înan ma (şima, ê) berdî	Wan/ewan ez birim. Wan/ewan tu birî. Wan/ewan tu birî. Wan/ewan ew bir. Wan/ewan ew bir. Wan/ewan em (hûn, ew) birin.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

4.1.1.6.10. د دەما نها دە

د هەڤۆکێدە، هەکە گرووپا ڕاستەڕاست یا جهناڤێن کەسی کارا بە، گرووپا تەواندی یا جهناڤێن کەسی دبە تشتە. پێڤەبەر (لێکەر)، ل گۆر کارایێ پاشگرا کێشانێ وەردگرە. (وەکی کو د لیستەیا ژێرینده ژی خویا دکە، لێکەر ل گۆر کارایێ هاتیە کێشان. د کرمانجکییێدە کێشانا لێکەرێ، ل گۆر نێربوون و مێبوونا کارایێ دگوهەڕە، لێ بەلێ د کورمانجییێدە ئەڤ جودایی نینە.)

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Ez to (ey, aye, ma, şima, înan) bena.	Ez te (wî, wê, me, we, wan/ewan) dibim.
Ti mi (ey, aye, ma, şima, înan) benî (nêr).	Tu/ti min (wî, wê, me, we, wan/ewan) dibî.
Ti mi (ey, aye, ma, şima, înan) bena (mê).	Tu min (wî, wê, me, we, wan/ewan) dibî.
O mi (to, ey, aye, ma, şima, înan) beno (nêr).	Ew min (te, wî, wê, me, we, wan/ewan) dibe.
A mi (to, ey, aye, ma, şima, înan) bena (mê).	Ew min (te, wî, wê, me, we, wan/ewan) dibe.
Ma mi (to, ey, aye, şima, înan) benî.	Em min (te, wî, wê, we, wan/ewan) dibin.
Şima mi (to, ey, aye, ma, înan) benî.	Hûn min (te, wî, wê, me, wan/ewan) dibin.
Ê mi (to, ey, aye, ma, şima, înan) benî.	Ew min (te, wî, wê, me, we, wan/ewan) dibin.

2.6.10. لێکەرێن تێنەپەڕ

لێکەرێن تێنەپەڕ، ئەو لێکەرن کو تشتەیێ (ئۆبژەکت) وەرناگرن.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Vêke/**vey**veke û zama **yenê** keye.	**B**ûk **b**wîk/**b**îk û za**v**a **dihên** **malê**.
Seyîd Riza **şîbî** Xozat.	Seyîd Riza **ç**ûbû/**ç**ûbî/**ç**îbî Xozatê.
Camêrd/cûmîyerd zî **berma/berva.**	Camêr jî **girîya**.

3.6.10. لێکەرێن لەباتی (ئاکتیف)

لێکەرێن لەباتی (ئاکتیف)، ئەو لێکەرن کو کارایێ (سۆبژەکت) وەردگرن. دەما کو مرۆڤ ژ لێکەرێ (پێڤەبەرێ) پرسا "یێ کو کر/دکە کیە یان ژێ چیە؟" بکە، بەرسڤا ڤێ پرسێ وەکی کارا هەبە، ئەو لێکەر لێکەرەکا لەباتیە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Varan vareno./Şilî varena	**B**aran **di**bare./Şilî **di**bare.
Manga vaş werd.	Mangê/**çêlekê gîya** xwar.
Xalê ey vatbî.	Xalê **wî g**otibû/gotibî.
Mêrdek/mêrik persa.	Mêrik pirsî.

4.6.10. لێکەرا هۆکاری (CAUSATIVE)

لێکەرا هۆکاری (causative)، ئەو لێکەرا تێپەرە کو کارا (سۆبژەکت) وێ ب یەکێ/یەکا دن ددە کرن.

د کرمانجکییێدە ب هاریکاریا لێکەرا "دایەنە"/"داییش"ێ، د کورمانجییێدە ب هاریکاریا لێکەرا "دان"/"دایین"ێ لێکەرا هۆکاری چێدبە. ئانکو د کرمانجکییێدە "دایەنە +لێکەرا تێپەڕ" و د کورمانجییێدە "دان + لێکەرا تێپەڕ" لێکەرا هۆکاری.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) لێکەرا تێپەڕ	کرمانجی (زازاکی) دایەنە + لێکەرا تێپەڕ ← لێکەرا هۆکاری	کورمانجی لێکەرا تێپەڕ	کورمانجی دان/دایین + ← لێکەرا تێپەڕ لێکەرا هۆکاری
girewtene/guretene	**dayene** girewtene	Girtin	**dan** girtin/**dayîn** girtin
kendene/kinitene	**dayene** kendene **dayene** kinitene	kolandin, kendin (Mukrî)	**dan** kolandin
kerdene	**dayene** kerdene	Kirin	**dan** kirin
kiştene/kuştene	**dayene** kiştene	Kuştin	**dan** kuştin
şutene	**dayene** şutene	Şuştin	**dan** şuştin
şiknayene/şikitene	**dayene** şikitene	Şikandin	**dan** şikandin
wendene/wandene	**dayene** wendene	xwendin/ Xwandin	**dan** xwendin

د هن دەڤۆکێن کرمانجکیێدە، د چێکرنا لێکەرێن هۆکاریدە، کارا "دایەنە"/"داییش" پشتی لێکەرا تێپەڕ تێ. بۆ نموونە، د جهێ "دایەنە شوتەنە"/"داییش شوتش" دە فۆرما "شوتەنە دایەنە"/"شوتش داییش" هەیە. لێ بەلێ ژ بەر کو د ناڤا هەڤۆکاندە، د کێشانا لێکەرێن هۆکاریدە، ب گشتی لێکەرا "دایەنە" بەریا لێکەرا تێپەڕ تێ، د ڕادەریێدە ژی ئەڤ فۆرم تێ پەسەندکرن.

بۆ نموونە:

پۆلاتی شەلواری خۆ داییێ شوتش. (پۆلاتی شەلوارێن خوە دان شووشتن.)

5.6.10. لێکەرێن تەباتی (پاسیف)

لێکەرێن تەباتی (پاسیف)، ئەو لێکەرن کو کاراییێن وان ییێن ڕاستێن نەدیارن.

د کرمانجکیێدە ب هاریکاریا لێکەرا "ئامەیەنە"/"ئامەییش"ێ، د کورمانجییێدە ب هاریکاریا لێکەرا "هاتن"ێ لێکەرا تەباتی چێدبە. ئانکو د کرمانجکیێدە "ئامەیەنە + لێکەرا تێپەڕ" و د کورمانجییێدە "هاتن + لێکەرا تێپەڕ" ← لێکەرا تەباتی.

چەند نموونە:

کرمانجی (زازاکی) ئامەیەنە + لێکەرا تێپەڕ ← لێکەرا تەباتی	کورمانجی هاتن + لێکەرا تێپەڕ ← لێکەرا تەباتی
ameyene girewtene	hatin girtin
ameyene kerdene	hatin kirin
ameyene kiştene ameyene kuştene	hatin kuştin
ameyene şiknayene ameyene şikitene	hatin şikandin

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ameyene şutene	**hatin** şuştin
ameyene wendene	**hatin x**wendin

هن لێكەرێن تەباتی هەنە كو فۆرمەكا دن یا ڕادەرا وان هەیە. ئەڤ فۆرما ڕادەرێ، د كرمانجكییێدە ب پاشگرا "ـئییایەنە"/"ـئییاییش"ـێ، د كورمانجییێدە ب پاشگرا "ـئییان"/ "ئین"ـێ دقەدە.

نموونە:

كرمانجكی (زازاكی) **-îyayene / -îyayîş**	كورمانجی **-îyan / -în**
ancîyayene kiriş**îyayene**/kirêş**îyayene**	kiş**îyan**/kişîn hatin kişandin
Dir**îyayene**	dir**îyan**/dirîn/çirîyan/çirîn
Qefil**îyayene**	qefil**îyan**/qefilîn/qufilîn/qifilîn
Qes**îyayene**	qus**îyan**/qusîn
rij**îyayene**/riş**îyayene**	rij**îyan**/rijîn
Şid**îyayene**	şid**îyan**/şidîn
Şik**îyayene**	şik**îyan**/şikîn

هەژمارا لێكەرێن تەباتی ب ڤێ فۆرما دوویەم، د كورمانجییێدە هندك، لێ بەلێ د كرمانجكییێدە گەلەكە. فۆرما لێكەرێن تەباتی یێن ب دیالێكتێن گۆرانی، لوری و كوردیا ناڤەڕاست (سۆرانی، موكری) ژی نێزیكی ڤێ فۆرما دوویەمە.

ڕادەرا لێکەرێن تەباتی:

د دیالێکتا گۆرانییێدە ب پاشگرا "-[î]yay"،

د دیالێکتا لورییێدە ب پاشگرا "-[î]yan"،

د کوردیا سنەییێ (سەنەندەجێ) دە ب پاشگرا "-[i]yan"،

د کوردیا کرماشانێ (کرمانشاهێ) دە ب پاشگرا "-ryan"،

د کوردیا ناڤەڕاستەدە ب پاشگرا "-[i]ran"-ێ دقەدە[236].

بۆ نموونە، "کشییا"/"کوشییا" یا کرمانجکییێ، د دیالێکتا گۆرانییێدە "کوشیا"/"کوشییا"، د کوردیا سنەییێدە "کوژیا"، د دیالێکتا لورییێدە "کوژیا"/"کوژییا"، د کوردیا کرماشانیێدە "کوشریا" و د کوردیا ناڤەڕاستەدە "کوژرا"/"کوژرا (kujira)"یە.

هێژایی گۆتنێیە کو د زمانێ ئەڤێستاییێدە و د فارسیا کەڤندە ژی لێکەرا تەباتی ب پاشگرا "-ya"یێ چێدبوو.

هن نموونە ژ دیالێکتێن کوردیێ:

دیالێکتا گۆرانی (هەورامی) -[î]yay	کرمانجکی (زازاکی) -îyayene/-îyayîş
biryay/birîyay	Birîyayene
diryay/ dirîyay	deyayene/dîyayene
diryay/dirîyay	Dirîyayene
kuşyay / kuşîyay	kişîyayene/kuşîyayene
nûsyay / niwîsîyay	Nusîyayene
waçyay/waçîyay	vajîyayene/vacîyayene

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

wacîyayene	
Wanîyayene	Wanîyay

کرمانجکی (زازاکی) -îyayene/-îyayîş	دیالێکتا لوری -îyan
kişîyayene/kuşîyayene kişîya/kuşîya Bawkê mi kişîya/kuşîya.	kujîyan kujîya Bawugim kujîya.
werîyayene werîya	xurîyan xurîya

کرمانجکی (زازاکی) -îyayene	کوردیا ناڤەڕاست -iran/-ran
Birîyayene Bîrîya	birran birra
Nawîyayene Nawîya	niwênran/nwênran niwênra/nwênra
nusîyayene/ nusîya	nûsiran/nûsran nûsira/nûsra
vajîyayene/vajirîyayene vajîyayene/vajirîyayene	witiran/gutran witira/gutra

6.6.10. لێكەرێن ڤەگەرۆك (REFLEXIVE)

لێكەرێن ڤەگەرۆك (Reflexive)، ئەو لێكەرە كو كارایا وێ ژ كرنا خوە داغبار و كاریگەر دبە، ئانكو كارتێكرنا كرنا كارایا ڤێ لێكەرێ لسەر كارایا وێ بخوەیە.

د كرمانجكی و كورمانجییێدە، بەریا لێكەرا تێپەڕ جهناڤا ڤەگەرۆك "xo"/"xwe" تێ و ئەڤ جهناڤ و لێكەرا تێپەڕ پێكڤە لێكەرا ڤەگەرۆك پێك تینن. (ژ بۆ ڤاریانتێن جهناڤا "xo"/"xwe"یێ، ل بەشێ "جهناڤا ڤەگەرۆك"ێ بنێڕە.)

نموونە:

كرمانجكی (زازاكی) **xo + geçişli fiil**	كورمانجی **xwe + geçişli fiil**
xo/xwe dejnayene	**xwe/xo** êşandin
xo/xwe kiştene	**xwe/xo** kuştin
xo/xwe sentene/**xo** setene xo weznayeni/	**xwe/xo** wezinandin
xo/xwe şelênayene	**xwe/xo** şêlandin
xo/xwe şutenetene	**xwe/xo** şuştin
xo/xwe xemilnayene **xo/xwe** xemelnayene	**xwe/xo** xemilandin

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

7.6.10. لێکەرێن هەڤوودنی (RECIPROCAL)

لێکەرێن هەڤوودنی (Reciprocal)، ئەو لێکەرە کو ژ یەکێ زێدەتر کارا (سوبژەکت) ب هەڤوودن رە وێ پێک تینن. کاراێن ڤان لێکەران پرهەژمارن.

لێکەرێن هەڤوودنی، هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، ژ جهناڤێن هەڤوودنی و لێکەرا تێپەڕ چێدبن. (ژ بۆ ڤاریانتێن دن یێن جهناڤێن هەڤوودنی، ل بەشێ "جهناڤێن هەڤوودنی"یێ بنێرە.)

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی) yewbînî/yewbînan	کورمانجی yekûdin/êkûdu/hevûdin/hev
yewbînî boye/bîne kerdene	yekûdin bêhn/bîn kirin
yewbînî şinasnayene	yekûdin naskirin
yewbînî girewtene	yekûdin girtin
pê şinasnayene	hev nas kirin
pê nas kerdene	hev nas kirin
pêro dayene	li hev dan, li hev xistin

(53) Bnr Farqînî, Zana, Ferhenga Kurdî-Tirkî, Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Stenbol, 2004.

(54) Firnike: Di kurmancîyê de û di hin devokên kirmanckîyê de, di wateya qula difinê/bêvilê de tê bikaranîn.

(55) Zinc: Hem di hin devokên kirmanckîyê de û hem jî di dîyalektên goranî, kurdîya naverast û kurmancîyê de (zinc, zênî, zenî, arzing, erzing, erzinik, erzin) di wateya "çene"/"çenge"yê de ye. Reha bêjeya "çene"/"çenge"yê û vê bêjeya "zinc"ê ya îranî yek e. (Bnr Paul, Ludwig, The Position of Zazaki Among West Iranian Languages, r 177.

Bedirxan, Celadet Alî, "Dictionnaire Kurde (Kurmandji)-Français-XVIII", Vate: Kovara kulturî, Nr 18 (2002), r 125, Stockholm.

Farqînî, Zana, Ferhenga Kurdî-Tirkî, 2004, r 55, 597, 2097, 2106)

(56) gocag (di zimanê ermenî de): bişkok, mêvok, qumçe

(57) paç (di kurmancîyê de): 1. pot 2.gincir 3. kinc, cil (Farqînî, Zana, Ferhenga Kurdî-Tirkî)

(58) **Ev bêje bi formên cuda di hin devokên kirmanckî û kurmancîyê de heye. Wisa tê fêmkirin ku ji bêjeya "Κυριακή" (Kyriakî) ya yûnanî tê ku wateya wê "roja yekşem" e.**

(59) zareve / zarve (di kurmancîyê de): teqlîd, zarî, zehr

(60) herî (di kurmancîyê de): qur, çamûr

(61) Turgut, Harun, Zazaca-Türkçe Sözlük

Aydar, berhema navborî.

(62) Turgut, Harun, Zazaca-Türkçe Sözlük

Aydar, berhema navborî.

(63) Çakmak, berhema navborî.

Malmisanıj, Zazaca-Türkçe Sözlük / Ferhengê Dımılki-Tırki

(64) Canpolat, berhema navborî.

Çakmak, berhema navborî.

(65) Bayrak, Mehmet, Kürt ve Alevi Tarihinde Horasan, Öz-Ge Yayınları, Ankara, 2013, r 190, 415.

(66) "Pirsên te yên dîşev gelek en hişk bûn. (Te paroles d'hier soir étaient très dures.)" (Bedir Khan, Emir Djeladet & Lescot, Roger, Grammaire Kurde (Dialecte kurmandji), Librairie d'Amérique et d'Orient, Paris, 1970, r 213).

(67) Bêjeya "enbaz"ê hem di kurmancîyê de hem jî di farisî de wateya "hevpişk, pardar, şirîk"ê dide. Bo nimûne, Ehmedê Xanî di Mem û Zînê de wisa nivîsîye:

"Enbazê fereh şerîkê xem bû

Sergeşte[y]ê xem bi navê Mem bû" (Xanî, Ehmedê, Mem û Zîn, Wergêrê tîpên latînî û kurdîya xwerû: M. Emîn Bozarslan, Weşanxana Deng, Uppsala, 1995, r 230) .

(68) Ji bo agahdarî û nimûneyên din, binêre:

Malmîsanij, "Kirmanckî (Zazakî) di Suffîksî", Çira, Stockholm, Nr 6 (1996), r 48-63.

Malmîsanij, "Kirmanckî (Kirdkî) di Suffîksî", Vate, Stockholm, Nr 1 (1997), r 81-93.

(69) Kitêba edebî ya pêşîn ya bi dîyalekta kirmanckî (zazakî), mewlûda Ehmedê Xasî ye. Ev kitêb di sala 1898an de hatîye nivîsîn û 1899an de, li Dîyarbekirê çap bûye. Xasî, di dawîya vê kitêbê de bi kirmanckî wisa nivîsîye:

"Temam bi viraştişê Mewlidê Kirdî bi yardimê Xaliqî û feyz û bereketê peyxamberê ma -sellellahu 'eleyhî we 'ela alîhî we sellem- bi destê Ehmedê Xasî Hezanicî, di hinzar û hîr sey û şîyyes serrî de, bi tarîxê 'erebî." (Xasî, Ehmedê, Mewludê Nebî, Çapxaneyê Lîtografya, Dîyarbekir, 1899)

Kurmancîya wê:

"Temam bû çêkirina Mewlidê Kirdî bi alîkarîya Xaliqî û feyz û bereketa pêxemberê me -sellellahu 'eleyhî we 'ela alîhî we sellem- bi destê Ehmedê Xasî Hezanicî [Hezanî], di sala hezar û sê sed û şazdehan de, bi tarîxa 'erebî."

(70) Di hin devokên kurmancîyê de jî carina dengê "an"ê dibe "ûn". Nimûne:

"Ez elan le vira nûn depêjime." (Shojai, Behrooz, The Verbal System of Gilan Kurdish, Uppsala University, Department of Asian and African Languages, Oriental Studies, M.A Candidate, Philologie, 2001, r 26).

(71) Di kirmanckîyê de guherîna dengan gelek e, loma jî gelek varyantên bêjeyan hene. Bo nimûne, dengên "-am-"ê di hin devokan de dibin "-om-" yan jî "-ûm-". Ji ber vê yekê, bêjeyên bi dengên "-am-"ê, bi sê awayan tên bilêvkirin. Em bêjin, bêjeya "name" (nav) di hin devokan de dibe "nome", di hin devokan de jî dibe "nûme". Di zimanê nivîskî de em ji wan forma yekem (ya bi "-am-"ê) bi kar tînin. (Derheqê guherîna dengên kirmanckîyê de, ji bo zêdetir agahdarî binêre: Malmîsanij, M., Kürtçede Ses Değişimi, Vate Yayınevi, İstanbul, 2013.).

(72) **Roja Nû, Nr 69 (1946), r 1, Beyrut**

(73) Güntaş Aldatmaz, Nadîre, Sanikanê Mamekîye ra, Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü Yayınları, Mardin, 2013, r 29.

(74) Bedir Khan, Emir Djeladet & Lescot, Roger, r 303.

(75) **Bedir Khan, Emir Djeladet & Lescot, Roger, r 250**.

(76) dêh/dey/dê/dih/di (di kurmancîyê de): gund

"Dereng bi zû ye, dereng bi zû ye

Emrê min pirr î çûye

Beşera gênciya min ê li hev qetîye

Ê ki va îşa kirî ağayêw [axayêw] dihyê Narincê,

Eşqiyayê dewletê, barê namûsê Usmanê bi Sewrî ye, lê lê lê…" (Koçal, Abdullah "Axayê Dihyê Narincê Usmanê Sêwrî", Kahta Haber, Yıl: 3, Sayı: 24 (13 Mayıs 2014), r 8, Kahta)

(77) Çeko, Razarê Dımılkî/Türkçe Açıklamalı Zazaca Gramer, r 58

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

[78] Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, Weşanên Roja Nû, Stockholm, 1992, r 209.

[79] Shojai, r 21.

[80] Shojai, r 19.

[81] Newroz, "Pîrê û Poçika Mam Rûvî", Roja Nû, Nr 105-106, r 27, Stockholm.

[82] Kurdistan: Organî Hizbî Dîmûkratî Kurdistan, Mehabad, Çapa nû: Bilawkirawey Aras, Hewlêr, 2007, r 334.

[83] Hêmin, Çepkê Gul Çepkê Nergiz, Çapî yekem, Silêmanî, 1997, r 107.

[84] Govarî Korrî Zanyarî 'Îraq-Destey Kurd, Nr 23-24, r 43.

[85] "Qaymeqaym feka xweya tarrikî vekir, keniya." (Sabolov, R L., Etimologiçeski Slovari Kurdskova Yazika, Tom I (A-M), Moskva, 2001, r 108, 343).

[86] Bedirxan, Celadet Alî, "Dictionnaire Kurde (Kurmandji)-Français-XVIII", Vate: Kovara kulturî, Nr 18 (2002), r 125, Stockholm.

[87] kinaçê (di dîyalekta goranîyê de): keç, qîz.

Bêjeya "Keynê", di kurmancîyê de wekî navê keçan tê bikaranîn. Li herêma Mêrdînê, bi vî navî straneka navdar jî heye.

[88] yay (di dîyalekta goranîyê de): stî, xanim

Di hin devokên kurdîya naverast de bêjeya "yay"/yaye", di wateya "dê"/"dayk" de ye. Di yûnanî de, "yaya" di wateya "pîrik"/"dapîr" de tê bikaranîn.

[89] gucige/gujige (kirmanckî), gecok/gacok (kurmancî): Ev bêje di lazî (zimanê lazan) de wekî "gyucuğî" heye. (Yrd. Doç. Dr Metin Erten, Lazca-Türkçe, Türkçe-Lazca Sözlük, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2000, r 170, 531)

Herwisa di hemşînî (zimanê hemşînîyan) de jî ev bêje "gyucuğ" e.

[90] vosn/vesn/vêşn: Ev bêje, di kirmanckîya Dêrsimê de, di wateya "beran"ê de tê bikaranîn. Wisa tê fêmkirin ku ev û "varşn" (beran)a zimanê Avestayê yek in û herwisa têkilîya bêjeya "voçkhar" (mih, mêşin)a zimanê ermenî jî bi wan re heye.

(91) **kar/karik/kahr/kehr/kahrik/kehrik (bi kurmancî): Yeksalî ye.**

karî/kahar/kahrî/kar/karike/kare/kehar/keyer/keyri/kêr/kêri/kihar/kih arî (bi kirmanckî): Dusalî û mê ye.

(92) **estor/hestor/ostor/astuar (di kirmanckîyê de): hesp**.

(93) **"Deli sipa bibo kutik Bexdad ra yeno."/"Deli sipî bo, kutik Heleb ra yeno."/"Deli ki omey sa, kutik Bexdad ra yenû." (Malmîsanij, Folklorê Ma ra Çend Numûney, Weşanên Jîna Nû, Uppsala, 1991, r 138)**

(94) Licokic, Mihanî, Sanikan û Deyîranê Licê ra, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2007, r 81.

(95) Mîrzengî, Xurşîd, "Axayo Nêribîj û Elî Barût", Newepel, Nr 7, r 7, Dîyarbekir

(96) Licokic, Mihanî, Sanikan û Deyîranê Licê ra, r 65.

(97) Licokic, Mihanî, Sanikan û Deyîranê Licê ra, r 21.

(98) Malmîsanij, "Kirmanckîya (Zazakîya) Motkî û Hewêlî ra", Vate: Kovara kulturî, Nr 6 (1998), r 18, Stockholm.

(99) Di kirmanckîyê de, di cihê "to"ya cihnava kesê yekhejmar yê duyem yê nêr de, di hin devokan de "ti" tê bikaranîn. (Di kurmancîyê de "te" ye.) Nimûne:

"Ez hebê doman a, ti ha wo vîst-vîstûponcserrî ya. Ez se ti cêna?" (Özyurt, Hamdi, Vîrê Sedefa Welê Bazare ra, Stockholm, 2000, r 27)

"Kerce bira, bîye ez û ti ma pîya têmîyûn di kûrîk birimîri." (Mîrvanî, Sîyamend, Kal Mûsênî Zeydûnû: Folklorê Mîyaran ra, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2012, r 79).

"Ti rayêrî xû ser a çi dîyo çi nêdîyo?" (Mîrvanî,, r 57).

(100) **Malmîsanij, Mi Şêx Seîd Dî, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2009, r 112**.

(101) Turgut, Harun, Türkçe Açıklamalı Zazaca Dilbilgisi, Bremen, 1997, r 43.

(102) **Bedir Khan, Emir Djeladet & Lescot, Roger, r 229**.

(103) "Malêkî tir, çîy tir-im nawê." (Hebîb, Bedran Ehmed, Rênûsî Yekgirtûy Kurdî, Le Çapkirawekanî Korrî Zanyarî Kurdistan, Hewlêr, r 12)

- "gelek çit" (Mukrîyanî, Huseyn Husnî, Helkewtî Dîrîkî le Kurdistan da, Dezgay Aras Bo Çap û Bilawkirdinewe, Hewlêr, 1999, r 77)
- "Hez-îş-im kird le pêş hemû çiştî (...) beyan bikem." (Feyzî Beg, Emîn, Encumenî Edîban, Le Çapkirawekanî Korrî Zanyarî Êraq-Destey Kurdî, Bexdad, 1983, r 22.

(104) Bêjeyên "kîş"/"kîj", di dîyalekta lurrî de tên bikaranîn.

(105) gêj (di kurmancîyê de): gêjo, gêl, sersem/sersam.

(106) pil (di kurmancîyê de): nefsmezin, qure, difinbilind, pozbilind (Farqînî, Zana, Ferhenga Kurdî-Tirkî).

(107) tîke (di kurmancîyê de): parçe, pare, lete/let.

(108) tund (di kurmancîyê de): sert/sirt, dijwar, karîger, bitesîr

tundî: tîjî, tûji (gurr) (Barnas, Rojen, "Ferhengoka Dîwana Melayê Cizîrî", Kurmancî: Rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravayê kurmancî, Hejmar: 1-44, Avesta, 2010, r 26).

(109) xax (di kurmancîyê de]: kirina xirab, gotin û karê ne xweş (Farqînî, Zana, Ferhenga Kurdî-Tirkî).

(110) Turgut, Harun, Türkçe Açıklamalı Zazaca Dilbilgisi, r 56.

(111) oşan, Serdar, "To Ma Serferaz Kerdî", Vate: Kovara kulturî, Nr 6 (1998), r 63, Stockholm.

(112) Malmîsanij, Folklorê Ma ra Çend Numûney, r 257.

(113) Malmîsanij, Folklorê Ma ra Çend Numûney, r 283.

(114) Di kirmanckîyê de, bêjeya "ko" bi forma "ço" jî heye. Nimûne:

"... omeyê nê çoyo ser.... Nîyetê min û Ridwanî ri bivi ki hala tîji nêperrawa şimi Çoyê Hesen Paşay ser.... Nê çoyon a zerejî bolî yê." (Çelikten, Mehmed, "Çoyondê Polaton a Di Rojî û Jû Şewi", Newepel, Nr 53, r 3, Dîyarbekir).

(115) Roşan, Serdar, "Hîkayetêke Şêx Sedî", Vate: Kovara kulturî, Nr 27 (2006), r 86, Îstanbul.

(116) Todd, r 78

(117) Todd, r 78

[118] Duzgin, M., "Adet û Toreyê Dersimî", Berhem (kovara lêkolînên civakî û çandî), Nr 4, r 19, Stockholm.

[119] Bak. Bayrak, Mehmet, Kürt ve Alevi Tarihinde Horasan, Öz-Ge Yayınları, Ankara, 2013, r 534.

[120] Aydın, Sevîm, Deyîrbazê Dêrsimî Saît Bakşî, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2013, r 19.

[121] Ceferqulî (Bak.Bayrak, Mehmet, Kürt ve Alevi Tarihinde Horasan, Öz-Ge Yayınları, Ankara, 2013, r 565) .

[122] Licokic, Mihanî, Sanikan û Deyîranê Licê ra, r 106.

[123] Shojai, r 21.

[124] Özyurt, r 29.

[125] Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usifê Qurzkizî, r 209.

[126] Çîyan, Hûmanê, Dengê Komkar, Nr 141, r 10.

[127] Roşan, Serdar, "Hîkayetêke Şêx Sedî", r 86.

[128] Kurij, Seyîdxan, "Arwûnçî û Lûy", Armanc, Nr 9, İstanbul.

[129] Nêşite, Mehmud, Çakêto Sipî, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2012.

[130] http://www. zazaki.net.

[131] Tirêj: Kovara Çandi û Pişeyi, Nr 2 (1980), r 64, İzmir

[132] Kocadağ, Çeko, Ferheng Kirmanckî (Zazakî)-Kurmancî / Kurmancî-Kirmanckî (Zazakî), Weşanên Komkar, 2010, r 107.

[133] Kocadağ, r 107.

[134] Kocadağ, r 119.

[135] Çeko, Razarê Dımılkî/Türkçe Açıklamalı Zazaca Gramer, r 58.

[136] Kurij, Seyîdxan, "Arwûnçî û Lûy", Armanc, Nr 9, İstanbul.

[137] Xanî, Ehmedê, Mem û Zîn, Wergêrê tîpên latînî û kurdîya wê: M. Emîn Bozarslan, Weşanxana Deng, Uppsala, 1995, r 476.

[138] Mukrîyanî, Gîwî, Bo Pêkenîn, Çapxaney Hewlêr, 1965, r 33.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

(139) Vural, Alîriza, "Wayîrê Weşanxaneyê Dozî Alîriza Vural: Ma Vanîme ... Ma Îna rê Mîras Verdîme, Raye Bimusnîme Dîna", Vate: Kovara kulturî, Nr 27 (2006), r 26, Îstanbul.

(140) Malmîsanij, Folklorê Ma ra Çend Numûney, r 67.

(141) "Ez Kelîmê **le** çiyan im

Le **wer** (ber) pezê we şivan im" (Ceferqulî. Bak. Bayrak, Mehmet, Kürt ve Alevi Tarihinde Horasan, Öz-Ge Yayınları, Ankara, 2013, r 415).

(142) Malmîsanij, Mi Şêx Seîd Dî, r 85.

(143) Lezgîn, Roşan, Rojê Edebîyatî yê Bakur-Rojawanî–IV (http://www.zazaki.net).

(144) Espar, J. Îhsan, Tanî Estanikî û Deyîrê Ma, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2004, r 82.

(145) Güntaş Aldatmaz, Nadîre, Folklorê Kirmancan Ser o, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2014, r 70.

(146) Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, r 84.

(147) Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, r 81 .

(148) **tirêm** (di kurmancîya qezaya Suwarlî ya herêma Semsûrê de): gelo, eceba.

(149) **riwal/riwalet** (di kurdîya naverastê de): rû.

(150) tê**tewr**/tîe**tor**/to**tîer**: Wisa tê fêmkirin ku ev bêje, awayên guhertî yên "tev **tevlî**"ya kurmancîyê ne. Di beşê "tewr"/"tor"/"tîer"ê de dengê "L" bûye "R". Em vê yekê ji nivîsên kirmanckî yên Şêx ’Evdirehîm Efendî, Seyîdxan Kurij û Mela Kamilê Puexî jî fêm dikin. Ji ber ku di wan nivîsan de formên "to**l**", "tew**r**î", "tow**r**î" hene ku ew jî awayên guhertî yên "tev**l**î"ya kurmancîyê ne. (Efendî, r 46; Kurij, Vate, Nr 27, r 78; Nr 31, r 107, Puexî, r 83.)

(151) **lorek**: zarok (Erdem, Turan, Ferheng Zazakî-Tirkî / Tirkî-Zazakî, Doz Yayınları, Îstanbul 1997).

"Çîçega verê vor a, newe vejîya

Lorika Ana Teverik a." (Aydin, r 15)

(152) Bak. Paul, Ludwig, Zazaki Grammatik und Versuch einer Dialektologie, r 17, 74, 178, 189, 351.

(153) Ji bo kesê yekem yê kopulayê, di hin devokan de "**ane**"/"**an**" heye. Wisa tê fêmkirin ku ev form kevntir e û paşê di gelek devokên kirmanckîyê de "n"ya wê nemaye, bûye "a" yan jî "o"/"û". Em di dîyalekta goranîyê (hewramîyê) de, hem di kesê yekem yê yekhejmar hem jî sêyem yê yekhejmarê de, vê kopulayê bi awayê "**en**" dibînin. Çend nimûne:

- "Rast **en** mewaçan Farisî şeker **en**

  Kurdî ce Farisî bel şîrînter **en**" (Xanay Qubadî, Şîrîn û Xusrew)

  Kurmancîya wê:

  "Rast e, dibêjin farisî şeker e

  Lê kurdî ji farisî şîrîntir e."

- "Er her ew bext **en**, her ew tale-m **en**

  Dîde-m dîden-it, Elaw 'alem **en**" (Mewlewî Tawegozî)

  Kurmancîya wê:

  "Ger her ew bext e, her ew taliha min e

  Dîtina min [û te], [êdî] Ellahû 'alem e"

- "Min xo şew û ro arezûy to-m **en**" (Mewlewî Tawegozî)

  Kurmancîya wê:

  "Ez [ji] xwe bi şev û roj te dixwazim"

- "Pey to zîndegî-m çun jarî mar **en**" (Mewlewî Tawegozî)

  Kurmancîya wê:

  "Jîyana min a ji bo te wekî jehrîya mar e"

- "Wêjew Hewramî konterîn beşû edebû kurdî **yen**."

  Kurmancîya wê:

  "Wêjeya edebî kevntirîn beşê edebê kurdî ye."

(154) Di kurmancîyê de:

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

- [Em] "Hêvîdarê rehm û îhsana te yin." (Melayê Batê'nin Mewlûd'undan aktaran: Xeznedar, Marif, Mêjûy Edebî Kurdî, bergî duwem, Aras, Hewlêr, 2002, r 404)

Kirmanckîya (zazakîya) wê:

[Ma] "Hêvîdarê rehm û îhsana to yî."

- "Em le neslî Samxanî Zeferanlû nî." (Shojai, r 19)

Kirmanckîya wê:

"Ma neslê/neslî Samxanî Zeferanlûyî ra yî [yê]."

(155) Di kirmanckîyê de, kesê yekem yê yekhejmar yê dema borîya dîyar, di cihê "-a"ya paşgira kêşanê de, di hin devokan de "-o"/"-û"/"-an"/"-ane"/"-ûne"/"-ûn"ê jî werdigire. Nimûne:

- "Ez jî kewtan zerre" va ay lajekî

'Hem uja koşkêndo berz û rind min dî' " (Usman Efendîyo Babij)

Kurmancîya wê:

"Ez jî ketim hundir" got vî lawikî

'Hem li wir koşkeka bilind û rind min dît' "

"ez ’adizyayan" (ez westîyam, ez mandî bûm) (Todd, r 12)

- "Ez herê kewtane." (Ez dereng ketim.) (Işık, M. Alî, "Kemera Arza Xelî", Vate: Kovara kulturî, Nr 26 (2006), r 85, Îstanbul)

Ez kewtane ber (Ez derketim.)

ez hesyane bi xo (ez bi xwe hesîyam, ez şîyar bûm)

Ez niştane ro yew taksî. (Ez siwarê taksîyekê bûm.).)

ez soyane (ez westîyam, ez mandî bûm) **(herêma Hewêlê)**, ez soyaya (herêma **Modan/Motkanê**)

ez uştane ra (ez rabûm)

ez vejyane (ez derketim)

- ez amûne (ez hatim) (Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, r 105)

ez şûne (ez çûm) (Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, r 92, 93)

"Ez fetelîyûn, amîyûn kîye." (Ez fetilîm/gerîyam, hatim malê.) (Hilkecikî, Memê, "Weyki w Huwt Birî", Vate: Kovara kulturî, Nr 7 (1999), r 41, Stockholm)

(156) Bedir Khan, Emir Djeladet & Lescot, Roger, r 136.

(157) Bedir Khan, Emir Djeladet & Lescot, Roger, r 136, 25.

(158) Di kurmancîyê de, ji bo kesa yekhejmar-mê ya sêyem, di cihê forma "ew ket"ê de "ew kete" jî tê bikaranîn. Bo nimûne:

"Xencera min ket erdê." / "Xencera min kete erdê." (Bedir Khan, Emir Djeladet & Lescot, Roger, r 137).

(159) Di hin devokên kirmanckîyê de, di kêşana lêkera "bîyene"/"bîyayîş"ê de, ji bo kesê yekhejmar yê sêyem yê nêr jî, mê jî, forma "bî"yê tê bikaranîn. Bo nimûne:

"Ciwan bî jo xorto bedew

Bê nêweşî merd xwu rê ew" (Licokıc, Mihanî, "Zembîlroş û Gulxatûne", Şewçila, Nr 12, Dîyarbekir)

Kurmancîya wê:

"Ciwan bû yek xortê bedew

Bê nexweşî mir ji xwe re ew."

Di hin devokan de jî ji bo nêr "bi", ji bo mê "bî" tê bikaranîn. Nimûne:

O şa bi / o bi şa. (n) (Kurmancîya wê: ew şa bû/bî

A şa bî / a bî şê. (m) (Kurmancîya wê: ew şa bû/bî

Di dîyalekta goranîyê (hewramîyê) de, kesê yekhejmar yê yekem yê heman lêkerê "bîm", yê sêyem "bî" ye. Nimûne:

"min ... bîm"

"kes ... nebî" (kes ... nebû) (Hewramî, Seydî, "Sengê Hewaran", Vate: Kovara kulturî, Nr 8 (1999), r 34, 38, Stockholm)

(160) "... neçar bî" (Dêrşewî, Mela Mehmûd, Armanc, Nr 90, r 7).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Bedir Khan, Emir Djeladet & Lescot, Roger, r 16.

(161) "... hemî reş **bîn**" (Dêrşewî, Mela Mehmûd, Armanc, Nr 90, r 7).

(162) Ev agahdarî ji nameya Reşo Zîlanî ya ku bo min nivîsîbû hat wergirtin (16.05.2015).

(163) Ev lêker, di vê gotina pêşîyan de heye:

"**Şe ki**, bira (qe) meki." (Malmîsanij, Folklorê Ma ra Çend Numûney, r 152).

(164) Li gor devoka Licê ev kêşana vê lêkerê, ji alîyê Roşan Lezgînî ve hatîye nivîsîn.

(165) Paul, Ludwig, Zazaki Grammatik und Versuch einer Dialektologie, r 79.

(166) Roşan, Serdar, "Hîkayetêke Şêx Sedî", r 86.

(167) Çîyan, r 10.

(168) Licokic, Mihanî, "Liwe û Quling", Vate: Kovara kulturî, Nr 10 (2000), r 69, Stockholm.

(169) Nêşite, Mehmud, "Paleyêko Newe", Vate: Kovara kulturî, Nr 25 (2005), r 134, Îstanbul.

(170) Roşan, Serdar, "To Ma Serferaz Kerdî", r 63.

(171) Nêşite, Mehmud, "Paleyêko Newe", r 133.

(172) Malmîsanij, "Kirmanckîya (Zazakîya) Motkî û Hewêlî ra", r 26.

(173) Çalî, Lezgînê, "Rêzimana Melayê Cizîrî", Konferansa Kurdolojîya Navneteweyî, Zanîngeha Hekarîyê, 2011, r 83, 78, 85.

(174) Li gor devoka Licê ev kêşana vê lêkerê, ji alîyê Roşan Lezgînî ve hatîye nivîsîn.

(175) Lezgîn, Roşan, "Serkewtena Zerencan", Vate: Kovara kulturî, Nr 25 (2005), r 26, Îstanbul.

(176) Malmîsanij, "Kirmanckîya (Zazakîya) Motkî û Hewêlî ra", r 26.

(177) Malmîsanij, "Kirmanckîya (Zazakîya) Motkî û Hewêlî ra", r 26.

(178) Lezgîn, Yekta, "Şerbeeet!", Vate: Kovara kulturî, Nr 18 (2002), r 102, Stockholm.

(179) Todd, r 27.

(180) Paul, Ludwig, Zazaki Grammatik und Versuch einer Dialektologie, r 189.

(181) Canpolat, r 818.

(182) Hilkecikî, r 43.

(183) Özcan, r 110.

(184) "Ye’qûb vatîn: Ez ha **wanen**, ez pey sirrî Homay **zûnen**" (Öztürk, Hacî Xoca Muhemmed ‘Elî, "Heketey Yûsuf û Zelîxa", Vate, Nr 18 (2002), r 77, Stockholm).

(185) Tawegwêzî, Mewlewî, Dîwanî Mewlewî Tawegwêzî, Bexda, 1961, Kitêbfirûşî Seyîdyan, Mehabad, r 281.

(186) Îbrahîmpûr, Dr Muhemmed Teqî & Kurane, Seyîd Celaleddîn Nizamî & Şahruxî, Ebdurrehman, Destûrê Zebanê Kordî (Şimalî-Ewramî), 1370, r 46.

(187) "Hecûn o, [wi] **terso**, cûra ko nêno.".

(188) Licokic, Mihanî, "Liwe û Quling", r 69.

(189) Çîyan, r 10.

(190) "Dûr **binware**!" (Husamî, Kerîmî, Yadî Hêmin, Le Bilawkirawekanî Serdemî Nwê, Stockholm, 1987, r 76).

(191) Nêşite, Mehmud, "Paleyêko Newe", r 133.

(192) Çîyan, r 10.

(193) Balı, Mustafa, Zazakî-Tirkî Ferheng/Zazaca-Türkçe Sözlük, Amed, 2013, r 9.

(194) Kurdî, Aysena, "Buyê Lingon", Vate: Kovara kulturî, Nr 33 (2009), r 110, Îstanbul.

(195) Hunî, Mela Mehmed Elî, "Zûnî Ma Weşo Feqet Malesef Alimû Heta Inkê Îhmal Kerdû", Vate: Kovara kulturî, Nr 22 (2004), r 47, Îstanbul.

(196) Mîrvanî, r 25.

(197) Kurij, Seyîdxan, "Arwûnçî û Luy", Armanc, Nr 9, İstanbul.

(198) Hilkecikî, Memê, r 44.

(199) Balı, r 5.

(200) Hilkecikî, Memê, r 42.

(201) Kurij, Seyîdxan, "Arwûnçî û Luy"; Armanc, Nr 9, İstanbul.

(202) Niştiman, Nr 15 (1991), r 12.

(203) Öztürk, r 75.

(204) Balı, r 386.

(205) Kurij, Seyîdxan, "Arwûnçî û Luy"; Armanc, Nr 9, İstanbul.

(206) Niştiman, Nr 15 (1991), r 12.

(207) Niştiman, Nr 15 (1991), r 12.

(208) Niştiman, Nr 15 (1991), r 12.

(209) Malmîsanij, "Kirmanckîya (Zazakîya) Motkî û Hewêlî ra", r 26.

(210) Lezgîn, Roşan, "Rîko", Vate: Kovara kulturî, Nr 30 (2008), r 39, Îstanbul.

(211) Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usifê Qurzkizî, r 108.

(212) Canpolat, r 162.

(213) Mukrîyanî, Gîwî, Bo Pêkenîn, Çapxaney Hewlêr, 1965, r 33.

(214) Hunî, r 47.

(215) Espar, J. Îhsan, Tanî Estanikî û Deyîrê Ma, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2004, r 196.

(216) Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, r 109.

(217) Di dîyalekta goranî (hewramî) de jî di dawîya kesê yekhejmarê yekem de "N" heye. Nimûn:

"bisozûn" (ez bisojim) (Kurdistanî, Mestûrey, Dîwanî Mestûrey Kurdistanî, Bane, 1374 [1995], r 94).

(218) Dilêr, Azad, Dîyarbekiro Xopano, Sinn, 1986, r VIII.

(219) Hilkecikî, r 40.

(220) Licokic, Mihanî, Sanikan û Deyîranê Licê ra, r 18.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

[221] Andranîk, Dêrsim: Raywanî û Cografya, Kurmanckî ra çarnayox: Roşan Lezgîn, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2010, r 71.

[222] Licokic, Mihanî, Sanikan û Deyîranê Licê ra, r 38.

[223] Malmîsanij, "Kirmanckîya (Zazakîya) Motkî û Hewêlî ra", r 19.

[224] Licokic, Mihanî, Sanikan û Deyîranê Licê ra, r 86.

[225] Lezgîn, Roşan, "Rîko", r 31, 32, 33, 35, 36.

[226] Hilkecikî, r 44.

[227] Malmîsanij, Mi Şêx Seîd Dî, r 85.

[228] Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, r 79.

[229] Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, r 272.

[230] Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, r 79.

[231] Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, r 292.

[232] Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, r 101.

[233] "Eceba wextê ku ma hena verda ci, qoq' ci **pawa** bi yen pawa nêbi?" (Malmîsanij, Mi Şêx Seîd Dî, r 87).

Lew **pawa** ni. / Lewe pa ne.

[234] **lê nandin**. "Nav lê **nandin**." (Farqînî, Zana, Ferhenga Kurdî-Tirkî, r 1108).

[235] Adabeyî, Feyza, Estanekanê Sêwregi ra, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2005, r 154.

[236] Dikirmanckîyêde,lêkera"vaj**irîyayene**/vac**irîyayene**"/ "vaj**irîyayîş**" heye ku paşgira wê "-irîyayene", paşgira "-[i]ran" ya lêkerên kurdîya naverast tîne bîra merivî. Di kirmanckîyê de "vajirîyayene/vacirîyayene"/ "vajirîyayîş", tê wateya "di ber xwe de gotin", "xwe bi xwe axaftin". "O vaj**irîya**. / O vac**irîya.**" (Wî di ber xwe de got.) (Ew xwe bi xwe axivî.)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرى زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردى

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ڕستەسازی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ڕستەسازی (سینتاکس)، ئەو بەشێ ڕێزمانییە کو ئاوا و یاسایێن چێبوونا هەڤۆکان دیار دکە. پێکهێنێن بنگەهین یێن هەڤۆکێ کارا، تەواوکەر و پێڤەبەرن (Predicate).

کارا، ئەو پێکهێنا هەڤۆکێیە کو لێکەرێ پێک تینە یان ژی ئەو پێکهاتا هەڤۆکێیە کو لێکەر ب وێ پێک تێ.

پێڤەبەر، ژ ئالیێ ڕستەسازییێڤە پێکهێنا بنگەهین یا ڕستەسازییێیە و ب گشتی لێکەرەکە.

هەرچی تەواوکەرە، د هەڤۆکێدە واتەیا ڕستەیێ تەمام و دیار دکە. چەند جورەیێن تەواوکەرێ هەنە. تەواوکەرا کو ئەم دێ ل ڤێرێ لسەر بسەکنن، تشتەیا ڕاستەڕاست (direct object)ە کو دگەل لێکەرا تێپەڕ تێ بکارئانین.

د ڤێ بەشێدە، ئەم دێ ب کورتی لسەر ڕستەسازیا کرمانجکییێ بسەکنن و وێ بدن بەر یا کرمانجیێ.

11. ڕستەیا سادە

د کرمانجکییێدە، دوو جورەیێن ڕستەیێن سادە هەنە:

1. ڕستەیا کو ژ کارا و پێڤەبەرێ پێک تێ.
2. ڕستەیا کو ژ کارا، تشتە و پێڤەبەرێ پێک تێ.

1.11. ڕستەیا کو ژ کارا و پێڤەبەرێ پێک تێ

ڕستەیەکا سادە دشێت بەس ژ کارا و پێڤەبەرێ پێک وەرە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Lajekî wend. Pisînge werd. (پێڤەبەر) P. (کارا)K.	Lawikî xwend. Pisîngê/pisîkê xwar. (پێڤەبەر) P. (کارا)K.

لێکەرا تێنەپەڕ، تشتەیێ (ئۆبژەکت) وەرناگرە و ڕستەیا کو ب ڤێ لێکەرێ چێ ببە ژێ دشێت ژ کارا و پێڤەبەرێ پێک وەرە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Xort ame. Cini şîya. K. P.	Xort hat. Jin çûye. K. P.

1.1.11. ڕستەیا سادە یا کو ژ کارا و کۆپولایێ پێک تێ

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Ez a. Ti yî. O yo. A ya. (کۆپولا) KO. (کارا)K.	Ez im. Tu/ti yî Ew e. Ew e. (کۆپولا) KO. (کارا)K.

2.11. ڕستەیا کو ژ کارا، تشتە و پێڤەبەرێ پێک تێ

هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، هەکە پێڤەبەر لێکەرا تێپەڕ بە، یاسایا بنگەهین یا ڕێزبوونا پێکهێنێن ڕستەیێ، K+T+P ئانکو کارا + تشتە + پێڤەبەرە.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
nuşto. Kêneke kitab dî. Dêrsim Mi vînena. to Ez (پێڤەبەر) P. (تشتە) T. (کارا)K.	**Keçikê** kitêb nivî**sîye**. Min Dêrsim dît/dî. te **dibînim** Ez /**divînim**. (پێڤەبەر) P. (تشتە) T. (کارا)K.

د رستەییێن هوسا دە، هەکە تەواوکەرێن وەکی هۆکەرا دەمێ (.HD) یان ژێ هۆکەرا جهی (.HC) هەبن، ئەو دناڤبەرا کارا و پێڤەبەریدە، یان ژێ دناڤبەرا کارا و تشتەییدە جهـ دگرن.

نموونە:

کرمانجکی (زازاکی)	کورمانجی
Kêneke <u>keye de</u> nuşto. K. HC. P.	**Keçikê** <u>**li malê**</u> nivîsîye. K. HC. P.

هۆکەرا دەمێ (.HD)، ب گشتی پشتی کارایێ تێ.

نموونە:

Kêneke <u>ewro</u> şîya. HD. P. K.	**Keçik** <u>evro/ewro/îro</u> **ç**ûye. K. HD. P.

هۆکەرا ئاوایی (.HA)، بەریا پێڤەبەری تێ.

نموونە:

Ma <u>leze</u> wanenî. P. K. HA.	Em <u>**zû** (bilez)</u> dixwînin. P. HA. K.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

هەکە د ڕستەییێدە کارا، تشتە و لێکەرا تێپەڕ (پێڤەبەر) هەبن، تەواوکەرێن نەڕاستەڕاست (indirect object) یێن وەکی هۆکەرا دەمی و هۆکەرا جهی، ب گشتی دناڤبەرا کارا و تشتەییێدە جه دگرن.

نموونە:

Filîtî oda de kitab wendo. K. HC. T. P.	Filîtî di odê de kitêb xwendîye. K. HC. T. P.

Filîtî perey oda de kitab wendo. K. HD. HC. T. P.	Filîtî pêr di odê de kitêb xwendîye. K. HD. HC. T. P.

رستەیێن کو پێکهێنێن وان ب ئاوایێن جودا ڕێز دبن ژی هەنە، بۆ نموونە، تەواوکەرێن وەکی هۆکەرا دەمی و هۆکەرا جهی، دشێن بەریا تشتەیێ ژی، پشتی تشتەیێ ژی جه بگرن.

نموونە:

Filîtî kitabê xo oda de wendo. K. T. HC. P.	Filîtî kitêba xwe di odê de xwendîye. P. HC. T. K.

Filîtî kitabê xo perey wendo. P. K. T. HD.	Filîtî kitêba xwe pêr xwendîye. P. HD. K. T.

هەکە د ڕستەییێدە تشتەیا ڕاستەڕاست (Direct Object) تونە بە، ب تنێ کارا و پێڤەبەر (لێکەرا تێنەپەڕ) هەبن، هۆکەرا جهی ئانکو بێژەیا کو جهی نیشان ددە پشتی پێڤەبەرێ تێ.

نموونە:

Werfe yêna Çewlîg. Filît şîyo Dêrsim. K. P. HC.	Werfe **tê** Çewlîgê. Filît **çûye** Dêrsimê. K. P. HC.

د ڕستەیا کرمانجکییێدە، هەکە پێڤەبەر (لێکەر) دوتێپەڕ (Ditransitive) بە، تشتەیا نەراستەڕاست (TN.) ب گشتی ب پاشداچەکا "rê"یێ دهێتە ئیفادەکرن (ڕەوشا داتیفی) و بەریا تشتەیا ڕاستەڕاست (TR.) یان ژی پشتی وێ تێ.

نموونە:

Pîyê to mi rê şeker ardo. K. TN. TR. P.	**Bavê** te **ji** min re **şekir** **anîye**. K. TN. TR. P.

Dadîya to na qeleme daya ey. K. TR. P. TN.	Dîya te **ev** qelem daye **wî**. K. TR. P. TN.

Pîyê to no şeker mi rê ardo. K. TR. TN. P.	**Bavê** te **ev** şekir **ji** min re anîye. K. TR. TN. P.

3.11. ڕستەیێن کو پێکهێنێن وان ب ئاوایێ جودا ڕێز دبن

وەکی کو د نموونەیێن ژۆریندە تێ دیتن، هەم د کرمانجکییێدە هەم ژی د کورمانجییێدە، ڕستە ب گشتی ب کارایێ دەست پێ دکە. لێ بەلێ ڕستەیێن کو نە وەسانە ژی هەنە. بۆ نموونە، دەما کو بەرسڤا پرسێ تێ دایین، ڕستە دشێت ب تشتەیێ ژی دەست پێ بکە.

نموونە:

-To no kitab wendo?	-Te ev kitêb xwendîye?
-No kitab, mi nêwendo. **P. T. K.**	-**Ev** kitêb, min ne**x**wendîye. **P. T. K.**

د ڕستەیا ژۆریندە تشتە (T.) ب گوڤاش (Stress) هاتیە گۆتن. هەر ئەڤ ڕستە، بێی کو تشتەیا وێ ب گوڤاش بە، ئانکو بێ گوڤاش ژی دشێت هوسا بێتە گۆتن:

-Mi no kitab nêwendo. **K. T. P.**	-Min **ev** kitêb nexwendîye. **K. T. P.**

ڕستە، دشێت ب هۆکەرا جهی (تەواوکەر) ژی دەست پێ بکە.

Keye de yew la**j**ek (la**j**ekêk) mendo. **HC. K. P.**	Li malê lawikek [yek lawik] maye. **HC. K. P.**

4.11. ڕستەیا پرسێ

د کرمانجکی و کورمانجییێدە ڕستەیا پرسێ، ب گوڤاش (Stress) بێژەیا پرسی ژ ڕستەیا نەپرسێ جودا دبە. ئانکو نڤیسینا ڕستەیا پرسی و ڕستەیا نەپرسێ وەکی هەڤە، لێ بەلێ د گۆتن و خواندنا ڕستەییێدە، بێژەیا پرسێ ب گوڤاشە و ب ڤی ئاوایی ڕستە دبە ڕستەیا پرسێ.

نموونە:

Borane vizêr şîya.	Borane **duh** **ç**ûye.

هەکە بێژەیەکا ڤێ ڕستەیێ ب گوڤاش بێتە گۆتن، ئەڤ ڕستە دبە ڕستەیا پرسێ. (بالا خوە بدە سەر بێژەیێن بنخێزکری یێن ڕستەیێن ژێرین.)

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Borane vizêr şîya?	Borane duh çûye?
Borane vizêr şîya?	Borane duh çûye?

هەروەسا ب بێژەیێن پرسێ (BP.) یێن وەکی "ma", "gelo", "qey", "tirêm"/"tirê" ژی ڕستەیا پرسێ چێدبە.

نموونە:

Vewre varaya. K. P.	Befr/berf barîye. K. P.
Ma vewre varaya? BP. K. P.	Ma befr/berf barîye? BP. K. P.
Gelo vewre varaya? BP. K. P.	Gelo befr/berf barîye? BP. K. P.
Qey vewre varaya? BP. K. P.	Qey befr/berf barîye? BP. K. P.
Tirêm/tirê mêrdek/mêrik qebul keno? BP. K. P.	Tirêm mêrik qebûl dike? BP. K. P.

1.4.11. ڕستەیا پرسێ یا ئەرێنی (Affirmative)

د ڕستەییێدە، هەکە بێژەیەك ب گوڤاش بێتە گۆتن/خواندن، واتەیا ڕستەیێ دهێتە گوهەرتن. ل ژێری، بێژەیێن کو ب گوڤاش بێنە خواندن بنخێزکرینە.

Roşna şîya? Roşna şîya? K. P.	Roşna çûye? Roşna çûye? K. P.

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Gelo Roşna şîya? Gelo Roşna şîya? **BP. K. P.**	Gelo Roşna çûye? Gelo Roşna çûye? **BP. K. P.**
Ma Roşna şîya? Ma Roşna şîya? **BP. K. P.**	Ma Roşna çûye? Ma Roşna çûye? **BP. K. P.**

Tirêm/tirê Roşna şîya? Tirêm/tirê Roşna şîya? **BP. K. P.**	Tirêm Roşna çûye? Tirêm Roşna çûye? **BP. K. P.**

Qey Roşna şîya? Qey Roşna şîya? Qey Roşna şîya? **BP. K. P.**	Qey Roşna çûye? Qey Roşna çûye? Qey Roşna çûye? **BP. K. P.**

1.4.11. ڕستەیێن پرسیێ یێن نەیینی (Negative)

ل ژێری، بێژەیێ، کو ب گوڤاش بهێنە خواندن بینخێزکرینە.

Roşna nêşîya? Roşna nêşîya? **K. P.**	Roşna neçûye? Roşna neçûye? **K. P.**

Gelo Roşna nêşîya? Gelo Roşna nêşîya? **BP. K. P.**	Gelo Roşna neçûye? Gelo Roşna neçûye? **BP. K. P.**
Ma Roşna nêşîya? Ma Roşna nêşîya? **BP. K. P.**	Ma Roşna neçûye? Ma Roşna neçûye? **BP. K. P.**

Tirêm/tirê Roşna nêşîya? Tirêm/tirê Roşna nêşîya? **BP. K. P.**	Tirêm Roşna neçûye? Tirêm Roşna neçûye? **BP. K. P.**

Qey Roşna nêşîya? Qey Roşna nêşîya? Qey Roşna nêşîya? **BP. K. P.**	Qey Roşna neçûye? Qey Roşna neçûye? Qey Roşna neçûye? **BP. K. P.**

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ئەنجام

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ڤان سالێن داویێ، بێی کو کرمانجکی و کورمانجی ژ ئالیێ ڕێزمانیڤە ب ئاوایەکی فرەهـ بهێنە بەراوردکرن، هن کەسان نڤیسی کو کرمانجکی نە دیالێکتەکا زمانێ کوردیە. ڤان کەسان بێی کو لسەر ئالیێن هەڤبەش یێن کرمانجکی و کورمانجیێ بسەکنن، ئالیێن وان یێن جودا دان پێش. لێ بەلێ هەر وەکی د ڤێ خەباتا مە یا بەراوردکریدە دهێتە دیتن، هەر چقاس ژ ئالیێ ڕێزمانیڤە هن بەشێن کرمانجکی و کورمانجیێ ژ هەڤ جودا بن ژی، پرانیا بەشێن وان یێن ب تەمامی هەڤبەشن یان ژی ب هن جوداییێن پچووك هەڤبەشن. وەکی کو ژ لیستەیێن ژێرن ژی دهێتە فێمکرن هەم د بەشێ پر مەزن یێ ڕێزمانێدە، کرمانجکی و کورمانجی هەڤبەشن هەم ژی ئاخێڤەرێن کرمانجکیێ ژ زمانێ خوە ڕە دبێژن کرمانجکی یان ژی کردکی و وێ کوردی دحەسبینن. ئەڤ هەمموو نیشاندن کو کرمانجکی دیالێکتەکا زمانێ کوردیە.

ئەم جودایی و هەڤبەشیێن ڕێزمانی یێن کرمانجکی و کورمانجی یێن کو د ڤێ نامێدە هاتنە بەراوردکرن، دکن سێ بەش و کورتیا وان ل ژێرێ پێشکێش دکن:

ئالیێن کو ب تەمامی ژ هەڤ جودانە.

ئالیێن کو قسمەن ژ هەڤ جودانە.

ئالیێن کو ب تەمامی یان ژی ب هن جوداییێن پچووك وەکی هەڤن.

أ . ئالیێن ڕێزمانیێن کرمانجکی و کورمانجی یێن کو ب تەمامی ژ هەڤ جودانە:

1. ڕەوشا دەرکەتنێ و ڕەوشا ئاکوزاتیف، د دیالێکتێن کرمانجکی و کورمانجییێدە ژهەڤ جودانە.

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

2. جهناڤێن نیشاندەر، د هەر دوو دیالێکتاندە ژ هەڤ جودانە.

3. جهناڤێن هەڤوودنی، د هەر دوو دیالێکتاندە ژ هەڤ جودانە.

4. د کرمانجکییێدە، زایەندا (Gender) ڕەنگدێران هەیە، لێ بەلێ د کورمانجیێدە نینە.

5. ڕەنگدێرێن نیشاندەر، د هەر دوو دیالێکتاندە ژ هەڤ جودانە.

6. ئاوایێ چێبوونا ڕەنگدێرێن هەژمارێن کەرتی، د ههەر دوو دیالێکتاندە ژ هەڤ جودانە.

7. د پاشداچەند (Postposition) دە گوهەڕینا دەنگان، ب تایبەتی گوهەڕینا دەنگێن "R-L"یێ هەیە. دهێتە

8. ڕادەرا لێکەران، د کرمانجکییێدە هەم ب پاشگرا "...-en" /"-ene"ێ هەم ژی ب پاشگرا "-iş"ێ چێدبە. لێ بەلێ د کورمانجییێدە ب گشتی ب پاشگرا "-in"ێ چێدبە.

9. کۆپولا (Copula)، د کرمانجکی و کورمانجییێدە ب پڕانی ژ هەڤ جودانە.

10. د کورمانجییێدە، د کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرا تێپەڕ دە، تشتە (Object) نێر بە ژی مێ بە ژی لێکەر عەینیە. لێ بەلێ د کرمانجکییێدە، هەکە تشتە مێ بە، لێکەر ژی د فۆرما مێدە دهێتە بکارئانین (ئانکو پاشگرا "-e" یان ژی "-i" یێ وەردگرە).

11. د کێشانا دەما بووریا دیار یا لێکەرا تێپەڕ دە، پاشگرێن کێشانێ یێن کرمانجکی و کورمانجییێ ژ هەڤ جودانە.

12. د کێشانا دەما داهاتوو یا لێکەراندە، پاشگرێن کێشانێ یێن کرمانجکی و کورمانجییێ ژ هەڤ جودانە.

13. کێشانا دەما نها یا لێکەران، د کرمانجکی و کورمانجییێدە ژ هەڤ جودانە.

ب . ئالیێن ڕێزمانییێن کرمانجکی و کورمانجی یێن کو قسمەن ژ هەڤ جودانە:

1. د کرمانجکییێدە، ناڤدێر و ڕەنگدێر ل گۆر فۆنکسیانا خوە یا د هەڤۆکێدە، د ڕەوشا پڕهەژمارییێدە، پاشگرا "an-" یان ژی "î-"یێ وەردگرن. لێ بەلێ د کورمانجییێدە، ژ ڤانا پاشگرا "î-"یێ نینە.
2. بەشەکی جهناڤێن کەسی، د هەر دوو دیالێکتاندە هەڤبەشن، لێ بەلێ بەشەکی وان ژ هەڤ جودایە.
3. بەشەکی جهناڤێن پرسیاری، د هەر دوو دیالێکتاندە هەڤبەشن، لێ بەلێ بەشەکی وان ژ هەڤ جودایە.
4. ئیزافەیا ڕەنگدێری، د هەر دوو دیالێکتاندە قسمەن ژ هەڤ جودانە.
5. ژ هەژمارناڤێن بنگەهین یێن حەتا "دەهـ"ێ، هەژمارناڤێن "یەك"، "سێ" و "دەه" د هەر دوو دیالێکتاندە ژ هەڤ جودانە. هەژمارناڤێن پشتی دەهێ قسمەن ژ هەڤ جودانە. تایبەتمەندییێن کو مە ل ڤر ژ بۆ هەژمارناڤێن بنگەهین گۆتن، ئەم دشێن ژ بۆ هەژمارناڤێن ڕێزین ژی ببێژن.
6. بەشەکی هۆکەرێن دەمێ و هۆکەرێن کو جهـ و ئالیان (جیهەتان) دیار دکن، د هەر دوو دیالێکتاندە هەڤبەشن، لێ بەلێ بەشەکی وان ژ هەڤ جودانە.
7. یاساییێن چێبوونا ڕاوەیا خوەستەکی (داخوازی)، د هەر دوو دیالێکتاندە وەکی هەڤن، لێ بەلێ پاشگرێن کێشانێ یێن وێ قسمەن جودانە.
8. یاساییێن چێبوونا ڕاوەیا مەرجی، د هەر دوو دیالێکتاندە وەکی هەڤن، لێ بەلێ پاشگرێن کێشانێ یێن وێ قسمەن جودانە.
9. یاساییێن چێبوونا ڕاوەیا دڤێتی، د هەر دوو دیالێکتاندە وەکی هەڤن، لێ بەلێ پاشگرێن کێشانێ یێن وێ قسمەن جودانە.

10. بەشەكی پاشگرێن لێكەری (Verbal Prefix, Préverbe) د هەر دوو دیالێكتاندە هەڤبەشن، لێ بەلێ بەشەكی وان ژ هەڤ جودانە.

ت. ئالیێن رێزمانییێن كرمانجكی و كورمانجی یێن كو وەكی هەڤن یان ژی ب هن جوداییێن پچووك وەكی هەڤن:

1. دەنگێن كو د كرمانجكی و كورمانجییێدە هەنە، وەكی هەڤن، دوو ئیستیسناییێن ڤێ، دەنگێن [ç]"ts" û [c)]"dz"یێنە كو بەس د دەڤۆكا كرمانجكیا دێرسمێدە هەنە. ئەڤ دەنگ د دەڤۆكێن دن یێن كرمانجكییێدە نینن.
2. ژ ئالیێ رستەسازییێڤە، چێبوونا رستەیان/هەڤۆكان، د هەر دوو دیالێكتاندە ب گشتی وەكی هەڤە.
3. پرانیا مەزن یا بێژەیێن هەر دوو دیالێكتان هەڤبەشن.
4. پرانیا گهانەكێن هەر دوو دیالێكتان هەڤبەشن.
5. بانگ (Interjection)، د هەر دوو دیالێكتاندە هەڤبەشن.
6. پێشگر، پاشگر و ناڤبەرگرێن (Interfix) كو د دارشتنا ناڤدێراندە بكارتێن، د هەر دوو دیالێكتاندە ب پرانی هەڤبەشن.
7. پێشگر، پاشگر و ناڤبەرگرێن كو د دارشتنا رەنگدێراندە بكارتێن، د هەر دوو دیالێكتاندە ب پرانی هەڤبەشن.
8. پێشگر، پاشگر و ناڤبەرگرێن كو د دارشتنا هۆكەراندە بكارتێن، ب گرانی د هەر دوو دیالێكتاندە هەڤبەشن.
9. ناڤدێر، د هەر دوو دیالێكتاندە خوەدی زایەندن.
10. یاسایێن ئیزافەیێ، د هەر دوو دیالێكتاندە ب گشتی وەكهەڤن. (د هن دەڤۆكێن كرمانجكییێدە جودایی هەنە.)

11. د هەر دوو دیالێکتاندە، ڕەوشا بانگکرنێ، ڕەوشا داتیف، ڕەوشا جهی و ڕەوشا ئامرازی یا ناڤدێران، ب پڕانی وەکهەڤن.

12. پڕانیا مەزن یا ناڤێن گرنگ، وەکی ناڤێن ئەندامێن لەشێ مرۆڤی، یێن مرۆڤاتی، ڕەنگ، ڕۆژ، دەمسال، مەه و حەیوانان، د هەر دوو دیالێکتاندە ب گشتی وەکی هەڤن.

13. د هەر دوو دیالێکتاندە دوو گرووپێن جهناڤێن کەسی، ئانکو یێن ڕاستەڕاست و تەواندی هەنە.

14. جهناڤا ڤەگەڕۆك (Reflexive)، د هەر دوو دیالێکتاندە هەڤبەشە.

15. جهناڤێن خوەدیتیێ (خاوەنداریێ)، د هەر دوو دیالێکتاندە ب پڕانی هەڤبەشن.

16. جهناڤێن پەیوەندیێ، د هەر دوو دیالێکتاندە وەکی هەڤن.

17. جهناڤێن نەبناڤکری، د هەر دوو دیالێکتاندە ب پڕانی هەڤبەشن.

18. بێژەیێن کو وەکی ڕەنگدێر تێن بکارئانین، د هەر دوو دیالێکتاندە ب پڕانی هەڤبەشن.

19. ئاوایێ چێبوونا ڕەنگدێرێن هەژمارێن دابەشکرنێ (کو د هەڤۆکێدە دبن هۆکەر)، د هەر دوو دیالێکتاندە وەکی هەڤن.

20. ئاوایێ چێبوونا ڕەنگدێرێن خورتکری، د هەر دوو دیالێکتاندە وەکی هەڤە.

21. د ڕەنگدێراندە یاسایێن پلەیێ (ئانکو پلەیا وەکهەڤیێ، بەراوردیێ و بالاییێ)، د هەر دوو دیالێکتاندە ب پڕانی وەکی هەڤن.

22. پێشداچەك (Preposition)، د هەر دوو دیالێکتاندە ب پڕانی وەکهەڤن.

23. بازنەداچەك (Circumpositions)، د هەر دوو دیالێکتاندە ب پڕانی هەڤبەشن.

24. پڕانیا مەزن یا هۆکەرێن پرسیاری، د هەر دوو دیالێکتاندە هەڤبەشن.

25. پڕانیا مەزن یا هۆکەرێن ئاوایی، د هەر دوو دیالێکتاندە هەڤبەشن.

26. پڕانیا مەزن یا هۆکەرێن مێژەری، د هەر دوو دیالێکتاندە هەڤبەشن.

27. د هەر دوو دیالێکتاندە پارتیسیپا بووری (Past Participle)، ب پاشگرا "- "آیێ چێدبە. (د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە ئەڤ پاشگر دبە - " ,"-i/-e" "îye / -a" یان ژی "-ey".)

28. هەکە تشتە یەکەژمار – نێر بە، یاسایا کێشانێ یا دەما بووریا دیار یا لێکەرا تێپەڕ، د هەر دوو دیالێکتاندە وەکی هەڤە. هەکە تشتە پڕەژمار بە، لێکەر (پێڤەبەر) د فۆرما پڕەژمارێدە دهێتە بکارئانین. (د کرمانجکییێدە پاشگرا "î-"یێ، د کورمانجییێدە پاشگرا "-in" یان ژی "-în"ێ وەردگرە.)

29. د کێشانا دەما داهاتوو یا لێکەراندە، د دەڤۆکا کرمانجکیا سێورەگێدە پارتیکلێن "o"/"ê"/"yo"/"yê"/"dê"/"do"یێ، د کورمانجییێدە پارتیکلێن "dê"/ "yê"/ "wê" / "ê"یێ تێن بکارئانین. (د هن دەڤۆکێن کرمانجکییێدە ئەڤ پارتیکلێن دەما داهاتوویێ نایێن بکارئانین.)

30. د دەڤۆکا بەهدینیێ یا کورمانجییێدە، د کێشانا دەما نها یا لێکەراندە پارتیکلا "ê"/"yê"یێ دهێتە بکارئانین. د کرمانجکییێدە، د شوونا وێ دە پارتیکلا "... yê"/"hê"یێ دهێتە بکارئانین.

31. یاسایێن چێبوونا ڕاوەیا خوەستەکی، د هەر دوو دیالێکتاندە وەکهەڤە. لێ بەلێ د ڕاوەیا فەرمانیا نەڕاستەڕاست یا کرمانجکییێدە پارتیکلا "Wa" هەیە کو د شوونا وێ دە د کورمانجییێدە "Bila"، د کوردیا ناڤەڕاستدە "Ba" هەیە.

32. د هەر دوو دیالێکتاندە هن لێکەر ب هاریکاریا پێشگرێن لێکەری چێدبن.

33. د ئەرگاتیفیێدە، هەر دوو دیالێکت ب ئاوایەکی گشتی وەکی هەڤن.

34. لێکەرا هۆکەری، د کرمانجکییێدە ژ لێکەرا "دایەنە + لێکەرا تێپەڕ"، د کورمانجییێدە ژی ژ "دان/داین + لێکەرا تێپەڕ" چێدبە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

35. لێکەرا تەباتی (پاسیف)، د کرمانجکییێدە ژ لێکەرا "ئامەیەنە + لێکەرا تێپەڕ"، د کورمانجییێدە ژی ژ لێکەرا "هاتن + لێکەرا تێپەڕ" چێدبە. ئەڤ "ئامەیەنە" و "هاتن" هەڤواتەنە.

36. پاشگرا ڕادەریێ یا هن لێکەرێن تەباتی، د هەر دوو دیالێکتاندە گەلەك نێزیکی هەڤە. (د کرمانجکییێدە " – ئییایەنە"، د کورمانجییێدە "ئییان".)

37. لێکەرا ڤەگەڕۆك، د هەر دوو دیالێکتاندە ژ "جهناڤا ڤەگەڕۆك + لێکەرا تێپەڕ" چێدبە.

38. لێکەرا هەڤوودنی، د هەر دوو دیالێکتاندە، ژ "جهناڤا هەڤوودنی + لێکەرا تێپەڕ" چێدبە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

ليستا ژێدەران

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

■ ب دیالێکتا کرمانجکی (زازاکی)

1. Adabeyî, Feyza, Estanekanê Sêwregi ra, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2005
2. Akbalık, Kamber, Ferhenge Kırmancki-Tırki / Türkçe-Kırmancki Sözlük, El Yayınları, İstanbul, 2011
3. Andranîk, Dêrsim: Raywanî û Cografya, Kurmanckî ra çarnayox: Roşan Lezgîn, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2010
4. Aydar, Mehmet, Zazaki-Tırki Qalier/Zazaca-Türkçe Sözlük, Doruk Yayınları, İstanbul, 2003
5. Aydin, Sevîm, Deyîrbazê Dêrsimî Saît Bakşî, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2013
6. Babij, Usman Efendîyo, Bîyîşa Pêxamberî (Mewlûda Nebî), Weşanxaneya Hawarê, Şam, 1933
7. Balı, Mustafa, Zazakî-Tirkî Ferheng/Zazaca-Türkçe Sözlük, Amed, 2013
8. Canpolat, Musa, Zazaca-Türkçe Sözlük, İstanbul, 2006
9. Çakmak, Hüseyin, Türkçe-Dersimce (Kırmancki/Dımılki/Sobê) Sözlük, Kalan Yayınları, Ankara, 2004
10. Çelikten, Mehmed, "Çoyondê Polaton a Di Rojî û Jû Şewi", Newepel, Nr. 53, Dîyarbekir
11. Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, Weşanên Roja Nû, Stockholm, 1992
12. Çîyan, Hûmanê, Dengê Komkar, Nr. 141
13. Dilêr, Azad, Dîyarbekiro Xopano, Sinn, 1986
14. Duzgin, M., "Adet û Toreyê Dersimî", Berhem (kovara lêkolînên civakî û çandî), Nr. 4, Stockholm
15. Efendî, Şêx Evdirehîm, "Lwî û Kerg", Çira: Kovara kulturî, Nr. 4 (1995), Stockholm
16. Ekici, Ali, Türkçe-Zazaca Sözlük, Kardelen Yayımcılık, İstanbul, 2010

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

17. Erdem, Turan, Ferheng Zazakî-Tirkî / Tirkî-Zazakî, Doz Yayınları, Îstanbul 1997
18. Espar, J. Îhsan, Tanî Estanikî û Deyîrê Ma, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2004
19. Gultekîn, Sebahattîn, Xebata Gramerî, Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Stenbol, 2010
20. Güntaş Aldatmaz, Nadîre, Sanikanê Mamekîye ra, Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü Yayınları, Mardin, 2013
21. Güntaş Aldatmaz, Nadîre, Folklorê Kirmancan Ser o, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2014
22. Grûba Xebate ya Vateyî, Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî), Weşanxaneyê Vateyî, Çapa çarine, Îstanbul, 2011
23. Hilkecikî, Memê, "Weyki w Huwt Birî", Vate: Kovara kulturî, Nr. 7 (1999), Stockholm
24. Hunî, Mela Mehmed Elî, "Zûnî Ma Weşo Feqet Malesef Alimû Heta Inkê Îhmal Kerdû", Vate: Kovara kulturî, Nr. 22 (2004), Îstanbul
25. Işık, M. Alî, "Kemera Arza Xelî", Vate: Kovara kulturî, Nr. 26 (2006), Îstanbul
26. Kocadağ, Çeko, Ferheng Kirmanckî (Zazakî)-Kurmancî / Kurmancî-Kirmanckî (Zazakî), Weşanên Komkar, 2010
27. Kurdî, Aysena, "Buyê Lingon", Vate: Kovara kulturî, Nr. 33 (2009), Îstanbul
28. Kurij, Seyîdxan, "Arwûnçî û Lûy", Armanc, Nr. 9, İstanbul
29. Kurij, Seyîdxan, "Rencber Ezîz", Vate: Kovara kulturî, Nr. 27 (2006), İstanbul
30. Kurij, Seyîdxan, "Horîyes", Vate: Kovara kulturî, Nr. 31 (2008), Îstanbul
31. Lezgîn, Roşan, "Serkewtena Zerencan", Vate: Kovara kulturî, Nr. 25 (2005), Îstanbul
32. Lezgîn, Roşan, "Rîko", Vate: Kovara kulturî, Nr. 30 (2008), Îstanbul

33. Lezgîn, Yekta, "Şerbeeet!", Vate: Kovara kulturî, Nr. 18 (2002), Stockholm
34. Licokic, Mihanî, Sanikan û Deyîranê Licê ra, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2007
35. Licokic, Mihanî, "Liwe û Quling", Vate: Kovara kulturî, Nr. 10 (2000), Stockholm
36. Licokıc, Mihanî, "Zembîlroş û Gulxatûne", Şewçila, Nr. 12, Dîyarbekir
37. Malmîsanij, "Dimilkî di Daçek", Berbang, Nr. 15 (1983), Stockholm
38. Malmîsanij, "Dimilkî de Lêkerê Hevdudanî", Hêvî: Kovara çandîya gıştî, Nr. 1 (1983), Paris
39. Malmîsanij, "Dimilkî Miyan di Cîyayeya Vatişan", Hêvî: Kovara çandîya gıştî, Nr. 2 (1984), Paris
40. Malmisanıj, Zazaca-Türkçe Sözlük / Ferhengê Dımılki-Tırki, Weşanên Jîna Nû, Uppsala, 1987
41. Malmîsanij, Folklorê Ma ra Çend Numûney, Weşanên Jîna Nû, Uppsala, 1991
42. Malmîsanij, "Kirmanckî (Zazakî) de Suffîksî", Çira, Nr. 6 (1996), Stockholm
43. Malmîsanij, "Kirmanckî (Kirdkî) de Suffîksî", Vate, Nr. 1 (1997), Stockholm
44. Malmîsanij, "Kirmanckîya (Zazakîya) Motkî û Hewêlî ra", Vate: Kovara kulturî, Nr. 6 (1998), Stockholm
45. Malmîsanij, Mi Şêx Seîd Dî, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2009
46. Mîrvanî, Sîyamend, Kal Mûsênî Zeydûnû: Folklorê Mîyaran ra, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2012
47. Mîrzengî, Xurşîd, "Axayo Nêribîj û Elî Barût", Newepel, Nr. 7, Dîyarbekir
48. Munzur Haber, Nr. 19, 03 eylule 2004, Dêrsim

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

49. Newroz, "Pîrê û Poçika Mam Rûvî", Roja Nû, Nr. 105-106, Stockholm
50. Nêşite, Mehmud, "Paleyêko Newe", Vate: Kovara kulturî, Nr. 25 (2005), Îstanbul
51. Nêşite, Mehmud, Çakêto Sipî, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2012
52. Niştiman, Nr. 15 (1991)
53. Özcan, Mesut, Zazaca-Türkçe Sözlük, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1997
54. Öztürk, Hacî Xoca Muhemmed ‘Elî, "Heketey Yûsuf û Zelîxa", Vate, Nr. 18 (2002), Stockholm
55. Özyurt, Hamdi, Vîrê Sedefa Welê Bazare ra, Stockholm, 2000
56. Pamukçu, Fahri, Gıramerê Zazaki (Zuwanrêznayi), Tij, İstanbul, 2001
57. Puexî, Mela Kamilê, "Werrekîna Inî Melay Mumtazî Biûmênî Yew Ca...", Vate: Kovara kulturî, Nr. 18 (2002), Stockholm
58. "Qeseykerdene Sewa Vengê Zazaistani", Vengê Zazaistani, Nr. 3
59. Roşan, Serdar, "Hîkayetêke Şêx Sedî", Vate: Kovara kulturî, Nr. 27 (2006), Îstanbul
60. Roşan, Serdar, "To Ma Serferaz Kerdî", Vate: Kovara kulturî, Nr. 6 (1998), Stockholm
61. Tirêj: Kovara Çandi û Pişeyi, Nr. 2 (1980), İzmir
62. Turgut, Harun, Zazaca-Türkçe Sözlük, Tij, İstanbul, 2001
63. Turgut, Harun, Türkçe-Zazaca Sözlük, Do Yayınları, 2008
64. Vural, Alîriza, "Wayîrê Weşanxaneyê Dozî Alîriza Vural: Ma Vanîme ... Ma Îna rê Mîras Verdîme, Raye Bimusnîme Dîna", Vate: Kovara kulturî, Nr. 27 (2006), Îstanbul
65. Xasî, Ehmedê, Mewludê Nebî, Çapxaneyê Lîtografya, Dîyarbekir, 189.

ب دیالێکتا گۆرانی (هەورامی)

66. سەیدی هەورامی، "سەنگیٚ هەوران"، ڤاتە: کۆڤارا کولتوری، ژمارە: 8 (1999)، ستۆکهۆلم.

67. مەولەوی تاوەگویٚزی، دیوانی مەولەویی تاوەگویٚزی، بەغدا، 1961، کتێبفرۆشیی سەیدیان، مەهاباد.

ب دیالێکتا کورمانجی

68. Barnas, Rojen, "Ferhengoka Dîwana Melayê Cizîrî", Kurmancî: Rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravayê kurmancî, Hejmar: 1-44, Avesta, 2010
69. Ce'fer, Hecî, Gotinêt Mezinan li Devera Behdînan, Bexdad, 1986
70. Cîhanî, Pervîz, "Kurmanc Kî ne?", Sirwe (gowarî edebî-ferhengî), Wurmê, nr. 16 (Xezelwer 1366)
71. Çalî, Lezgînê, "Rêzimana Melayê Cizîrî", Konferansa Kurdolojîya Navneteweyî, Zanîngeha Hekarîyê, 2011
72. Dêrşewî, Mela Mehmûd, Armanc, Nr. 90
73. Farqînî, Zana, Ferhenga Kurdî-Tirkî, Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Stenbol, 2004
74. İzoli, D. Ferheng Kurdi-Tırki, Tırki-Kurdi, Deng Yayınları, İstanbul, 1992
75. Kendav, Elî, Bi Kurmanciya Koçgîrî Kilam, Destan û Helbestên Koçgîriyan, Evra Verlag, Berlin, 2005
76. Koçal, Abdullah "Axayê Dihyê Narincê Usmanê Sêwrî", Kahta Haber, Yıl: 3, Sayı: 24 (13 Mayıs 2014), Kahta
77. Kurdistan Rojnama Kurdî ya Pêşîn/İlk Kürd Gazetesi 1898-1902, Wergêr ji tîpên erebî bo latînî / Arap harflerinden Latin harflerine çeviren: M. Emîn Bozarslan, c. I, Weşanxana Deng, Uppsala
78. Kurdo, Qanadê, Tarîxa Edebyeta Kurdî, berg: 1, Weşanên Roja Nû, Stockholm, 1983
79. Roja Nû, Nr. 69 (1946), Beyrut

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

80. El-Xalidî, Zîyauddîn Başa, El-Hedîyetu'l-Hemîdîyye Fî'l-Luxetî'l-Kurdîyye, Mektebetu Lubnan, Beyrût, 1975
81. Xanî, Ehmedê, Mem û Zîn, Wergêrê tîpên latînî û kurdîya wê: M. Emîn Bozarslan, Weşanxana Deng, Uppsala, 1995
82. Zîlan, Reşo, "Paşgirên Kurdî", Kurmancî: Rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravayê kurmancî, Hejmar: 1-44, Avesta, 2010

ب دیالێکتا کوردیا ناڤەڕاست

83. ئەمین فەیزی بەگ، ئەنجومەنی ئەدیبان، لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری عێراق – دەستەی کوردی، بەغداد، 1983.
84. گۆڤاری کۆڕی زانیاری عێراق – دەستەی کوردی، ژمارە 23 – 24 .
85. بەدران ئەحمەد حەبیب، ڕێنووسی یەکگرتووی کوردی، لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاریی کوردستان، هەولێر.
86. هێمن، چەپکێ گوڵ چەپکێ نەرگز، چاپی یەکەم، سلێمانی، 1997.
87. حوسامی کەریمی، یادی هێمن، لە بلاّوکراوەکانی سەردەمی نوێ، ستۆکهۆلم، 1987.
88. حوسێن حوزنی موکریانی، هەلکەوتی دیریکی لە کوردستاندا، دەزگای ئاراس بۆ چاپ و بلاّوکردنەوە، هەولێر، 1999.
89. حەزرەتێ ئایەتوللاە ئاقایێ شێخ موحەممەد کەردووخێ کوردستانی، فەرهەنگێ مەردووخ، سەنەندەج، 1362 [1983]، بەرگی دووەم.
90. کوردستان: ئۆرگانی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان، مەهاباد، چاپا نوو: بلاّوکراوەی ئاراس، هەولێر، 2007.
91. گیوی موکریانی، فەرهەنگی مەهاباد، چاپخانەی کوردستان، هەولێر، 1961.
92. گیوی موکریانی، بۆ پێکەنین، چاپخانەی هەولێر، 1965.
93. مارف خەزنەدار، مێژووی ئەدەبی کوردی، بەرگی دووەم، ئاراس، هەولێر، 2002.
94. مەستوورەی کوردستانی، دیوانی مەستوورەی کوردستانی، بانە، 1374 [1995].

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

95. محەمەدی خال، فەرهەنگی خال، بەرگی سێیەم، چاپخانەی کامەرانی، سلێمانی، 1976.

96. محەمەد سالح ئیبراهیمی (محەمەدی شەپوول)، ژیناوەری زانایانی کورد لە جیهانی ئیسلامەتی یا گەنجینەیی فەرهەنگ و زانست، چاپخانەی مەهارەت، تەهران، 1364 [1985].

■ ب زمانێ فارسی

97. دکتر محمد تقی ابراهیم پور، سید جلال الدین نظامی و عبدالرحمن شاهرخی، دستور زبان کردی (شمالی – اورامانی)، 1370.

■ ب زمانێ ئەلمانی

98. Keskin, Mesut, Zonê Ma Zanena?: Zazaki für Anfängerinnen und Anfänger, Geoaktif Yayınları, İstanbul, 2012

99. Paul, Ludwig, Zazaki Grammatik und Versuch einer Dialektologie, Dr. ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden, 1998

100. Selcan, Zülfü, Grammatik der Zaza-Sprache Nord-Dialekt (Dersim-Dialekt), Wissenschaft & Technik Verlag, Berlin, 1998.

■ ب زمانێ فرەنسی

101. Bedir Khan, Emir Djeladet & Lescot, Roger, Grammaire Kurde (Dialecte kurmandji), Librairie d'Amérique et d'Orient, Paris, 1970

102. Bedirxan, Celadet Alî, "Dictionnaire Kurde (Kurmandji)-Français-XVIII", Vate: Kovara kulturî, Nr. 18 (2002), Stockholm

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

■ ب زمانێ ئنگلیزی

103. Adler, Allison & Kenstowicz, Michael, "A Sketch of Zazaki Phonology", Kenstowicz, Michael (Der.), Studies in Zazaki Grammar, MITWPL, Cambridge, 2004
104. Aygen, Gülşat, Zazaki/Kirmancki Kurdish, LINCOM Europa, Muenchen, 2010
105. MacKenzie, D. N., Kurdish Dialect Studies-I, Oxford University Press, London, New York, Toronto, 1961
106. MacKenzie, D. N., "The Origin of Kurdish", Transactions of the Philological Society, Volume 60, Issue 1, November 1961
107. Paul, Ludwig, "The Position of Zazaki Among West Iranian Languages", in: Sims-Williams, Nicholas (ed.), Proceedings of the Third European Conference of Iranian Studies held in Cambridge, 11th to 15th September 1995, Part I (Old and Middle Iranian Studies), Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden, 1998
108. Shojai, Behrooz, The Verbal System of Gilan Kurdish, Uppsala University, Department of Asian and African Languages, Oriental Studies, M.A Candidate, Philologie, 2001. (Yayımlanmamış master tezi.)
109. Todd, Terry Lynn, A Grammar of Dimili Also Known as Zaza, İremet Förlag, Stockholm, 2002
110. Wahby, Taufiq & Edmonds, C. J. Edmonds, A Kurdish-English Dictionary, Oxford University Press, Ely House, London W. i, 1966.

■ ب زمانێ ڕووسی

111. Sabolov, R. L., Etimologiçeski Slovari Kurdskova Yazika, Tom I (A-M), Moskva, 2001
112. Smirnova, I. A. & Eyubî, K. R., Kurdski Dialekt Zaza (Dêrsim), Navenda Lêkolînên Kurdî, Moskova, 1998

ب زمانێ توركی

113. 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı, TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 1961
114. Bayrak, Mehmet, Kürt ve Alevi Tarihinde Horasan,, Öz-Ge Yayınları, Ankara, 2013
115. Beki, Abdulaziz, Zazaki Sarf-Nahvi/Filolojisi (Gırameri), [Internet nüshası], [2012]
116. Beşikçi, İsmail, Doğu Anadolu'nun Düzeni, Sosyo-Ekonomik ve Etnik Temeller, 3. basım, berg: I, Yurt Kitap-Yayın, Ankara, 1992
117. Bruinessen, Martin van, Ağa, Şeyh ve Devlet Kürdistan'ın Sosyal ve Politik Örgütlenmesi, Özgür Gelecek Yayınları, Ankara, 1991
118. Büyükkaya, Necmettin, Kalemimden Sayfalar, Vate Yayınevi, İstanbul, 2008
119. Çeko, Razarê Dımılkî/Türkçe Açıklamalı Zazaca Gramer, Berlin, 1996
120. Çem, Munzur, Türkçe Açıklamalı Kırmancca (Zazaca) Gramer, Deng Yayınları, İstanbul, 2003
121. Dersimi, M. Nuri, Kürdistan Tarihinde Dersim, Heleb, 1952
122. Ekici, Ali, Türkçe Açıklamalı Zazaca Gıramer, Kardelen Yayımcılık, İstanbul, 2010
123. Erdem, Turan & Erdem, Orhan, Türkçe Açıklamalı Kürtçe Dil dersleri-Zazaca Hikayeler, Arya Yayıncılık, İstanbul, 2012
124. Erdost, Muzaffer, Türkiye Üzerine Notlar, Sol Yayınları, Ankara, 1971
125. Erten, Yrd. Doç. Dr. Metin, Lazca-Türkçe, Türkçe-Lazca Sözlük, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2000
126. Gündüz, Deniz, Türkçe Açıklamalı Kürtçe Kırmancca/Zazaca Dil Dersleri, Vate Yayınevi, İstanbul, 2009
127. Kekil, Kureşanlı Seyyid, Peygamberler İle Seyyidlerin Şecereleri ve Aşiretlerin Tarihi, Köln, [2002?]

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەكولینێن كوردی

128. Keskin, Mesut, “Orta ve Eski İrani Dillerin Zazacaya Tuttuğu Işık", in: II. Uluslararası Zaza Tarihi ve Kültürü Sempozyumu,, Bingöl Üniversitesi Yayınları, Bingöl, 2012
129. Malmîsanij, Kırd, Kırmanc, Dımılı veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul, 1996
130. Malmîsanij, M. Kürtçede Ses Değişimi, Vate Yayınevi, İstanbul, 2013
131. Turgut, Harun, Türkçe Açıklamalı Zazaca Dilbilgisi, Bremen, 1997

ژێدەرێن دیجیتالی

132. http://www. zazaki.net
133. http://www.tunceli.edu.tr/akademik/fakulteler/edebiyat/bolum/doded/zaded/EdebiyateZazay1.pdf
134. Lezgîn, Roşan, Rojê Edebîyatî yê Bakur-Rojawanî–IV (http://www.zazaki.net).

فەهرست

دەستپێک.. 13

ئالفابێ و دەنگ

1. ئالفابێ.. 27

1.1. د ناڤبەرا کرمانجی و کورمانجییێدە گوهەڕینا دەنگان 33

2.1. د ناڤ کرمانجکییێدە گوهەڕینا دەنگان 39

1.2.1. د ناڤ کرمانجکیدە گوهەڕینا دەنگێن [B]-[V] / [V]-[B]یێ..........................39

2.2.1. د ناڤ کرمانجکیدە گوهەڕینا دەنگێن [J]-[C] یێ 41

3.2.1. د ناڤ کرمانجکییێدە گوهەڕینا دەنگێن [H]-[W]یێ 42

4.2.1. د ناڤ کرمانجکیدە گوهەڕینا دەنگێن [Ş]-[S]یێ.....................................43

5.2.1. د ناڤ کرمانجکییێدە گوهەڕینا دەنگێن [ÛN]-[ON]-[AN]ێ 45

6.2.1. د ناڤ کرمانجکییێدە گوهەڕینا دەنگێن [ÛM]-[OM]-[AM]ێ 47

7.2.1. نموونەیێن دیفتۆنگان 48

مۆرفۆلۆژی

2. بێژە.. 57

1.2. بێژەیێن هەڤناڤ 57

2.2. بێژەیێن پڕواتە 58

3.2. بێژەیێن دژواتە...59

4.2. بێژەیێن هەواتە...59

1.4.2. هن بێژەیێن هەڤواتە یێن کو ل هەرێمێن جودا تێن بکارئانین..........................60

2.4.2. هن بێژەیێن کو د دەڤۆکێن جودا یێن کرمانجکییێدە ب واتەیێن جودا تێن بکارئانین: 71

5.2. جورێن بێژەیان 72

6.2. ل گۆر چێبوونا خوە بێژەیێن کرمانجکی (زازاکی) 73

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

1.6.2. بێژەیێن سادە:.. 73
2.6.2. بێژەیێن داڕشتی.. 73
3.6.2. بێژەیێن هەڤەدودانی.. 80
4.6.2. هەڤبەشی و جوداهیا بێژەیێن کرمانجکی و کورمانجی 88

3. ناڤدێر... 91
1.3. ل گۆر زایەندا خوە یا ڕێزمانی ناڤدێر 91
2.3. ل گۆر مێژەرا خوە ناڤدێر.. 98
3.3. ل گۆر هەستپێکرنێ ناڤدێر 100
4.3. ل گۆر تایبەتیبوون و تایبەتینەبوونا خوە ناڤدێر 101
5.3. ل گۆر چێبوونا خوە ناڤدێر 102
1.5.3. ناڤدێرێن سادە 103
2.5.3. ناڤدێرێن داڕشتی 103
3.5.3. ناڤدێرێن هەڤەدودانی.. 108
6.3. ئیزافە.. 108
1.6.3. ڕێزە ئیزافە 112
7.3. ڕەوشێن ناڤی 113
1.7.3. ڕەوشا بانگکرنێ 114
2.7.3. ڕەوشا تەواندی 115
8.3. هن ناڤدێر.. 122
1.8.3. ناڤێن ئەندام و بەشێن لاشێ مرۆڤی 122
2.8.3. ناڤێن مرۆڤان (ئەقرەبایان) 124
3.8.3. ناڤێن ڕەنگان 127
4.8.3. ناڤێن ڕۆژان.. 127
5.8.3. ناڤێن دەمسالان (وەرزان).. 128
6.8.3. ناڤێن مەهان 128
7.8.3. ناڤێن ئاژەلان.. 129

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

4. جهناڤ 139

1.4. جهناڤێن کەسی 139

1.1.4. جهناڤێن کەسی یێن ڕاستەڕاست 140

2.1.4. جهناڤێن کەسی یێن تەواندی..................................... 142

3.1.4. جهناڤا ڤەگەڕۆك 144

2.4. جهناڤێن نیشاندەر 144

1.2.4. د ڕەوشا ناڤکی (Nominative) دە.................................. 144

2.2.4. د ڕەوشا تەواندی (Oblique) دە 145

3.4. جهناڤێن هەڤودنی.. 147

4.4. جهناڤێن خوەدیتیێ 148

5.4. جهناڤا پەیوەندیێ 149

6.4. جهناڤێن پرسیاری.. 150

7.4. جهناڤێن نەبناڤکری 151

5. ناڤدێر.. 154

1.5. هن بێژەیێن کو وەکی ڕەنگدێر تێن بکارئانین....................... 154

2.5. ئیزافەیا ڕەنگدێرێ 162

1.2.5. د ڕەوشا ناڤکیدە... 162

2.2.5. د ڕەوشا تەواندیدە.. 163

3.2.5. ئیزافەیا ڕەنگدێرێ یا نەبناڤکری 164

3.5. جورەیێن ڕەنگدێران... 165

1.3.5. ل گۆر واتەیا خوە ڕەنگدێر 165

2.3.5. ل گۆر چێبوونا خوە ڕەنگدێر...................................... 182

4.5. د ڕەنگدێراندە پلە 194

1.4.5. پلەیا وەکهەڤیێ.. 194

2.4.5. پلەیا بەراوردیێ.. 195

3.4.5. پلەیا بالاییێ 196

5.5. هن تایبەتمەندیێن دن یێن ڕەنگدێران 197

6. گهانەك 199
1.6. گهانەكێن یەكبێژەیی 199
2.6. گهانەكێن دووبێژەیی 200

7. داچەك 202
1.7. پێشداچەك 202
2.7. پاشداچەك 206
3.7. بازنەداچەك 209

8. هۆكەر 212
1.8. هۆكەرێن كو جهـ و ئالیان دیار دكن 215
2.8. هۆكەرێن دەمێ 221
3.8. هۆكەرێن پرسیاری 228
4.8. هۆكەرێن ئاوایی 231
5.8. هۆكەرێن مێژەری 238

9. بانگ 241

10. لێكەر 246
1.10. ڕادەر 246
2.10. كۆپولا (COPULA) 248
3.10. پارتیسیپ 249
1.3.10. پارتیسیپا نها 250
2.3.10. پارتیسیپا بووری 251
4.10. ڕاوەیێن لێكەران 252
1.4.10. ڕاوەیێن ڕاگهاندنی 253
2.4.10. ڕاوەیێن سوبژۆنكتیف (SUBJUNCTIVE) 337

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

5.10. ل گۆر چێبوونا خوە لێکەر..373
1.5.10. لێکەرێن سادە..373
2.5.10. لێکەرێن دارشتی 373
3.5.10. لێکەرێن هەڤەدودانی 392
6.10. ل گۆر دیاتیزێ (VOICE) لێکەر..395
1.6.10. لێکەرێن تێپەر..395
2.6.10. لێکەرێن تێنەپەر 405
3.6.10. لێکەرێن لەباتی (ئاکتیف)..405
4.6.10. لێکەرا هۆکاری (CAUSATIVE) 406
5.6.10. لێکەرێن تەباتی (پاسیف) 407
6.6.10. لێکەرێن ڤەگەرۆك (REFLEXIVE)..411
7.6.10. لێکەرێن هەڤوودنی (RECIPROCAL)..412

ڕستەسازی

11. ڕستەیا سادە..431
1.11. ڕستەیا کو ژ کارا و پێڤەبەرێ پێک تێ 431
1.1.11. ڕستەیا سادە یا کو ژ کارا و کۆپولایێ پێک تێ..432
2.11. ڕستەیا کو ژ کارا، تشتە و پێڤەبەرێ پێک تێ 432
3.11. ڕستەیێن کو پێکهێنێن وان ب ئاوایێ جودا ڕێز دبن..435
4.11. ڕستەیا پرسێ..436
1.4.11. ڕستەیا پرسێ یا ئەرێنی (Affirmative) 437
1.4.11. ڕستەیێن پرسێ یێن نەیینی (Negative) 438

ئەنجام 441
لیستا ژێدەران 451

ئەڤ پەرتووکە

ڤان سالێن داویێ، بێی کو کرمانجکی و کورمانجی ژ ئالیێ رێزمانیڤە ب ئاوایەکی فرەهـ بهێنە بەراوردکرن، هن کەسان نڤیسی کو کرمانجکی نە دیالێکتەکا زمانێ کوردیە. ڤان کەسان بێی کو لسەر ئالیێن هەڤبەش یێن کرمانجکی و کورمانجیێ بسەکنن، ئالیێن وان یێن جودا دان پێش. لێ بەلێ هەروەکی د ڤێ خەباتا مە یا بەراوردکریدە دهێتە دیتن، هەر چقاس ژ ئالیێ رێزمانیڤە هن بەشێن کرمانجکی و کورمانجیێ ژ هەڤ جودا بن ژی، پرانیا بەشێن وان یێن ب تەمامی هەڤبەشن یان ژی ب هن جوداییێن پچووك هەڤبەشن.

مەهمەت تایفون (مالمیسانژ)

- ل سالا (1952) ل پیرانا دیاربەکرێ ژ دایکبوویە.
- چەندین باوەرنامە ل زانکۆیێن (ئانکارا، سۆربۆن، ئوپسالا، لینگوپینگ) ب دەستڤەهینایە.
- باوەرناما ماستەرێ ل سالا (1998)ێ زانستێ زانیاری و پەرتووکخانێ ژ زانکۆیا بۆراسێ ب دەستڤەهینایە.
- باوەرناما دکتۆراییێ ل سالا (2017)ێ ل پشکا زمانێ کوردی، فەکۆلتیا زانستێن مرۆڤایەتی، زانکۆیا زاخۆ ب دەستڤەهینایە.
- نها ژی مامۆستایە ل زانکۆیا ئارتوکلوییێ- مێردین.

مافێ چاپێ یێ پاراستیە بۆ ©
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

zcks@uoz.edu.krd +964 (0) 751 536 1550
Iraq-Kurdistan Region, Zakho- Univesity of Zakho

ISBN 978-9933-9265-9-5